నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

మజ్ఝిమనికాయే

ఉపరిపణ్ణాస-అట్ఠకథా

౧. దేవదహవగ్గో

౧. దేవదహసుత్తవణ్ణనా

౧. ఏవం మే సుతన్తి దేవదహసుత్తం. తత్థ **దేవదహం నామా**తి దేవా వుచ్చన్తి రాజానో, తత్థ చ సక్యరాజూనం మఙ్గలపోక్ఖరణీ అహోసి పాసాదికా ఆరక్ఖసమ్పన్నా, సా దేవానం దహత్తా “దేవదహా”న్తి పఞ్ఞాయిత్థ. తదుపాదాయ సోపి నిగమో దేవదహన్త్వేవ సఙ్ఖం గతో. భగవా తం నిగమం నిస్సాయ లుమ్బినివనే విహరతి. **సబ్బం తం పుబ్బేకతహేతూ**తి పుబ్బే కతకమ్మపచ్చయా. ఇమినా కమ్మవేదనఞ్చ కిరియవేదనఞ్చ పటిక్ఖిపిత్వా ఏకం విపాకవేదనమేవ సమ్పటిచ్ఛన్తీతి దస్సేతి. **ఏవం వాదినో, భిక్ఖవే, నిగణ్ఠా**తి ఇమినా పుబ్బే అనియమేత్వా వుత్తం నియమేత్వా దస్సేతి.

అహువమ్హేవ మయన్తి ఇదం భగవా తేసం అజాననభావం జానన్తోవ కేవలం కలిసాసనం ఆరోపేతుకామో పుచ్ఛతి. యే హి “మయం అహువమ్హా”తిపి న జానన్తి, తే కథం కమ్మస్స కతభావం వా అకతభావం వా జానిస్సన్తి. ఉత్తరిపుచ్ఛాయపి ఏసేవ నయో.

౨. ఏవం సన్తేతి చూళదుక్ఖక్ఖన్ధే (మ॰ ని॰ ౧.౧౭౯-౧౮౦) మహానిగణ్ఠస్స వచనే సచ్చే సన్తేతి అత్థో, ఇధ పన ఏత్తకస్స ఠానస్స తుమ్హాకం అజాననభావే సన్తేతి అత్థో. **న కల్ల**న్తి న యుత్తం.

౩. గాళ్హూపలేపనేనాతి బహలూపలేపనేన, పునప్పునం విసరఞ్జితేన, న పన ఖలియా లిత్తేన వియ. **ఏసనియా**తి ఏసనిసలాకాయ అన్తమసో నన్తకవట్టియాపి. **ఏసేయ్యా**తి గమ్భీరం వా ఉత్తానం వాతి వీమంసేయ్య. **అగదఙ్గార**న్తి ఝామహరీతకస్స వా ఆమలకస్స వా చుణ్ణం. **ఓదహేయ్యా**తి పక్ఖిపేయ్య. **అరోగో**తిఆది మాగణ్డియసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౨౧౩) వుత్తమేవ.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం, సల్లేన విద్ధస్స హి విద్ధకాలే వేదనాయ పాకటకాలో వియ ఇమేసం “మయం పుబ్బే అహువమ్హా వా నో వా, పాపకమ్మం అకరమ్హా వా నో వా, ఏవరూపం వా పాపం కరమ్హా”తి జాననకాలో సియా. వణముఖస్స పరికన్తనాదీసు చతూసు కాలేసు వేదనాయ పాకటకాలో వియ “ఏత్తకం వా నో దుక్ఖం నిజ్జిణ్ణం, ఏత్తకే వా నిజ్జిణ్ణే సబ్బమేవ దుక్ఖం నిజ్జిణ్ణం భవిస్సతి, సుద్ధన్తే పతిట్ఠితా నామ భవిస్సామా”తి జాననకాలో సియా. అపరభాగే ఫాసుభావజాననకాలో వియ దిట్ఠేవ ధమ్మే అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయ కుసలానం ధమ్మానం ఉపసమ్పదాయ జాననకాలో సియా. ఏవమేత్థ ఏకాయ ఉపమాయ తయో అత్థా, చతూహి ఉపమాహి ఏకో అత్థో పరిదీపితో.

౪. ఇమే పన తతో ఏకమ్పి న జానన్తి, విరజ్ఝిత్వా గతే సల్లే అవిద్ధోవ “విద్ధోసి మయా”తి పచ్చత్థికస్స వచనప్పమాణేనేవ “విద్ధోస్మీ”తి సఞ్ఞం ఉప్పాదేత్వా దుక్ఖప్పత్తపురిసో వియ కేవలం మహానిగణ్ఠస్స వచనప్పమాణేన సబ్బమేతం సద్దహన్తా ఏవం సల్లోపమాయ భగవతా నిగ్గహితా పచ్చాహరితుం అసక్కోన్తా యథా నామ దుబ్బలో సునఖో మిగం ఉట్ఠాపేత్వా సామికస్స అభిముఖం కరిత్వా అత్తనా ఓసక్కతి, ఏవం మహానిగణ్ఠస్స మత్థకే వాదం పక్ఖిపన్తా **నిగణ్ఠో, ఆవుసో**తిఆదిమాహంసు.

౫. అథ నే భగవా సాచరియకే నిగ్గణ్హన్తో **పఞ్చ ఖో ఇమే**తిఆదిమాహ. **తత్రాయస్మన్తానన్తి** తేసు పఞ్చసు ధమ్మేసు ఆయస్మన్తానం. **కా అతీతంసే సత్థరి సద్ధా**తి అతీతంసవాదిమ్హి సత్థరి కా సద్ధా. యా అతీతవాదం సద్దహన్తానం తుమ్హాకం మహానిగణ్ఠస్స సద్ధా, సా కతమా? కిం భూతత్థా అభూతత్థా, భూతవిపాకా అభూతవిపాకాతి పుచ్ఛతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **సహధమ్మికన్తి** సహేతుకం సకారణం. **వాదపటిహారన్తి** పచ్చాగమనకవాదం. ఏత్తావతా తేసం “అపనేథ సద్ధం, సబ్బదుబ్బలా ఏసా”తి సద్ధాఛేదకవాదం నామ దస్సేతి.

౬. **అవిజ్జా అఞ్ఞాణా**తి అవిజ్జాయ అఞ్ఞాణేన. **సమ్మోహా**తి సమ్మోహేన. **విపచ్చేథా**తి విపరీతతో సద్దహథ, విపల్లాసగ్గాహం వా గణ్హథాతి అత్థో.

౭. **దిట్ఠధమ్మవేదనీయన్తి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే విపాకదాయకం. **ఉపక్కమేనా**తి పయోగేన. **పధానేనా**తి వీరియేన. **సమ్పరాయవేదనీయన్తి** దుతియే వా తతియే వా అత్తభావే విపాకదాయకం. **సుఖవేదనీయన్తి** ఇట్ఠారమ్మణవిపాకదాయకం కుసలకమ్మం. విపరీతం **దుక్ఖవేదనీయం. పరిపక్కవేదనీయన్తి** పరిపక్కే నిప్ఫన్నే అత్తభావే వేదనీయం, దిట్ఠధమ్మవేదనీయస్సేవేతం అధివచనం. **అపరిపక్కవేదనీయన్తి** అపరిపక్కే అత్తభావే వేదనీయం, సమ్పరాయవేదనీయస్సేవేతం అధివచనం. ఏవం సన్తేపి అయమేత్థ విసేసో – యం పఠమవయే కతం పఠమవయే వా మజ్ఝిమవయే వా పచ్ఛిమవయే వా విపాకం దేతి, మజ్ఝిమవయే కతం మజ్ఝిమవయే వా పచ్ఛిమవయే వా విపాకం దేతి, పచ్ఛిమవయే కతం తత్థేవ విపాకం దేతి, తం దిట్ఠధమ్మవేదనీయం నామ. యం పన సత్తదివసబ్భన్తరే విపాకం దేతి, తం పరిపక్కవేదనీయం నామ. తం కుసలమ్పి హోతి అకుసలమ్పి.

తత్రిమాని వత్థూని – **పుణ్ణో** నామ కిర దుగ్గతమనుస్సో రాజగహే సుమనసేట్ఠిం నిస్సాయ వసతి. తమేనం ఏకదివసం నగరమ్హి నక్ఖత్తే సఙ్ఘుట్ఠే సేట్ఠి ఆహ – “సచే అజ్జ కసిస్ససి, ద్వే చ గోణే నఙ్గలఞ్చ లభిస్ససి. కిం నక్ఖత్తం కీళిస్ససి, కసిస్ససీ”తి. కిం మే నక్ఖత్తేన, కసిస్సామీతి? తేన హి యే గోణే ఇచ్ఛసి, తే గహేత్వా కసాహీతి. సో కసితుం గతో. తం దివసం సారిపుత్తత్థేరో నిరోధా వుట్ఠాయ “కస్స సఙ్గహం కరోమీ”తి? ఆవజ్జన్తో పుణ్ణం దిస్వా పత్తచీవరం ఆదాయ తస్స కసనట్ఠానం గతో. పుణ్ణో కసిం ఠపేత్వా థేరస్స దన్తకట్ఠం దత్వా ముఖోదకం అదాసి. థేరో సరీరం పటిజగ్గిత్వా కమ్మన్తస్స అవిదూరే నిసీది భత్తాభిహారం ఓలోకేన్తో. అథస్స భరియం భత్తం ఆహరన్తిం దిస్వా అన్తరామగ్గేయేవ అత్తానం దస్సేసి.

సా సామికస్స ఆహటభత్తం థేరస్స పత్తే పక్ఖిపిత్వా పున గన్త్వా అఞ్ఞం భత్తం సమ్పాదేత్వా దివా అగమాసి. పుణ్ణో ఏకవారం కసిత్వా నిసీది. సాపి భత్తం గహేత్వా ఆగచ్ఛన్తీ ఆహ – “సామి పాతోవ తే భత్తం ఆహరియిత్థ, అన్తరామగ్గే పన సారిపుత్తత్థేరం దిస్వా తం తస్స దత్వా అఞ్ఞం పచిత్వా ఆహరన్తియా మే ఉస్సూరో జాతో, మా కుజ్ఝి సామీ”తి. భద్దకం తే భద్దే కతం, మయా థేరస్స పాతోవ దన్తకట్ఠఞ్చ ముఖోదకఞ్చ దిన్నం, అమ్హాకంయేవానేన పిణ్డపాతోపి పరిభుత్తో, అజ్జ థేరేన

కతసమణధమ్మస్స మయం భాగినో జాతాతి చిత్తం పసాదేసి. ఏకవారం కసితట్ఠానం సువణ్ణమేవ అహోసి. సో భుఞ్జిత్వా కసితట్ఠానం ఓలోకేన్తో విజ్జోతమానం దిస్వా ఉట్ఠాయ యట్ఠియా పహరిత్వా రత్తసువణ్ణభావం జానిత్వా "రఞ్ఞో అకథేత్వా పరిభుఞ్జితుం న సక్కా"తి గన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా తం సబ్బం సకటేహి ఆహరాపేత్వా రాజఙ్గణే రాసిం కారేత్వా "కస్సిమస్మిం నగరే ఏత్తకం సువణ్ణం అత్థీ"తి పుచ్ఛి. కస్సచి నత్థీతి చ వుత్తే సేట్ఠిట్ఠానమస్స అదాసి. సో **పుణ్ణసేట్ఠి** నామ జాతో.

అపరమ్పి వత్థు – తస్మింయేవ రాజగహే **కాళవేళియో** నామ దుగ్గతో అత్థి. తస్స భరియా పణ్ణమ్బిలయాగుం పచి. మహాకస్సపత్థేరో నిరోధా వుట్ఠాయ "కస్స సఙ్గహం కరోమీ"తి ఆవజ్జన్తో తం దిస్వా గన్త్వా గేహద్వారే అట్ఠాసి. సా పత్తం గహేత్వా సబ్బం తత్థ పక్ఖిపిత్వా థేరస్స అదాసి, థేరో విహారం గన్త్వా సత్థు ఉపనామేసి. సత్థా అత్తనో యాపనమత్తం గణ్హి, సేసం పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం పహోసి. కాళవళియోపి తం ఠానం పత్తో చూళకం లభి. మహాకస్సపో సత్థారం కాళవళియస్స విపాకం పుచ్ఛి. సత్థా "ఇతో సత్తమే దివసే సేట్ఠిచ్ఛత్తం లభిస్సతీ"తి ఆహ. కాళవళియో తం కథం సుత్వా గన్త్వా భరియాయ ఆరోచేసి.

తదా చ రాజా నగరం అనుసఞ్చరన్తో బహినగరే జీవసూలే నిసిన్నం పురిసం అద్దస. పురిసో రాజానం దిస్వా ఉచ్చాసద్దం అకాసి "తుమ్హాకం మే భుఞ్జనభత్తం పహిణథ దేవా"తి. రాజా "పేసేస్సామీ"తి వత్వా సాయమాసభత్తే ఉపనీతే సరిత్వా "ఇమం హరితుం సమత్థం జానాథా"తి ఆహ, నగరే సహస్సభణ్డికం చారేసుం. తతియవారే కాళవళియస్స భరియా అగ్గహేసి . అథ నం రఞ్ఞో దస్సేసుం, సా పురిసవేసం గహేత్వా పఞ్చావుధసన్నద్ధా భత్తపాతిం గహేత్వా నగరా నిక్ఖమి. బహినగరే తాలే అధివత్థో **దీఘతాలో** నామ యక్ఖో తం రుక్ఖమూలేన గచ్ఛన్తిం దిస్వా "తిట్ఠ తిట్ఠ భక్ఖోసి మే"తి ఆహ. నాహం తవ భక్ఖో, రాజదూతో అహన్తి. కత్థ గచ్ఛసీతి. జీవసూలే నిసిన్నస్స పురిసస్స సన్తికన్తి. మమపి ఏకం సాసనం హరితుం సక్ఖిస్ససీతి. ఆమ సక్ఖిస్సామీతి. "దీఘతాలస్స భరియా సుమనదేవరాజధీతా కాళీ పుత్తం విజాతా"తి ఆరోచేయ్యాసి. ఇమస్మిం తాలమూలే సత్త నిధికుమ్భియో అత్థి, తా త్వం గణ్హేయ్యాసీతి. సా "దీఘతాలస్స భరియా సుమనదేవరాజధీతా కాళీ పుత్తం విజాతా"తి ఉగ్ఘోసేన్తీ అగమాసి.

సుమనదేవో యక్ఖసమాగమే నిసిన్నో సుత్వా "ఏకో మనుస్సో అమ్హాకం పియపవత్తిం ఆహరతి, పక్కోసథ న"న్తి సాసనం సుత్వా పసన్నో "ఇమస్స రుక్ఖస్స పరిమణ్డలచ్ఛాయాయ ఫరణట్ఠానే నిధికుమ్భియో తుయ్హం దమ్మీ"తి ఆహ. జీవసూలే నిసిన్నపురిసో భత్తం భుఞ్జిత్వా ముఖపుఞ్ఛనకాలే ఇత్థిఫస్సోతి ఞత్వా చూళాయ డంసి, సా అసినా అత్తనో చూళం ఛిన్దిత్వా రఞ్ఞో సన్తికంయేవ గతా. రాజా భత్తభోజితభావో కథం జానితబ్బోతి? చూళసఞ్ఞాయాతి వత్వా రఞ్ఞో ఆచిక్ఖిత్వా తం ధనం ఆహరాపేసి. రాజా అఞ్ఞస్స ఏత్తకం ధనం నామ అత్థీతి. నత్థి దేవాతి. రాజా తస్సా పతిం తస్మిం నగరే ధనసేట్ఠిం అకాసి. **మల్లికాయపి** దేవియా వత్థు కథేతబ్బం. ఇమాని తావ **కుసలకమ్మే వత్థూని**.

నన్దమాణవకో పన ఉప్పలవణ్ణాయ థేరియా విప్పటిపజ్జి, తస్స మఞ్చతో ఉట్ఠాయ నిక్ఖమిత్వా గచ్ఛన్తస్స మహాపథవీ భిజ్జిత్వా ఓకాసమదాసి, తత్థేవ మహానరకం పవిట్ఠో. **నన్దోపి** గోఘాతకో పణ్ణాస వస్సాని గోఘాతకకమ్మం కత్వా ఏకదివసం భోజనకాలే మంసం అలభన్తో ఏకస్స జీవమానకగోణస్స జివ్హం ఛిన్దిత్వా అఙ్గారేసు పచాపేత్వా ఖాదితుం ఆరద్ధో. అథస్స జివ్హా మూలే ఛిజ్జిత్వా భత్తపాతియంయేవ పతితా, సో విరవన్తో కాలం కత్వా నిరయే నిబ్బత్తి. **నన్దోపి యక్ఖో** అఞ్ఞేన యక్ఖేన సద్ధిం ఆకాసేన గచ్ఛన్తో సారిపుత్తత్థేరం నవోరోపితేహి కేసేహి రత్తిభాగే అబ్భోకాసే నిసిన్నం దిస్వా సీసే పహరితుకామో ఇతరస్స

యక్ఖస్స ఆరోచేత్వా తేన వారియమానోపి పహారం దత్వా డయ్హామి డయ్హామీతి విరవన్తో తస్మింయేవ ఠానే భూమిం పవిసిత్వా మహానిరయే నిబ్బత్తోతి ఇమాని **అకుసలకమ్మే వత్థూని**.

యం పన అన్తమసో మరణసన్తికేపి కతం కమ్మం భవన్తరే విపాకం దేతి, తం సబ్బం **సమ్పరాయవేదనీయం** నామ. తత్థ యో అపరిహీనస్స ఝానస్స విపాకో నిబ్బత్తిస్సతి, సో ఇధ నిబ్బత్తితవిపాకోతి వుత్తో. తస్స మూలభూతం కమ్మం నేవ దిట్ఠధమ్మవేదనీయం న సమ్పరాయవేదనీయన్తి, న విచారితం, కిఞ్చాపి న విచారితం, సమ్పరాయవేదనీయమేవ పనేతన్తి వేదితబ్బం. యో పఠమమగ్గాదీనం భవన్తరే ఫలసమాపత్తివిపాకో, సో ఇధ నిబ్బత్తితగుణోత్వేవ వుత్తో. కిఞ్చాపి ఏవం వుత్తో, మగ్గకమ్మం పన **పరిపక్కవేదనీయ**న్తి వేదితబ్బం. మగ్గచేతనాయేవ హి సబ్బలహుం ఫలదాయికా అనన్తరఫలత్తాతి.

౮. **బహువేదనీయ**న్తి సఞ్ఞాభవూపగం. **అప్పవేదనీయ**న్తి అసఞ్ఞాభవూపగం. **సవేదనీయ**న్తి సవిపాకం కమ్మం. **అవేదనీయ**న్తి అవిపాకం కమ్మం. **ఏవం సన్తేతి** ఇమేసం దిట్ఠధమ్మవేదనీయాదీనం కమ్మానం ఉపక్కమేన సమ్పరాయవేదనీయాది భావకారణస్స అలాభే సతి. **అఫలో**తి నిప్ఫలో నిరత్థకోతి. ఏత్తావతా అనియ్యానికసాసనే పయోగస్స అఫలతం దస్సేత్వా పధానచ్ఛేదకవాదో నామ దస్సితోతి వేదితబ్బో. **సహధమ్మికా వాదానువాదా**తి పరేహి వుత్తకారణేన సకారణా హుత్వా నిగణ్ఠానం వాదా చ అనువాదా చ. **గారయ్హం ఠానం ఆగచ్ఛన్తీ**తి విఞ్ఞూహి గరహితబ్బం కారణం ఆగచ్ఛన్తి. "వాదానుప్పత్తా గారయ్హట్ఠానా"తిపి పాఠో. తస్సత్థో – పరేహి వుత్తేన కారణేన సకారణా నిగణ్ఠానం వాదం అనుప్పత్తా తం వాదం నోసేన్తా మిలాపేన్తా దుక్కటకమ్మకారినోతిఆదయో దస గారయ్హట్ఠానా ఆగచ్ఛన్తి.

౯. **సఙ్గతిభావహేతూ**తి నియతిభావకారణా. **పాపసఙ్గతికా**తి పాపనియతినో. **అభిజాతిహేతూ**తి ఛళభిజాతిహేతు.

౧౦. ఏవం నిగణ్ఠానం ఉపక్కమస్స అఫలతం దస్సేత్వా ఇదాని నియ్యానికసాసనే ఉపక్కమస్స వీరియస్స చ సఫలతం దస్సేతుం **కథఞ్చ, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **అనద్ధభూత**న్తి అనధిభూతం. దుక్ఖేన అనధిభూతో నామ మనుస్సత్తభావో వుచ్చతి, న తం అద్ధభావేతి నాభిభవతీతి అత్థో. తస్మిం నానప్పకారాయ దుక్కరకారికాయ పయోజేన్తో దుక్ఖేన అద్ధభావేతి నామ. యే పన సాసనే పబ్బజిత్వా ఆరఞ్ఞికా వా హోన్తి రుక్ఖమూలికాదయో వా, తే దుక్ఖేన న అద్ధభావేన్తి నామ. నియ్యానికసాసనస్మిఞ్హి వీరియం సమ్మావాయామో నామ హోతి.

థేరో పనాహ – యో ఇస్సరకులే నిబ్బత్తో సత్తవస్సికో హుత్వా అలఙ్కతప్పటియత్తో పితుఅఙ్కే నిసిన్నో ఘరే భత్తకిచ్చం కత్వా నిసిన్నేన భిక్ఖుసఙ్ఘేన అనుమోదనాయ కరియమానాయ తిస్సో సమ్పత్తియో దస్సేత్వా సచ్చేసు పకాసితేసు అరహత్తం పాపుణాతి, మాతాపితూహి వా "పబ్బజిస్ససి తాతా"తి వుత్తో "ఆమ పబ్బజిస్సామీ"తి వత్వా న్హాపేత్వా అలఙ్కరిత్వా విహారం నీతో తచపఞ్చకం ఉగ్గణ్హిత్వా నిసిన్నో కేసేసు ఓహారియమానేసు ఖురగ్గేయేవ అరహత్తం పాపుణాతి, నవపబ్బజితో వా పన మనోసిలాతేలమక్ఖితేన సీసేన పునదివసే మాతాపితూహి పేసితం కాజభత్తం భుఞ్జిత్వా విహారే నిసిన్నోవ అరహత్తం పాపుణాతి, అయం న దుక్ఖేన అత్తానం అద్ధభావేతి నామ. అయం పన ఉక్కట్ఠసక్కారో. యో దాసికుచ్ఛియం నిబ్బత్తో అన్తమసో రజతముద్దికమ్పి పిళన్ధిత్వా గోరకపియఙ్గుమత్తేనాపి సరీరం విలిమ్పేత్వా "పబ్బాజేథ న"న్తి నీతో ఖురగ్గే వా పునదివసే వా అరహత్తం పాపుణాతి, అయమ్పి న అనద్ధభూతం అత్తానం దుక్ఖేన అద్ధభావేతి నామ.

ధమ్మికం సుఖం నామ సఙ్ఘతో వా గణతో వా ఉప్పన్నం చతుపచ్చయసుఖం. **అనధిముచ్ఛితో**తి తణ్హాముచ్ఛనాయ అముచ్ఛితో. ధమ్మికఞ్హి సుఖం న పరిచ్చజామీతి న తత్థ గేధో కాతబ్బో. సఙ్ఘతో హి ఉప్పన్నం సలాకభత్తం వా

వస్సావాసికం వా "ఇదమత్థం ఏత"న్తి పరిచ్ఛిన్దిత్వా సఙ్ఘమజ్ఝే భిక్ఖూనం అన్తరే పరిభుఞ్జన్తో పత్తన్తరే పదుమం వియ సీలసమాధివిపస్సనామగ్గఫలేహి వడ్ఢతి. **ఇమస్సాతి** పచ్చుప్పన్నానం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం మూలభూతస్స. **దుక్ఖనిదానస్సాతి** తణ్హాయ. సా హి పఞ్చక్ఖన్ధదుక్ఖస్స నిదానం. **సఙ్ఖారం పదహతోతి** సమ్పయోగవీరియం కరోన్తస్స. **విరాగో హోతీతి** మగ్గేన విరాగో హోతి. ఇదం వుత్తం హోతి "సఙ్ఖారపధానేన మే ఇమస్స దుక్ఖనిదానస్స విరాగో హోతీ"తి **ఏవం పజానాతీతి** ఇమినా సుఖాపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా కథితా. దుతియవారేన తస్స సమ్పయోగవీరియస్స మజ్ఝత్తతాకారో కథితో. **సో యస్స హి ఖ్వాస్సాతి** ఏత్థ అయం సఙ్ఖేపత్థో – సో పుగ్గలో యస్స దుక్ఖనిదానస్స సఙ్ఖారపధానేన విరాగో హోతి, సఙ్ఖారం తత్థ పదహతి, మగ్గపధానేన పదహతి. యస్స పన దుక్ఖనిదానస్స అజ్ఝుపేక్ఖతో ఉపేక్ఖం భావేన్తస్స విరాగో హోతి, ఉపేక్ఖం తత్థ భావేతి, మగ్గభావనాయ భావేతి. **తస్సాతి** తస్స పుగ్గలస్స.

౧౧. **పటిబద్ధచిత్తోతి** ఛన్దరాగేన బద్ధచిత్తో. **తిబ్బచ్ఛన్దోతి** బహలచ్ఛన్దో. **తిబ్బాపేక్ఖోతి** బహలపత్థనో. **సన్తిట్ఠన్తిన్తి** ఏకతో తిట్ఠన్తిం. **సఞ్జగ్ఘన్తిన్తి** మహాహసితం హసమానం. **సంహసన్తిన్తి** సితం కురుమానం.

ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవేతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మవిభావనం – ఏకో హి పురిసో ఏకిస్సా ఇత్థియా సారత్తో ఘాసచ్ఛాదనమాలాలఙ్కారాదీని దత్వా ఘరే వాసేతి. సా తం అతిచరిత్వా అఞ్ఞం సేవతి. సో "నూన అహం అస్సా అనురూపం సక్కారం న కరోమీ"తి సక్కారం వడ్ఢేసి. సా భియ్యోసోమత్తాయ అతిచరతియేవ. సో – "అయం సక్కరియమానాపి అతిచరతేవ, ఘరే మే వసమానా అనత్థమ్పి కరేయ్య, నీహరామి న"న్తి పరిసమజ్ఝే అలంవచనీయం కత్వా "మా పున గేహం పావిసీ"తి విస్సజ్జేసి. సా కేనచి ఉపాయేన తేన సద్ధిం సన్థవం కాతుం అసక్కోన్తీ నటనచ్చకాదీహి సద్ధిం విచరతి. తస్స పురిసస్స తం దిస్వా నేవ ఉప్పజ్జతి దోమనస్సం, సోమనస్సం పన ఉప్పజ్జతి.

తత్థ పురిసస్స ఇత్థియా సారత్తకాలో వియ ఇమస్స భిక్ఖునో అత్తభావే ఆలయో. ఘాసచ్ఛాదనాదీని దత్వా ఘరే వసాపనకాలో వియ అత్తభావస్స పటిజగ్గనకాలో. తస్సా అతిచరణకాలో వియ జగ్గియమానస్సేవ అత్తభావస్స పిత్తపకోపాదీనం వసేన సాబాధతా. "అత్తనో అనురూపం సక్కారం అలభన్తీ అతిచరతీ"తి సల్లక్ఖేత్వా సక్కారవడ్ఢనం వియ "భేసజ్జం అలభన్తో ఏవం హోతీ"తి సల్లక్ఖేత్వా భేసజ్జకరణకాలో. సక్కారే వడ్ఢితేపి పున అతిచరణం వియ పిత్తాదీసు ఏకస్స భేసజ్జే కరియమానే సేసానం పకోపవసేన పున సాబాధతా. పరిసమజ్ఝే అలంవచనీయం కత్వా గేహా నిక్కడ్ఢనం వియ "ఇదాని తే నాహం దాసో న కమ్మకరో, అనమతగ్గే సంసారే తంయేవ ఉపట్ఠహన్తో విచరిం, కో మే తయా అత్థో, ఛిజ్జ వా భిజ్జ వా"తి తస్మిం అనపేక్ఖతం ఆపజ్జిత్వా వీరియం థిరం కత్వా మగ్గేన కిలేససముగ్ఘాతనం. నటనచ్చకాదీహి నచ్చమానం విచరన్తిం దిస్వా యథా తస్స పురిసస్స దోమనస్సం న ఉప్పజ్జతి, సోమనస్సమేవ ఉప్పజ్జతి, ఏవమేవ ఇమస్స భిక్ఖునో అరహత్తం పత్తస్స పిత్తపకోపాదీనం వసేన ఆబాధికం అత్తభావం దిస్వా దోమనస్సం న ఉప్పజ్జతి, "ముచ్చిస్సామి వత ఖన్ధపరిహారదుక్ఖతో"తి సోమనస్సమేవ ఉప్పజ్జతీతి. అయం పన ఉపమా "పటిబద్ధచిత్తస్స దోమనస్సం ఉప్పజ్జతి, అప్పటిబద్ధచిత్తస్స నత్థేతన్తి ఞత్వా ఇత్థియా ఛన్దరాగం పజహతి, ఏవమయం భిక్ఖు సఙ్ఖారం వా పదహన్తస్స ఉపేక్ఖం వా భావేన్తస్స దుక్ఖనిదానం పహీయతి, నో అఞ్ఞథాతి ఞత్వా తదుభయం సమ్పాదేన్తో దుక్ఖనిదానం పజహతీ"తి ఏతమత్థం విభావేతుం ఆగతాతి వేదితబ్బా.

౧౨. **యథా సుఖం ఖో మే విహరతోతి** యేన సుఖేన విహరితుం ఇచ్ఛామి తేన, మే విహరతో. **పదహతోతి** పేసేన్తస్స. ఏత్థ చ యస్స సుఖా పటిపదా అసప్పాయా, సుఖుమచీవరాని ధారేన్తస్స పాసాదికే సేనాసనే వసన్తస్స చిత్తం విక్ఖిపతి,

దుక్ఖా పటిపదా సప్పాయా, ఛిన్నభిన్నాని థూలచీవరాని ధారేన్తస్స సుసానరుక్ఖమూలాదీసు వసన్తస్స చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం, ఉసుకారో వియ హి జాతిజరామరణభీతో యోగీ దట్ఠబ్బో, వఙ్కకుటిలజిమ్హతేజనం వియ వఙ్కకుటిలజిమ్హచిత్తం, ద్వే అలాతా వియ కాయికచేతసికవీరియం, తేజనం ఉజుం కరోన్తస్స కఞ్జికతేలం వియ సద్ధా, నమనదణ్డకో వియ లోకుత్తరమగ్గో, ఉసుకారస్స వఙ్కకుటిలజిమ్హతేజనం కఞ్జికతేలేన సినేహేత్వా అలాతేసు తాపేత్వా నమనదణ్డకేన ఉజుకరణం వియ ఇమస్స భిక్ఖునో వఙ్కకుటిలజిమ్హచిత్తం సద్ధాయ సినేహేత్వా కాయికచేతసికవీరియేన తాపేత్వా లోకుత్తరమగ్గేన ఉజుకరణం, ఉసుకారస్సేవ ఏవం ఉజుకతేన తేజనేన సపత్తం విజ్ఝిత్వా సమ్పత్తిఅనుభవనం వియ ఇమస్స యోగినో తథా ఉజుకతేన చిత్తేన కిలేసగణం విజ్ఝిత్వా పాసాదికే సేనాసనే నిరోధవరతలగతస్స ఫలసమాపత్తిసుఖానుభవనం దట్ఠబ్బం. ఇధ తథాగతో సుఖాపటిపదాఖిప్పాభిఞ్ఞభిక్ఖునో, దుక్ఖాపటిపదాదన్ధాభిఞ్ఞభిక్ఖునో చ పటిపత్తియో కథితా, ఇతరేసం ద్విన్నం న కథితా, తా కథేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. ఇమాసు వా ద్వీసు కథితాసు ఇతరాపి కథితావ హోన్తి, ఆగమనీయపటిపదా పన న కథితా, తం కథేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. సహాగమనీయాపి వా పటిపదా కథితావ, అదస్సితం పన ఏకం బుద్ధుప్పాదం దస్సేత్వా ఏకస్స కులపుత్తస్స నిక్ఖమనదేసనం అరహత్తేన వినివట్టేస్సామీతి దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

దేవదహసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. పఞ్చత్తయసుత్తవణ్ణనా

౨౧. ఏవం మే సుతన్తి పఞ్చత్తయసుత్తం. తత్థ **ఏకే**తి ఏకచ్చే. **సమణబ్రాహ్మణా**తి పరిబ్బజుపగతభావేన సమణా జాతియా బ్రాహ్మణా, లోకేన వా సమణాతి చ బ్రాహ్మణాతి చ ఏవం సమ్మతా. అపరన్తం కప్పేత్వా వికప్పేత్వా గణ్హన్తీతి **అపరన్తకప్పికా**. అపరన్తకప్పో వా ఏతేసం అత్థీతిపి అపరన్తకప్పికా. ఏత్థ చ **అన్తో**తి "సక్కాయో ఖో, ఆవుసో, ఏకో అన్తో"తిఆదీసు (అ. ని. ౬.౬౧) వియ ఇధ కోట్ఠాసో అధిప్పేతో. **కప్పో**తి తణ్హాదిట్ఠియో. వుత్తమ్పి చేతం "కప్పోతి ఉద్దానతో ద్వే కప్పా తణ్హాకప్పో చ దిట్ఠికప్పో చా"తి. తస్మా తణ్హాదిట్ఠివసేన అనాగతం ఖన్ధకోట్ఠాసం కప్పేత్వా ఠితాతి అపరన్తకప్పికాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. తేసం ఏవం అపరన్తం కప్పేత్వా ఠితానం పునప్పునం ఉప్పజ్జనవసేన అపరన్తమేవ అనుగతా దిట్ఠీతి **అపరన్తానుదిట్ఠినో**. తే ఏవందిట్ఠినో తం అపరన్తం ఆరబ్భ ఆగమ్మ పటిచ్చ అఞ్ఞమ్పి జనం దిట్ఠిగతికం కరోన్తా అనేకవిహితాని అధివుత్తిపదాని అభివదన్తి. **అనేకవిహితానీ**తి అనేకవిధాని. **అధివుత్తిపదానీ**తి అధివచనపదాని. అథ వా భూతమత్థం అధిభవిత్వా యథాసభావతో అగ్గహేత్వా వత్తనతో **అధివుత్తియో**తి దిట్ఠియో వుచ్చన్తి, అధివుత్తీనం పదాని **అధివుత్తిపదాని,** దిట్ఠిదీపకాని వచనానీతి అత్థో.

సఞ్ఞీతి సఞ్ఞాసమఙ్గీ. **అరోగో**తి నిచ్చో. **ఇత్థేకే**తి ఇత్థం ఏకే, ఏవమేకేతి అత్థో. ఇమినా సోళస సఞ్ఞీవాదా కథితా, **అసఞ్ఞీ**తి ఇమినా అట్ఠ అసఞ్ఞీవాదా, **నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీ**తి ఇమినా అట్ఠ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా, **సతో వా పన సత్తస్సా**తి ఇమినా సత్త ఉచ్ఛేదవాదా. తత్థ **సతో**తి విజ్జమానస్స. **ఉచ్ఛేద**న్తి ఉపచ్ఛేదం. **వినాస**న్తి అదస్సనం. **విభవ**న్తి భవవిగమం. సబ్బానేతాని

అఞ్ఞమఞ్ఞపేవచనానేవ. **దిట్ఠధమ్మనిబ్బానం వాతి** ఇమినా పఞ్చ దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదా కథితా. తత్థ **దిట్ఠధమ్మోతి** పచ్చక్ఖధమ్మో వుచ్చతి, తత్థ తత్థ పటిలద్ధఅత్తభావస్సేతం అధివచనం. దిట్ఠధమ్మే నిబ్బానం దిట్ఠధమ్మనిబ్బానం, ఇమస్మింయేవ అత్తభావే దుక్ఖవూపసమన్తి అత్థో. **సన్తం వాతి** సఞ్ఞీతిఆదివసేన తీహాకారేహి సన్తం. **తీణి హోన్తీతి** సఞ్ఞీ అత్తాతిఆదీని సన్తఅత్తవసేన ఏకం, ఇతరాని ద్వేతి ఏవం తీణి.

౨౨. రూపిం వాతి కరజరూపేన వా కసిణరూపేన వా రూపిం. తత్థ లాభీ కసిణరూపం అత్తాతి గణ్హాతి, తక్కీ ఉభోపి రూపాని గణ్హాతియేవ. **అరూపిన్తి** అరూపసమాపత్తినిమిత్తం వా, ఠపేత్వా సఞ్ఞాక్ఖన్ధం సేసఅరూపధమ్మే వా అత్తాతి పఞ్ఞపేన్తా లాభినోపి తక్కికాపి ఏవం పఞ్ఞపేన్తి. తతియదిట్ఠి పన మిస్సకగాహవసేన పవత్తా, చతుత్థా తక్కగాహేనేవ. దుతియచతుక్కే పఠమదిట్ఠి సమాపన్నకవారేన కథితా, దుతియదిట్ఠి అసమాపన్నకవారేన, తతియదిట్ఠి సుప్పమత్తేన వా సరావమత్తేన వా కసిణపరికమ్మవసేన, చతుత్థదిట్ఠి విపులకసిణవసేన కథితాతి వేదితబ్బా.

ఏతం వా పనేకేసం ఉపాతివత్తతన్తి సఞ్ఞీతిపదేన సఙ్ఖేపతో వుత్తం సఞ్ఞాసత్తకం అతిక్కన్తానన్తి అత్థో. అపరే అట్ఠకన్తి వదన్తి. తదుభయం పరతో ఆవిభవిస్సతి. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – కేచి హి ఏతా సత్త వా అట్ఠ వా సఞ్ఞా సమతిక్కమితుం సక్కోన్తి, కేచి పన న సక్కోన్తి. తత్థ యే సక్కోన్తి, తేవ గహితా. తేసం పన ఏకేసం ఉపాతివత్తతం అతిక్కమితుం సక్కోన్తానం యథాపి నామ గఙ్గం ఉత్తిణ్ణేసు మనుస్సేసు ఏకో దీఘవాపిం గన్త్వా తిట్ఠేయ్య, ఏకో తతో పరం మహాగామం; ఏవమేవ ఏకే విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం అప్పమాణం ఆనేఞ్జన్తి వత్వా తిట్ఠన్తి, ఏకే ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం. తత్థ విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం తావ దస్సేతుం **విఞ్ఞాణకసిణమేకేతి** వుత్తం. పరతో "ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనమేకే"తి వక్ఖతి. **తయిదన్తి** తం ఇదం దిట్ఠిగతఞ్చ దిట్ఠిపచ్చయఞ్చ దిట్ఠారమ్మణఞ్చ. **తథాగతో అభిజానాతీతి.** ఇమినా పచ్చయేన ఇదం నామ దస్సనం గహితన్తి అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన జానాతి.

ఇదాని తదేవ విత్థారేన్తో **యే ఖో తే భోన్తోతిఆదిమాహ. యా వా పన ఏతాసం సఞ్ఞానన్తి** యా వా పన ఏతాసం "యది రూపసఞ్ఞాన"న్తి ఏవం వుత్తసఞ్ఞానం. **పరిసుద్ధాతి** నిరుపక్కిలేసా. **పరమాతి** ఉత్తమా. **అగ్గాతి** సేట్ఠా. **అనుత్తరియా అక్ఖాయతీతి** అసదిసా కథీయతి. **యది రూపసఞ్ఞానన్తి** ఇమినా చతస్సో రూపావచరసఞ్ఞా కథితా. **యది అరూపసఞ్ఞానన్తి** ఇమినా ఆకాసానఞ్చాయతనవిఞ్ఞాణఞ్చాయతనసఞ్ఞా. ఇతరేహి పన ద్వీహి పదేహి సమాపన్నకవారో చ అసమాపన్నకవారో చ కథితోతి ఏవమేతా కోట్ఠాసతో అట్ఠ, అత్థతో పన సత్త సఞ్ఞా హోన్తి. సమాపన్నకవారో హి పురిమాహి ఛహిసఙ్గహితోయేవ. **తయిదం సఙ్ఖతన్తి** తం ఇదం సబ్బమ్పి సఞ్ఞాగతం సద్ధిం దిట్ఠిగతేన సఙ్ఖతం పచ్చయేహి సమాగన్త్వా కతం. **ఓళారికన్తి** సఙ్ఖతత్తావ ఓళారికం. **అత్థి ఖో పన సఙ్ఖారానం నిరోధోతి** ఏతేసం పన సఙ్ఖతన్తి వుత్తానం సఙ్ఖారానం నిరోధసఙ్ఖాతం నిబ్బానం నామ అత్థి. **అత్థేతన్తి ఇతి విదిత్వాతి** తం ఖో పన నిబ్బానం "అత్థి ఏత"న్తి ఏవం జానిత్వా. **తస్స నిస్సరణదస్సావీతి** తస్స సఙ్ఖతస్స నిస్సరణదస్సీ నిబ్బానదస్సీ. **తథాగతో తదుపాతివత్తోతి** తం సఙ్ఖతం అతిక్కన్తో సమతిక్కన్తోతి అత్థో.

౨౩. తత్రాతి తేసు అట్ఠసు అసఞ్ఞీవాదేసు. **రూపిం వాతిఆదీని** సఞ్ఞీవాదే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని. అయఞ్చ యస్మా అసఞ్ఞీవాదో, తస్మా ఇధ దుతియచతుక్కం న వుత్తం. **పటిక్కోసన్తీతి** పటిబాహన్తి పటిసేధేన్తి. **సఞ్ఞా రోగోతిఆదీసు** ఆబాధట్ఠేన **రోగో,** సదోసట్ఠేన **గణ్డో,** అనుపవిట్ఠట్ఠేన **సల్లం. ఆగతిం వా గతిం వాతిఆదీసు** పటిసన్ధివసేన **ఆగతిం,** చుతివసేన **గతిం,** చవనవసేన **చుతిం,** ఉపపజ్జనవసేన **ఉపపత్తిం,** పునప్పునం ఉప్పజ్జిత్వా అపరాపరం వడ్ఢనవసేన **వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం.**

కామఞ్చ చతువోకారభవే రూపం వినాపి విఞ్ఞాణస్స పవత్తి అత్థి, సేసే పన తయో ఖన్ధే వినా నత్థి. అయం పన పఞ్హో పఞ్చవోకారభవవసేన కథితో. పఞ్చవోకారే హి ఏత్తకే ఖన్ధే వినా విఞ్ఞాణస్స పవత్తి నామ నత్థి. వితణ్డవాదీ పనేత్థ "అఞ్ఞత్ర రూపాతిఆదివచనతో అరూపభవేపి రూపం, అసఞ్ఞాభవే చ విఞ్ఞాణం అత్థి, తథా నిరోధసమాపన్నస్సా"తి వదతి. సో వత్తబ్బో – బ్యఞ్జనచ్ఛాయాయ చే అత్థం పటిబాహసి, ఆగతిం వాతిఆదివచనతో తం విఞ్ఞాణం పక్ఖిద్విపదచతుప్పదా వియ ఉప్పతిత్వాపి గచ్ఛతి, పదసాపి గచ్ఛతి, గోవిసాణవల్లిఆదీని వియ చ వడ్ఢతీతి ఆపజ్జతి. యే చ భగవతా అనేకసతేసు సుత్తేసు తయో భవా వుత్తా, తే అరూపభవస్స అభావా ద్వేవ ఆపజ్జన్తి. తస్మా మా ఏవం అవచ, యథా వుత్తమత్థం ధారేహీతి.

౨౮. **తత్రాతి** అట్ఠసు నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదేసు భుమ్మం. ఇధాపి **రూపిం వా**తిఆదీని వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని. **అసఞ్ఞా సమ్మోహో**తి నిస్సఞ్ఞభావో నామేస సమ్మోహట్ఠానం. యో హి కిఞ్చి న జానాతి, తం అసఞ్ఞీ ఏసోతి వదన్తి. **దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బసఙ్ఖారమత్తేనా**తి దిట్ఠవిఞ్ఞాతబ్బమత్తేన సుతవిఞ్ఞాతబ్బమత్తేన ముతవిఞ్ఞాతబ్బమత్తేన. ఏత్థ చ విజానాతీతి విఞ్ఞాతబ్బం, దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బమత్తేన పఞ్చద్వారికసఞ్ఞాపవత్తిమత్తేనాతి అయఞ్హి ఏత్థ అత్థో. **సఙ్ఖారమత్తేనా**తి ఓళారికసఙ్ఖారపవత్తిమత్తేనాతి అత్థో. **ఏతస్స ఆయతనస్సా**తి ఏతస్స నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనస్స . **ఉపసమ్పద**న్తి పటిలాభం. **బ్యసనం హేత**న్తి వినాసో హేస, వుట్ఠానం హేతన్తి అత్థో. పఞ్చద్వారికసఞ్ఞాపవత్తఞ్హి ఓళారికసఙ్ఖారపవత్తం వా అప్పవత్తం కత్వా తం సమాపజ్జితబ్బం. తస్స పన పవత్తేన తతో వుట్ఠానం హోతీతి దస్సేతి. **సఙ్ఖారసమాపత్తిపత్తబ్బమక్ఖాయతీ**తి ఓళారికసఙ్ఖారపవత్తియా పత్తబ్బన్తి న అక్ఖాయతి. **సఙ్ఖారావసేససమాపత్తిపత్తబ్బ**న్తి సఙ్ఖారానంయేవ అవసేసా భావనావసేన సబ్బసుఖుమభావం పత్తా సఙ్ఖారా, తేసం పవత్తియా ఏతం పత్తబ్బన్తి అత్థో. ఏవరూపేసు హి సఙ్ఖారేసు పవత్తేసు ఏతం పత్తబ్బం నామ హోతి. **తయిద**న్తి తం ఇదం ఏతం సుఖుమమ్పి సమానం సఙ్ఖతం సఙ్ఖతత్తా చ ఓళారికం.

౨౯. **తత్రాతి** సత్తసు ఉచ్ఛేదవాదేసు భుమ్మం. **ఉద్ధం సర**న్తి ఉద్ధం వుచ్చతి అనాగతసంసారవాదో, అనాగతం సంసారవాదం సరన్తీతి అత్థో. **ఆసత్తింయేవ అభివదన్తి** లగ్గనకంయేవ వదన్తి. "ఆసత్త"న్తిపి పాఠో, తణ్హంయేవ వదన్తీతి అత్థో. **ఇతి పేచ్చ భవిస్సామా**తి ఏవం పేచ్చ భవిస్సామ. ఖత్తియా భవిస్సామ, బ్రాహ్మణా భవిస్సామాతి ఏవమేత్థ నయో నేతబ్బో. **వాణిజూపమా మఞ్ఞే**తి వాణిజూపమా వియ వాణిజపటిభాగా వాణిజసదిసా మయ్హం ఉపట్ఠహన్తి. **సక్కాయభయా**తి సక్కాయస్స భయా. తే హి యథేవ "చత్తారో ఖో, మహారాజ, అభయస్స భాయన్తి. కతమే చత్తారో? గణ్డుప్పాదో ఖో, మహారాజ, భయా పథవిం న ఖాదతి 'మా పథవీ ఖియీ'తి, కోన్తో ఖో, మహారాజ, ఏకపాదేన తిట్ఠతి 'మా పథవీ ఓసీదీ'తి, కికీ ఖో, మహారాజ, ఉత్తానా సేతి 'మా అమ్భా ఉన్ద్రియీ'తి, బ్రాహ్మణధమ్మికో ఖో, మహారాజ, బ్రహ్మచరియం న చరతి 'మా లోకో ఉచ్ఛిజ్జీ'తి ఇమే చత్తారో అభయస్స భాయన్తి, ఏవం సక్కాయస్స భాయన్తి". **సక్కాయపరిజేగుచ్ఛా**తి తమేవ తేభూమకసఙ్ఖాతం సక్కాయం పరిజిగుచ్ఛమానా. **సా గద్దులబద్ధో**తి దణ్డకే రజ్జుం పవేసేత్వా బద్ధసునఖో. **ఏవమేవిమే**తి ఏత్థ దళ్హత్థమ్భో వియ ఖీలో వియ చ తేభూమకధమ్మసఙ్ఖాతో సక్కాయో దట్ఠబ్బో, సా వియ దిట్ఠిగతికో, దణ్డకో వియ దిట్ఠి, రజ్జు వియ తణ్హా, గద్దులేన బన్ధిత్వా థమ్భే వా ఖీలే వా ఉపనిబద్ధసునఖస్స అత్తనో ధమ్మతాయ ఛిన్దిత్వా గన్తుం అసమత్థస్స అనుపరిధావనం వియ దిట్ఠిగతికస్స దిట్ఠిదణ్డకే పవేసితాయ తణ్హారజ్జుయా బన్ధిత్వా సక్కాయే ఉపనిబద్ధస్స అనుపరిధావనం వేదితబ్బం.

౨౬. ఇమానేవ పఞ్చాయతనానీతి ఇమానేవ పఞ్చ కారణాని. ఇతి మాతికం ఠపేన్తేనపి పఞ్చేవ ఠపితాని, నిగమేన్తేనపి పఞ్చేవ నిగమితాని, భాజేన్తేన పన చత్తారి భాజితాని. దిట్ఠధమ్మనిబ్బానం కుహిం పవిట్ఠన్తి. ఏకత్తనానత్తవసేన ద్వీసు పదేసు పవిట్ఠన్తి వేదితబ్బం.

౨౮. ఏవఞ్చ చతుచత్తాలీస అపరన్తకప్పికే దస్సేత్వా ఇదాని అట్ఠారస పుబ్బన్తకప్పికే దస్సేతుం **సన్తి, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ అతీతకోట్ఠాససఙ్ఖాతం పుబ్బన్తం కప్పేత్వా వికప్పేత్వా గణ్హన్తీతి **పుబ్బన్తకప్పికా**. పుబ్బన్తకప్పో వా ఏతేసం అత్థీతి పుబ్బన్తకప్పికా. ఏవం సేసమ్పి పుబ్బే వుత్తప్పకారం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **సస్సతో అత్తా చ లోకో చా**తి రూపాదీసు అఞ్ఞతరం అత్తాతి చ లోకోతి చ గహేత్వా సస్సతో అమరో నిచ్చో ధువోతి అభివదన్తి. యథాహ "రూపం అత్తా చేవ లోకో చ సస్సతో చాతి అత్తానఞ్చ లోకఞ్చ పఞ్ఞపేన్తీ"తి విత్థారో. అసస్సతాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ పఠమవాదేన చత్తారో సస్సతవాదా వుత్తా, దుతియవాదేన సత్త ఉచ్ఛేదవాదా.

నను చేతే హేట్ఠా ఆగతా, ఇధ కస్మా పున గహితాతి. హేట్ఠా తత్థ తత్థ మతో తత్థ తత్థేవ ఉచ్ఛిజ్జతీతి దస్సనత్థం ఆగతా. ఇధ పన పుబ్బేనివాసలాభీ దిట్ఠిగతికో అతీతం పస్సతి, న అనాగతం, తస్స ఏవం హోతి "పుబ్బన్తతో ఆగతో అత్తా ఇధేవ ఉచ్ఛిజ్జతి, ఇతో పరం న గచ్ఛతీ"తి ఇమస్సత్థస్స దస్సనత్థం గహితా. తతియవాదేన చత్తారో ఏకచ్చసస్సతవాదా వుత్తా, చతుత్థవాదేన చత్తారో అమరావిక్ఖేపికా వుత్తా. **అన్తవా**తి సపరియన్తో పరిచ్ఛిన్నో పరివటుమో. అవడ్ఢితకసిణస్స తం కసిణం అత్తాతి చ లోకోతి చ గహేత్వా ఏవం హోతి. దుతియవాదో వడ్ఢితకసిణస్స వసేన వుత్తో, తతియవాదో తిరియం వడ్ఢేత్వా ఉద్ధమధో అవడ్ఢితకసిణస్స, చతుత్థవాదో తక్కివసేన వుత్తో. అనన్తరచతుక్కం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

ఏకన్తసుఖీతి నిరన్తరసుఖీ. అయం దిట్ఠి లాభీజాతిస్సరతక్కీనం వసేన ఉప్పజ్జతి. లాభినో హి పుబ్బేనివాసఞాణేన ఖత్తియాదికులే ఏకన్తసుఖమేవ అత్తనో జాతిం అనుస్సరన్తస్స ఏవం దిట్ఠి ఉప్పజ్జతి. తథా జాతిస్సరస్స పచ్చుప్పన్నం సుఖమనుభవతో అతీతాసు సత్తసు జాతీసు తాదిసమేవ అత్తభావం అనుస్సరన్తస్స. తక్కిస్స పన ఇధ సుఖసమఙ్గినో "అతీతేపాహం ఏవమేవ అహోసి"న్తి తక్కేనేవ ఉప్పజ్జతి.

ఏకన్తదుక్ఖీతి అయం దిట్ఠి లాభినో నుప్పజ్జతి. సో హి ఏకన్తేనేవ ఇధ ఝానసుఖేన సుఖీ హోతి. ఇధ దుక్ఖేన ఫుట్ఠస్స పన జాతిస్సరస్స తక్కిస్సేవ చ సా ఉప్పజ్జతి. తతియా ఇధ వోకిణ్ణసుఖదుక్ఖానం సబ్బేసమ్పి తేసం ఉప్పజ్జతి, తథా చతుత్థా దిట్ఠి. లాభినో హి ఇదాని చతుత్థజ్ఝానవసేన అదుక్ఖమసుఖస్స, పుబ్బే చతుత్థజ్ఝానికమేవ బ్రహ్మలోకం అనుస్సరన్తస్స . జాతిస్సరస్సాపి పచ్చుప్పన్నే మజ్ఝత్తస్స, అనుస్సరన్తస్సాపి మజ్ఝత్తభూతట్ఠానమేవ అనుస్సరన్తస్స, తక్కినోపి పచ్చుప్పన్నే మజ్ఝత్తస్స, అతీతేపి ఏవం భవిస్సతీతి తక్కేనేవ గణ్హన్తస్స ఏసా దిట్ఠి ఉప్పజ్జతి. ఏత్తావతా చత్తారో సస్సతవాదా, చత్తారో ఏకచ్చసస్సతికా, చత్తారో అన్తానన్తికా, చత్తారో అమరావిక్ఖేపికా , ద్వే అధిచ్చ-సముప్పన్నికాతి అట్ఠారసపి పుబ్బన్తకప్పికా కథితా హోన్తి.

౨౦. ఇదాని దిట్ఠుద్ధారం ఉద్ధరన్తో **తత్ర, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **పచ్చత్తంయేవ ఞాణ**న్తి పచ్చక్ఖఞాణం. **పరిసుద్ధ**న్తి నిరుపక్కిలేసం. **పరియోదాత**న్తి పభస్సరం. సబ్బపదేహి విపస్సనాఞాణంయేవ కథితం. సద్ధాదయో హి పఞ్చ ధమ్మా బాహిరసమయస్మిమ్పి హోన్తి, విపస్సనాఞాణం సాసనస్మింయేవ. **తత్థ ఞాణభాగమత్తమేవ పరియోదపేన్తీ**తి మయమిదం జానామాతి ఏవం తత్థ ఞాణకోట్ఠాసం ఓతారేన్తియేవ. **ఉపాదానమక్ఖాయతీ**తి న తం ఞాణం, మిచ్ఛాదస్సనం నామేతం, తస్మా

తదపి తేసం భవన్తానం దిట్ఠుపాదానం అక్ఖాయతీతి అత్థో. అథాపి తం జాననమత్తలక్ఖణత్తా ఞాణభాగమత్తమేవ, తథాపి తస్స దస్సనస్స అనుపాతివత్తనతో ఉపాదానపచ్చయతో చ ఉపాదానమేవ. **తదుపాతివత్తోతి** తం దిట్ఠిం అతిక్కన్తో. ఏత్తావతా చత్తారో సస్సతవాదా, చత్తారో ఏకచ్చసస్సతికా, చత్తారో అన్తానన్తికా, చత్తారో అమరావిక్ఖేపికా, ద్వే అధిచ్చసముప్పన్నికా, సోళస సఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ అసఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా, సత్త ఉచ్ఛేదవాదా, పఞ్చ దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదాతి బ్రహ్మజాలే ఆగతా ద్వాసట్ఠిపి దిట్ఠియో కథితా హోన్తి. బ్రహ్మజాలే పన కథితే ఇదం సుత్తం అకథితమేవ హోతి. కస్మా? ఇధ తతో అతిరేకాయ సక్కాయదిట్ఠియా ఆగతత్తా. ఇమస్మిం పన కథితే బ్రహ్మజాలం కథితమేవ హోతి.

౩౦. ఇదాని ఇమా ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో ఉప్పజ్జమానా సక్కాయదిట్ఠిపముఖేనేవ ఉప్పజ్జన్తీతి దస్సేతుం **ఇధ, భిక్ఖవే, ఏకచ్చోతి**ఆదిమాహ. తత్థ **పటినిస్సగ్గాతి** పరిచ్చాగేన. **కామసంయోజనానం అనధిట్ఠానాతి** పఞ్చకామగుణతణ్హానం నిస్సట్ఠత్తా. **పవివేకం పీతిన్తి** సప్పీతికజ్ఝానద్వయపీతిం. **నిరుజ్ఝతీతి** ఝాననిరోధేన నిరుజ్ఝతి. సమాపత్తితో పన వుట్ఠితస్స నిరుద్ధా నామ హోతి. యథేవ హి “అదుక్ఖమసుఖాయ వేదనాయ నిరోధా ఉప్పజ్జతి నిరామిసం సుఖం, నిరామిససుఖస్స నిరోధా ఉప్పజ్జతి అదుక్ఖమసుఖా వేదనా”తి ఏత్థ న అయమత్థో హోతి – చతుత్థజ్ఝాననిరోధా తతియజ్ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీతి. అయం పనేత్థ అత్థో – చతుత్థజ్ఝానా వుట్ఠాయ తతియం ఝానం సమాపజ్జతి, తతియజ్ఝానా వుట్ఠాయ చతుత్థం ఝానం సమాపజ్జతీతి, ఏవంసమ్పదమిదం వేదితబ్బం. **ఉప్పజ్జతి దోమనస్సన్తి** హీనజ్ఝానపరియాదానకదోమనస్సం. సమాపత్తితో వుట్ఠితచిత్తస్స పన కమ్మనీయభావో కథితో.

పవివేకా పీతీతి సా ఏవ ఝానద్వయపీతి. **యం ఛాయా జహతీతి** యం ఠానం ఛాయా జహతి. కిం వుత్తం హోతి? యస్మిం ఠానే ఛాయా అత్థి, తస్మిం ఆతపో నత్థి. యస్మిం ఆతపో అత్థి, తస్మిం ఛాయా నత్థీతి.

౩౧. **నిరామిసం సుఖన్తి** తతియజ్ఝానసుఖం.

౩౨. **అదుక్ఖమసుఖన్తి** చతుత్థజ్ఝానవేదనం.

౩౩. **అనుపాదానోహమస్మీతి** నిగ్గహణో అహమస్మి. **నిబ్బానసప్పాయన్తి** నిబ్బానస్స సప్పాయం ఉపకారభూతం . నను చ మగ్గదస్సనం నామ సబ్బత్థ నికన్తియా సుక్ఖాపితాయ ఉప్పజ్జతి, కథమేతం నిబ్బానస్స ఉపకారపటిపదా నామ జాతన్తి, సబ్బత్థ అనుపాదియనవసేన అగ్గణ్హనవసేన ఉపకారపటిపదా నామ జాతం. **అభివదతీతి** అభిమానేన ఉపవదతి. **పుబ్బన్తానుదిట్ఠిన్తి** అట్ఠారసవిధమ్పి పుబ్బన్తానుదిట్ఠిం. **అపరన్తానుదిట్ఠిన్తి** చతుచత్తారీసవిధమ్పి అపరన్తానుదిట్ఠిం. **ఉపాదానమక్ఖాయతీతి** అహమస్మీతి గహణస్స సక్కాయదిట్ఠిపరియాపన్నత్తా దిట్ఠుపాదానం అక్ఖాయతి.

సన్తివరపదన్తి వూపసన్తకిలేసత్తా సన్తం ఉత్తమపదం. **ఛన్నం ఫస్సాయతనానన్తి** భగవతా “యత్థ చక్ఖు చ నిరుజ్ఝతి రూపసఞ్ఞా చ నిరుజ్ఝతి సో ఆయతనో వేదితబ్బో”తి ఏత్థ ద్విన్నం ఆయతనానం పటిక్ఖేపేన నిబ్బానం దస్సితం.

> “యత్థ ఆపో చ పథవీ, తేజో వాయో న గాధతి;
> అతో సరా నివత్తన్తి, ఏత్థ వట్టం న వత్తతి;
> ఏత్థ నామఞ్చ రూపఞ్చ, అసేసం ఉపరుజ్ఝతీ”తి. (సం. ని. ౧.౨౭) –

ఏత్థ పన సఙ్ఖారపటిక్ఖేపేన నిబ్బానం దస్సితం.

> “కత్థ ఆపో చ పథవీ, తేజో వాయో న గాధతి;
>
> కత్థ దీఘఞ్చ రస్సఞ్చ, అణుం థూలం సుభాసుభం;
>
> కత్థ నామఞ్చ రూపఞ్చ, అసేసం ఉపరుజ్ఝతీ”తి. (దీ॰ ని॰ ౧.౪౯౮);

తత్ర వేయ్యాకరణం భవతి –

> “విఞ్ఞాణం అనిదస్సనం, అనన్తం సబ్బతో పభ”న్తి –

ఏత్థ సఙ్ఖారపటిక్ఖేపేన నిబ్బానం దస్సితం. ఇమస్మిం పన సుత్తే ఛళాయతనపటిక్ఖేపేన దస్సితం. అఞ్ఞత్థ చ **అనుపాదావిమోక్ఖో**తి నిబ్బానమేవ దస్సితం, ఇధ పన అరహత్తఫలసమాపత్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

పఞ్చత్తయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. కిన్తిసుత్తవణ్ణనా

౩౪. **ఏవం మే సుత**న్తి కిన్తిసుత్తం. తత్థ **పిసినారాయ**న్తి ఏవంనామకే మణ్డలపదేసే. **బలిహరణే**తి తస్మిం వనసణ్డే భూతానం బలిం ఆహరన్తి, తస్మా సో బలిహరణన్తి వుత్తో. **చీవరహేతూ**తి చీవరకారణా, చీవరం పచ్చాసీసమానోతి అత్థో. **ఇతిభవాభవహేతూ**తి ఏవం ఇమం దేసనామయం పుఞ్ఞకిరియవత్థుం నిస్సాయ తస్మిం తస్మిం భవే సుఖం వేదిస్సామీతి ధమ్మం దేసేతీతి కిం తుమ్హాకం ఏవం హోతీతి అత్థో.

౩౫. **చత్తారో సతిపట్ఠానా**తిఆదయో సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మా లోకియలోకుత్తరావ కథితా. **తత్థా**తి తేసు సత్తతింసాయ ధమ్మేసు. **సియంసూ**తి భవేయ్యుం. **అభిధమ్మే**తి విసిట్ఠే ధమ్మే, ఇమేసు సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మేసూతి అత్థో. **తత్ర చే**తి ఇదమ్పి బోధిపక్ఖియధమ్మేస్వేవ భుమ్మం. **అత్థతో చేవ నానం బ్యఞ్జనతో చా**తి ఏత్థ “కాయోవ సతిపట్ఠానం వేదనావ సతిపట్ఠాన”న్తి వుత్తే అత్థతో నానం హోతి , “సతిపట్ఠానా”తి వుత్తే పన బ్యఞ్జనతో నానం నామ హోతి. **తదమినాపీ**తి తం తుమ్హే ఇమినాపి కారణేన జానాథాతి అత్థఞ్చ బ్యఞ్జనఞ్చ సమానేత్వా అథస్స చ అఞ్ఞథా గహితభావో బ్యఞ్జనస్స చ మిచ్ఛా రోపితభావో దస్సేతబ్బో. **యో ధమ్మో యో వినయో**తి ఏత్థ అత్థఞ్చ బ్యఞ్జనఞ్చ విఞ్ఞాపనకారణమేవ ధమ్మో చ వినయో చ.

౩౬. **అత్థతో హి ఖో సమేతీ**తి సతియేవ సతిపట్ఠానన్తి గహితా. **బ్యఞ్జనతో నాన**న్తి కేవలం బ్యఞ్జనమేవ సతిపట్ఠానోతి వా సతిపట్ఠానాతి వా మిచ్ఛా రోపేథ. **అప్పమత్తకం ఖో**తి సుత్తన్తం పత్వా బ్యఞ్జనం అప్పమత్తకం నామ హోతి. పరిత్తమత్తం ధనితం కత్వా రోపితేపి హి నిబ్బుతిం పత్తుం సక్కా హోతి.

తత్రిదం వత్థు – విజయారామవిహారవాసీ కిరేకో ఖీణాసవత్థేరో ద్విన్నం భిక్ఖూనం సుత్తం ఆహరిత్వా కమ్మట్ఠానం కథేన్తో – "సముద్దో సముద్దోతి, భిక్ఖవే, అస్సుతవా పుథుజ్జనో భాసతీ"తి ధనితం కత్వా ఆహ. ఏకో భిక్ఖు "సముద్దో నామ, భన్తే"తి ఆహ. ఆవుసో, సముద్దోతి వుత్తేపి సముద్దోతి వుత్తేపి మయం లోణసాగరమేవ జానామ, తుమ్హే పన నో అత్థగవేసకా, బ్యఞ్జనగవేసకా, గచ్ఛథ మహావిహారే పగుణబ్యఞ్జనానం భిక్ఖూనం సన్తికే బ్యఞ్జనం సోధాపేథాతి కమ్మట్ఠానం అకథేత్వావ ఉట్ఠాపేసి. సో అపరభాగే మహావిహారే భేరిం పహరాపేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చతూసు మగ్గేసు పఞ్హం కథేత్వావ పరినిబ్బుతో. ఏవం సుత్తన్తం పత్వా బ్యఞ్జనం అప్పమత్తకం నామ హోతి.

వినయం పన పత్వా నో అప్పమత్తకం. సామణేరపబ్బజ్జాపి హి ఉభతోసుద్ధితో వట్టతి, ఉపసమ్పదాదికమ్మానిపి సిథిలాదీనం ధనితాదికరణమత్తేనేవ కుప్పన్తి. ఇధ పన సుత్తన్తబ్యఞ్జనం సన్ధాయేతం వుత్తం.

౩౮. అథ చతుత్థవారే వివాదో కస్మా? సఞ్ఞాయ వివాదో. "అహం సతిమేవ సతిపట్ఠానం వదామి, అయం 'కాయో సతిపట్ఠాన'న్తి వదతీ"తి హి నేసం సఞ్ఞా హోతి. బ్యఞ్జనేపి ఏసేవ నయో.

౩౯. **న చోదనాయ తరితబ్బన్తి** న చోదనత్థాయ వేగాయితబ్బం. ఏకచ్చో హి పుగ్గలో "నలాటే తే సాసపమత్తా పిళకా"తి వుత్తో "మయ్హం నలాటే సాసపమత్తం పిళకం పస్ససి, అత్తనో నలాటే తాలపక్కమత్తం మహాగణ్డం న పస్ససీ"తి వదతి. తస్మా పుగ్గలో ఉపపరిక్ఖితబ్బో. **అదళ్హదిట్ఠీతి** అనాదానదిట్ఠీ సుంసుమారం హదయే పక్ఖిపన్తో వియ దళ్హం న గణ్హాతి.

ఉపఘాతోతి చణ్డభావేన వణఘట్టితస్స వియ దుక్ఖుప్పత్తి. **సుప్పటినిస్సగ్గీతి** "కిం నామ అహం ఆపన్నో, కదా ఆపన్నో"తి వా "త్వం ఆపన్నో, తవ ఉపజ్ఝాయో ఆపన్నో"తి వా ఏకం ద్వే వారే వత్వాపి "అసుకం నామ అసుకదివసే నామ, భన్తే, ఆపన్నత్థ, సణికం అనుస్సరథా"తి సరిత్వా తావదేవ విస్సజ్జేతి. **విహేసాతి** బహుం అత్థఞ్చ కారణఞ్చ ఆహరన్తస్స కాయచిత్తకిలమథో. **సక్కోమీతి** ఏవరూపో హి పుగ్గలో ఓకాసం కారేత్వా "ఆపత్తిం ఆపన్నత్థ, భన్తే"తి వుత్తో "కదా కిస్మిం వత్థుస్మి"న్తి వత్వా "అసుకదివసే అసుకస్మిం వత్థుస్మి"న్తి వుత్తే "న సరామి, ఆవుసో"తి వదతి, తతో "సణికం, భన్తే, సరథా"తి బహుం వత్వా సారితో సరిత్వా విస్సజ్జేతి. తేనాహ "సక్కోమీ"తి. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

ఉపేక్ఖా నాతిమఞ్ఞితబ్బాతి ఉపేక్ఖా న అతిక్కమితబ్బా, కత్తబ్బా జనేతబ్బాతి అత్థో. యో హి ఏవరూపం పుగ్గలం రిత్తకంయేవ పస్సావం కరోన్తం దిస్వాపి "నను, ఆవుసో, నిసీదితబ్బ"న్తి వదతి, సో ఉపేక్ఖం అతిమఞ్ఞతి నామ.

౪౦. **వచీసంహారోతి** వచనసఞ్చారో. ఇమేహి కథితం అమూసం అన్తరం పవేసేయ్య, తుమ్హే ఇమేహి ఇదఞ్చిదఞ్చ వుత్తాతి అమూహి కథితం ఇమేసం అన్తరం పవేసేయ్యాతి అత్థో. **దిట్ఠిపళాసోతిఆదీహి** చిత్తస్స అనారాధనియభావో కథితో. **తం జానమానో సమానో గరహేయ్యాతి** తం సత్థా జానమానో సమానో నిన్దేయ్య అమ్హేతి. **ఏతం పనావుసో, ధమ్మన్తి** ఏతం కలహభణ్డనధమ్మం.

తఞ్చేతి తం సఞ్ఞత్తికారకం భిక్ఖుం. **ఏవం బ్యాకరేయ్యాతి** మయా ఏతే సుద్ధన్తే పతిట్ఠాపితాతి అవత్వా యేన కారణేన సఞ్ఞత్తి కతా, తదేవ దస్సేన్తో ఏవం బ్యాకరేయ్య. **తాహం ధమ్మం సుత్వాతి** ఏత్థ **ధమ్మోతి** సారణీయధమ్మో అధిప్పేతో. **న చేవ అత్తానన్తిఆదీసు** "బ్రహ్మలోకప్పమాణో హేస అగ్గి ఉట్ఠాసి, కో ఏతమఞ్ఞత్ర మయా నిబ్బాపేతుం సమత్థో"తి హి వదన్తో అత్తానం ఉక్కంసేతి నామ. "ఏత్తకా జనా విచరన్తి, ఓకాసో లద్ధుం న సక్కా, ఏకోపి ఏత్తకమత్తం నిబ్బాపేతుం సమత్థో నామ నత్థీ"తి

వదమానో పరం వమ్భేతి నామ. తదుభయమ్పేస న కరోతి. **ధమ్మో** పనేత్థ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స బ్యాకరణం, తేసం భిక్ఖూనం సఞ్ఞత్తికరణం **అనుధమ్మో**, తదేవ **బ్యాకరోతి నామ. న చ కోచి సహధమ్మికో**తి అఞ్ఞో చస్స కోచి సహేతుకో పరేహి వుత్తో వాదో వా అనువాదో వా గరహితబ్బభావం ఆగచ్ఛన్తో నామ నత్థి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

కిన్తిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సామగామసుత్తవణ్ణనా

౪౧. ఏవం మే సుతన్తి సామగామసుత్తం. తత్థ **సామగామే**తి సామాకానం ఉస్సన్నత్తా ఏవంలద్ధనామే గామే. **అధునా కాలఙ్కతో**తి సమ్పతి కాలం కతో. **ద్వేధికజాతా**తి ద్వేజ్ఝజాతా ద్వేభాగజాతా. భణ్డనాదీసు **భణ్డనం** పుబ్బభాగకలహో, తం దణ్డాదానాదివసేన పణ్ణత్తివీతిక్కమవసేన చ వడ్ఢితం **కలహో,** “న త్వం ఇమం ధమ్మవినయం ఆజానాసీ”తిఆదికం విరుద్ధవచనం **వివాదో. వితుదన్తా**తి వితుజ్జన్తా. **సహితం మే**తి మమ వచనం అత్థసంహితం. **అధిచిణ్ణం తే విపరావత్త**న్తి యం తవ అధిచిణ్ణం చిరకాలసేవనవసేన పగుణం, తం మమ వాదం ఆగమ్మ నివత్తం. **ఆరోపితో తే వాదో**తి తుయ్హం ఉపరి మయా దోసో ఆరోపితో. **చర వాదప్పమోక్ఖాయా**తి భత్తపుటం ఆదాయ తం తం ఉపసఙ్కమిత్వా వాదప్పమోక్ఖత్థాయ ఉత్తరి పరియేసమానో చర. **నిబ్బేఠేహి వా**తి అథ మయా ఆరోపితవాదతో అత్తానం మోచేహి. **సచే పహోసీ**తి సచే సక్కోసి. **వధోయేవా**తి మరణమేవ.

నాటపుత్తియేసూతి నాటపుత్తస్స అన్తేవాసికేసు. **నిబ్బిన్నరూపా**తి ఉక్కణ్ఠితసభావా, అభివాదనాదీని న కరోన్తి. **విరత్తరూపా**తి విగతపేమా. **పటివానరూపా**తి తేసం నిపచ్చకిరియతో నివత్తసభావా. **యథా త**న్తి యథా చ దురక్ఖాతాదిసభావే ధమ్మవినయే నిబ్బిన్నవిరత్తపటివానరూపేహి భవితబ్బం, తథేవ జాతాతి అత్థో. **దురక్ఖాతే**తి దుక్కథితే. **దుప్పవేదితే**తి దువిఞ్ఞాపితే. **అనుపసమసంవత్తనికే**తి రాగాదీనం ఉపసమం కాతుం అసమత్థే. **భిన్నథూపే**తి భిన్నపతిట్ఠే. ఏత్థ హి నాటపుత్తోవ నేసం పతిట్ఠేన థూపో, సో పన భిన్నో మతో. తేన వుత్తం “భిన్నథూపే”తి. **అప్పటిసరణే**తి తస్సేవ అభావేన పటిసరణవిరహితే.

నను చాయం నాటపుత్తో నాళన్దవాసికో, సో కస్మా పావాయం కాలంకతోతి. సో కిర ఉపాలినా గహపతినా పటివిద్ధసచ్చేన దసహి గాథాహి భాసితే బుద్ధగుణే సుత్వా ఉణ్హం లోహితం ఛడ్డేసి. అథ నం అఫాసుకం గహేత్వా పావం అగమంసు, సో తత్థ కాలమకాసి. కాలం కురుమానో చ “మమ లద్ధి అనియ్యానికా సారరహితా, మయం తావ నట్ఠా, అవసేసజనో మా అపాయపూరకో అహోసి . సచే పనాహం ‘మమ సాసనం అనియ్యానిక’న్తి వక్ఖామి, న సద్దహిస్సన్తి. యంనూనాహం ద్వేపి జనే న ఏకనీహారేన ఉగ్గణ్హాపేయ్యం, తే మమచ్చయేన అఞ్ఞమఞ్ఞం వివదిస్సన్తి. సత్థా తం వివాదం పటిచ్చ ఏకం ధమ్మకథం కథేస్సతి, తతో తే సాసనస్స మహన్తభావం జానిస్సన్తీ”తి.

అథ నం ఏకో అన్తేవాసికో ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ “భన్తే, తుమ్హే దుబ్బలా, మయ్హం ఇమస్మిం ధమ్మే సారం ఆచిక్ఖథ ఆచరియప్పమాణ”న్తి. ఆవుసో, త్వం మమచ్చయేన సస్సతన్తి గణ్హేయ్యాసీతి. అపరోపి తం ఉపసఙ్కమి, తం ఉచ్ఛేదం గణ్హాపేసి. ఏవం ద్వేపి జనే ఏకలద్ధికే అకత్వా బహూ నానానీహారేన ఉగ్గణ్హాపేత్వా కాలమకాసి. తే తస్స సరీరకిచ్చం కత్వా

సన్నిపతిత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం పుచ్ఛింసు “కస్సావుసో, ఆచరియో సారమాచిక్ఖీ”తి? ఏకో ఉట్ఠహిత్వా మయ్హన్తి ఆహ. కిం ఆచిక్ఖీతి? సస్సతన్తి. అపరో తం పటిబాహిత్వా మయ్హం సారం ఆచిక్ఖీతి ఆహ. ఏవం సబ్బే “మయ్హం సారం ఆచిక్ఖి, అహం జేట్ఠకో”తి అఞ్ఞమఞ్ఞం వివాదం వడ్ఢేత్వా అక్కోసే చేవ పరిభాసే చ హత్థపాదపహారాదీని చ పవత్తేత్వా ఏకమగ్గేన ద్వే అగచ్ఛన్తా నానాదిసాసు పక్కమింసు, ఏకచ్చే గిహీ అహేసుం.

భగవతో పన ధరమానకాలేపి భిక్ఖుసఙ్ఘే వివాదో న ఉప్పజ్జి. సత్థా హి తేసం వివాదకారణే ఉప్పన్నమత్తేయేవ సయం వా గన్త్వా తే వా భిక్ఖూ పక్కోసాపేత్వా ఖన్తి మేత్తా పటిసఙ్ఖా అవిహింసా సారణీయధమ్మేసు ఏకం కారణం కథేత్వా వివాదం వూపసమేతి. ఏవం ధరమానోపి సఙ్ఘస్స పతిట్ఠావ అహోసి. పరినిబ్బాయమానోపి అవివాదకారణం కత్వావ పరినిబ్బాయి. భగవతా హి సుత్తే దేసితా చత్తారో మహాపదేసా (అ॰ ని॰ ౪.౧౮౦; దీ॰ ని॰ ౨.౧౮౭) యావజ్జదివసా భిక్ఖూనం పతిట్ఠా చ అవస్సయో చ. తథా ఖన్ధకే దేసితా చత్తారో మహాపదేసా (మహావ॰ ౩౦౫) సుత్తే వుత్తాని చత్తారి పఞ్హబ్యాకరణాని (అ॰ ని॰ ౪.౪౨) చ. తేనేవాహ – “యో వో మయా, ఆనన్ద, ధమ్మో చ వినయో చ దేసితో పఞ్ఞత్తో, సో వో మమచ్చయేన సత్థా”తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౬).

౪౨. అథ ఖో చున్దో సమణుద్దేసోతి అయం థేరో ధమ్మసేనాపతిస్స కనిట్ఠభాతికో. తం భిక్ఖూ అనుపసమ్పన్నకాలే చున్దో సమణుద్దేసోతి సముదాచరిత్వా థేరకాలేపి తథేవ సముదాచరింసు. తేన వుత్తం “చున్దో సమణుద్దేసో”తి. **ఉపసఙ్కమీ**తి కస్మా ఉపసఙ్కమి? నాటపుత్తే కిర కాలఙ్కతే జమ్బుదీపే మనుస్సా తత్థ తత్థ కథం పవత్తయింసు – “నిగణ్ఠో నాటపుత్తో ఏకో సత్థాతి పఞ్ఞాయిత్థ, తస్స కాలకిరియాయ సావకానం ఏవరూపో వివాదో జాతో, సమణో పన గోతమో జమ్బుదీపే చన్దో వియ సూరియో వియ చ పాకటోయేవ, కీదిసో ను ఖో సమణే గోతమే పరినిబ్బుతే సావకానం వివాదో భవిస్సతీ”తి. థేరో తం కథం సుత్వా చిన్తేసి – “ఇమం కథం గహేత్వా దసబలస్స ఆరోచేస్సామి, సత్థా చ ఏతం అత్థుప్పత్తిం కత్వా ఏకం దేసనం కథేస్సతీ”తి. సో నిక్ఖమిత్వా యేన సామగామో, యేనాయస్మా ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమి. ఉజుమేవ భగవతో సన్తికం అగన్త్వా యేనస్స ఉపజ్ఝాయో ఆయస్మా ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమీతి అత్థో. ఏవం కిరస్స అహోసి – “ఉపజ్ఝాయో మే మహాపఞ్ఞో, సో ఇమం సాసనం సత్థు ఆరోచేస్సతి, అథ సత్థా తదనురూపం ధమ్మం దేసేస్సతీ”తి. **కథాపాభత**న్తి కథామూలం, మూలఞ్హి పాభతన్తి వుచ్చతి. యథాహ –

> “అప్పకేనపి మేధావీ, పాభతేన విచక్ఖణో;
>
> సముట్ఠాపేతి అత్తానం, అణుం అగ్గింవ సన్ధమ”న్తి. (జా॰ ౧.౧.౪);

దస్సనాయాతి దస్సనత్థాయ. కిం పనిమినా భగవా న దిట్ఠపుబ్బోతి? నో న దిట్ఠపుబ్బో, అయఞ్హి ఆయస్మా దివా నవ వారే రత్తిం నవ వారేతి ఏకాహం అట్ఠారస వారే ఉపట్ఠానమేవ గచ్ఛతి. దివసస్స పన సతక్ఖత్తుం వా సహస్సక్ఖత్తుం వా గన్తుకామో సమానోపి న అకారణా గచ్ఛతి, ఏకం పఞ్హుద్ధారం గహేత్వావ గచ్ఛతి. సో తందివసం తేన గన్తుకామో ఏవమాహ.

అహితాయ దుక్ఖాయ దేవమనుస్సానన్తి ఏకస్మిం విహారే సఙ్ఘమజ్ఝే ఉప్పన్నో వివాదో కథం దేవమనుస్సానం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తతి? కోసమ్బకక్ఖన్ధకే (మహావ॰ ౪౫౧) వియ హి ద్వీసు భిక్ఖూసు వివాదం ఆపన్నేసు తస్మిం విహారే తేసం అన్తేవాసికా వివదన్తి, తేసం ఓవాదం గణ్హన్తో భిక్ఖునిసఙ్ఘో వివదతి, తతో తేసం ఉపట్ఠాకా వివదన్తి, అథ మనుస్సానం ఆరక్ఖదేవతా ద్వే కోట్ఠాసా హోన్తి. తత్థ ధమ్మవాదీనం ఆరక్ఖదేవతా ధమ్మవాదినియో హోన్తి, అధమ్మవాదీనం

అధమ్మవాదినియో హోన్తి. తతో తాసం ఆరక్ఖదేవతానం మిత్తా భుమ్మదేవతా భిజ్జన్తి. ఏవం పరమ్పరాయ యావ బ్రహ్మలోకా ఠపేత్వా అరియసావకే సబ్బే దేవమనుస్సా ద్వే కోట్ఠాసా హోన్తి. ధమ్మవాదీహి పన అధమ్మవాదినోవ బహుతరా హోన్తి, తతో యం బహూహి గహితం, తం గణ్హన్తి. ధమ్మం విస్సజ్జేత్వా బహుతరావ అధమ్మం గణ్హన్తి. తే అధమ్మం పురేత్వా విహరన్తా అపాయే నిబ్బత్తన్తి. ఏవం ఏకస్మిం విహారే సఙ్ఘమజ్ఝే ఉప్పన్నో వివాదో బహూనం అహితాయ దుక్ఖాయ హోతి.

४३. అభిఞ్ఞా దేసితాతి మహాబోధిమూలే నిసిన్నేన పచ్చక్ఖం కత్వా పవేదితా. **పతిస్సయమానరూపా విహరన్తీతి** ఉపనిస్సాయ విహరన్తి. **భగవతో అచ్చయేనాతి** ఏతరహి భగవన్తం జేట్ఠకం కత్వా సగారవా విహరన్తి, తుమ్హాకం, భన్తే, ఉగ్గతేజతాయ దురాసదతాయ వివాదం జనేతుం న సక్కోన్తి, భగవతో పన అచ్చయేన వివాదం జనేయ్యున్తి వదతి. యత్థ పన తం వివాదం జనేయ్యుం, తం దస్సేన్తో **అజ్ఝాజీవే వా అధిపాతిమోక్ఖే వాతి** ఆహ. తత్థ **అజ్ఝాజీవేతి** ఆజీవహేతు ఆజీవకారణా – “భిక్ఖు ఉత్తరిమనుస్సధమ్మం ఉల్లపతి ఆపత్తి పారాజికస్సా”తిఆదినా (పరి. ౨౮౭) నయేన పరివారే పఞ్ఞత్తాని ఛ సిక్ఖాపదాని, తాని ఠపేత్వా సేసాని సబ్బసిక్ఖాపదాని **అధిపాతిమోక్ఖం** నామ. **అప్పమత్తకో సో ఆనన్దాతి** అజ్ఝాజీవం అధిపాతిమోక్ఖఞ్చ ఆరబ్భ ఉప్పన్నవివాదో నామ యస్మా పరస్స కథాయపి అత్తనో ధమ్మతాయపి సల్లక్ఖేత్వా సుప్పజహో హోతి, తస్మా “అప్పమత్తకో”తి వుత్తో.

తత్రాయం నయో – ఇధేకచ్చో “న సక్కా ఉత్తరిమనుస్సధమ్మం అనుల్లపన్తేన కిఞ్చి లద్ధు”న్తిఆదీని చిన్తేత్వా ఆజీవహేతు ఉత్తరిమనుస్సధమ్మం వా ఉల్లపతి సఞ్చరిత్తం వా ఆపజ్జతి, యో తే విహారే వసతి, సో భిక్ఖు అరహాతిఆదినా నయేన సామన్తజప్పనం వా కరోతి, అగిలానో వా అత్తనో అత్థాయ పణీతభోజనాని విఞ్ఞాపేత్వా భుఞ్జతి, భిక్ఖునీ వా పన తాని విఞ్ఞాపేత్వా పాటిదేసనీయం ఆపజ్జతి, యో కోచి దుక్కటవత్థుకం యంకిఞ్చి సూపోదనవిఞ్ఞత్తిమేవ వా కరోతి, అఞ్ఞతరం వా పన పణ్ణత్తివీతిక్కమం కరోన్తో విహరతి, తమేనం సబ్రహ్మచారీ ఏవం సఞ్జానన్తి – “కిం ఇమస్స ఇమినా లాభేన లద్ధేన, యో సాసనే పబ్బజిత్వా మిచ్ఛాజీవేన జీవికం కప్పేతి, పణ్ణత్తివీతిక్కమం కరోతీ”తి. అత్తనో ధమ్మతాయపిస్స ఏవం హోతి – “కిస్స మయ్హం ఇమినా లాభేన, య్వాహం ఏవం స్వాక్ఖాతే ధమ్మవినయే పబ్బజిత్వా మిచ్ఛాజీవేన జీవికం కప్పేమి, పణ్ణత్తివీతిక్కమం కరోమీ”తి సల్లక్ఖేత్వా తతో ఓరమతి. ఏవం పరస్స కథాయపి అత్తనో ధమ్మతాయపి సల్లక్ఖేత్వా సుప్పజహో హోతి. తేన భగవా “అప్పమత్తకో”తి ఆహ.

మగ్గే వా హి, ఆనన్ద, పటిపదాయ వాతి లోకుత్తరమగ్గం పత్వా వివాదో నామ సబ్బసో వూపసమ్మతి, నత్థి అధిగతమగ్గానం వివాదో. పుబ్బభాగమగ్గం పన పుబ్బభాగపటిపదఞ్చ సన్ధాయేతం వుత్తం.

తత్రాయం నయో – ఏవం భిక్ఖుం మనుస్సా లోకుత్తరధమ్మే సమ్భావేన్తి. సో సద్ధివిహారికాదయో ఆగన్త్వా వన్దిత్వా ఠితే పుచ్ఛతి “కిం ఆగతత్థా”తి. మనసికాతబ్బకమ్మట్ఠానం పుచ్ఛితుం, భన్తేతి. నిసీదథ, ఖణేనేవ అరహత్తం పాపేతుం సమత్థకమ్మట్ఠానకథం ఆచిక్ఖిస్సామీతి వత్వా వదతి – “ఇధ భిక్ఖు అత్తనో వసనట్ఠానం పవిసిత్వా నిసిన్నో మూలకమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి, తస్స తం మనసికరోతో ఓభాసో ఉప్పజ్జతి. అయం పఠమమగ్గో నామ. సో దుతియం ఓభాసఞాణం నిబ్బత్తేతి, దుతియమగ్గో అధిగతో హోతి, ఏవం తతియఞ్చ చతుత్థఞ్చ. ఏత్తావతా మగ్గప్పత్తో చేవ ఫలప్పత్తో చ హోతీ”తి. అథ తే భిక్ఖూ “అఖీణాసవో నామ ఏవం కమ్మట్ఠానం కథేతుం న సక్కోతి, అద్ధాయం ఖీణాసవో”తి నిట్ఠం గచ్ఛన్తి.

సో అపరేన సమయేన కాలం కరోతి. సమన్తా భిక్ఖాచారగామేహి మనుస్సా ఆగన్త్వా పుచ్ఛన్తి “కేనచి, భన్తే, థేరో పఞ్హం పుచ్ఛితో”తి. ఉపాసకా పుబ్బేవ థేరేన పఞ్హో కథితో అమ్హాకన్తి. తే పుప్ఫమణ్డపం పుప్ఫకూటాగారం సజ్జేత్వా సువణ్ణేన అక్ఖిపిధానముఖపిధానాదీని కరిత్వా గన్ధమాలాదీహి పూజేత్వా సత్తాహం సాధుకీళికం కీళిత్వా ఝాపేత్వా అట్ఠీని ఆదాయ చేతియం కరోన్తి. అఞ్ఞే ఆగన్తుకా విహారం ఆగన్త్వా పాదే ధోవిత్వా “మహాథేరం పస్సిస్సామ, కహం, ఆవుసో, మహాథేరో”తి పుచ్ఛన్తి. పరినిబ్బుతో, భన్తేతి. దుక్కరం, ఆవుసో, థేరేన కతం మగ్గఫలాని నిబ్బత్తేన్తేన, పఞ్హం పుచ్ఛిత్థ, ఆవుసోతి. భిక్ఖూనం కమ్మట్ఠానం కథేన్తో ఇమినా నియామేన కథేసి, భన్తేతి. న ఏసో, ఆవుసో, మగ్గో, విపస్సనుపక్కిలేసో నామేస, న తుమ్హే జానిత్థ, పుథుజ్జనో, ఆవుసో, థేరోతి. తే కలహం కరోన్తా ఉట్ఠహిత్వా “సకలవిహారే భిక్ఖూ చ భిక్ఖాచారగామేసు మనుస్సా చ న జానన్తి, తుమ్హేయేవ జానాథ. కతరమగ్గేన తుమ్హే ఆగతా, కిం వో విహారద్వారే చేతియం న దిట్ఠ”న్తి. ఏవంవాదీనం పన భిక్ఖూనం సతం వా, హోతు సహస్సం వా, యావ తం లద్ధిం నప్పజహన్తి, సగ్గోపి మగ్గోపి వారితోయేవ.

అపరోపి తాదిసోవ కమ్మట్ఠానం కథేన్తో ఏవం కథేతి – చిత్తేనేవ తీసు ఉద్ధనేసు తీణి కపల్లాని ఆరోపేత్వా హేట్ఠా అగ్గిం కత్వా చిత్తేనేవ అత్తనో ద్వత్తింసాకారం ఉప్పాటేత్వా కపల్లేసు పక్ఖిపిత్వా చిత్తేనేవ దణ్డకేన పరివత్తేత్వా పరివత్తేత్వా భజ్జితబ్బం, యా ఝాయమానే ఛారికా హోతి, సా ముఖవాతేన పలాసేతబ్బా. ఏత్తకేన ధూతపాపో నామేస సమణో హోతి. సేసం పురిమనయేనేవ విత్థారేతబ్బం.

అపరో ఏవం కథేతి – చిత్తేనేవ మహాచాటిం ఠపేత్వా మత్థుం యోజేత్వా చిత్తేనేవ అత్తనో ద్వత్తింసాకారం ఉప్పాటేత్వా తత్థ పక్ఖిపిత్వా మత్థుం ఓతారేత్వా మన్థితబ్బం. మథియమానం విలీయతి, విలీనే ఉపరి ఫేణో ఉగ్గచ్ఛతి. సో ఫేణో పరిభుఞ్జితబ్బో. ఏత్తావతా వో అమతం పరిభుత్తం నామ భవిస్సతి . ఇతో పరం “అథ తే భిక్ఖూ”తిఆది సబ్బం పురిమనయేనేవ విత్థారేతబ్బం.

౪౪. ఇదాని యో ఏవం వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య, తస్స మూలం దస్సేన్తో **ఛయిమానీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **అగారవో**తి గారవవిరహితో. **అప్పతిస్సో**తి అప్పతిస్సయో అనీచవుత్తి. ఏత్థ పన యో భిక్ఖు సత్థరి ధరమానే తీసు కాలేసు ఉపట్ఠానం న యాతి, సత్థరి అనుపాహనే చఙ్కమన్తే సఉపాహనో చఙ్కమతి, నీచే చఙ్కమే చఙ్కమన్తే ఉచ్చే చఙ్కమే చఙ్కమతి, హేట్ఠా వసన్తే ఉపరి వసతి, సత్థు దస్సనట్ఠానే ఉభో అంసే పారుపతి, ఛత్తం ధారేతి, ఉపాహనం ధారేతి, న్హానతిత్థే ఉచ్చారం వా పస్సావం వా కరోతి, పరినిబ్బుతే వా పన చేతియం వన్దితుం న గచ్ఛతి, చేతియస్స పఞ్ఞాయనట్ఠానే సత్థుదస్సనట్ఠానే వుత్తం సబ్బం కరోతి, అఞ్ఞేహి చ భిక్ఖూహి “కస్మా ఏవం కరోసి, న ఇదం వట్టతి, సమ్మాసమ్బుద్ధస్స నామ లజ్జితుం వట్టతీ”తి వుత్తే “తుణ్హీ హోతి, కిం బుద్ధో బుద్ధోతి వదసీ”తి భణతి, అయం **సత్థరి అగారవో** నామ.

యో పన ధమ్మస్సవనే సఙ్ఘుట్ఠే సక్కచ్చం న గచ్ఛతి, సక్కచ్చం ధమ్మం న సుణాతి, నిద్దాయతి వా సల్లపేన్తో వా నిసీదతి, సక్కచ్చం న గణ్హాతి న ధారేతి, “కిం ధమ్మే అగారవం కరోసీ”తి వుత్తే “తుణ్హీ హోతి, ధమ్మో ధమ్మోతి వదసి, కిం ధమ్మో నామా”తి వదతి, అయం **ధమ్మే అగారవో** నామ.

యో పన థేరేన భిక్ఖునా అనజ్ఝిట్ఠో ధమ్మం దేసేతి, నిసీదతి పఞ్హం కథేతి, వుడ్ఢే భిక్ఖూ ఘట్టేన్తో గచ్ఛతి, తిట్ఠతి నిసీదతి, దుస్సపల్లత్థికం వా హత్థపల్లత్థికం వా కరోతి, సఙ్ఘమజ్ఝే ఉభో అంసే పారుపతి, ఛత్తుపాహనం ధారేతి, “భిక్ఖుసఙ్ఘస్స లజ్జితుం వట్టతీ”తి వుత్తేపి “తుణ్హీ హోతి, సఙ్ఘో సఙ్ఘోతి వదసి, కిం సఙ్ఘో, మిగసఙ్ఘో అజసఙ్ఘో”తిఆదీని వదతి, అయం **సఙ్ఘే అగారవో**

నామ. ఏకభిక్ఖుస్మిమ్పి హి అగారవే కతే సఙ్ఘే కతోయేవ హోతి. తిస్సో సిక్ఖా పన అపరిపూరయమానోవ **సిక్ఖాయ న పరిపూరకారీ** నామ.

అజ్ఝత్తం వాతి అత్తని వా అత్తనో పరిసాయ వా. **బహిద్ధాతి** పరస్మిం వా పరస్స పరిసాయ వా.

౪౬. ఇదాని అయం ఛ ఠానాని నిస్సాయ ఉప్పన్నవివాదో వడ్ఢన్తో యాని అధికరణాని పాపుణాతి, తాని దస్సేతుం **చత్తారిమానీతి**ఆదిమాహ. తత్థ వూపసమనత్థాయ పవత్తమానేహి సమథేహి అధికాతబ్బానీతి **అధికరణాని**. వివాదోవ అధికరణం **వివాదాధికరణం**. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో.

ఇదాని ఇమానిపి చత్తారి అధికరణాని పత్వా ఉపరి వడ్ఢన్తో సో వివాదో యేహి సమథేహి వూపసమ్మతి, తేసం దస్సనత్థం **సత్త ఖో పనిమేతి**ఆదిమాహ. తత్థ అధికరణాని సమేన్తి వూపసమేన్తీతి **అధికరణసమథా. ఉప్పన్నుప్పన్నానన్తి** ఉప్పన్నానం ఉప్పన్నానం. **అధికరణానన్తి** ఏతేసం వివాదాధికరణాదీనం చతున్నం. **సమథాయ వూపసమాయాతి** సమనత్థఞ్చేవ వూపసమనత్థఞ్చ. **సమ్ముఖావినయో దాతబ్బో...పే.... తిణవత్థారకోతి** ఇమే సత్త సమథా దాతబ్బా.

తత్రాయం వినిచ్ఛయకథా – అధికరణేసు తావ ధమ్మోతి వా అధమ్మోతి వాతి అట్ఠారసహి వత్థూహి వివదన్తానం భిక్ఖూనం యో వివాదో, ఇదం **వివాదాధికరణం** నామ. సీలవిపత్తియా వా ఆచారదిట్ఠిఆజీవవిపత్తియా వా అనువదన్తానం యో అనువాదో ఉపవదనా చేవ చోదనా చ, ఇదం **అనువాదాధికరణం** నామ. మాతికాయం ఆగతా పఞ్చ విభఙ్గే ద్వేతి సత్త ఆపత్తిక్ఖన్ధా **ఆపత్తాధికరణం** నామ. యం సఙ్ఘస్స అపలోకనాదీనం చతున్నం కమ్మానం కరణం, ఇదం **కిచ్చాధికరణం** నామ.

తత్థ **వివాదాధికరణం** ద్వీహి సమథేహి సమ్మతి సమ్ముఖావినయేన చ యేభుయ్యసికాయ చ. సమ్ముఖావినయేనేవ సమ్మమానం యస్మిం విహారే ఉప్పన్నం, తస్మింయేవ వా, అఞ్ఞత్థ వూపసమేతుం గచ్ఛన్తానం అన్తరామగ్గే వా, యత్థ గన్త్వా సఙ్ఘస్స నియ్యాతితం, తత్థ సఙ్ఘేన వా గణేన వా వూపసమేతుం అసక్కోన్తే తత్థేవ ఉబ్బాహికాయ సమ్మతపుగ్గలేహి వా వినిచ్ఛితం సమ్మతి. ఏవం సమ్మమానే పన తస్మిం యా సఙ్ఘసమ్ముఖతా ధమ్మసమ్ముఖతా, వినయసమ్ముఖతా, పుగ్గలసమ్ముఖతా, అయం **సమ్ముఖావినయో** నామ.

తత్థ చ కారకసఙ్ఘస్స సామగ్గివసేన సమ్ముఖీభావో సఙ్ఘసమ్ముఖతా. సమేతబ్బస్స వత్థునో భూతతా ధమ్మసమ్ముఖతా. యథా తం సమేతబ్బం, తథేవ సమనం వినయసమ్ముఖతా. యో చ వివదతి, యేన చ వివదతి, తేసం ఉభిన్నం అత్తపచ్చత్థికానం సమ్ముఖీభావో పుగ్గలసమ్ముఖతా. ఉబ్బాహికాయ వూపసమే పనేత్థ సఙ్ఘసమ్ముఖతా పరిహాయతి. ఏవం తావ సమ్ముఖావినయేనేవ సమ్మతి.

సచే పనేవమ్పి న సమ్మతి, అథ నం ఉబ్బాహికాయ సమ్మతా భిక్ఖూ "న మయం సక్కోమ వూపసమేతు"న్తి సఙ్ఘస్సేవ నియ్యాతేన్తి. తతో సఙ్ఘో పఞ్చఙ్గసమన్నాగతం భిక్ఖుం సలాకగ్గాహకం సమ్మన్నిత్వా తేన గుళ్హకవివటకసకణ్ణజప్పకేసు తీసు సలాకగ్గాహేసు అఞ్ఞతరవసేన సలాకం గాహేత్వా సన్నిపతితపరిసాయ ధమ్మవాదీనం యేభుయ్యతాయ యథా తే ధమ్మవాదినో వదన్తి, ఏవం వూపసన్తం అధికరణం సమ్ముఖావినయేన చ యేభుయ్యసికాయ చ వూపసన్తం హోతి. తత్థ సమ్ముఖావినయో వుత్తనయో ఏవ. యం పన యేభుయ్యసికాయ కమ్మస్స కరణం, అయం **యేభుయ్యసికా** నామ. ఏవం వివాదాధికరణం ద్వీహి సమథేహి సమ్మతి.

అనువాదాధికరణం చతూహి సమథేహి సమ్మతి సమ్ముఖావినయేన చ సతివినయేన చ అమూళ్హవినయేన చ తస్సపాపియసికాయ చ. సమ్ముఖావినయేనేవ సమ్మమానం యో చ అనువదతి, యఞ్చ అనువదతి, తేసం వచనం సుత్వా, సచే కాచి ఆపత్తి నత్థి, ఉభో ఖమాపేత్వా, సచే అత్థి, అయం నామేత్థ ఆపత్తీతి ఏవం వినిచ్ఛితం వూపసమ్మతి. తత్థ సమ్ముఖావినయలక్ఖణం వుత్తనయమేవ.

యదా పన ఖీణాసవస్స భిక్ఖునో అమూలికాయ సీలవిపత్తియా అనుద్ధంసితస్స సతివినయం యాచమానస్స సఙ్ఘో ఞత్తిచతుత్థేన కమ్మేన సతివినయం దేతి, తదా సమ్ముఖావినయేన చ సతివినయేన చ వూపసన్తం హోతి. దిన్నే పన సతివినయే పున తస్మిం పుగ్గలే కస్సచి అనువాదో న రుహతి.

యదా ఉమ్మత్తకో భిక్ఖు ఉమ్మాదవసేన కతే అస్సామణకే అజ్ఝాచారే "సరతాయస్మా ఏవరూపిం ఆపత్తి"న్తి భిక్ఖూహి వుచ్చమానో – "ఉమ్మత్తకేన మే, ఆవుసో, ఏతం కతం, నాహం తం సరామీ"తి భణన్తోపి భిక్ఖూహి చోదియమానోవ పున అచోదనత్థాయ అమూళ్హవినయం యాచతి, సఙ్ఘో చస్స ఞత్తిచతుత్థేన కమ్మేన అమూళ్హవినయం దేతి, తదా సమ్ముఖావినయేన చ అమూళ్హవినయేన చ వూపసన్తం హోతి. దిన్నే పన అమూళ్హవినయే పున తస్మిం పుగ్గలే కస్సచి తప్పచ్చయా అనువాదో న రుహతి.

యదా పన పారాజికేన వా పారాజికసామన్తేన వా చోదియమానస్స అఞ్ఞేనాఞ్ఞం పటిచరతో పాపుస్సన్నతాయ పాపియస్స పుగ్గలస్స – "సచాయం అచ్ఛిన్నమూలో భవిస్సతి, సమ్మా వత్తిత్వా ఓసారణం లభిస్సతి, సచే ఛిన్నమూలో, అయమేవస్స నాసనా భవిస్సతీ"తి మఞ్ఞమానో సఙ్ఘో ఞత్తిచతుత్థేన కమ్మేన తస్సపాపియసికం కరోతి, తదా సమ్ముఖావినయేన చ తస్స పాపియసికాయ చ వూపసన్తం హోతి. ఏవం అనువాదాధికరణం చతూహి సమథేహి సమ్మతి.

ఆపత్తాధికరణం తీహి సమథేహి సమ్మతి సమ్ముఖావినయేన చ పటిఞ్ఞాతకరణేన చ తిణవత్థారకేన చ. తస్స సమ్ముఖావినయేనేవ వూపసమో నత్థి. యదా పన ఏకస్స వా భిక్ఖునో సన్తికే సఙ్ఘగణమజ్ఝేసు వా భిక్ఖు లహుకం ఆపత్తిం దేసేతి, తదా ఆపత్తాధికరణం సమ్ముఖావినయేన చ పటిఞ్ఞాతకరణేన చ వూపసమ్మతి. తత్థ సమ్ముఖావినయో తావ యో చ దేసేతి, యస్స చ దేసేతి, తేసం సమ్ముఖతా. సేసం వుత్తనయమేవ. పుగ్గలస్స చ గణస్స చ దేసనాకాలే సఙ్ఘసమ్ముఖతా పరిహాయతి. యం పనేత్థ "అహం, భన్తే, ఇత్థన్నామం ఆపత్తిం ఆపన్నో"తి చ, ఆమ "పస్సామీ"తి చ పటిఞ్ఞాతాయ "ఆయతిం సంవరేయ్యాసీ"తి కరణం, తం పటిఞ్ఞాతకరణం నామ. సఙ్ఘాదిసేసే పరివాసాదియాచనా పటిఞ్ఞా, పరివాసాదీనం దానం పటిఞ్ఞాతకరణం నామ.

ద్వేపక్ఖజాతా పన భణ్డనకారకా భిక్ఖూ బహుం అస్సామణకం అజ్ఝాచారం చరిత్వా పున లజ్జిధమ్మే ఉప్పన్నే "సచే మయం ఇమాహి ఆపత్తీహి అఞ్ఞమఞ్ఞం కారేస్సామ, సియాపి తం అధికరణం కక్ఖళత్తాయ సంవత్తేయ్యా"తి అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆపత్తియా కారాపనే దోసం దిస్వా యదా తిణవత్థారకకమ్మం కరోన్తి, తదా ఆపత్తాధికరణం సమ్ముఖావినయేన చ తిణవత్థారకేన చ సమ్మతి. తత్ర హి యత్తకా హత్థపాసుపగతా "న మే తం ఖమతీ"తి ఏవం దిట్ఠావికమ్మం అకత్వా "దుక్కటం కమ్మం పున కాతబ్బం కమ్మ"న్తి న ఉక్కోటేన్తి, నిద్దమ్పి ఓక్కన్తా హోన్తి, సబ్బేసమ్పి ఠపేత్వా థుల్లవజ్జఞ్చ గిహిపటిసంయుత్తఞ్చ సబ్బాపత్తియో వుట్ఠహన్తి. ఏవం ఆపత్తాధికరణం తీహి సమథేహి సమ్మతి. **కిచ్చాధికరణం** ఏకేన సమథేన సమ్మతి సమ్ముఖావినయేనేవ.

ఇమాని చత్తారి అధికరణాని యథానురూపం ఇమేహి సత్తహి సమథేహి సమ్మన్తి. తేన వుత్తం "ఉప్పన్నుప్పన్నానం అధికరణానం సమథాయ వూపసమాయ సమ్ముఖావినయో దాతబ్బో...పే.... తిణవత్థారకో"తి. అయమేత్థ వినిచ్ఛయనయో, విత్థారో పన సమథక్ఖన్ధకే (చూళవ. ౧౮౫) ఆగతోయేవ. వినిచ్ఛయోపిస్స **సమన్తపాసాదికాయ** వుత్తో.

౪౭. యో పనాయం ఇమస్మిం సుత్తే "ఇధానన్ద, భిక్ఖూ వివదన్తీ"తిఆదికో విత్థారో వుత్తో, సో ఏతేన నయేన సఙ్ఖేపతోవ వుత్తోతి వేదితబ్బో. తత్థ **ధమ్మోతి**ఆదీసు సుత్తన్తపరియాయేన తావ దస కుసలకమ్మపథా **ధమ్మో,** అకుసలకమ్మపథా **అధమ్మో**. తథా "చత్తారో సతిపట్ఠానా"తి హేట్ఠా ఆగతా సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మా, తయో సతిపట్ఠానా తయో సమ్మప్పధానా తయో ఇద్ధిపాదా ఛ ఇన్ద్రియాని ఛ బలాని అట్ఠ బోజ్ఝఙ్గా నవఙ్గికో మగ్గో చాతి, చత్తారో ఉపాదానా పఞ్చ నీవరణానీతిఆదయో సఙ్కిలిట్ఠధమ్మా చాతి అయం అధమ్మో.

తత్థ యంకిఞ్చి ఏకం అధమ్మకోట్ఠాసం గహేత్వా "ఇమం అధమ్మం ధమ్మోతి కరిస్సామ, ఏవం అమ్హాకం ఆచరియకులం నియ్యానికం భవిస్సతి, మయఞ్చ లోకే పాకటా భవిస్సామా"తి తం అధమ్మం "ధమ్మో అయ"న్తి కథేన్తా ధమ్మోతి వివదన్తి. తత్థేవ ధమ్మకోట్ఠాసేసు ఏకం గహేత్వా "అధమ్మో అయ"న్తి కథేన్తా అధమ్మోతి వివదన్తి.

వినయపరియాయేన పన భూతేన వత్థునా చోదేత్వా సారేత్వా యథాపటిఞ్ఞాయ కాతబ్బకమ్మం **ధమ్మో** నామ, అభూతేన పన వత్థునా అచోదేత్వా అసారేత్వా అపటిఞ్ఞాయ కతబ్బకమ్మం **అధమ్మో** నామ. తేసుపి అధమ్మం "ధమ్మో అయ"న్తి కథేన్తా ధమ్మోతి వివదన్తి, "అధమ్మో అయ"న్తి కథేన్తా అధమ్మోతి వివదన్తి.

సుత్తన్తపరియాయేన పన రాగవినయో దోసవినయో మోహవినయో సంవరో పహానం పటిసఙ్ఖాతి అయం **వినయో** నామ, రాగాదీనం అవినయో అసంవరో అప్పహానం అప్పటిసఙ్ఖాతి అయం **అవినయో** నామ. వినయపరియాయేన వత్థుసమ్పత్తి ఞత్తిసమ్పత్తి అనుసావనసమ్పత్తి సీమసమ్పతి పరిససమ్పత్తీతి అయం **వినయో** నామ, వత్థువిపత్తి...పే.... పరిసవిపత్తీతి అయం **అవినయో** నామ. తేసుపి యంకిఞ్చి అవినయం "వినయో అయ"న్తి కథేన్తా వినయోతి వివదన్తి, వినయం అవినయోతి కథేన్తా అవినయోతి వివదన్తి.

ధమ్మనేత్తి సమనుమజ్జితబ్బాతి ధమ్మరజ్జు అనుమజ్జితబ్బా ఞాణేన ఘంసితబ్బా ఉపపరిక్ఖితబ్బా. సా పనేసా ధమ్మనేత్తి "ఇతి ఖో వచ్ఛ ఇమే దస ధమ్మా అకుసలా దస ధమ్మా కుసలా"తి ఏవం మహావచ్ఛగోత్తసుత్తే (మ. ని. ౨.౧౯౪) ఆగతాతి వుత్తా. సా ఏవ వా హోతు, యో వా ఇధ ధమ్మోతి చ వినయో చ వుత్తో. **యథా తత్థ సమేతీతి** యథా తాయ ధమ్మనేత్తియా సమేతి, "ధమ్మో ధమ్మోవ హోతి, అధమ్మో అధమ్మోవ, వినయో వినయోవ హోతి, అవినయో అవినయోవ". **తథా తన్తి** ఏవం తం అధికరణం వూపసమేతబ్బం. **ఏకచ్చానం అధికరణానన్తి** ఇధ వివాదాధికరణమేవ దస్సితం, సమ్ముఖావినయో పన న కిస్మిఞ్చి అధికరణే న లబ్భతి.

౪౮. తం పనేతం యస్మా ద్వీహి సమథేహి సమ్మతి సమ్ముఖావినయేన చ యేభుయ్యసికాయ చ, తస్మా హేట్ఠా మాతికాయ ఠపితానుక్కమేన ఇదాని సతివినయస్స వారే పత్తేపి తం అవత్వా వివాదాధికరణయేవ తావ దుతియసమథం దస్సేన్తో **కథఞ్చానన్ద, యేభుయ్యసికాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **బహుతరాతి** అన్తమసో ద్వీహి తీహిపి అతిరేకతరా. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౪౯. ఇదాని హేట్ఠా అవిత్థారితం సతివినయం ఆదిం కత్వా విత్థారితావసేససమథే పటిపాటియా విత్థారేతుం **కథఞ్చానన్ద, సతివినయోతిఆదిమాహ.** తత్థ **పారాజికసామన్తేన వాతి** ద్వే సామన్తాని ఖన్ధసామన్తఞ్చ ఆపత్తిసామన్తఞ్చ. తత్థ పారాజికాపత్తిక్ఖన్ధో సఙ్ఘాదిసేసాపత్తిక్ఖన్ధో థుల్లచ్చయ-పాచిత్తియ-పాటిదేసనీయ-దుక్కట-దుబ్భాసితాపత్తిక్ఖన్ధోతి ఏవం పురిమస్స పచ్ఛిమఖన్ధం ఖన్ధసామన్తం నామ హోతి. పఠమపారాజికస్స పన పుబ్బభాగే దుక్కటం, సేసానం థుల్లచ్చయన్తి ఇదం ఆపత్తిసామన్తం నామ. తత్థ ఖన్ధసామన్తే పారాజికసామన్తం గరుకాపత్తి నామ హోతి. **సరతాయస్మాతి** సరతు ఆయస్మా. **ఏకచ్చానం అధికరణానన్తి** ఇధ అనువాదాధికరణమేవ దస్సితం.

౫౦. **భాసితపరిక్కన్తన్తి** వాచాయ భాసితం కాయేన చ పరిక్కన్తం, పరక్కమిత్వా కతన్తి అత్థో. **ఏకచ్చానన్తి** ఇధాపి అనువాదాధికరణమేవ అధిప్పేతం. పటిఞ్ఞాతకరణే “ఏకచ్చాన”న్తి ఆపత్తాధికరణం దస్సితం.

౫౨. **దవాతి** సహసా. **రవాతి** అఞ్ఞం భణితుకామేన అఞ్ఞం వుత్తం. **ఏవం ఖో, ఆనన్ద, తస్సపాపియసికా హోతీతి** తస్సపుగ్గలస్స పాపుస్సన్నతా పాపియసికా హోతి. ఇమినా కమ్మస్స వత్థు దస్సితం. ఏవరూపస్స హి పుగ్గలస్స కమ్మం కాతబ్బం. కమ్మేన హి అధికరణస్స వూపసమో హోతి, న పుగ్గలస్స పాపుస్సన్నతాయ. ఇధాపి చ అనువాదాధికరణమేవ అధికరణన్తి వేదితబ్బం.

౫౩. **కథఞ్చానన్ద , తిణవత్థారకోతి** ఏత్థ ఇదం కమ్మం తిణవత్థారకసదిసత్తా తిణవత్థారకోతి వుత్తం. యథా హి గూథం వా ముత్తం వా ఘట్టియమానం దుగ్గన్ధతాయ బాధతి, తిణేహి అవత్థరిత్వా సుప్పటిచ్ఛాదితస్స పనస్స సో గన్ధో న బాధతి, ఏవమేవ యం అధికరణం మూలానుమూలం గన్త్వా వూపసమియమానం కక్ఖళత్తాయ వాళత్తాయ భేదాయ సంవత్తతి, తం ఇమినా కమ్మేన వూపసన్తం గూథం వియ తిణవత్థారకేన పటిచ్ఛన్నం వూపసన్తం హోతీతి ఇదం కమ్మం తిణవత్థారకసదిసత్తా తిణవత్థారకోతి వుత్తం. తస్స **ఇధానన్ద, భిక్ఖూనం భణ్డనజాతానన్తిఆదివచనేన** ఆకారమత్తమేవ దస్సితం, ఖన్ధకే ఆగతాయేవ పనేత్థ కమ్మవాచా పమాణం. **ఠపేత్వా థుల్లవజ్జం ఠపేత్వా గిహిపటిసంయుత్తన్తి.** ఏత్థ పన **థుల్లవజ్జన్తి** థూల్లవజ్జం పారాజికఞ్చేవ సఙ్ఘాదిసేసఞ్చ. **గిహిపటిసంయుత్తన్తి** గిహీనం హీనేన ఖుంసనవమ్భనధమ్మికపటిస్సవేసు ఆపన్నా ఆపత్తి. **అధికరణానన్తి** ఇధ ఆపత్తాధికరణమేవ వేదితబ్బం. కిచ్చాధికరణస్స పన వసేన ఇధ న కిఞ్చి వుత్తం. కిఞ్చాపి న వుత్తం, సమ్ముఖావినయేనేవ పనస్స వూపసమో హోతీతి వేదితబ్బో.

౫౪. **ఛయిమే , ఆనన్ద, ధమ్మా సారణీయాతి** హేట్ఠా కలహవసేన సుత్తం ఆరద్ధం, ఉపరి సారణీయధమ్మా ఆగతా. ఇతి యథానుసన్ధినావ దేసనా గతా హోతి. హేట్ఠా కోసమ్బియసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౪౯౮-౫౦౦) పన సోతాపత్తిమగ్గసమ్మాదిట్ఠి కథితా, ఇమస్మిం సుత్తే సోతాపత్తిఫలసమ్మాదిట్ఠి వుత్తాతి వేదితబ్బా. **అణున్తి** అప్పసావజ్జం. **థూలన్తి** మహాసావజ్జం. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సామగామసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సునక్ఖత్తసుత్తవణ్ణనా

౫౫. **ఏవం మే సుతన్తి** సునక్ఖత్తసుత్తం. తత్థ **అఞ్ఞాతి** అరహత్తం. **బ్యాకతాతి** ఖీణా జాతీతిఆదీహి చతూహి పదేహి కథితా. **అధిమానేనాతి** అప్పత్తే పత్తసఞ్ఞినో, అనధిగతే అధిగతసఞ్ఞినో హుత్వా అధిగతం అమ్హేహీతి మానేన బ్యాకరింసు.

౫౬. **ఏవఞ్చేత్థ సునక్ఖత్త తథాగతస్స హోతీతి** సునక్ఖత్త ఏత్థ ఏతేసం భిక్ఖూనం పఞ్హాబ్యాకరణే – "ఇదం ఠానం ఏతేసం అవిభూతం అన్ధకారం, తేనిమే అనధిగతే అధిగతసఞ్ఞినో, హన్ద నేసం విసోధేత్వా పాకటం కత్వా ధమ్మం దేసేమీ"తి, ఏవఞ్చ తథాగతస్స హోతి. **అథ చ పనిధేకచ్చే...పే.... తస్సపి హోతి అఞ్ఞథత్తన్తి** భగవా పటిపన్నకానం ధమ్మం దేసేతి. యత్థ పన ఇచ్ఛాచారే ఠితా ఏకచ్చే మోఘపురిసా హోన్తి, తత్ర భగవా పస్సతి – "ఇమే ఇమం పఞ్హం ఉగ్గహేత్వా అజానిత్వావ జానన్తా వియ అప్పత్తే పత్తసఞ్ఞినో హుత్వా గామనిగమాదీసు విచరిస్సన్తి, తం నేసం భవిస్సతి దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయా"తి ఏవమస్సాయం ఇచ్ఛాచారే ఠితానం కారణా పటిపన్నకానమ్పి అత్థాయ "ధమ్మం దేసిస్సామీ"తి ఉప్పన్నస్స చిత్తస్స అఞ్ఞథాభావో హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

౫౮. **లోకామిసాధిముత్తోతి** వట్టామిస-కామామిస-లోకామిసభూతేసు పఞ్చసు కామగుణేసు అధిముత్తో తన్నిన్నో తగ్గరుకో తప్పబ్భారో. **తప్పతిరూపీతి** కామగుణసభాగా. **ఆనేఞ్జపటిసంయుత్తాయాతి** ఆనేఞ్జసమాపత్తిపటిసంయుత్తాయ. **సంసేయ్యాతి** కథేయ్య. **ఆనేఞ్జసంయోజనేన హి ఖో విసంయుత్తోతి** ఆనేఞ్జసమాపత్తిసంయోజనేన విసంసట్ఠో. **లోకామిసాధిముత్తోతి** ఏవరూపో హి లూఖచీవరధరో మత్తికాపత్తం ఆదాయ అత్తనో సదిసేహి కతిపయేహి సద్ధిం పచ్చన్తజనపదం గచ్ఛతి, గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠకాలే మనుస్సా దిస్వా "మహాపంసుకులికా ఆగతా"తి యాగుభత్తాదీని సమ్పాదేత్వా సక్కచ్చం దానం దేన్తి, భత్తకిచ్చే నిట్ఠితే అనుమోదనం సుత్వా – "స్వేపి, భన్తే, ఇధేవ పిణ్డాయ పవిసథా"తి వదన్తి. అలం ఉపాసకా, అజ్జాపి వో బహూనం దిన్నన్తి. తేన హి, భన్తే, అన్తోవస్సం ఇధ వసేయ్యాథాతి అధివాసేత్వా విహారమగ్గం పుచ్ఛిత్వా విహారం గచ్ఛన్తి. తత్థ సేనాసనం గహేత్వా పత్తచీవరం పటిసామేన్తి. సాయం ఏకో ఆవాసికో తే భిక్ఖూ పుచ్ఛతి "కత్థ పిణ్డాయ చరిత్థా"తి? అసుకగామేతి. భిక్ఖాసమ్పన్నాతి? ఆమ ఏవరూపా నామ మనుస్సానం సద్ధా హోతి. "అజ్జేవ ను ఖో ఏతే ఏదిసా, నిచ్చమ్పి ఏదిసా"తి? సద్ధా తే మనుస్సా నిచ్చమ్పి ఏదిసా, తే నిస్సాయేవ అయం విహారో వడ్ఢతీతి. తతో తే పంసుకులికా పునప్పునం తేసం వణ్ణం కథేన్తి , దివసావసేసం కథేత్వా రత్తిమ్పి కథేన్తి. ఏత్తావతా ఇచ్ఛాచారే ఠితస్స సీసం నిక్ఖన్తం హోతి ఉదరం ఫాలితం. ఏవం లోకామిసాధిముత్తో వేదితబ్బో.

౫౯. ఇదాని ఆనేఞ్జసమాపత్తిలాభిం అధిమానికం దస్సేన్తో **ఠానం ఖో పనేతన్తిఆదిమాహ. ఆనేఞ్జాధిముత్తస్సాతి** కిలేససిఞ్చనవిరహితాసు హేట్ఠిమాసు ఛసు సమాపత్తీసు అధిముత్తస్స తన్నిన్నస్స తగ్గరునో తప్పబ్భారస్స. **సే పవుత్తేతి** తం పవుత్తం. ఛ సమాపత్తిలాభినో హి అధిమానికస్స పఞ్చకామగుణామిసబన్ధనా పతితపణ్డుపలాసో వియ ఉపట్ఠాతి. తేనేతం వుత్తం.

౬౦. ఇదాని ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తి లాభినో అధిమానికస్స నిఘంసం దస్సేతుం **ఠానం ఖో పనాతిఆదిమాహ.** తత్థ **ద్వేధా భిన్నాతి** మజ్ఝే భిన్నా. **అప్పటిసన్ధికాతి** ఖుద్దకా ముట్ఠిపాసాణమత్తా జతునా వా సిలేసేన వా అల్లీయాపేత్వా పటిసన్ధాతుం సక్కా. మహన్తం పన కుటాగారప్పమాణం సన్ధాయేతం వుత్తం. **సే భిన్నేతి** తం భిన్నం. ఉపరి సమాపత్తిలాభినో హి హేట్ఠాసమాపత్తి ద్వేధాభిన్నా సేలా వియ హోతి, తం సమాపజ్జిస్సామీతి చిత్తం న ఉప్పజ్జతి. తేనేతం వుత్తం.

౬౧. ఇదాని నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనలాభినో అధిమానికస్స చ నిఘంసం దస్సేన్తో **ఠానం ఖో పనాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **సే వన్తే**తి తం వన్తం. అట్ఠసమాపత్తిలాభినో హి హేట్ఠాసమాపత్తియో వన్తసదిసా హుత్వా ఉపట్ఠహన్తి, పున సమాపజ్జిస్సామీతి చిత్తం న ఉప్పజ్జతి. తేనేతం వుత్తం.

౬౨. ఇదాని ఖీణాసవస్స నిఘంసం దస్సేన్తో **ఠానం ఖో పనాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **సే ఉచ్ఛిన్నమూలే**తి సో ఉచ్ఛిన్నమూలో. ఉపరి సమాపత్తిలాభినో హి హేట్ఠాసమాపత్తి మూలచ్ఛిన్నతాలో వియ ఉపట్ఠాతి, తం సమాపజ్జిస్సామీతి చిత్తం న ఉప్పజ్జతి. తేనేతం వుత్తం.

౬౩. **ఠానం ఖో పనాతి** పాటియేక్కో అనుసన్ధి. హేట్ఠా హి సమాపత్తిలాభినో అధిమానికస్సపి ఖీణాసవస్సపి నిఘంసో కథితో, సుక్ఖవిపస్సకస్స పన అధిమానికస్సపి ఖీణాసవస్సపి న కథితో. తేసం ద్విన్నమ్పి నిఘంసం దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. తం పన పటిక్ఖిత్తం. సమాపత్తిలాభినో హి అధిమానికస్స నిఘంసే కథితే సుక్ఖవిపస్సకస్సపి అధిమానికస్స కథితోవ హోతి, సమాపత్తిలాభినో చ ఖీణాసవస్స కథితే సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవస్స కథితోవ హోతి. ఏతేసం పన ద్విన్నం భిక్ఖూనం సప్పాయాసప్పాయం కథేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి.

తత్థ సియా – పుథుజ్జనస్స తావ ఆరమ్మణం అసప్పాయం హోతు, ఖీణాసవస్స కథం అసప్పాయన్తి. యదగ్గేన పుథుజ్జనస్స అసప్పాయం, తదగ్గేన ఖీణాసవస్సాపి అసప్పాయమేవ. విసం నామ జానిత్వా ఖాదితమ్పి అజానిత్వా ఖాదితమ్పి విసమేవ. న హి ఖీణాసవేనపి "అహం ఖీణాసవో"తి అసంవుతేన భవితబ్బం. ఖీణాసవేనపి యుత్తపయుత్తేనేవ భవితుం వట్టతి.

౬౪. తత్థ **సమణేనాతి** బుద్ధసమణేన. **ఛన్దరాగబ్యాపాదేనాతి** సో అవిజ్జాసఙ్ఖాతో విసదోసో ఛన్దరాగేన చ బ్యాపాదేన చ రుప్పతి కుప్పతి. **అసప్పాయానీతి** అవడ్ఢికరాని ఆరమ్మణాని. **అనుద్ధంసేయ్యాతి** సోసేయ్య మిలాపేయ్య. **సఉపాదిసేసన్తి** సగహణసేసం, ఉపాదితబ్బం గణ్హితబ్బం ఇధ ఉపాదీతి వుత్తం. **అనలఞ్చ తే అన్తరాయాయాతి** జీవితన్తరాయం తే కాతుం అసమత్థం. **రజోసూకన్తి** రజో చ వీహిసుకాది చ సూకం. **అసు చ విసదోసోతి** సో చ విసదోసో. **తదుభయేనాతి** యా సా అసప్పాయకిరియా చ యో విసదోసో చ, తేన ఉభయేన. **పుథుత్తన్తి** మహన్తభావం.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ సఉపాదానసల్లుద్ధారో వియ అప్పహీనో అవిజ్జావిసదోసో దట్ఠబ్బో, అసప్పాయకిరియాయ ఠితభావో వియ ఛసు ద్వారేసు అసంవుతకాలో, తదుభయేన వణే పుథుత్తం గతే మరణం వియ సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయ హీనాయావత్తనం, మరణమత్తం దుక్ఖం వియ అఞ్ఞతరాయ గరుకాయ సంకిలిట్ఠాయ ఆపత్తియా ఆపజ్జనం దట్ఠబ్బం. సుక్కపక్ఖేపి ఇమినావ నయేన ఓపమ్మసంసన్దనం వేదితబ్బం.

౬౫. **సతియాయేతం అధివచనన్తి** ఏత్థ సతి పఞ్ఞాగతికా. లోకికాయ పఞ్ఞాయ లోకికా హోతి, లోకుత్తరాయ లోకుత్తరా. **అరియాయేతం పఞ్ఞాయాతి** పరిసుద్ధాయ విపస్సనాపఞ్ఞాయ.

ఇదాని ఖీణాసవస్స బలం దస్సేన్తో **సో వతాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **సంవుతకారీతి** పిహితకారీ. **ఇతి విదిత్వా నిరుపధీతి** ఏవం జానిత్వా కిలేసుపధిపహానా నిరుపధి హోతి, నిరుపాదానోతి అత్థో. **ఉపధిసఙ్ఖయే విముత్తోతి** ఉపధీనం సఙ్ఖయభూతే నిబ్బానే ఆరమ్మణతో విముత్తో. **ఉపధిస్మిన్తి** కాముపధిస్మిం. **కాయం ఉపసంహరిస్సతీతి** కాయం అల్లీయాపేస్సతి. ఇదం

వుత్తం హోతి – తణ్హక్ఖయే నిబ్బానే ఆరమ్మణతో విముత్తో ఖీణాసవో పఞ్చ కామగుణే సేవితుం, కాయం వా ఉపసంహరిస్సతి చిత్తం వా ఉప్పాదేస్సతీతి నేతం ఠానం విజ్జతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సునక్ఖత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఆనేఞ్జసప్పాయసుత్తవణ్ణనా

౬౬. **ఏవం మే సుతన్తి** ఆనేఞ్జసప్పాయసుత్తం. తత్థ **అనిచ్చాతి** హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చా. **కామాతి** వత్థుకామాపి కిలేసకామాపి. **తుచ్ఛాతి** నిచ్చసారధువసారఅత్తసారవిరహితత్తా రిత్తా, న పన నత్థీతి గహేతబ్బా. న హి తుచ్ఛముట్ఠీతి వుత్తే ముట్ఠి నామ నత్థీతి వుత్తం హోతి. యస్స పన అబ్భన్తరే కిఞ్చి నత్థి, సో వుచ్చతి తుచ్ఛో. **ముసాతి** నాసనకా. **మోసధమ్మాతి** నస్సనసభావా, ఖేత్తం వియ వత్థు వియ హిరఞ్ఞసువణ్ణం వియ చ న పఞ్ఞాయిత్థ, కతిపాహేనేవ సుపినకే దిట్ఠా వియ నస్సన్తి న పఞ్ఞాయన్తి. తేన వుత్తం "మోసధమ్మా"తి, **మాయాకతమేతన్తి** యథా మాయాయ ఉదకం మణీతి కత్వా దస్సితం, బదరిపణ్ణం కహాపణోతి కత్వా దస్సితం, అఞ్ఞం వా పన ఏవరూపం దస్సనూపచారే ఠితస్సేవ తథా పఞ్ఞాయతి, ఉపచారాతిక్కమతో పట్ఠాయ పాకతికమేవ పఞ్ఞాయతి. ఏవం కామాపి ఇత్తరపచ్చుపట్ఠానట్ఠేన "మాయాకత"న్తి వుత్తా. యథా చ మాయాకారో ఉదకాదీని మణిఆదీనం వసేన దస్సేన్తో వఞ్చేతి, ఏవం కామాపి అనిచ్చాదీని నిచ్చాదిసభావం దస్సేన్తా వఞ్చేన్తీతి వఞ్చనకట్ఠేనపి "మాయాకత"న్తి వుత్తా. **బాలలాపనన్తి** మయ్హం పుత్తో, మయ్హం ధీతా, మయ్హం హిరఞ్ఞం మయ్హం సువణ్ణన్తి ఏవం బాలానం లాపనతో బాలలాపనం. **దిట్ఠధమ్మికా కామాతి** మానుసకా పఞ్చ కామగుణా. **సమ్పరాయికాతి** తే ఠపేత్వా అవసేసా. **దిట్ఠధమ్మికా. కామసఞ్ఞాతి** మానుసకే కామే ఆరబ్భ ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **ఉభయమేతం మారధేయ్యన్తి** ఏతే కామా చ కామసఞ్ఞా చ ఉభయమ్పి మారధేయ్యం. యేహి ఉభయమేతం గహితం, తేసఞ్హి ఉపరి మారో వసం వత్తేతి. తం సన్ధాయ "ఉభయమేతం మారధేయ్య"న్తి వుత్తం.

మారస్సేస విసయోతిఆదీసుపి యథా చోళస్స విసయో చోళవిసయో, పణ్డస్స విసయో పణ్డవిసయో, సంవరానం విసయో సంవరవిసయోతి పవత్తనట్ఠానం విసయోతి వుచ్చతి, ఏవం యేహి ఏతే కామా గహితా, తేసం ఉపరి మారో వసం వత్తేతి. తం సన్ధాయ **మారస్సేస విసయోతి** వుత్తం. పఞ్చ పన కామగుణే నివాపబీజం వియ విప్పకిరన్తో మారో గచ్ఛతి. యేహి పన తే గహితా, తేసం ఉపరి మారో వసం వత్తేతి. తం సన్ధాయ **మారస్సేస నివాపోతి** వుత్తం. యథా చ యత్థ హత్థిఆదయో వసం వత్తేన్తి, సో హత్థిగోచరో అస్సగోచరో అజగోచరోతి వుచ్చతి, ఏవం యేహి ఏతే కామా గహితా, తేసు మారో వసం వత్తేతి. తం సన్ధాయ **మారస్సేస గోచరోతి** వుత్తం.

ఏత్థాతి ఏతేసు కామేసు. **మానసాతి** చిత్తసమ్భూతా. తత్థ సియా – దువిధే తావ కామే ఆరబ్భ అభిజ్ఝానలక్ఖణా అభిజ్ఝా, కరణుత్తరియలక్ఖణో సారమ్భో చ ఉప్పజ్జతు, బ్యాపాదో కథం ఉప్పజ్జతీతి? మమాయితే వత్థుస్మిం అచ్ఛిన్నేపి సోచన్తి, అచ్ఛిజ్జన్తేపి సోచన్తి, అచ్ఛిన్నసఞ్ఞినోపి సోచన్తి, యో ఏవరూపో చిత్తస్స ఆఘాతోతి ఏవం ఉప్పజ్జతి. **తేవ అరియసావకస్సాతి** తే అరియసావకస్స. వకారో ఆగమసన్ధిమత్తం హోతి. **ఇధ మనుసిక్ఖతోతి** ఇమస్మిం సాసనే సిక్ఖన్తస్స తే తయోపి కిలేసా అన్తరాయకరా హోన్తి. **అభిభుయ్య లోకన్తి** కామలోకం అభిభవిత్వా. **అధిట్ఠాయ మనసాతి** ఝానారమ్మణచిత్తేన అధిట్ఠహిత్వా. **అపరిత్తన్తి** కామావచరచిత్తం పరిత్తం నామ, తస్స పటిక్ఖేపేన మహగ్గతం అపరిత్తం నామ. **పమాణన్తి**పి కామావచరమేవ,

రూపావచరం అరూపావచరం **అప్పమాణం. సుభావిత**న్తి పన ఏతం కామావచరాదీనం నామం న హోతి, లోకుత్తరస్సేవేతం నామం. తస్మా ఏతస్స వసేన అపరిత్తం అప్పమాణం సుభావితన్తి సబ్బం లోకుత్తరమేవ వట్టతి.

తబ్బహులవిహారినోతి కామపటిబాహనేన తమేవ పటిపదం బహులం కత్వా విహరన్తస్స. **ఆయతనే చిత్తం పసీదతీ**తి కారణే చిత్తం పసీదతి. కిం పనేత్థ కారణం? అరహత్తం వా, అరహత్తస్స విపస్సనం వా, చతుత్థజ్ఝానం వా, చతుత్థజ్ఝానస్స ఉపచారం వా. **సమ్పసాదే సతీ**తి ఏత్థ దువిధో సమ్పసాదో అధిమోక్ఖసమ్పసాదో చ పటిలాభసమ్పసాదో చ. అరహత్తస్స హి విపస్సనం పట్ఠపేత్వా విహరతో మహాభూతాదీసు ఉపట్ఠహన్తేసు యేనిమే నీహారేన మహాభూతా ఉపట్ఠహన్తి, ఉపాదారూపా ఉపట్ఠహన్తి నామరూపా ఉపట్ఠహన్తి, పచ్చయా సబ్బథా ఉపట్ఠహన్తి, లక్ఖణారమ్మణా విపస్సనా ఉపట్ఠహతి, అజ్జేవ అరహత్తం గణ్హిస్సామీతి అప్పటిలద్ధేయేవ ఆసా సన్తిట్ఠతి, అధిమోక్ఖం పటిలభతి. తతియజ్ఝానం వా పాదకం కత్వా చతుత్థజ్ఝానత్థాయ కసిణపరికమ్మం కరోన్తస్స నీవరణవిక్ఖమ్భనాదీని సమనుపస్సతో యేనిమే నీహారేన నీవరణా విక్ఖమ్భన్తి, కిలేసా సన్నిసీదన్తి, సతి సన్తిట్ఠతి, సఙ్ఖారగతం వా విభూతం పాకటం హుత్వా దిబ్బచక్ఖుకస్స పరలోకో వియ ఉపట్ఠాతి , చిత్తుప్పాదో లేపపిణ్డే లగ్గమానో వియ ఉపచారేన సమాధియతి, అజ్జేవ చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేస్సామీతి అపటిలద్ధేయేవ ఆసా సన్తిట్ఠతి, అధిమోక్ఖం పటిలభతి . అయం **అధిమోక్ఖసమ్పసాదో** నామ. తస్మిం సమ్పసాదే సతి. యో పన అరహత్తం వా పటిలభతి చతుత్థజ్ఝానం వా, తస్స చిత్తం విప్పసన్నం హోతియేవ. ఇధ పన "ఆయతనే చిత్తం పసీదతీ"తి వచనతో అరహత్తవిపస్సనాయ చేవ చతుత్థజ్ఝానూపచారస్స చ పటిలాభో **పటిలాభసమ్పసాదో**తి వేదితబ్బో. విపస్సనా హి పఞ్ఞాయ అధిముచ్చనస్స కారణం, ఉపచారం ఆనేఞ్జసమాపత్తియా.

ఏతరహి వా ఆనేఞ్జం సమాపజ్జతి. పఞ్ఞాయ వా అధిముచ్చతీతి ఏత్థ ఏతరహి వా పఞ్ఞాయ అధిముచ్చతి, ఆనేఞ్జం వా సమాపజ్జతీతి ఏవం పదపరివత్తనం కత్వా అత్థో వేదితబ్బో. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – తస్మిం సమ్పసాదే సతి ఏతరహి వా పఞ్ఞాయ అధిముచ్చతి, అరహత్తం సచ్ఛికరోతీతి అత్థో. తం అనభిసమ్భుణన్తో ఆనేఞ్జం వా సమాపజ్జతి, అథ వా **పఞ్ఞాయ వా అధిముచ్చతీ**తి అరహత్తమగ్గం భావేతి, తం అనభిసమ్భుణన్తో ఆనేఞ్జం వా సమాపజ్జతి. అరహత్తమగ్గం భావేతుం అసక్కోన్తో ఏతరహి చతుసచ్చం వా సచ్ఛికరోతి. తం అనభిసమ్భుణన్తో ఆనేఞ్జం వా సమాపజ్జతీతి.

తత్రాయం నయో – ఇధ భిక్ఖు తతియజ్ఝానం పాదకం కత్వా చతుత్థజ్ఝానస్స కసిణపరికమ్మం కరోతి. తస్స నీవరణా విక్ఖమ్భన్తి, సతి సన్తిట్ఠతి, ఉపచారేన చిత్తం సమాధియతి. సో రూపారూపం పరిగణ్హాతి, పచ్చయం పరిగ్గణ్హాతి, లక్ఖణారమ్మణికం విపస్సనం వవత్థపేతి, తస్స ఏవం హోతి – "ఉపచారేన మే ఝానం విసేసభాగియం భవేయ్య, తిట్ఠతు విసేసభాగియతా, నిబ్బేధభాగియం నం కరిస్సామీ"తి విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం సచ్ఛికరోతి. ఏత్తకేనస్స కిచ్చం కతం నామ హోతి. అరహత్తం సచ్ఛికాతుం అసక్కోన్తో పన తతో ఓసక్కితమానసో అన్తరా న తిట్ఠతి, చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జతియేవ. యథా కిం? యథా పురిసో "వనమహింసం ఘాతేస్సామీ"తి సత్తిం గహేత్వా అనుబన్ధన్తో సచే తం ఘాతేతి, సకలగామవాసినో తోసేస్సతి, అసక్కోన్తో పన అన్తరామగ్గే ససగోధాదయో ఖుద్దకమిగే ఘాతేత్వా కాజం పూరేత్వా ఏతియేవ.

తత్థ పురిసస్స సత్తిం గహేత్వా వనమహింసానుబన్ధనం వియ ఇమస్స భిక్ఖునో తతియజ్ఝానం పాదకం కత్వా చతుత్థజ్ఝానస్స పరికమ్మకరణం, వనమహింసఘాతనం వియ – "నీవరణవిక్ఖమ్భనాదీని సమనుపస్సతో విసేసభాగియం భవేయ్య, తిట్ఠతు విసేసభాగియతా, నిబ్బేధభాగియం నం కరిస్సామీ"తి విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తస్స సచ్ఛికరణం,

మహింసం ఘాతేతుం అసక్కోన్తస్స అన్తరామగ్గే ససగోధాదయో ఖుద్దకమిగే ఘాతేత్వా కాజం పూరేత్వా గమనం వియ అరహత్తం సచ్ఛికాతుం అసక్కోన్తస్స, తతో ఓసక్కిత్వా చతుత్థజ్ఝానసమాపజ్జనం వేదితబ్బం. మగ్గభావనా చతుసచ్చసచ్ఛికిరియాయోజనాసుపి ఏసేవ నయో.

ఇదాని అరహత్తం సచ్ఛికాతుం అసక్కోన్తస్స నిబ్బత్తట్ఠానం దస్సేన్తో **కాయస్స భేదా**తిఆదిమాహ. తత్థ **యన్తి** యేన కారణేన తం సంవత్తనికం విఞ్ఞాణం అస్స ఆనేఞ్జూపగం, తం కారణం విజ్జతీతి అత్థో. ఏత్థ చ **తంసంవత్తనిక**న్తి తస్స భిక్ఖునో సంవత్తనికం. యేన విపాకవిఞ్ఞాణేన సో భిక్ఖు సంవత్తతి నిబ్బత్తతి, తం విఞ్ఞాణం. **ఆనేఞ్జూపగ**న్తి కుసలానేఞ్జసభావూపగతం అస్స, తాదిసమేవ భవేయ్యాతి అత్థో. కేచి కుసలవిఞ్ఞాణం వదన్తి. యం తస్స భిక్ఖునో సంవత్తనికం ఉపపత్తిహేతుభూతం కుసలవిఞ్ఞాణం ఆనేఞ్జూపగతం అస్స, విపాకకాలేపి తన్నామకమేవ అస్సాతి అత్థో. సో పనాయమత్థో – “పుఞ్ఞం చే సఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతి, పుఞ్ఞూపగం హోతి విఞ్ఞాణం. అపుఞ్ఞం చే సఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతి, అపుఞ్ఞూపగం హోతి విఞ్ఞాణం. ఆనేఞ్జం చే సఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతి, ఆనేఞ్జూపగం హోతి విఞ్ఞాణ”న్తి (సం॰ ని॰ ౨.౫౧) ఇమినా నయేన వేదితబ్బో. **ఆనేఞ్జసప్పాయాతి** ఆనేఞ్జస్స చతుత్థజ్ఝానస్స సప్పాయా. న కేవలఞ్చ సా ఆనేఞ్జస్సేవ, ఉపరి అరహత్తస్సాపి సప్పాయావ ఉపకారభూతాయేవాతి వేదితబ్బా. ఇతి ఇమస్మిం పఠమకఆనేఞ్జే సమాధివసేన ఓసక్కనా కథితా.

౬౭. ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీతి చతుత్థజ్ఝానం పత్వా ఏవం పటిసఞ్చిక్ఖతి. అయఞ్హి భిక్ఖు హేట్ఠిమేన భిక్ఖునా పఞ్ఞవన్తతరో తస్స చ భిక్ఖునో అత్తనో చాతి ద్విన్నమ్పి కమ్మట్ఠానం ఏకతో కత్వా సమ్మసతి. **తబ్బహులవిహారినో**తి రూపపటిబాహనేన తమేవ పటిపదం బహులం కత్వా విహరన్తస్స. **ఆనేఞ్జం సమాపజ్జతీ**తి ఆకాసానఞ్చాయతనానేఞ్జం సమాపజ్జతి. సేసం పురిమసదిసమేవ. యథా చ ఇధ, ఏవం సబ్బత్థ విసేసమత్తమేవ పన వక్ఖామ. ఇతి ఇమస్మిం దుతియఆనేఞ్జే విపస్సనావసేన ఓసక్కనా కథితా, “యంకిఞ్చి రూప”న్తి ఏవం విపస్సనామగ్గం దస్సేన్తేన కథితాతి అత్థో.

ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీతి ఆకాసానఞ్చాయతనం పత్వా ఏవం పటిసఞ్చిక్ఖతి. అయఞ్హి హేట్ఠా ద్వీహి భిక్ఖూహి పఞ్ఞవన్తతరో తేసఞ్చ భిక్ఖూనం అత్తనో చాతి తిణ్ణమ్పి కమ్మట్ఠానం ఏకతో కత్వా సమ్మసతి. **ఉభయమేతం అనిచ్చ**న్తి ఏత్థ అట్ఠ ఏకేకకోట్ఠాసా దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికవసేన పన సఙ్ఖిపిత్వా ఉభయన్తి వుత్తం. **నాలం అభినన్దితు**న్తి తణ్హాదిట్ఠివసేన అభినన్దితుం న యుత్తం. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **తబ్బహులవిహారినో**తి కామపటిబాహనేన చ రూపపటిబాహనేన చ తమేవ పటిపదం బహులం కత్వా విహరన్తస్స. **ఆనేఞ్జం సమాపజ్జతీ**తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనానేఞ్జం సమాపజ్జతి. ఇమస్మిం తతియఆనేఞ్జే విపస్సనావసేన ఓసక్కనా కథితా.

౬౮. ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీతి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం పత్వా ఏవం పటిసఞ్చిక్ఖతి. అయఞ్హి హేట్ఠా తీహి భిక్ఖూహి పఞ్ఞవన్తతరో తేసఞ్చ భిక్ఖూనం అత్తనో చాతి చతున్నమ్పి కమ్మట్ఠానం ఏకతో కత్వా సమ్మసతి. **యత్థేతా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తీ**తి యం ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం పత్వా ఏతా హేట్ఠా వుత్తా సబ్బసఞ్ఞా నిరుజ్ఝన్తి. **ఏతం సన్తం ఏతం పణీత**న్తి ఏతం అఙ్గసన్తతాయ ఆరమ్మణసన్తతాయ చ **సన్తం,** అతప్పకట్ఠేన **పణీతం. తబ్బహులవిహారినో**తి తాసం సఞ్ఞానం పటిబాహనేన తమేవ పటిపదం బహులం కత్వా విహరన్తస్స. ఇమస్మిం పఠమాకిఞ్చఞ్ఞాయతనే సమాధివసేన ఓసక్కనా కథితా.

ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీతి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనమేవ పత్వా ఏవం పటిసఞ్చిక్ఖతి. అయఞ్హి హేట్ఠా చతూహి భిక్ఖూహి పఞ్ఞవన్తతరో తేసఞ్చ భిక్ఖూనం అత్తనో చాతి పఞ్చన్నమ్పి కమ్మట్ఠానం ఏకతో కత్వా సమ్మసతి. **అత్తేన వా అత్తనియేన వాతి**

అహం మమాతి గహేతబ్బేన సుఞ్ఞం తుచ్ఛం రిత్తం. ఏవమేత్థ ద్వికోటికా సుఞ్ఞతా దస్సితా. **తబ్బహులవిహారినోతి** హేట్ఠా వుత్తపటిపదఞ్చ ఇమఞ్చ సుఞ్ఞతపటిపదం బహులం కత్వా విహరన్తస్స. ఇమస్మిం దుతియాకిఞ్చఞ్ఞాయతనే విపస్సనావసేన ఓసక్కనా కథితా.

౭౦. ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీతి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనమేవ పత్వా ఏవం పటిసఞ్చిక్ఖతి. అయఞ్హి హేట్ఠా పఞ్చహి భిక్ఖూహి పఞ్ఞవన్తతరో తేసఞ్చ భిక్ఖూనం అత్తనో చాతి ఛన్నమ్పి కమ్మట్ఠానం ఏకతో కత్వా సమ్మసతి. **నాహం క్వచని కస్సచి కిఞ్చనతస్మిం, న చ మమ క్వచని కిస్మిఞ్చి కిఞ్చనం నత్థీతి** ఏత్థ పన చతుకోటికా సుఞ్ఞతా కథితా. కథం? అయఞ్హి **నాహం క్వచనీతి** క్వచి అత్తానం న పస్సతి, **కస్సచి కిఞ్చనతస్మిన్తి** అత్తనో అత్తానం కస్సచి పరస్స కిఞ్చనభావే ఉపనేతబ్బం న పస్సతి, అత్తనో భాతిట్ఠానే భాతరం సహాయట్ఠానే సహాయం పరిక్ఖారట్ఠానే వా పరిక్ఖారం మఞ్ఞిత్వా ఉపగన్త్వా ఉపనేతబ్బం న పస్సతీతి అత్థో. **న చ మమ క్వచనీతి** ఏత్థ మమ – సద్దం తావ ఠపేత్వా న చ క్వచని పరస్స చ అత్తానం క్వచి న పస్సతీతి అయమత్థో. ఇదాని మమ – సద్దం ఆహరిత్వా **మమ కిస్మిఞ్చి కిఞ్చనం నత్థీతి** సో పరస్స అత్తా మమ కిస్మిఞ్చి కిఞ్చనభావే అత్థీతి న పస్సతి. అత్తనో భాతిట్ఠానే భాతరం సహాయట్ఠానే సహాయం పరిక్ఖారట్ఠానే వా పరిక్ఖారన్తి కిస్మిఞ్చి ఠానే పరస్స అత్తానం ఇమినా కిఞ్చనభావేన ఉపనేతబ్బం న పస్సతీతి అత్థో. ఏవమయం యస్మా నేవ కత్థచి అత్తానం పస్సతి, న తం పరస్స కిఞ్చనభావే ఉపనేతబ్బం పస్సతి, న పరస్స అత్తానం పస్సతి, న పరస్స అత్తానం అత్తనో కిఞ్చనభావే ఉపనేతబ్బం పస్సతి, తస్మా అయం సుఞ్ఞతా చతుకోటికాతి వేదితబ్బా. **తబ్బహులవిహారినోతి** హేట్ఠా వుత్తప్పటిపదం ఇమం చతుకోటిసుఞ్ఞతఞ్చ బహులం కత్వా విహరన్తస్స. ఇమస్మిం తతియాకిఞ్చఞ్ఞాయతనేపి విపస్సనావసేనేవ ఓసక్కనా కథితా.

ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీతి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం పత్వా ఏవం పటిసఞ్చిక్ఖతి. అయఞ్హి హేట్ఠా ఛహి భిక్ఖూహి పఞ్ఞవన్తతరో తేసఞ్చ భిక్ఖూనం అత్తనో చాతి సత్తన్నమ్పి కమ్మట్ఠానం ఏకతో కత్వా సమ్మసతి. **యత్థేతా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తీతి** యం నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం పత్వా ఏత్థ ఏతా హేట్ఠా వుత్తా సబ్బసఞ్ఞా నిరుజ్ఝన్తి. **తబ్బహులవిహారినోతి** తాసం సఞ్ఞానం పటిబాహనేన తమేవ పటిపదం బహులం కత్వా విహరన్తస్స. ఇమస్మిం నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనే సమాధివసేన ఓసక్కనా కథితా.

౭౧. నో చస్స నో చ మే సియాతి సచే మయ్హం పుబ్బే పఞ్చవిధం కమ్మవట్టం న ఆయూహితం అస్స, యం మే ఇదం ఏతరహి ఏవం పఞ్చవిధం విపాకవట్టం ఏతం మే న సియా నప్పవత్తేయ్యాతి అత్థో. **న భవిస్సతీతి** సచే ఏతరహి పఞ్చవిధం కమ్మవట్టం ఆయూహితం న భవిస్సతి. **న మే భవిస్సతీతి** తస్మిం అసతి అనాగతే మే పఞ్చవిధం విపాకవట్టం న భవిస్సతి. **యదత్థి యం భూతం తం పజహామీతి** యం అత్థి యం భూతం ఏతరహి ఖన్ధపఞ్చకం, తం పజహామి. **ఏవం ఉపేక్ఖం పటిలభతీతి** సో భిక్ఖు ఏవం విపస్సనుపేక్ఖం లభతీతి అత్థో.

పరినిబ్బాయేయ్య ను ఖో సో, భన్తే, భిక్ఖు న వా పరినిబ్బాయేయ్యాతి కిం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి, తతియజ్ఝానం పాదకం కత్వా ఠితస్స అరహత్తమ్పి ఓసక్కనాపి పటిపదాపి పటిసన్ధిపి కథితా, తథా చతుత్థజ్ఝానాదీని పాదకాని కత్వా ఠితానం, నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం పాదకం కత్వా ఠితస్స న కిఞ్చి కథితం, తం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి. **అపేత్థాతి** అపి ఏత్థ. **సో తం ఉపేక్ఖం అభినన్దతీతి** సో తం విపస్సనుపేక్ఖం తణ్హాదిట్ఠిఅభినన్దనాహి అభినన్దతి. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **తన్నిస్సితం హోతి విఞ్ఞాణన్తి** విఞ్ఞాణం విపస్సనానిస్సితం హోతి. **తదుపాదానన్తి** యం నికన్తివిఞ్ఞాణం, తం తస్స ఉపాదానం నామ

గహణం నామ హోతి. **సఉపాదానోతి** సగహణో. **న పరినిబ్బాయతీతి** విపస్సనాయ సాలయో భిక్ఖు మమ సాసనే న పరినిబ్బాయతి. యో పన విహారపరివేణఉపట్ఠాకాదీసు సాలయో, తస్మిం వత్తబ్బమేవ నత్థీతి దస్సేతి. **కహం పనాతి?** కత్థ పన? **ఉపాదియమానో ఉపాదియతీతి** పటిసన్ధిం గణ్హమానో గణ్హాతి. **ఉపాదానసేట్ఠం కిర సో, భన్తేతి**, భన్తే, సో కిర భిక్ఖు గహేతబ్బట్ఠానం సేట్ఠం ఉత్తమం భవం ఉపాదియతి, సేట్ఠభవే పటిసన్ధిం గణ్హాతీతి అత్థో. ఇమినా తస్స భిక్ఖునో పటిసన్ధి కథితా. ఇదానిస్స అరహత్తం కథేతుం **ఇధానన్దాతిఆదిమాహ.**

౭౩. నిస్సాయ నిస్సాయాతి తం తం సమాపత్తిం నిస్సాయ. **ఓఘస్స నిత్థరణా అక్ఖాతాతి** ఓఘుతరణం కథితం, తతియజ్ఝానం పాదకం కత్వా ఠితభిక్ఖునో ఓఘనిత్థరణా కథితా…పే… నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం పాదకం కత్వా ఠితభిక్ఖునో ఓఘనిత్థరణా కథితాతి వదతి.

కతమో పన, భన్తే, అరియో విమోక్ఖోతి ఇధ కిం పుచ్ఛతి? సమాపత్తిం తావ పదట్ఠానం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం గణ్హన్తో భిక్ఖు నావం వా ఉళుమ్పాదీని వా నిస్సాయ మహోఘం తరిత్వా పారం గచ్ఛన్తో వియ న కిలమతి. సుక్ఖవిపస్సకో పన పకిణ్ణకసఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా అరహత్తం గణ్హన్తో బాహుబలేన సోతం ఛిన్దిత్వా పారం గచ్ఛన్తో వియ కిలమతి. ఇతి ఇమస్స సుక్ఖవిపస్సకస్స అరహత్తం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి. **అరియసావకోతి** సుక్ఖవిపస్సకో అరియసావకో. అయఞ్హి హేట్ఠా అట్ఠహి భిక్ఖూహి పఞ్ఞవన్తతరో తేసఞ్చ భిక్ఖూనం అత్తనో చాతి నవన్నమ్పి కమ్మట్ఠానం ఏకతో కత్వా సమ్మసతి. **ఏస సక్కాయో యావతా సక్కాయోతి** యత్తకో తేభూమకవట్టసఙ్ఖాతో సక్కాయో నామ అత్థి, సబ్బోపి సో ఏస సక్కాయో, న ఇతో పరం సక్కాయో అత్థీతి పటిసఞ్చిక్ఖతి.

ఏతం అమతం యదిదం అనుపాదా చిత్తస్స విమోక్ఖోతి యో పనేస చిత్తస్స అనుపాదావిమోక్ఖో నామ, ఏతం అమతం ఏతం సన్తం ఏతం పణీతన్తి పటిసఞ్చిక్ఖతి. అఞ్ఞత్థ చ "అనుపాదా చిత్తస్స విమోక్ఖో"తి నిబ్బానం వుచ్చతి. ఇమస్మిం పన సుత్తే సుక్ఖవిపస్సకస్స అరహత్తం కథితం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ.

కేవలం పన ఇమస్మిం సుత్తే సత్తసు ఠానేసు ఓసక్కనా కథితా, అట్ఠసు ఠానేసు పటిసన్ధి, నవసు ఠానేసు అరహత్తం కథితన్తి వేదితబ్బం. కథం? తతియం ఝానం తావ పాదకం కత్వా ఠితస్స భిక్ఖునో ఓసక్కనా కథితా, పటిసన్ధి కథితా, అరహత్తం కథితం, తథా చతుత్థజ్ఝానం, తథా ఆకాసానఞ్చాయతనం. విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం పన పదట్ఠానం కత్వా ఠితానం తిణ్ణం భిక్ఖూనం ఓసక్కనా కథితా, పటిసన్ధి కథితా, అరహత్తం కథితం. తథా ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం పాదకం కత్వా ఠితస్స భిక్ఖునో. నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం పాదకం కత్వా ఠితస్స పన ఓసక్కనా నత్థి, పటిసన్ధి పన అరహత్తఞ్చ కథితం. సుక్ఖవిపస్సకస్స అరహత్తమేవ కథితన్తి. ఏవం సత్తసు ఠానేసు ఓసక్కనా కథితా, అట్ఠసు ఠానేసు పటిసన్ధి, నవసు ఠానేసు అరహత్తం కథితన్తి వేదితబ్బం. ఇమఞ్చ పన సత్తసు ఠానేసు ఓసక్కనం అట్ఠసు పటిసన్ధిం నవసు అరహత్తం సమోధానేత్వా కథేన్తేన ఇమం ఆనేఞ్జసప్పాయసుత్తం సుకథితం నామ హోతీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఆనేఞ్జసప్పాయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. గణకమోగ్గల్లానసుత్తవణ్ణనా

౭౪. ఏవం మే సుతన్తి గణకమొగ్గల్లానసుత్తం. తత్థ **యావ పచ్ఛిమసోపానకళేవరాతి** యావ పఠమసోపానఫలకా ఏకదివసేనేవ సత్తభూమికో పాసాదో న సక్కా కాతుం, వత్థుం సోధేత్వా థమ్భుస్సాపనతో పట్ఠాయ పన యావ చిత్తకమ్మకరణా అనుపుబ్బకిరియా చేత్థ పఞ్ఞాయతీతి దస్సేతి. **యదిదం అజ్ఝేనేతి** తయోపి వేదా న సక్కా ఏకదివసేనేవ అధీయితుం, ఏతేసం అజ్ఝేనేపి పన అనుపుబ్బకిరియావ పఞ్ఞాయతీతి దస్సేతి. **ఇస్సత్థేతి** ఆవుధవిజ్జాయపి ఏకదివసేనేవ వాలవేధి నామ న సక్కా కాతుం, ఠానసమ్పాదనముట్ఠికరణాదీహి పన ఏత్థాపి అనుపుబ్బకిరియా పఞ్ఞాయతీతి దస్సేతి. **సఙ్ఖానేతి** గణనాయ. తత్థ అనుపుబ్బకిరియం అత్తనావ దస్సేన్తో **ఏవం గణాపేమాతిఆదిమాహ**.

౭౫. సేయ్యథాపి బ్రాహ్మణాతి ఇధ భగవా యస్మా బాహిరసమయే యథా యథా సిప్పం ఉగ్గణ్హన్తి, తథా తథా కేరాటికా హోన్తి, తస్మా అత్తనో సాసనం బాహిరసమయేన అనుపమేత్వా భద్రఅస్సాజానీయేన ఉపమేన్తో **సేయ్యథాపీతిఆదిమాహ**. భద్రో హి అస్సాజానీయో యస్మిం కారణే దమితో హోతి, తం జీవితహేతుపి నాతిక్కమతి. ఏవమేవ సాసనే సమ్మాపటిపన్నో కులపుత్తో సీలవేలం నాతిక్కమతి. **ముఖాధానేతి** ముఖట్ఠపనే.

౭౬. సతిసమ్పజఞ్ఞాయ చాతి సతిసమ్పజఞ్ఞాహి సమఙ్గిభావత్థాయ . ద్వే హి ఖీణాసవా సతతవిహారీ చ నోసతతవిహారీ చ. తత్థ **సతతవిహారీ** యంకిఞ్చి కమ్మం కత్వాపి ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జితుం సక్కోతి, నో **సతతవిహారీ** పన అప్పమత్తకేపి కిచ్చే కిచ్చప్పసుతో హుత్వా ఫలసమాపత్తిం అప్పేతుం న సక్కోతి.

తత్రిదం వత్థు – ఏకో కిర ఖీణాసవత్థేరో ఖీణాసవసామణేరం గహేత్వా అరఞ్ఞవాసం గతో, తత్థ మహాథేరస్స సేనాసనం పత్తం, సామణేరస్స న పాపుణాతి, తం వితక్కేన్తో థేరో ఏకదివసమ్పి ఫలసమాపత్తిం అప్పేతుం నాసక్ఖి. సామణేరో పన తేమాసం ఫలసమాపత్తిరతియా వీతినామేత్వా "సప్పాయో , భన్తే, అరఞ్ఞవాసో జాతో"తి థేరం పుచ్ఛి. థేరో "న జాతో, ఆవుసో"తి ఆహ. ఇతి యో ఏవరూపో ఖీణాసవో, సో ఇమే ధమ్మే ఆదితో పట్ఠాయ ఆవజ్జిత్వావ సమాపజ్జితుం సక్ఖిస్సతీతి దస్సేన్తో "సతిసమ్పజఞ్ఞాయ చా"తి ఆహ.

౭౮. యేమే, భో గోతమాతి తథాగతే కిర కథయన్తేవ బ్రాహ్మణస్స "ఇమే పుగ్గలా న ఆరాధేన్తి, ఇమే ఆరాధేన్తీ"తి నయో ఉదపాది, తం దస్సేన్తో ఏవం వత్తుమారద్ధో.

పరమజ్జధమ్మేసూతి అజ్జధమ్మా నామ ఛసత్థారధమ్మా, తేసు గోతమవాదోవ, పరమో ఉత్తమోతి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

గణకమొగ్గల్లానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. గోపకమొగ్గల్లానసుత్తవణ్ణనా

౭౯. ఏవం మే సుతన్తి గోపకమొగ్గల్లానసుత్తం. తత్థ **అచిరపరినిబ్బుతే భగవతీతి** భగవతి అచిరపరినిబ్బుతే, ధాతుభాజనీయం కత్వా ధమ్మసఙ్గీతిం కాతుం రాజగహం ఆగతకాలే . **రఞ్ఞో పజ్జోతస్స ఆసఙ్కమానోతి** చణ్డపజ్జోతో నామేస రాజా బిమ్బిసారమహారాజస్స సహాయో అహోసి, జీవకం పేసేత్వా భేసజ్జకారితకాలతో పట్ఠాయ పన దళ్హమిత్తోవ జాతో, సో

“అజాతసత్తునా దేవదత్తస్స వచనం గహేత్వా పితా ఘాతితో”తి సుత్వా “మమ పియమిత్తం ఘాతేత్వా ఏస రజ్జం కరిస్సామీతి మఞ్ఞతి, మయ్హం సహాయస్స సహాయానం అత్థికభావం జానాపేస్సామీ”తి పరిసతి వాచం అభాసి. తం సుత్వా తస్స ఆసఙ్కా ఉప్పన్నా. తేన వుత్తం “రఞ్ఞో పజ్జోతస్స ఆసఙ్కమానో”తి. **కమ్మన్తో**తి బహినగరే నగరపటిసఙ్ఖారాపనత్థాయ కమ్మన్తట్ఠానం.

ఉపసఙ్కమీతి మయం ధమ్మవినయసఙ్గీతిం కారేస్సామాతి విచరామ, అయఞ్చ మహేసక్ఖో రాజవల్లభో సఙ్గహే కతే వేళువనస్స ఆరక్ఖం కరేయ్యాతి మఞ్ఞమానో ఉపసఙ్కమి. **తేహి ధమ్మేహీ**తి తేహి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణధమ్మేహి. **సబ్బేన సబ్బ**న్తి సబ్బాకారేన సబ్బం. **సబ్బథా సబ్బ**న్తి సబ్బకోట్ఠాసేహి సబ్బం. కిం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి? ఛ హి సత్థారో పరమతరం అప్పఞ్ఞాతకులేహి నిక్ఖమిత్వా పబ్బజితా, తే తథాగతే ధరమానేయేవ కాలంకతా, సావకాపి నేసం అప్పఞ్ఞాతకులేహేవ పబ్బజితా. తే తేసం అచ్చయేన మహావివాదం అకంసు. సమణో పన గోతమో మహాకులా పబ్బజితో, తస్స అచ్చయేన సావకానం మహావివాదో భవిస్సతీతి అయం కథా సకలజమ్బుదీపం పత్థరమానా ఉదపాది. సమ్మాసమ్బుద్ధే చ ధరన్తే భిక్ఖూనం వివాదో నాహోసి. యోపి అహోసి, సోపి తత్థేవ వూపసమితో. పరినిబ్బుతకాలే పనస్స – “అట్ఠసట్ఠియోజనసతసహస్సుబ్బేధం సినేరుం అపవాహితుం సమత్థస్స వాతస్స పురతో పురాణపణ్ణం కిం ఠస్సతి, దస పారమియో పూరేత్వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పత్తస్స సత్థు అలజ్జమానో మచ్చురాజా కస్స లజ్జిస్సతీ”తి మహాసంవేగం జనేత్వా భియ్యోసోమత్తాయ భిక్ఖూ సమగ్గా జాతా అతివియ ఉపసన్తుపసన్తా, కిం ను ఖో ఏతన్తి ఇదం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి. **అనుసఞ్ఞాయమానో**తి అనుసఞ్జాయమానో, కతాకతం జానన్తోతి అత్థో. అనువిచరమానో వా.

౧౦. **అత్థి ను ఖో**తి అయమ్పి హేట్ఠిమపుచ్ఛమేవ పుచ్ఛతి. **అప్పటిసరణే**తి అప్పటిసరణే ధమ్మవినయే. **కో హేతు సామగ్గియా**తి తుమ్హాకం సమగ్గభావస్స కో హేతు కో పచ్చయో. **ధమ్మప్పటిసరణా**తి ధమ్మో అమ్హాకం పటిసరణం, ధమ్మో అవస్సయోతి దీపేతి.

౧౧. **పవత్తతీ**తి పగుణం హుత్వా ఆగచ్ఛతి. **ఆపత్తి హోతి వీతిక్కమో**తి ఉభయమేతం బుద్ధస్స ఆణాతిక్కమనమేవ. **యథాధమ్మం యథానుసిట్ఠం కారేమా**తి యథా ధమ్మో చ అనుసిట్ఠి చ ఠితా, ఏవం కారేమాతి అత్థో.

న కిర నో భవన్తో కారేన్తి ధమ్మో నో కారేతీతి పదద్వయేపి నో కారో నిపాతమత్తం. ఏవం సన్తే న కిర భవన్తో కారేన్తి, ధమ్మోవ కారేతీతి అయమేత్థ అత్థో.

౧౨. **తగ్ఘా**తి ఏకంసే నిపాతో. **కహం పన భవం ఆనన్దో**తి కిం థేరస్స వేళువనే వసనభావం న జానాతీతి? జానాతి. వేళువనస్స పన అనేన ఆరక్ఖా దిన్నా, తస్మా అత్తానం ఉక్కంసాపేతుకామో పుచ్ఛతి. కస్మా పన తేన తత్థ ఆరక్ఖా దిన్నా? సో కిర ఏకదివసం మహాకచ్చాయనత్థేరం గిజ్ఝకూటా ఓతరన్తం దిస్వా – “మక్కటో వియ ఏసో”తి ఆహ. భగవా తం కథం సుత్వా – “సచే ఖమాపేతి, ఇచ్చేతం కుసలం. నో చే ఖమాపేతి, ఇమస్మిం వేళువనే గోనఙ్గలమక్కటో భవిస్సతీ”తి ఆహ. సో తం కథం సుత్వా – “సమణస్స గోతమస్స కథాయ ద్వేధాభావో నామ నత్థి, పచ్ఛా మే మక్కటభూతకాలే గోచరట్ఠానం భవిస్సతీ”తి వేళువనే నానావిధే రుక్ఖే రోపేత్వా ఆరక్ఖం అదాసి. అపరభాగే కాలం కత్వా మక్కటో హుత్వా నిబ్బత్తి. “వస్సకారా”తి వుత్తే ఆగన్త్వా సమీపే అట్ఠాసి. **తగ్ఘా**తి సబ్బవారేసు ఏకంసవచనేయేవ నిపాతో. **తగ్ఘ, భో ఆనన్దా**తి ఏవం థేరేన పరిసమజ్ఝే అత్తనో ఉక్కంసితభావం ఞత్వా అహమ్పి థేరం ఉక్కంసిస్సామీతి ఏవమాహ.

౮౪. న చ ఖో, బ్రాహ్మణాతి థేరో కిర చిన్తేసి "సమ్మాసమ్బుద్ధేన వణ్ణితఝానమ్పి అత్థి, అవణ్ణితఝానమ్పి అత్థి, అయం పన బ్రాహ్మణో సబ్బమేవ వణ్ణేతీతి పఞ్హం విసంవాదేతి, న ఖో పన సక్కా ఇమస్స ముఖం ఉల్లోకేతుం న పిణ్డపాతం రక్ఖితుం, పఞ్హం ఉజుం కత్వా కథేస్సామీ"తి ఇదం వత్తుం ఆరద్ధం. **అన్తరం కరిత్వాతి** అబ్భన్తరం కరిత్వా. **ఏవరూపం ఖో, బ్రాహ్మణ, నో భగవా ఝానం వణ్ణేసీతి** ఇధ సబ్బసఙ్గాహకఝానం నామ కథితం.

యం నో మయన్తి అయం కిర బ్రాహ్మణో వస్సకారబ్రాహ్మణం ఉసూయతి, తేన పుచ్ఛితపఞ్హస్స అకథనం పచ్చాసీసమానో కథితభావం ఞత్వా "వస్సకారేన పుచ్ఛితం పఞ్హం పునప్పునం తస్స నామం గణ్హన్తో విత్థారేత్వా కథేసి, మయా పుచ్ఛితపఞ్హం పన యట్ఠికోటియా ఉప్పీళేన్తో వియ ఏకదేసమేవ కథేసీ"తి అనత్తమనో అహోసి, తస్మా ఏవమాహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

గోపకమోగ్గల్లానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. మహాపుణ్ణమసుత్తవణ్ణనా

౮౫. ఏవం మే సుతన్తి మహాపుణ్ణమసుత్తం. తత్థ **తదహూతి** తస్మిం అహు, తస్మిం దివసేతి అత్థో. ఉపవసన్తి ఏత్థాతి **ఉపోసథో**. ఉపవసన్తీతి సీలేన వా అనసనేన వా ఉపేతా హుత్వా వసన్తీతి అత్థో. అయం పనేత్థ అత్థుద్ధారో – "ఆయామ, ఆవుసో, కప్పిన, ఉపోసథం గమిస్సామా"తిఆదీసు హి పాతిమోక్ఖుద్దేసో ఉపోసథో. "అట్ఠఙ్గసమన్నాగతో ఖో విసాఖే ఉపోసథో ఉపవుత్థో"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౮.౩౩) సీలం. "సుద్ధస్స వే సదా ఫగ్గు, సుద్ధస్సుపోసథో సదా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౭౯) ఉపవాసో. "ఉపోసథో నామ నాగరాజా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౨౪౬) పఞ్ఞత్తి. "న, భిక్ఖవే, తదహుపోసథే సభిక్ఖుకా ఆవాసా"తిఆదీసు (మహావ॰ ౧౮౧) ఉపవసితబ్బదివసో. ఇధాపి సోయేవ అధిప్పేతో . సో పనేస అట్ఠమీచాతుద్దసీపన్నరసీభేదేన తివిధో. తస్మా సేసద్వయనివారణత్థం **పన్నరసే**తి వుత్తం. తేన వుత్తం "ఉపవసన్తి ఏత్థాతి ఉపోసథో"తి. మాసపుణ్ణతాయ పుణ్ణా సంపుణ్ణాతి **పుణ్ణా. మా**-ఇతి చన్దో వుచ్చతి, సో ఏత్థ పుణ్ణోతి **పుణ్ణమా**. ఏవం పుణ్ణాయ పుణ్ణమాయాతి ఇమస్మిం పదద్వయే అత్థో వేదితబ్బో.

దేసన్తి కారణం. **తేన హి త్వం భిక్ఖు సకే ఆసనే నిసీదిత్వా పుచ్ఛాతి** కస్మా భగవా ఠితస్స అకథేత్వా నిసీదాపేసీతి. అయం కిర భిక్ఖు సట్ఠిమత్తానం పధానియభిక్ఖూనం సఙ్ఘత్థేరో సట్ఠి భిక్ఖూ గహేత్వా అరఞ్ఞే వసతి, తే తస్స సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా ఘటేన్తి వాయమన్తి. మహాభూతాని పరిగ్గణ్హన్తి ఉపాదారూపాని, నామరూపపచ్చయలక్ఖణారమ్మణికవిపస్సనం పరిగ్గణ్హన్తి. అథ నే ఆచరియుపట్ఠానం ఆగన్త్వా వన్దిత్వా నిసిన్నే థేరో మహాభూతపరిగ్గహాదీని పుచ్ఛతి. తే సబ్బం కథేన్తి, మగ్గఫలపఞ్హం పుచ్ఛితా పన కథేతుం న సక్కోన్తి. అథ థేరో చిన్తేసి – "మమ సన్తికే ఏతేసం ఓవాదస్స పరిహాని నత్థి, ఇమే చ ఆరద్ధవీరియా విహరన్తి. కుక్కుటస్స పానీయపివనకాలమత్తమ్పి నేసం పమాదకిరియా నత్థి. ఏవం సన్తేపి మగ్గఫలాని నిబ్బత్తేతుం న సక్కోన్తి. అహం ఇమేసం అజ్ఝాసయం న జానామి, బుద్ధవేనేయ్యా ఏతే భవిస్సన్తి , గహేత్వా నే సత్థు సన్తికం గచ్ఛామి, అథ నేసం సత్థా చరియవసేన ధమ్మం దేసేస్సతీ"తి, తే భిక్ఖూ గహేత్వా సత్థు సన్తికం ఆగతో.

సత్థాపి సాయన్హసమయే ఆనన్దత్థేరేన ఉపనీతం ఉదకం ఆదాయ సరీరం ఉతుం గణ్హాపేత్వా మిగారమాతుపాసాదపరివేణే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీది, భిక్ఖుసఙ్ఘోపి నం పరివారేత్వా నిసీది.

తస్మిం సమయే సూరియో అత్థఙ్గమేతి, చన్దో ఉగ్గచ్ఛతి, మజ్ఝట్ఠానే చ భగవా నిసిన్నో. చన్దస్స పభా నత్థి, సూరియస్స పభా నత్థి, చన్దిమసూరియానం పభం మక్ఖేత్వా ఛబ్బణ్ణా యమకబుద్ధరస్మియో విజ్జోతమానా పుఞ్జా పుఞ్జా హుత్వా దిసావిదిసాసు ధావన్తీతి సబ్బం హేట్ఠా వుత్తనయేన విత్థారేతబ్బం. వణ్ణభూమి నామేసా, ధమ్మకథికస్సేవేత్థ థామో పమాణం, యత్తకం సక్కోతి, తత్తకం కథేతబ్బం. దుక్కథితన్తి న వత్తబ్బం. ఏవం సన్నిసిన్నాయ పరిసాయ థేరో ఉట్ఠహిత్వా సత్థారం పఞ్హస్స ఓకాసం కారేసి. తతో భగవా – “సచే ఇమస్మిం ఠితకే పుచ్ఛన్తే ‘ఆచరియో నో ఉట్ఠితో’తి సేసభిక్ఖూ ఉట్ఠహిస్సన్తి, ఏవం తథాగతే అగారవో కతో భవిస్సతి. అథ నిసిన్నావ పుచ్ఛిస్సన్తి, ఆచరియే అగారవో కతో భవిస్సతి, ఏకగ్గా హుత్వా ధమ్మదేసనం పటిచ్ఛితుం న సక్కుణిస్సన్తి. ఆచరియే పన నిసిన్నే తేపి నిసీదిస్సన్తి. తతో ఏకగ్గా ధమ్మదేసనం పటిచ్ఛితుం సక్కుణిస్సన్తీ”తి ఇమినా కారణేన భగవా ఠితస్స అకథేత్వా నిసీదాపేతీతి.

ఇమే ను ఖో, భన్తేతి విమతిపుచ్ఛా వియ కథితా. థేరో పన పఞ్చక్ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం పరిగ్గణ్హిత్వా అరహత్తం పత్తో మహాఖీణాసవో, నత్థి ఏతస్స విమతి. జానన్తేనపి పన అజానన్తేన వియ హుత్వా పుచ్ఛితుం వట్టతి. సచే హి జానన్తో వియ పుచ్ఛతి, “జానాతి అయ”న్తి తస్స తస్స విస్సజ్జేన్తో ఏకదేసమేవ కథేతి. అజానన్తేన వియ పుచ్ఛితే పన కథేన్తో ఇతో చ ఏత్తో చ కారణం ఆహరిత్వా పాకటం కత్వా కథేతి. కోచి పన అజానన్తోపి జానన్తో వియ పుచ్ఛతి. థేరో ఏవరూపం వచనం కిం కరిస్సతి, జానన్తోయేవ పన అజానన్తో వియ పుచ్ఛతీతి వేదితబ్బో.

ఛన్దమూలకాతి తణ్హామూలకా. **ఏవంరూపో సియ**న్తి సచే ఓదాతో హోతుకామో, హరితాలవణ్ణో వా మనోసిలావణ్ణో వా సియన్తి పత్థేతి . సచే కాళో హోతుకామో, నీలుప్పలవణ్ణో వా అఞ్జనవణ్ణో వా అతసీపుప్ఫవణ్ణో వా సియన్తి పత్థేతి. **ఏవంవేదనో**తి కుసలవేదనో వా సుఖవేదనో వా సియన్తి పత్థేతి. సఞ్ఞాదీసుపి ఏసేవ నయో. యస్మా పన అతీతే పత్థనా నామ నత్థి, పత్థేన్తేనాపి చ న సక్కా తం లద్ధుం, పచ్చుప్పన్నేపి న హోతి, న హి ఓదాతో కాళభావం పత్థేత్వా పచ్చుప్పన్నే కాళో హోతి, న కాళో వా ఓదాతో, దీఘో వా రస్సో, రస్సో వా దీఘో, దానం పన దత్వా సీలం వా సమాదియిత్వా “అనాగతే ఖత్తియో వా హోమి బ్రాహ్మణో వా”తి పత్థేన్తస్స పత్థనా సమిజ్ఝతి. తస్మా అనాగతమేవ గహితం.

ఖన్ధాధివచనన్తి ఖన్ధానం ఖన్ధపణ్ణత్తి కిత్తకేన హోతీతి పుచ్ఛతి.

మహాభూతా హేతూతి “తయో కుసలహేతూ”తిఆదీసు (ధ॰ స॰ ౧౦౫౯) హి హేతుహేతు వుత్తో. అవిజ్జా పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదీనం సాధారణత్తా సాధారణహేతు. కుసలాకుసలం అత్తనో అత్తనో విపాకదానే ఉత్తమహేతు. ఇధ పచ్చయహేతు అధిప్పేతో. తత్థ పథవీధాతు మహాభూతం ఇతరేసం తిణ్ణం భూతానం ఉపాదారూపస్స చ పఞ్ఞాపనాయ దస్సనత్థాయ హేతు చేవ పచ్చయో చ. ఏవం సేసేసుపి యోజనా వేదితబ్బా.

ఫస్సోతి “ఫుట్ఠో, భిక్ఖవే, వేదేతి, ఫుట్ఠో సఞ్జానాతి, ఫుట్ఠో చేతేతీ”తి (సం॰ ని॰ ౪.౯౩) వచనతో ఫస్సో తిణ్ణం ఖన్ధానం పఞ్ఞాపనాయ హేతు చేవ పచ్చయో చ. **విఞ్ఞాణక్ఖన్ధస్సా**తి ఏత్థ పటిసన్ధివిఞ్ఞాణేన తావ సద్ధిం గబ్భసేయ్యకానం ఉపరిమపరిచ్ఛేదేన సమతింస రూపాని సమ్పయుత్తా చ తయో ఖన్ధా ఉప్పజ్జన్తి, తం నామరూపం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స

పఞ్ఞాపనాయ హేతు చేవ పచ్చయో చ. చక్ఖుద్వారే చక్ఖుపసాదో చేవ రూపారమ్మణఞ్చ రూపం, సమ్పయుత్తా తయో ఖన్ధా నామం. తం నామరూపం చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స పఞ్ఞాపనాయ హేతు చేవ పచ్చయో చ. ఏసేవ నయో సేసవిఞ్ఞాణేసు.

౮౭. **కథం పన, భన్తే**తి ఇదం కిత్తకేన ను ఖోతి వట్టం పుచ్ఛన్తో ఏవమాహ. **సక్కాయదిట్ఠి న హోతీ**తి ఇదం వివట్టం పుచ్ఛన్తో ఏవమాహ.

౮౮. **అయం రూపే అస్సాదో**తి ఇమినా పరిఞ్ఞాపటివేధో చేవ దుక్ఖసచ్చఞ్చ కథితం. **అయం రూపే ఆదీనవో**తి ఇమినా పహానపటివేధో చేవ సముదయసచ్చఞ్చ. **ఇదం రూపే నిస్సరణ**న్తి ఇమినా సచ్ఛికిరియాపటివేధో చేవ నిరోధసచ్చఞ్చ. యే ఇమేసు తీసు ఠానేసు సమ్మాదిట్ఠిఆదయో ధమ్మా, అయం భావనాపటివేధో మగ్గసచ్చం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

౮౯. **బహిద్ధా**తి పరస్స సవిఞ్ఞాణకే కాయే. **సబ్బనిమిత్తేసూ**తి ఇమినా పన అనిన్ద్రియబద్ధమ్పి సఙ్గణ్హాతి. "సవిఞ్ఞాణకే కాయే"తి వచనేన వా అత్తనో చ పరస్స చ కాయో గహితోవ, బహిద్ధా చ సబ్బనిమిత్తగ్గహణేన అనిన్ద్రియబద్ధం గణ్హాతి.

౯౦. **అనత్తకతానీ**తి అనత్తని ఠత్వా కతాని. **కమత్తానం ఫుసిస్సన్తీ**తి కతరస్మిం అత్తని ఠత్వా విపాకం దస్సేన్తీతి సస్సతదస్సనం ఓక్కమన్తో ఏవమాహ. **తణ్హాధిపతేయ్యేనా**తి తణ్హాజేట్ఠకేన. **తత్ర తత్రా**తి తేసు తేసు ధమ్మేసు. **సట్ఠిమత్తాన**న్తి ఇమే భిక్ఖూ పకతికమ్మట్ఠానం జహిత్వా అఞ్ఞం నవకమ్మట్ఠానం సమ్మసన్తా పల్లఙ్కం అభిన్దిత్వా తస్మింయేవ ఆసనే అరహత్తం పాపుణింసు. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహాపుణ్ణమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. చూళపుణ్ణమసుత్తవణ్ణనా

౯౧. **ఏవం మే సుత**న్తి చూళపుణ్ణమసుత్తం. తత్థ **తుణ్హీభూతం తుణ్హీభూత**న్తి యం యం దిసం అనువిలోకేతి, తత్థ తత్థ తుణ్హీభూతమేవ. **అనువిలోకేత్వా**తి పఞ్చపసాదపటిమణ్డితాని అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా తతో తతో విలోకేత్వా అన్తమసో హత్థకుక్కుచ్చపాదకుక్కుచ్చానమ్పి అభావం దిస్వా. **అసప్పురిసో**తి పాపపురిసో. **నో హేతం, భన్తే**తి యస్మా అన్ధో అన్ధం వియ నో తం జానితుం న సక్కోతి, తస్మా ఏవమాహంసు. ఏతేనేవ నయేన ఇతో పరేసుపి వారేసు అత్థో వేదితబ్బో. **అస్సద్ధసమన్నాగతో**తి పాపధమ్మసమన్నాగతో. **అసప్పురిసభత్తీ**తి అసప్పురిససేవనో. **అసప్పురిసచిన్తీ**తి అసప్పురిసచిన్తాయ చిన్తకో. **అసప్పురిసమన్తీ**తి అసప్పురిసమన్తనం మన్తేతా. **అసప్పురిసవాచో**తి అసప్పురిసవాచం భాసితా. **అసప్పురిసకమ్మన్తో**తి అసప్పురిసకమ్మానం కత్తా. **అసప్పురిసదిట్ఠీ**తి అసప్పురిసదిట్ఠియా సమన్నాగతో. **అసప్పురిసదాన**న్తి అసప్పురిసేహి దాతబ్బం దానం. **త్యాస్స మిత్తా**తి తే అస్స మిత్తా. **అత్తబ్యాబాధాయపి చేతేతీ**తి పాణం హనిస్సామి, అదిన్నం ఆదియిస్సామి, మిచ్ఛా చరిస్సామి, దస అకుసలకమ్మపథే సమాదాయ వత్తిస్సామీతి ఏవం అత్తనో దుక్ఖత్థాయ చిన్తేతి. **పరబ్యాబాధాయా**తి యథా అసుకో అసుకం పాణం హన్తి, అసుకస్స సన్తకం అదిన్నం ఆదియతి, దస అకుసలకమ్మపథే సమాదాయ వత్తతి, ఏవం నం ఆణాపేస్సామీతి ఏవం పరస్స దుక్ఖత్థాయ చిన్తేతి. **ఉభయబ్యాబాధాయా**తి అహం అసుకఞ్చ అసుకఞ్చ గహేత్వా దస అకుసలకమ్మపథే సమాదాయ వత్తిస్సామీతి ఏవం ఉభయదుక్ఖత్థాయ చిన్తేతీతి.

అత్తబ్యాబాధాయపి మన్తేతీతిఆదీసు అహం దస అకుసలకమ్మపథే సమాదాయ వత్తిస్సామీతి మన్తేన్తో అత్తబ్యాబాధాయ మన్తేతి నామ. అసుకం దస అకుసలకమ్మపథే సమాదపేస్సామీతి మన్తేన్తో పరబ్యాబాధాయ మన్తేతి నామ. అఞ్ఞేన సద్ధిం – "మయం ఉభోపి ఏకతో హుత్వా దస అకుసలకమ్మపథే సమాదాయ వత్తిస్సామా"తి మన్తేన్తో ఉభయబ్యాబాధాయ మన్తేతి నామ.

అసక్కచ్చం దానం దేతీతి దేయ్యధమ్మమ్పి పుగ్గలమ్పి న సక్కరోతి. దేయ్యధమ్మం న సక్కరోతి నామ ఉత్తణ్డులాదిదోససమన్నాగతం ఆహారం దేతి, న పసన్నం కరోతి. పుగ్గలం న సక్కరోతి నామ నిసీదనట్ఠానం అసమ్మజ్జిత్వా యత్థ వా తత్థ వా నిసీదాపేత్వా యం వా తం వా ఆధారకం ఠపేత్వా దానం దేతి. **అసహత్థా**తి అత్తనో హత్థేన, న దేతి, దాసకమ్మకారాదీహి దాపేతి. **అచిత్తికత్వా**తి హేట్ఠా వుత్తనయేన దేయ్యధమ్మేపి పుగ్గలేపి న చిత్తీకారం కత్వా దేతి. **అపవిద్ధ**న్తి ఛడ్డేతుకామో హుత్వా వమ్మికే ఉరగం పక్ఖిపన్తో వియ దేతి. **అనాగమనదిట్ఠికో**తి నో ఫలపాటికఙ్ఖీ హుత్వా దేతి.

తత్థ ఉపపజ్జతీతి న దానం దత్వా నిరయే ఉపపజ్జతి. యం పన తేన పాపలద్ధికాయ మిచ్ఛాదస్సనం గహితం, తాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా నిరయే ఉపపజ్జతి. సుక్కపక్ఖో వుత్తపటిపక్ఖనయేన వేదితబ్బో. **దేవమహత్తతా**తి ఛకామావచరదేవా. **మనుస్సమహత్తతా**తి తిణ్ణం కులానం సమ్పత్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. ఇదం పన సుత్తం సుద్ధవట్టవసేనేవ కథితన్తి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

చూళపుణ్ణమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఠమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. అనుపదవగ్గో

౧. అనుపదసుత్తవణ్ణనా

౯౩. ఏవం మే సుతన్తి అనుపదసుత్తం. తత్థ **ఏతదవోచా**తి ఏతం (పటి॰ మ॰ ౩.౪) ''పణ్డితో''తిఆదినా నయేన ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరస్స గుణకథం అవోచ. కస్మా? అవసేసత్థేరేసు హి మహామోగ్గల్లానత్థేరస్స ఇద్ధిమాతి గుణో పాకటో, మహాకస్సపస్స ధుతవాదోతి, అనురుద్ధత్థేరస్స దిబ్బచక్ఖుకోతి, ఉపాలిత్థేరస్స వినయధరోతి, రేవతత్థేరస్స ఝాయీ ఝానాభిరతోతి, ఆనన్దత్థేరస్స బహుస్సుతోతి. ఏవం తేసం తేసం థేరానం తే తే గుణా పాకటా, సారిపుత్తత్థేరస్స పన అపాకటా. కస్మా? పఞ్ఞవతో హి గుణా న సక్కా అకథితా జానితుం. ఇతి భగవా ''సారిపుత్తస్స గుణే కథేస్సామీ''తి సభాగపరిసాయ సన్నిపాతం ఆగమేసి. విసభాగపుగ్గలానఞ్హి సన్తికే వణ్ణం కథేతుం న వట్టతి, తే వణ్ణే కథియమానే అవణ్ణమేవ కథేన్తి. ఇమస్మిం పన దివసే థేరస్స సభాగపరిసా సన్నిపతి, తస్మా సన్నిపతితభావం దిస్వా సత్థా వణ్ణం కథేన్తో ఇమం దేసనం ఆరభి.

తత్థ **పణ్డితో**తి ధాతుకుసలతా ఆయతనకుసలతా పటిచ్చసముప్పాదకుసలతా ఠానాట్ఠానకుసలతాతి ఇమేహి చతూహి కారణేహి పణ్డితో. **మహాపఞ్ఞో**తిఆదీసు మహాపఞ్ఞాదీహి సమన్నాగతోతి అత్థో.

తత్రిదం మహాపఞ్ఞాదీనం నానత్తం – తత్థ కతమా **మహాపఞ్ఞా**? మహన్తే సీలక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే సమాధిక్ఖన్ధే, పఞ్ఞాక్ఖన్ధే, విముత్తిక్ఖన్ధే, విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తాని ఠానాట్ఠానాని, మహన్తా విహారసమాపత్తియో , మహన్తాని అరియసచ్చాని, మహన్తే సతిపట్ఠానే, సమ్మప్పధానే, ఇద్ధిపాదే, మహన్తాని ఇన్ద్రియాని, బలాని, బోజ్ఝఙ్గాని, మహన్తే అరియమగ్గే, మహన్తాని సామఞ్ఞఫలాని, మహన్తా అభిఞ్ఞాయో, మహన్తం పరమత్థం నిబ్బానం పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా.

కతమా **పుథుపఞ్ఞా,** పుథు నానాఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా. పుథు నానాధాతూసు, పుథు నానాఆయతనేసు, పుథు నానాఅత్థేసు, పుథు నానాపటిచ్చసముప్పాదేసు, పుథు నానాసుఞ్ఞతమనుపలబ్భేసు, పుథు నానాఅత్థేసు, ధమ్మేసు, నిరుత్తీసు, పటిభానేసు, పుథు నానాసీలక్ఖన్ధేసు, పుథు నానాసమాధి-పఞ్ఞా-విముత్తి-విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధేసు, పుథు నానాఠానాట్ఠానేసు, పుథు నానావిహారసమాపత్తీసు, పుథు నానాఅరియసచ్చేసు, పుథు నానాసతిపట్ఠానేసు, సమ్మప్పధానేసు, ఇద్ధిపాదేసు, ఇన్ద్రియేసు, బలేసు, బోజ్ఝఙ్గేసు, పుథు నానాఅరియమగ్గేసు, సామఞ్ఞఫలేసు, అభిఞ్ఞాసు, పుథు నానాజనసాధారణే ధమ్మే సమతిక్కమ్మ పరమత్థే నిబ్బానే ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా.

కతమా **హాసపఞ్ఞా,** ఇధేకచ్చో హాసబహులో వేదబహులో తుట్ఠిబహులో పామోజ్జబహులో సీలం పరిపూరేతి, ఇన్ద్రియసంవరం పరిపూరేతి, భోజనే మత్తఞ్ఞుతం, జాగరియానుయోగం, సీలక్ఖన్ధం, సమాధిక్ఖన్ధం, పఞ్ఞాక్ఖన్ధం, విముత్తిక్ఖన్ధం, విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధం పరిపూరేతీతి హాసపఞ్ఞా. హాసబహులో పామోజ్జబహులో ఠానాట్ఠానం పటివిజ్ఝతి, హాసబహులో విహారసమాపత్తియో పరిపూరేతీతి హాసపఞ్ఞా, హాసబహులో అరియసచ్చాని పటివిజ్ఝతి. సతిపట్ఠానే, సమ్మప్పధానే,

ఇద్ధిపాదే, ఇన్ద్రియాని, బలాని, బోజ్ఝఙ్గాని, అరియమగ్గం భావేతీతి హాసపఞ్ఞా, హాసబహులో సామఞ్ఞఫలాని సచ్ఛికరోతి, అభిఞ్ఞాయో పటివిజ్ఝతీతి హాసపఞ్ఞా, హాసబహులో వేదతుట్ఠిపామోజ్జబహులో పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీతి హాసపఞ్ఞా.

కతమా **జవనపఞ్ఞా,** యంకిఞ్చి రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం...పే... యం దూరే సన్తికే వా, సబ్బం రూపం అనిచ్చతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. దుక్ఖతో ఖిప్పం... అనత్తతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. యా కాచి వేదనా...పే... యంకిఞ్చి విఞ్ఞాణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం...పే... సబ్బం విఞ్ఞాణం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. చక్ఖు...పే... జరామరణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చం ఖయట్ఠేన, దుక్ఖం భయట్ఠేన, అనత్తా అసారకట్ఠేనాతి తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా రూపనిరోధే నిబ్బానే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. వేదనా, సఞ్ఞా, సఙ్ఖారా, విఞ్ఞాణం , చక్ఖు... పే... జరామరణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చం ఖయట్ఠేన...పే... విభూతం కత్వా జరామరణనిరోధే నిబ్బానే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం...పే... విఞ్ఞాణం. చక్ఖు...పే... జరామరణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చం సఙ్ఖతం పటిచ్చసముప్పన్నం ఖయధమ్మం వయధమ్మం విరాగధమ్మం నిరోధధమ్మన్తి తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా జరామరణనిరోధే నిబ్బానే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా.

కతమా **తిక్ఖపఞ్ఞా,** ఖిప్పం కిలేసే ఛిన్దతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా. ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతి, ఉప్పన్నం బ్యాపాదవితక్కం, ఉప్పన్నం విహింసావితక్కం, ఉప్పన్నుప్పన్నే పాపకే అకుసలే ధమ్మే, ఉప్పన్నం రాగం, దోసం, మోహం, కోధం, ఉపనాహం, మక్ఖం, పళాసం, ఇస్సం, మచ్ఛరియం, మాయం, సాఠేయ్యం, థమ్భం, సారమ్భం, మానం, అతిమానం, మదం, పమాదం, సబ్బే కిలేసే, సబ్బే దుచ్చరితే, సబ్బే అభిసఙ్ఖారే, సబ్బే భవగామికమ్మే నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా. ఏకస్మిం ఆసనే చత్తారో అరియమగ్గా, చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని, చతస్సో పటిసమ్భిదాయో, ఛ చ అభిఞ్ఞాయో అధిగతా హోన్తి సచ్ఛికతా ఫస్సితా పఞ్ఞాయాతి తిక్ఖపఞ్ఞా.

కతమా **నిబ్బేధికపఞ్ఞా,** ఇధేకచ్చో సబ్బసఙ్ఖారేసు ఉబ్బేగబహులో హోతి ఉత్తాసబహులో ఉక్కణ్ఠనబహులో అరతిబహులో అనభిరతిబహులో బహిముఖో న రమతి సబ్బసఙ్ఖారేసు, అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అప్పదాలితపుబ్బం లోభక్ఖన్ధం నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికపఞ్ఞా. అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అప్పదాలితపుబ్బం దోసక్ఖన్ధం, మోహక్ఖన్ధం, కోధం, ఉపనాహం... పే... సబ్బే భవగామికమ్మే నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికపఞ్ఞా.

అనుపదధమ్మవిపస్సనన్తి సమాపత్తివసేన వా ఝానఙ్గవసేన వా అనుపటిపాటియా ధమ్మవిపస్సనం విపస్సతి, ఏవం విపస్సన్తో అద్ధమాసేన అరహత్తం పత్తో. మహామోగ్గల్లానత్థేరో పన సత్తహి దివసేహి. ఏవం సన్తేపి సారిపుత్తత్థేరో మహాపఞ్ఞవన్తతరో. మహామోగ్గల్లానత్థేరో హి సావకానం సమ్మసనచారం యట్ఠికోటియా ఉప్పీళేన్తో వియ ఏకదేసమేవ సమ్మసన్తో సత్త దివసే వాయమిత్వా అరహత్తం పత్తో. సారిపుత్తత్థేరో ఠపేత్వా బుద్ధానం పచ్చేకబుద్ధానఞ్చ సమ్మసనచారం సావకానం సమ్మసనచారం నిప్పదేసం సమ్మసి. ఏవం సమ్మసన్తో అద్ధమాసం వాయమి. అరహత్తఞ్చ కిర పత్వా అఞ్ఞాసి – “ఠపేత్వా బుద్ధే చ పచ్చేకబుద్ధే చ అఞ్ఞో సావకో నామ పఞ్ఞాయ మయా పత్తబ్బం పత్తుం సమత్థో నామ న భవిస్సతీ”తి. యథా హి పురిసో వేళుయట్ఠిం గణ్హిస్సామీతి మహాజటం వేళుం దిస్వా జటం ఛిన్దన్తస్స పపఞ్చో భవిస్సతీతి అన్తరేన హత్థం

పవేసేత్వా సమ్పవత్తమేవ యట్ఠిం మూలే చ అగ్గే చ ఛిన్దిత్వా ఆదాయ పక్కమేయ్య, నో కిఞ్చాపి పఠమతరం గచ్ఛతి, యట్ఠిం పన సారం వా ఉజుం వా న లభతి. అపరో చ తథారూపమేవ వేణుం దిస్వా "సచే సమ్పవత్తం యట్ఠిం గణ్హిస్సామి, సారం వా ఉజుం వా న లభిస్సామీ"తి కచ్ఛం బన్ధిత్వా మహన్తేన సత్థేన వేణుజటం ఛిన్దిత్వా సారా చేవ ఉజూ చ యట్ఠియో ఉచ్చినిత్వా ఆదాయ పక్కమేయ్య. అయం కిఞ్చాపి పచ్ఛా గచ్ఛతి, యట్ఠియో పన సారా చేవ ఉజూ చ లభతి. ఏవంసమ్పదమిదం వేదితబ్బం ఇమేసం ద్విన్నం థేరానం పధానం.

ఏవం పన అడ్ఢమాసం వాయమిత్వా ధమ్మసేనాపతి సారిపుత్తత్థేరో సూకరఖతలేణద్వారే భాగినేయ్యస్స దీఘనఖపరిబ్బాజకస్స వేదనాపరిగ్గహసుత్తన్తే దేసియమానే దసబలం బీజయమానో ఠితో దేసనానుసారేన ఞాణం పేసేత్వా పబ్బజితదివసతో పన్నరసమే దివసే సావకపారమిఞాణస్స మత్థకం పత్వా సత్తసట్ఠి ఞాణాని పటివిజ్ఝిత్వా సోళసవిధం పఞ్ఞం అనుప్పత్తో.

తత్రిదం, భిక్ఖవే, సారిపుత్తస్స అనుపదధమ్మవిపస్సనాయాతి యా అనుపదధమ్మవిపస్సనం విపస్సతీతి అనుపదధమ్మవిపస్సనా వుత్తా, తత్ర అనుపదధమ్మవిపస్సనాయ సారిపుత్తస్స ఇదం హోతి. ఇదాని వత్తబ్బం తం తం విపస్సనాకోట్ఠాసం సన్ధాయేతం వుత్తం.

౯౪. **పఠమే ఝానే**తి యే పఠమే ఝానే అన్తోసమాపత్తియం ధమ్మా. **త్యాస్సా**తి తే అస్స. **అనుపదవవత్థితా హోన్తీ**తి అనుపటిపాటియా వవత్థితా పరిచ్ఛిన్నా ఞాతా విదితా హోన్తి. కథం? థేరో హి తే ధమ్మే ఓలోకేన్తో అభినిరోపనలక్ఖణో వితక్కో వత్తతీతి జానాతి. తథా అనుమజ్జనలక్ఖణో విచారో, ఫరణలక్ఖణా పీతి, సాతలక్ఖణం సుఖం, అవిక్ఖేపలక్ఖణా చిత్తేకగ్గతా, ఫుసనలక్ఖణో ఫస్సో వేదయితలక్ఖణా వేదనా, సఞ్జాననలక్ఖణా సఞ్ఞా, చేతయితలక్ఖణా చేతనా, విజాననలక్ఖణం విఞ్ఞాణం, కత్తుకమ్యతాలక్ఖణో ఛన్దో, అధిమోక్ఖలక్ఖణో అధిమోక్ఖో, పగ్గాహలక్ఖణం వీరియం ఉపట్ఠానలక్ఖణా సతి, మజ్ఝత్తలక్ఖణా ఉపేక్ఖా, అనునయమనసికారలక్ఖణో మనసికారో వత్తతీతి జానాతి. ఏవం జానం అభినిరోపనట్ఠేన వితక్కం సభావతో వవత్థపేతి... పే.... అనునయమనసికారణట్ఠేన మనసికారం సభావభావతో వవత్థపేతి. తేన వుత్తం "త్యాస్స ధమ్మా అనుపదవవత్థితా హోన్తీ"తి.

విదితా ఉప్పజ్జన్తీతి ఉప్పజ్జమానా విదితా పాకటావ హుత్వా ఉప్పజ్జన్తి. **విదితా ఉపట్ఠహన్తీ**తి తిట్ఠమానాపి విదితా పాకటావ హుత్వా తిట్ఠన్తి. **విదితా అబ్భత్థం గచ్ఛన్తీ**తి నిరుజ్ఝమానాపి విదితా పాకటావ హుత్వా నిరుజ్ఝన్తి. ఏత్థ పన తంఞాణతా చేవ ఞాణబహుతా చ మోచేతబ్బా. యథా హి తేనేవ అఙ్గులగ్గేన తం అఙ్గులగ్గం న సక్కా ఫుసితుం, ఏవమేవ తేనేవ చిత్తేన తస్స చిత్తస్స ఉప్పాదో వా ఠితి వా భఙ్గో వా న సక్కా జానితున్తి. ఏవం తావ తంఞాణతా మోచేతబ్బా. యది పన ద్వే చిత్తాని ఏకతో ఉప్పజ్జేయ్యుం, ఏకేన చిత్తేన ఏకస్స ఉప్పాదో వా ఠితి వా భఙ్గో వా సక్కా భవేయ్య జానితుం. ద్వే పన ఫస్సా వా వేదనా వా సఞ్ఞా వా చేతనా వా చిత్తాని వా ఏకతో ఉప్పజ్జనకాని నామ నత్థి, ఏకేకమేవ ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఞాణబహుతా మోచేతబ్బా. ఏవం సన్తే కథం? మహాథేరస్స అన్తోసమాపత్తియం సోళస ధమ్మా విదితా పాకటా హోన్తీతి. వత్థారమ్మణానం పరిగ్గహితతాయ. థేరేన హి వత్థు చేవ ఆరమ్మణఞ్చ పరిగ్గహితం, తేనస్స తేసం ధమ్మానం ఉప్పాదం ఆవజ్జన్తస్స ఉప్పాదో పాకటో హోతి, ఠానం ఆవజ్జన్తస్స ఠానం పాకటం హోతి, భేదం ఆవజ్జన్తస్స భేదో పాకటో హోతి. తేన వుత్తం "విదితా ఉప్పజ్జన్తి విదితా ఉపట్ఠహన్తి విదితా అబ్భత్థం గచ్ఛన్తీ"తి. **అహుత్వా సమ్భోన్తీ**తి ఇమినా ఉదయం పస్సతి. **హుత్వా పటివేన్తీ**తి ఇమినా వయం పస్సతి.

అనుపాయోతి రాగవసేన అనుపగమనో హుత్వా. **అనపాయోతి** పటిఘవసేన అనపగతో. **అనిస్సితోతి** తణ్హాదిట్ఠినిస్సయేహి అనిస్సితో. **అప్పటిబద్ధోతి** ఛన్దరాగేన అబద్ధో. **విప్పముత్తోతి** కామరాగతో విప్పముత్తో. **విసంయుత్తోతి** చతూహి యోగేహి సబ్బకిలేసేహి వా విసంయుత్తో. **విమరియాదీకతేనాతి** నిమ్మరియాదీకతేన. **చేతసాతి** ఏవంవిధేన చిత్తేన విహరతి.

తత్థ ద్వే మరియాదా కిలేసమరియాదా చ ఆరమ్మణమరియాదా చ. సచే హిస్స అన్తోసమాపత్తియం పవత్తే సోళస ధమ్మే ఆరబ్భ రాగాదయో ఉప్పజ్జేయ్యుం, కిలేసమరియాదా తేన కతా భవేయ్య, తేసు పనస్స ఏకోపి న ఉప్పన్నోతి కిలేసమరియాదా నత్థి. సచే పనస్స అన్తోసమాపత్తియం పవత్తే సోళస ధమ్మే ఆవజ్జన్తస్స ఏకచ్చే ఆపాథం నాగచ్ఛేయ్యుం. ఏవమస్స ఆరమ్మణమరియాదా భవేయ్యుం. తే పనస్స సోళస ధమ్మే ఆవజ్జన్తస్స ఆపాథం అనాగతధమ్మో నామ నత్థీతి ఆరమ్మణమరియాదాపి నత్థి.

అపరాపి ద్వే మరియాదా విక్ఖమ్భనమరియాదా చ సముచ్ఛేదమరియాదా చ. తాసు సముచ్ఛేదమరియాదా ఉపరి ఆగమిస్సతి, ఇమస్మిం పన ఠానే విక్ఖమ్భనమరియాదా అధిప్పేతా. తస్స విక్ఖమ్భితపచ్చనీకత్తా నత్థీతి విమరియాదికతేన చేతసా విహరతి.

ఉత్తరి నిస్సరణన్తి ఇతో ఉత్తరి నిస్సరణం. అఞ్ఞేసు చ సుత్తేసు "ఉత్తరి నిస్సరణ"న్తి నిబ్బానం వుత్తం, ఇధ పన అనన్తరో విసేసో అధిప్పేతోతి వేదితబ్బో. **తబ్బహులీకారాతి** తస్స పజాననస్స బహులీకరణేన. **అత్థిత్వేవస్స హోతీతి** తస్స థేరస్స అత్థీతియేవ దళ్హతరం హోతి. ఇమినా నయేన సేసవారేసుపి అత్థో వేదితబ్బో.

దుతియవారే పన సమ్పసాదనట్ఠేన **సమ్పసాదో**. సభావతో వవత్థపేతి.

చతుత్థవారే **ఉపేక్ఖాతి** సుఖట్ఠానే వేదనుపేక్ఖావ. **పస్సద్ధత్తా చేతసో అనాభోగోతి** యో సో "యదేవ తత్థ సుఖ"న్తి చేతసో ఆభోగో, ఏతేనేతం ఓళారికమక్ఖాయతీతి ఏవం పస్సద్ధత్తా చేతసో అనాభోగో వుత్తో, తస్స అభావాతి అత్థో. **సతిపారిసుద్ధీతి** పరిసుద్ధాసతియేవ. **ఉపేక్ఖాపి** పారిసుద్ధిఉపేక్ఖా.

౯౩. **సతో వుట్ఠహతీతి** సతియా సమన్నాగతో ఞాణేన సమ్పజానో హుత్వా వుట్ఠాతి. **తే ధమ్మే సమనుపస్సతీతి** యస్మా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనే బుద్ధానంయేవ అనుపదధమ్మవిపస్సనా హోతి, న సావకానం, తస్మా ఏత్థ కలాపవిపస్సనం దస్సేన్తో ఏవమాహ.

పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీతి మగ్గపఞ్ఞాయ చత్తారి సచ్చాని దిస్వా చత్తారో ఆసవా ఖీణా హోన్తి. సారిపుత్తత్థేరస్స సమథవిపస్సనం యుగనద్ధం ఆహరిత్వా అరహత్తం పత్తవారోపి అత్థి, నిరోధసమాపత్తిసమాపన్నవారోపి. అరహత్తం పత్తవారో ఇధ గహితో, నిరోధం పన చిణ్ణవసితాయ అపరాపరం సమాపజ్జిస్సతీతి వదన్తి.

తత్థస్స యస్మిం కాలే నిరోధసమాపత్తి సీసం హోతి, నిరోధస్స వారో ఆగచ్ఛతి, ఫలసమాపత్తి గూళ్హా హోతి. యస్మిం కాలే ఫలసమాపత్తి సీసం హోతి, ఫలసమాపత్తియా వారో ఆగచ్ఛతి, నిరోధసమాపత్తి గూళ్హా హోతి. జమ్బుదీపవాసినో థేరా పన వదన్తి "సారిపుత్తత్థేరో సమథవిపస్సనం యుగనద్ధం ఆహరిత్వా అనాగామిఫలం సచ్ఛికత్వా నిరోధం సమాపజ్జి, నిరోధా

వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తో"తి. **తే ధమ్మే**తి అన్తోసమాపత్తియం పవత్తే తిసముట్ఠానికరూపధమ్మే, హేట్ఠా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తియం పవత్తధమ్మే వా. తేపి హి ఇమస్మిం వారే విపస్సితబ్బధమ్మావ, తస్మా తే వా విపస్సతీతి దస్సేతుం ఇదం వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

౯౭. **వసిప్పత్తో**తి చిణ్ణవసితం పత్తో. **పారమిప్పత్తో**తి నిప్ఫత్తిం పత్తో. **ఓరసో**తిఆదీసు థేరో భగవతో ఉరే నిబ్బత్తసద్దం సుత్వా జాతోతి **ఓరసో**, ముఖేన పభావితం సద్దం సుత్వా జాతోతి **ముఖతో జాతో**, ధమ్మేన పన జాతత్తా నిమ్మితత్తా **ధమ్మజో ధమ్మనిమ్మితో**, ధమ్మదాయస్స ఆదియనతో **ధమ్మదాయాదో**, ఆమిసదాయస్స అనాదియనతో **నో ఆమిసదాయాదో**తి వేదితబ్బో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అనుపదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఛబ్బిసోధనసుత్తవణ్ణనా

౯౮. **ఏవం మే సుత**న్తి ఛబ్బిసోధనసుత్తం. తత్థ **ఖీణా జాతీ**తిఆదీసు ఏకేనాపి పదేన అఞ్ఞా బ్యాకతావ హోతి, ద్వీహిపి. ఇధ పన చతూహి పదేహి అఞ్ఞాబ్యాకరణం ఆగతం. **దిట్ఠే దిట్ఠవాదితా**తిఆదీసు యాయ చేతనాయ దిట్ఠే దిట్ఠం మేతి వదతి, సా దిట్ఠే దిట్ఠవాదితా నామ. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **అయమనుధమ్మో**తి అయం సభావో. **అభినన్దితబ్బ**న్తి న కేవలం అభినన్దితబ్బం, పరినిబ్బుతస్స పనస్స సబ్బోపి ఖీణాసవస్స సక్కారో కాతబ్బో. **ఉత్తరిం పఞ్హో**తి సచే పనస్స వేయ్యాకరణేన అసన్తుట్ఠా హోథ, ఉత్తరిమ్పి అయం పఞ్హో పుచ్ఛితబ్బోతి దస్సేతి. ఇతో పరేసుపి తీసు వారేసు అయమేవ నయో.

౯౯. **అబల**న్తి దుబ్బలం. **విరాగున**న్తి విగచ్ఛనసభావం. **అనస్సాసిక**న్తి అస్సాసవిరహితం. **ఉపాయూపాదానా**తి తణ్హాదిట్ఠీనమేతం అధివచనం. తణ్హాదిట్ఠియో హి తేభూమకధమ్మే ఉపేన్తీతి **ఉపాయా**, ఉపాదియన్తీతి **ఉపాదానా. చేతసో అధిట్ఠానాభినివేసానుసయా**తిపి తాసంయేవ నామం. చిత్తఞ్హి తణ్హాదిట్ఠీహి సక్కాయధమ్మేసు తిట్ఠతి అధితిట్ఠతీతి తణ్హాదిట్ఠియో **చేతసో అధిట్ఠానా**, తాహి తం అభినివిసతీతి **అభినివేసా**, తాహియేవ తం అనుసేతీతి **అనుసయా**తి వుచ్చన్తి. **ఖయా విరాగా**తిఆదీసు ఖయేన విరాగేనాతి అత్థో. సబ్బాని చేతాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనానేవ.

౧౦౦. **పథవీధాతూ**తి పతిట్ఠానధాతు. **ఆపోధాతూ**తి ఆబన్ధనధాతు. **తేజోధాతూ**తి పరిపాచనధాతు. **వాయోధాతూ**తి విత్థమ్భనధాతు. **ఆకాసధాతూ**తి అసమ్ఫుట్ఠధాతు. **విఞ్ఞాణధాతూ**తి విజాననధాతు. **న అనత్తతో ఉపగచ్ఛి**న్తి అహం అత్తాతి అత్తకోట్ఠాసేన న ఉపగమిం. **న చ పథవీధాతునిస్సిత**న్తి పథవీధాతునిస్సితా సేసధాతుయో చ ఉపాదారూపఞ్చ అరూపక్ఖన్ధా చ. తేపి హి నిస్సితవత్థురూపానం పథవీధాతునిస్సితత్తా ఏకేన పరియాయేన పథవీధాతునిస్సితావ. తస్మా "న చ పథవీధాతునిస్సిత"న్తి వదన్తో సేసరూపారూపధమ్మేపి అత్తతో న ఉపగచ్ఛిన్తి వదతి. ఆకాసధాతునిస్సితపదే పన అవినిబ్భోగవసేన సబ్బమ్పి భూతుపాదారూపం **ఆకాసధాతునిస్సితం** నామ , తథా తంనిస్సితరూపవత్థుకా అరూపక్ఖన్ధా. ఏవం ఇధాపి రూపారూపం గహితమేవ హోతి. విఞ్ఞాణధాతునిస్సితపదే పన సహజాతా తయో ఖన్ధా చిత్తసముట్ఠానరూపఞ్చ **విఞ్ఞాణధాతునిస్సిత**న్తి రూపారూపం గహితమేవ హోతి.

౧౦౧. **రూపే చక్ఖువిఞ్ఞాణే చక్ఖువిఞ్ఞాణవిఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసూతి** ఏత్థ యం అతీతే చక్ఖుద్వారస్స ఆపాథం ఆగన్త్వా నిరుద్ధం, యఞ్చ అనాగతే ఆపాథం ఆగన్త్వా నిరుజ్ఝిస్సతి, యమ్పి ఏతరహి ఆగన్త్వా నిరుద్ధం, తం సబ్బం రూపం నామ. యం పన అతీతేపి ఆపాథం అనాగన్త్వా నిరుద్ధం, అనాగతేపి అనాగన్త్వా నిరుజ్ఝిస్సతి, ఏతరహిపి అనాగన్త్వా నిరుద్ధం, తం చక్ఖువిఞ్ఞాణవిఞ్ఞాతబ్బధమ్మేసు సఙ్గహితన్తి వుత్తే తిపిటకచూళాభయత్థేరో ఆహ – "ఇమస్మిం ఠానే ద్విధా కరోథ, ఉపరి ఛన్దవారే కిన్తి కరిస్సథ, నయిదం లబ్భతీ"తి. తస్మా తీసు కాలేసు ఆపాథం ఆగతం వా అనాగతం వా సబ్బమ్పి తం రూపమేవ, చక్ఖువిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తా పన తయో ఖన్ధా చక్ఖువిఞ్ఞాణవిఞ్ఞాతబ్బధమ్మాతి వేదితబ్బా. అయఞ్హేత్థ అత్థో "చక్ఖువిఞ్ఞాణేన సద్ధిం విఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసూ"తి. **ఛన్దోతి** తణ్హాఛన్దో. **రాగోతి** స్వేవ రజ్జనవసేన రాగో. **నన్దీతి** స్వేవ అభినన్దనవసేన నన్దీ. **తణ్హాతి** స్వేవ తణ్హాయనవసేన తణ్హా. సేసద్వారేసుపి ఏసేవ నయో.

౧౦౨. **అహఙ్కారమమఙ్కారమానానుసయాతి** ఏత్థ అహఙ్కారో మానో, మమఙ్కారో తణ్హా, స్వేవ మానానుసయో. **ఆసవానం ఖయఞాణాయాతి** ఇదం పుబ్బేనివాసం దిబ్బచక్ఖుఞ్చ అవత్వా కస్మా వుత్తం? భిక్ఖూ లోకియధమ్మం న పుచ్ఛన్తి, లోకుత్తరమేవ పుచ్ఛన్తి, తస్మా పుచ్ఛితపఞ్హంయేవ కథేన్తో ఏవమాహ. ఏకవిస్సజ్జితసుత్తం నామేతం, ఛబ్బిసోధనన్తిపిస్స నామం. ఏత్థ హి చత్తారో వోహారా పఞ్చ ఖన్ధా ఛ ధాతుయో ఛ అజ్ఝత్తికబాహిరాని ఆయతనాని అత్తనో సవిఞ్ఞాణకకాయో పరేసం సవిఞ్ఞాణకకాయోతి ఇమే ఛ కోట్ఠాసా విసుద్ధా, తస్మా "ఛబ్బిసోధనియ"న్తి వుత్తం. **పరసముద్దవాసిత్థేరా** పన అత్తనో చ పరస్స చ విఞ్ఞాణకకాయం ఏకమేవ కత్వా చతూహి ఆహారేహి సద్ధిన్తి ఛ కోట్ఠాసే వదన్తి.

ఇమే పన ఛ కోట్ఠాసా "కిం తే అధిగతం, కిన్తి తే అధిగతం, కదా తే అధిగతం, కత్థ తే అధిగతం, కతమే తే కిలేసా పహీనా, కతమేసం త్వం ధమ్మానం లాభీ"తి (పారా॰ ౯౮) ఏవం వినయనిద్దేసపరియాయేన సోధేతబ్బా.

ఏత్థ హి **కిం తే అధిగతన్తి** అధిగమపుచ్ఛా, ఝానవిమోక్ఖాదీసు సోతాపత్తిమగ్గాదీసు వా కిం తయా అధిగతం. **కిన్తి తే అధిగతన్తి** ఉపాయపుచ్ఛా. అయఞ్హి ఏత్థాధిప్పాయో – కిం తయా అనిచ్చలక్ఖణం ధురం కత్వా అధిగతం, దుక్ఖానత్తలక్ఖణేసు అఞ్ఞతరం వా, కిం వా సమాధివసేన అభినివిసిత్వా , ఉదాహు విపస్సనావసేన, తథా కిం రూపే అభినివిసిత్వా, ఉదాహు అరూపే, కిం వా అజ్ఝత్తం అభినివిసిత్వా, ఉదాహు బహిద్ధాతి. **కదా తే అధిగతన్తి** కాలపుచ్ఛా, పుబ్బణ్హమజ్ఝన్హికాదీసు కతరస్మిం కాలేతి వుత్తం హోతి.

కత్థ తే అధిగతన్తి ఓకాసపుచ్ఛా, కిస్మిం ఓకాసే, కిం రత్తిట్ఠానే దివాట్ఠానే రుక్ఖమూలే మణ్డపే కతరస్మిం వా విహారేతి వుత్తం హోతి. **కతమే తే కిలేసా పహీనాతి** పహీనకిలేసే పుచ్ఛతి, కతరమగ్గవజ్ఝా తవ కిలేసా పహీనాతి వుత్తం హోతి.

కతమేసం త్వం ధమ్మానం లాభీతి పటిలద్ధధమ్మపుచ్ఛా, పఠమమగ్గాదీసు కతమేసం త్వం ధమ్మానం లాభీతి వుత్తం హోతి.

తస్మా ఇదాని చేపి కోచి భిక్ఖు ఉత్తరిమనుస్సధమ్మాధిగమం బ్యాకరేయ్య, న సో ఏత్తావతావ సక్కాతబ్బో. ఇమేసు పన ఛసు ఠానేసు సోధనత్థం వత్తబ్బో "కిం తే అధిగతం, కిం ఝానం ఉదాహు విమోక్ఖాదీసు అఞ్ఞతర"న్తి? యో హి యేన అధిగతో ధమ్మో, సో తస్స పాకటో హోతి. సచే "ఇదం నామ మే అధిగత"న్తి వదతి, తతో "కిన్తి తే అధిగత"న్తి పుచ్ఛితబ్బో.

అనిచ్చలక్ఖణాదీసు కిం ధురం కత్వా, అట్ఠతింసాయ వా ఆరమ్మణేసు రూపారూపఅజ్ఝత్తబహిద్ధాదిభేదేసు వా ధమ్మేసు కేన ముఖేన అభినివిసిత్వాతి? యో హి యస్సాభినివేసో, సో తస్స పాకటో హోతి.

సచే పన "అయం నామ మే అభినివేసో, ఏవం మయా అధిగత"న్తి వదతి, తతో "కదా తే అధిగత"న్తి పుచ్ఛితబ్బో, "కిం పుబ్బణ్హే, ఉదాహు మజ్ఝన్హికాదీసు అఞ్ఞతరస్మిం కాలే"తి ? సబ్బేసఞ్హి అత్తనా అధిగతకాలో పాకటో హోతి. సచే "అముకస్మిం నామ మే కాలే అధిగత"న్తి వదతి, తతో "కత్థ తే అధిగత"న్తి పుచ్ఛితబ్బో, "కిం దివాట్ఠానే, ఉదాహు రత్తిట్ఠానాదీసు అఞ్ఞతరస్మిం ఓకాసే"తి? సబ్బేసఞ్హి అత్తనా అధిగతోకాసో పాకటో హోతి. సచే "అముకస్మిం నామ మే ఓకాసే అధిగత"న్తి వదతి, తతో "కతమే తే కిలేసా పహీనా"తి పుచ్ఛితబ్బో, "కిం పఠమమగ్గవజ్ఝా, ఉదాహు దుతియాదిమగ్గవజ్ఝా"తి? సబ్బేసఞ్హి అత్తనా అధిగతమగ్గేన పహీనకిలేసా పాకటా హోన్తి.

సచే "ఇమే నామ మే కిలేసా పహీనా"తి వదతి, తతో "కతమేసం త్వం ధమ్మానం లాభీ"తి పుచ్ఛితబ్బో, "కిం సోతాపత్తిమగ్గస్స, ఉదాహు సకదాగామిమగ్గాదీసు అఞ్ఞతరస్సా"తి? సబ్బేసఞ్హి అత్తనా అధిగతధమ్మో పాకటో హోతి. సచే "ఇమేసం నామాహం ధమ్మానం లాభీ"తి వదతి, ఏత్తావతాపిస్స వచనం న సద్ధాతబ్బం. బహుస్సుతా హి ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాకుసలా భిక్ఖూ ఇమాని ఛ ఠానాని సోధేతుం సక్కోన్తి. ఇమస్స భిక్ఖునో ఆగమనపటిపదా సోధేతబ్బా, యది ఆగమనపటిపదా న సుజ్ఝతి, "ఇమాయ పటిపదాయ లోకుత్తరధమ్మా నామ న లబ్భన్తీ"తి అపనేతబ్బో.

యది పనస్స ఆగమనపటిపదా సుజ్ఝతి, "దీఘరత్తం తీసు సిక్ఖాసు అప్పమత్తో జాగరియమనుయుత్తో చతూసు పచ్చయేసు అలగ్గో ఆకాసే పాణిసమేన చేతసా విహరతీ"తి పఞ్ఞాయతి, తస్స భిక్ఖునో బ్యాకరణం పటిపదాయ సద్ధిం సంసన్దతి సమేతి. "సేయ్యథాపి నామ గఙ్గోదకం యమునోదకేన సద్ధిం సంసన్దతి సమేతి, ఏవమేవ సుపఞ్ఞత్తా తేన భగవతా సావకానం నిబ్బానగామినీ పటిపదా సంసన్దతి సమేతి నిబ్బానఞ్చ పటిపదా చా"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౯౬) వుత్తసదిసం హోతి.

అపిచ ఖో ఏత్తకేనాపి సక్కారో న కాతబ్బో. కస్మా? ఏకచ్చస్స హి పుథుజ్జనస్సాపి సతో ఖీణాసవపటిపత్తిసదిసా పటిపదా హోతి. తస్మా సో భిక్ఖు తేహి తేహి ఉపాయేహి ఉత్తాసేతబ్బో. ఖీణాసవస్స నామ అసనియాపి మత్థకే పతమానాయ భయం వా ఛమ్భితత్తం వా లోమహంసో వా న హోతి, పుథుజ్జనస్స అప్పమత్తకేనాపి హోతి.

తత్రిమాని వత్థూని – దీఘభాణకఅభయత్థేరో కిర ఏకం పిణ్డపాతికం పరిగ్గహేతుం అసక్కోన్తో దహరస్స సఞ్ఞం అదాసి. సో తం న్హాయమానం కల్యాణీనదీముఖద్వారే నిముజ్జిత్వా పాదే అగ్గహేసి. పిణ్డపాతికో కుమ్భీలోతి సఞ్ఞాయ మహాసద్దమకాసి, తదా నం పుథుజ్జనోతి సఞ్జానింసు. చన్దముఖతిస్సరాజకాలే పన మహావిహారే సఙ్ఘత్థేరో ఖీణాసవో దుబ్బలచక్ఖుకో విహారేయేవ అచ్ఛి. రాజా థేరం పరిగ్గణ్హిస్సామీతి భిక్ఖూసు భిక్ఖాచారం గతేసు అప్పసద్దో ఉపసఙ్కమిత్వా సప్పో వియ పాదే అగ్గహేసి. థేరో సిలాథమ్భో వియ నిచ్చలో హుత్వా కో ఏత్థాతి ఆహ ? అహం, భన్తే, తిస్సోతి. సుగన్ధం వాయసి నో తిస్సాతి? ఏవం ఖీణాసవస్స భయం నామ నత్థీతి.

ఏకచ్చో పన పుథుజ్జనోపి అతిసూరో హోతి నిబ్భయో. సో రజ్జనీయేన ఆరమ్మణేన పరిగ్గణ్హితబ్బో. వసభరాజాపి హి ఏకం థేరం పరిగ్గణ్హమానో ఘరే నిసీదాపేత్వా తస్స సన్తికే బదరసాళవం మద్దమానో నిసీది. మహాథేరస్స ఖేళో చలి, తతో థేరస్స పుథుజ్జనభావో ఆవిభూతో. ఖీణాసవస్స హి రసతణ్హా నామ సుప్పహీనా, దిబ్బేసుపి రసేసు నికన్తి నామ న హోతి.

తస్మా ఇమేహి ఉపాయేహి పరిగ్గహేత్వా సచస్స భయం వా ఛమ్భితత్తం వా లోమహంసో వా రసతణ్హా వా ఉప్పజ్జతి, న త్వం అరహాతి అపనేతబ్బో. సచే పన అభీరూ అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ హుత్వా సీహో వియ నిసీదతి, దిబ్బారమ్మణేపి నికన్తిం న జనేతి. అయం భిక్ఖు సమ్పన్నవేయ్యాకరణో సమన్తా రాజరాజమహామత్తాదీహి పేసితం సక్కారం అరహతీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఛబ్బిసోధనసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సప్పురిసధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౧౦౫. ఏవం మే సుతన్తి సప్పురిసధమ్మసుత్తం. తత్థ **సప్పురిసధమ్మ**న్తి సప్పురిసానం ధమ్మం. **అసప్పురిసధమ్మ**న్తి పాపపురిసానం ధమ్మం. ఏవం మాతికం ఠపేత్వాపి పున యథా నామ మగ్గకుసలో పురిసో వామం ముఞ్చిత్వా దక్ఖిణం గణ్హాతి. పఠమం ముఞ్చితబ్బం కథేతి, ఏవం పహాతబ్బం ధమ్మం పఠమం దేసేన్తో **కతమో చ, భిక్ఖవే, అసప్పురిసధమ్మో**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉచ్చాకులా**తి ఖత్తియకులా వా బ్రాహ్మణకులా వా. ఏతదేవ హి కులద్వయం “ఉచ్చాకుల”న్తి వుచ్చతి. **నో తత్థ పుజ్జో**తి నో భిక్ఖు తేసు భిక్ఖూసు పూజారహో. **అన్తరం కరిత్వా**తి అబ్భన్తరం కత్వా.

మహాకులాతి ఖత్తియకులా వా బ్రాహ్మణకులా వా వేస్సకులా వా. ఇదమేవ హి కులత్తయం “మహాకుల”న్తి వుచ్చతి. **మహాభోగకులా**తి మహన్తేహి భోగేహి సమన్నాగతా కులా. **ఉళారభోగకులా**తి ఉళారేహి పణీతేహి భోగేహి సమ్పన్నకులా. ఇమస్మిం పదద్వయే చత్తారిపి కులాని లబ్భన్తి. యత్థ కత్థచి కులే జాతో హి పుఞ్ఞబలేహి మహాభోగోపి ఉళారభోగోపి హోతియేవ.

౧౦౬. యసస్సీతి పరివారసమ్పన్నో. **అప్పఞ్ఞాతా**తి రత్తిం ఖిత్తసరా వియ సఙ్ఘమజ్ఝాదీసు న పఞ్ఞాయన్తి. **అప్పేసక్ఖా**తి అప్పపరివారా.

౧౦౭. ఆరఞ్ఞికోతి సమాదిన్నఆరఞ్ఞికధుతఙ్గో. సేసధుతఙ్గేసుపి ఏసేవ నయో. ఇమస్మిఞ్చ సుత్తే పాళియం నవేవ ధుతఙ్గాని ఆగతాని, విత్థారేన పనేతాని తేరస హోన్తి. తేసు యం వత్తబ్బం, తం సబ్బం సబ్బాకారేన **విసుద్ధిమగ్గే** ధుతఙ్గనిద్దేసే వుత్తమేవ.

౧౦౮. అతమ్మయతాతి తమ్మయతా వుచ్చతి తణ్హా, నిత్తణ్హాతి అత్థో. **అతమ్మయతఞ్ఞేవ అన్తరం కరిత్వా**తి నిత్తణ్హతంయేవ కారణం కత్వా అబ్భన్తరం వా కత్వా, చిత్తే ఉప్పాదేత్వాతి అత్థో.

నిరోధవారే యస్మా అనాగామిఖీణాసవావ తం సమాపత్తిం సమాపజ్జన్తి, పుథుజ్జనస్స సా నత్థి, తస్మా అసప్పురిసవారో పరిహీనో. **న కఞ్చి మఞ్ఞతీ**తి కఞ్చి పుగ్గలం తీహి మఞ్ఞనాహి న మఞ్ఞతి. **న కుహిఞ్చి మఞ్ఞతీ**తి కిస్మిఞ్చి ఓకాసే న మఞ్ఞతి. **న కేనచి మఞ్ఞతీ**తి కేనచి వత్థునాపి తం పుగ్గలం న మఞ్ఞతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సప్పురిసధమ్మసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సేవితబ్బాసేవితబ్బసుత్తవణ్ణనా

౧౧౯. ఏవం మే సుతన్తి సేవితబ్బాసేవితబ్బసుత్తం. తత్థ **తఞ్చ అఞ్ఞమఞ్ఞం కాయసమాచార**న్తి అఞ్ఞం సేవితబ్బం కాయసమాచారం, అఞ్ఞం అసేవితబ్బం వదామి, సేవితబ్బమేవ కేనచి పరియాయేన అసేవితబ్బన్తి, అసేవితబ్బం వా సేవితబ్బన్తి చ న వదామీతి అత్థో. వచీసమాచారాదీసు ఏసేవ నయో. ఇతి భగవా సత్తహి పదేహి మాతికం ఠపేత్వా విత్థారతో అవిభజిత్వావ దేసనం నిట్ఠాపేసి. కస్మా? సారిపుత్తత్థేరస్స ఓకాసకరణత్థం.

౧౧౩. మనోసమాచారే మిచ్ఛాదిట్ఠిసమ్మాదిట్ఠియో దిట్ఠిపటిలాభవసేన విసుం అఙ్గం హుత్వా ఠితాతి న గహితా.

౧౧౪. చిత్తుప్పాదే అకమ్మపథప్పత్తా అభిజ్ఝాదయో వేదితబ్బా.

౧౧౫. సఞ్ఞాపటిలాభవారే **అభిజ్ఝాసహగతాయ సఞ్ఞాయా**తిఆదీని కామసఞ్ఞాదీనం దస్సనత్థం వుత్తాని.

౧౧౬. సబ్యాబజ్ఝన్తి సదుక్ఖం. **అపరినిట్ఠితభావాయా**తి భవానం అపరినిట్ఠితభావాయ. ఏత్థ చ సబ్యాబజ్ఝత్తభావా నామ చత్తారో హోన్తి. పుథుజ్జనోపి హి యో తేనత్తభావేన భవం పరినిట్ఠాపేతుం న సక్కోతి, తస్స పటిసన్ధితో పట్ఠాయ అకుసలా ధమ్మా వడ్ఢన్తి, కుసలా ధమ్మా చ పరిహాయన్తి, సదుక్ఖమేవ అత్తభావం అభినిబ్బత్తేతి నామ. తథా సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామినో. పుథుజ్జనాదయో తావ హోన్తు, అనాగామీ కథం సబ్యాబజ్ఝం అత్తభావం అభినిబ్బత్తేతి, కథఞ్చస్స అకుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, కుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తీతి. అనాగామీపి హి సుద్ధావాసే నిబ్బత్తో ఉయ్యానవిమానకప్పరుక్ఖే ఓలోకేత్వా “అహో సుఖం అహో సుఖ”న్తి ఉదానం ఉదానేతి, అనాగామినో భవలోభో భవతణ్హా అప్పహీనావ హోన్తి, తస్స అప్పహీనతణ్హతాయ అకుసలా వడ్ఢన్తి నామ, కుసలా పరిహాయన్తి నామ, సదుక్ఖమేవ అత్తభావం అభినిబ్బత్తేతి, అపరినిట్ఠితభవోయేవ హోతీతి వేదితబ్బో.

అబ్యాబజ్ఝన్తి అదుక్ఖం. అయమ్పి చతున్నం జనానం వసేన వేదితబ్బో. యో హి పుథుజ్జనోపి తేనత్తభావేన భవం పరినిట్ఠాపేతుం సక్కోతి, పున పటిసన్ధిం న గణ్హాతి, తస్స పటిసన్ధిగ్గహణతో పట్ఠాయ అకుసలా పరిహాయన్తి, కుసలాయేవ వడ్ఢన్తి, అదుక్ఖమేవ అత్తభావం నిబ్బత్తేతి, పరినిట్ఠితభవోయేవ నామ హోతి. తథా సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామినో. సోతాపన్నాదయో తావ హోన్తు, పుథుజ్జనో కథం అబ్యాబజ్ఝఅత్తభావం నిబ్బత్తేతి, కథఞ్చస్స అకుసలపరిహానిఆదీని హోన్తీతి. పుథుజ్జనోపి పచ్ఛిమభవికో తేనత్తభావేన భవం పరినిట్ఠాపేతుం సమత్థో హోతి. తస్స అఙ్గులిమాలస్స వియ ఏకేనూనపాణసహస్సం ఘాతేన్తస్సాపి అత్తభావో అబ్యాబజ్ఝోయేవ నామ, భవం పరినిట్ఠాపేతియేవ నామ. అకుసలమేవ హాయతి, విపస్సనమేవ గబ్భం గణ్హాపేతి నామ.

౧౧౯. చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యన్తిఆదీసు యస్మా ఏకచ్చస్స తస్మింయేవ రూపే రాగాదయో ఉప్పజ్జన్తి, అభినన్దతి అస్సాదేతి, అభినన్దన్తో అస్సాదేన్తో అనయబ్యసనం పాపుణాతి, ఏకచ్చస్స నుప్పజ్జన్తి, నిబ్బిన్దతి విరజ్జతి, నిబ్బిన్దన్తో విరజ్జన్తో నిబ్బుతిం పాపుణాతి, తస్మా “తఞ్చ అఞ్ఞమఞ్ఞ”న్తి న వుత్తం. ఏస నయో సబ్బత్థ.

ఏవం విత్థారేన అత్థం ఆజానేయ్యున్తి ఏత్థ కే భగవతో ఇమస్స భాసితస్స అత్థం ఆజానన్తి, కే న ఆజానన్తీతి? యే తావ ఇమస్స సుత్తస్స పాళిఞ్చ అట్ఠకథఞ్చ ఉగ్గణ్హిత్వా తక్కరా న హోన్తి, యథావుత్తం అనులోమపటిపదం న పటిపజ్జన్తి, తే న

ఆజానన్తి నామ. యే పన తక్కరా హోన్తి, యథావుత్తం అనులోమపటిపదం పటిపజ్జన్తి, తే ఆజానన్తి నామ. ఏవం సన్తేపి సపటిసన్ధికానం తావ దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ హోతు, అప్పటిసన్ధికానం కథం హోతీతి. అప్పటిసన్ధికా అనుపాదానా వియ జాతవేదా పరినిబ్బాయన్తి, కప్పసతసహస్సేనమ్పి అచ్చయేన తేసం పున దుక్ఖం నామ నత్థి. ఇతి ఏకంసేన తేసంయేవ దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ హోతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సేవితబ్బాసేవితబ్బసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. బహుధాతుకసుత్తవణ్ణనా

౧౨౪. ఏవం మే సుతన్తి బహుధాతుకసుత్తం. తత్థ **భయానీ**తిఆదీసు **భయ**న్తి చిత్తుత్రాసో. **ఉపద్దవో**తి అనేకగ్గతాకారో. **ఉపసగ్గో**తి ఉపసట్ఠాకారో తత్థ తత్థ లగ్గనాకారో. తేసం ఏవం నానత్తం వేదితబ్బం – పబ్బతాదివిసమనిస్సితా చోరా జనపదవాసీనం పేసేన్తి “మయం అసుకదివసే నామ తుమ్హాకం గామం పహరిస్సామా”తి. తం పవత్తిం సుతకాలతో పట్ఠాయ భయం సన్తాసం ఆపజ్జన్తి. అయం చిత్తుత్రాసో నామ. “ఇధ నో చోరా కుపితా అనత్థమ్పి ఆవహేయ్యు”న్తి హత్థసారం గహేత్వా ద్విపదచతుప్పదేహి సద్ధిం అరఞ్ఞం పవిసిత్వా తత్థ తత్థ భూమియం నిపజ్జన్తి, డంసమకసాదీహి ఖజ్జమానా గుమ్బన్తరాని పవిసన్తి, ఖాణుకణ్టకే మద్దన్తి. తేసం ఏవం విచరన్తానం విక్ఖిత్తభావో అనేకగ్గతాకారో నామ. తతో చోరేసు యథావుత్తే దివసే అనాగచ్ఛన్తేసు “తుచ్ఛకసాసనం తం భవిస్సతి, గామం పవిసిస్సామా”తి సపరిక్ఖారా గామం పవిసన్తి, అథ తేసం పవిట్ఠభావం ఞత్వా గామం పరివారేత్వా ద్వారే అగ్గిం దత్వా మనుస్సే ఘాతేత్వా చోరా సబ్బం విభవం విలుమ్పేత్వా గచ్ఛన్తి. తేసు ఘాతితావసేసా అగ్గిం నిబ్బాపేత్వా కోట్ఠచ్ఛాయభిత్తిచ్ఛాయాదీసు తత్థ తత్థ లగ్గిత్వా నిసీదన్తి నట్ఠం అనుసోచమానా. అయం ఉపసట్ఠాకారో లగ్గనాకారో నామ.

నళాగారాతి నళేహి పరిచ్ఛన్నా అగారా, సేససమ్భారా పనేత్థ రుక్ఖమయా హోన్తి. తిణాగారేపి ఏసేవ నయో. **బాలతో ఉప్పజ్జన్తీ**తి బాలమేవ నిస్సాయ ఉప్పజ్జన్తి. బాలో హి అపణ్డితపురిసో రజ్జం వా ఉపరజ్జం వా అఞ్ఞం వా పన మహన్తం ఠానం పత్థేన్తో కతిపయే అత్తనా సదిసే విధవాపుత్తే మహాధుత్తే గహేత్వా “ఏథ అహం తుమ్హే ఇస్సరే కరిస్సామీ”తి పబ్బతగహనాదీని నిస్సాయ అన్తన్తే గామే పహరన్తో దామరికభావం జానాపేత్వా అనుపుబ్బేన నిగమేపి జనపదేపి పహరతి, మనుస్సా గేహాని ఛడ్డేత్వా ఖేమన్తట్ఠానం పత్థయమానా పక్కమన్తి, తే నిస్సాయ వసన్తా భిక్ఖూపి భిక్ఖునియోపి అత్తనో అత్తనో వసనట్ఠానాని పహాయ పక్కమన్తి. గతగతట్ఠానే భిక్ఖాపి సేనాసనమ్పి దుల్లభం హోతి. ఏవం చతున్నం పరిసానం భయం ఆగతమేవ హోతి. పబ్బజితేసుపి ద్వే బాలా భిక్ఖూ అఞ్ఞమఞ్ఞం వివాదం పట్ఠపేత్వా చోదనం ఆరభన్తి . ఇతి కోసమ్బివాసికానం వియ మహాకలహో ఉప్పజ్జతి, చతున్నం పరిసానం భయం ఆగతమేవ హోతీతి ఏవం యాని కానిచి భయాని ఉప్పజ్జన్తి, సబ్బాని తాని బాలతో ఉప్పజ్జన్తీతి వేదితబ్బాని.

ఏతదవోచాతి భగవతా ధమ్మదేసనా మత్థకం అపాపేత్వావ నిట్ఠాపితా. యంనూనాహం దసబలం పుచ్ఛిత్వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేనేవస్స దేసనాయ పారిపూరిం కరేయ్యన్తి చిన్తేత్వా ఏతం “కిత్తావతా ను ఖో, భన్తే”తిఆదివచనం అవోచ.

౧౨౫. అట్ఠారససు ధాతూసు అడ్ఢేకాదసధాతుయో రూపపరిగ్గహో, అడ్ఢట్ఠమకధాతుయో అరూపపరిగ్గహోతి రూపారూపపరిగ్గహోవ కథితో. సబ్బాపి ఖన్ధవసేన పఞ్చక్ఖన్ధా హోన్తి. పఞ్చపి ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చం, తేసం సముట్ఠాపికా తణ్హా సముదయసచ్చం, ఉభిన్నం అప్పవత్తి నిరోధసచ్చం, నిరోధపజాననా పటిపదా మగ్గసచ్చం. ఇతి చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం ఏకస్స భిక్ఖునో నిగ్గమనం మత్థకం పాపేత్వా కథితం హోతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేతా ధాతుయో **విసుద్ధిమగ్గే** కథితావ. **జానాతి పస్సతీ**తి సహ విపస్సనాయ మగ్గో వుత్తో.

పథవీధాతుఆదయో సవిఞ్ఞాణకకాయం సుఞ్ఞతో నిస్సత్తతో దస్సేతుం వుత్తా. తాపి పురిమాహి అట్ఠారసహి ధాతూహి పూరేతబ్బా. పూరేన్తేన విఞ్ఞాణధాతుతో నీహరిత్వా పూరేతబ్బా. విఞ్ఞాణధాతు హేసా చక్ఖువిఞ్ఞాణాదివసేన ఛబ్బిధా హోతి. తత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతుయా పరిగ్గహితాయ తస్సా వత్థు చక్ఖుధాతు, ఆరమ్మణం రూపధాతూతి ద్వే ధాతుయో పరిగ్గహితావ హోన్తి. ఏస నయో సబ్బత్థ. మనోవిఞ్ఞాణధాతుయా పన పరిగ్గహితాయ తస్సా పురిమపచ్ఛిమవసేన మనోధాతు, ఆరమ్మణవసేన ధమ్మధాతూతి ద్వే ధాతుయో పరిగ్గహితావ హోన్తి. ఇతి ఇమాసు అట్ఠారససు ధాతూసు అడ్ఢేకాదసధాతుయో రూపపరిగ్గహోతి పురిమనయేనేవ ఇదమ్పి ఏకస్స భిక్ఖునో నిగ్గమనం మత్థకం పాపేత్వా కథితం హోతి.

సుఖధాతూతిఆదీసు సుఖఞ్చ తం నిస్సత్తసుఞ్ఞతట్ఠేన ధాతు చాతి సుఖధాతు. ఏస నయో సబ్బత్థ. ఏత్థ చ పురిమా చతస్సో ధాతుయో సప్పటిపక్ఖవసేన గహితా, పచ్ఛిమా ద్వే సరిక్ఖకవసేన. అవిభూతభావేన హి ఉపేక్ఖాధాతు అవిజ్జాధాతుయా సరిక్ఖా. ఏత్థ చ సుఖదుక్ఖధాతూసు పరిగ్గహితాసు కాయవిఞ్ఞాణధాతు పరిగ్గహితావ హోతి, సేసాసు పరిగ్గహితాసు మనోవిఞ్ఞాణధాతు పరిగ్గహితావ హోతి. ఇమాపి ఛ ధాతుయో హేట్ఠా అట్ఠారసహియేవ పూరేతబ్బా. పూరేన్తేన ఉపేక్ఖాధాతుతో నీహరిత్వా పూరేతబ్బా. ఇతి ఇమాసు అట్ఠారససు ధాతూసు అడ్ఢేకాదసధాతుయో రూపపరిగ్గహోతి పురిమనయేనేవ ఇదమ్పి ఏకస్స భిక్ఖునో నిగ్గమనం మత్థకం పాపేత్వా కథితం హోతి.

కామధాతుఆదీనం ద్వేధావితక్కే (మ॰ ని॰ ౧.౨౦౬) కామవితక్కాదీసు వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. అభిధమ్మేపి "తత్థ కతమా కామధాతు, కామపటిసంయుత్తో తక్కో వితక్కో"తిఆదినా (విభ॰ ౧౮౨) నయేనేవ ఏతాసం విత్థారో ఆగతోయేవ. ఇమాపి ఛ ధాతుయో హేట్ఠా అట్ఠారసహియేవ పూరేతబ్బా. పూరేన్తేన కామధాతుతో నీహరిత్వా పూరేతబ్బా. ఇతి ఇమాసు అట్ఠారససు ధాతూసు అడ్ఢేకాదసధాతుయో రూపపరిగ్గహోతి పురిమనయేనేవ ఇదమ్పి ఏకస్స భిక్ఖునో నిగ్గమనం మత్థకం పాపేత్వా కథితం హోతి.

కామధాతుఆదీసు పఞ్చ కామావచరక్ఖన్ధా కామధాతు నామ, పఞ్చ రూపావచరక్ఖన్ధా రూపధాతు నామ, చత్తారో అరూపావచరక్ఖన్ధా అరూపధాతు నామ. అభిధమ్మే పన "తత్థ కతమా కామధాతు, హేట్ఠతో అవీచినిరయం పరియన్తం కరిత్వా"తిఆదినా (విభ॰ ౧౮౨) నయేన ఏతాసం విత్థారో ఆగతోయేవ. ఇమాపి తిస్సో ధాతుయో హేట్ఠా అట్ఠారసహియేవ పూరేతబ్బా. పూరేన్తేన కామధాతుతో నీహరిత్వా పూరేతబ్బా. ఇతి ఇమాసు అట్ఠారససు ధాతూసు అడ్ఢేకాదసధాతుయో రూపపరిగ్గహోతి పురిమనయేనేవ ఇదమ్పి ఏకస్స భిక్ఖునో నిగ్గమనం మత్థకం పాపేత్వా కథితం హోతి.

సఙ్ఖతాతి పచ్చయేహి సమాగన్త్వా కతా, పఞ్చన్నం ఖన్ధానమేతం అధివచనం. న సఙ్ఖతా **అసఙ్ఖతా**. నిబ్బానస్సేతం అధివచనం. ఇమాపి ద్వే ధాతుయో హేట్ఠా అట్ఠారసహియేవ పూరేతబ్బా. పూరేన్తేన సఙ్ఖతధాతుతో నీహరిత్వా పూరేతబ్బా.

ఇతి ఇమాసు అట్ఠారససు ధాతూసు అడ్ఢేకాదసధాతుయో రూపపరిగ్గహోతి పురిమనయేనేవ ఇదమ్పి ఏకస్స భిక్ఖునో నిగ్గమనం మత్థకం పాపేత్వా కథితం హోతి.

౧౨౬. **అజ్ఝత్తికబాహిరానీ**తి అజ్ఝత్తికాని చ బాహిరాని చ. ఏత్థ హి చక్ఖుఆదీని అజ్ఝత్తికాని ఛ, రూపాదీని బాహిరాని ఛ. ఇధాపి **జానాతి పస్సతీ**తి సహ విపస్సనాయ మగ్గో కథితో.

ఇమస్మిం సతి ఇదన్తిఆది మహాతణ్హాసఙ్ఖయే విత్థారితమేవ.

౧౨౭. **అట్ఠాన**న్తి హేతుపటిక్ఖేపో. **అనవకాసో**తి పచ్చయపటిక్ఖేపో. ఉభయేనాపి కారణమేవ పటిక్ఖిపతి. కారణఞ్హి తదాయత్తవుత్తితాయ అత్తనో ఫలస్స ఠానన్తి చ అవకాసోతి చ వుచ్చతి. **య**న్తి యేన కారణేన. **దిట్ఠిసమ్పన్నో**తి మగ్గదిట్ఠియా సమ్పన్నో సోతాపన్నో అరియసావకో. **కఞ్చి సఙ్ఖార**న్తి చతుభూమకేసు సఙ్ఖతసఙ్ఖారేసు కఞ్చి ఏకసఙ్ఖారమ్పి. **నిచ్చతో ఉపగచ్ఛేయ్యా**తి నిచ్చోతి గణ్హేయ్య. **నేతం ఠానం విజ్జతీ**తి ఏతం కారణం నత్థి న ఉపలబ్భతి. **యం పుథుజ్జనో**తి యేన కారణేన పుథుజ్జనో. **ఠానమేతం విజ్జతీ**తి ఏతం కారణం అత్థి. సస్సతదిట్ఠియా హి సో తేభూమకేసు సఙ్ఖతసఙ్ఖారేసు కఞ్చి సఙ్ఖారం నిచ్చతో గణ్హేయ్యాతి అత్థో. చతుత్థభూమకసఙ్ఖారా పన తేజుస్సదత్తా దివసం సన్తత్తో అయోగుళో వియ మక్ఖికానం దిట్ఠియా వా అఞ్ఞేసం వా అకుసలానం ఆరమ్మణం న హోన్తి. ఇమినా నయేన **కఞ్చి సఙ్ఖారం సుఖతో**తిఆదీసుపి అత్థో వేదితబ్బో.

సుఖతో ఉపగచ్ఛేయ్యాతి "ఏకన్తసుఖీ అత్తా హోతి అరోగో పరం మరణా"తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౧, ౨౨) ఏవం అత్తదిట్ఠివసేన సుఖతో గాహం సన్ధాయేతం వుత్తం. దిట్ఠివిప్పయుత్తచిత్తేన పన అరియసావకో పరిళాహాభిభూతో పరిళాహవూపసమత్థం మత్తహత్థిం పరిత్తాసితో వియ, చోక్ఖబ్రాహ్మణో వియ చ గూథం కఞ్చి సఙ్ఖారం సుఖతో ఉపగచ్ఛతి. అత్తవారే కసిణాదిపణ్ణత్తిసఙ్గహత్థం సఙ్ఖారన్తి అవత్వా కఞ్చి ధమ్మన్తి వుత్తం. ఇధాపి అరియసావకస్స చతుభూమకవసేన వేదితబ్బో, పుథుజ్జనస్స తేభూమకవసేన. సబ్బవారేసు అరియసావకస్సాపి తేభూమకవసేనేవ పరిచ్ఛేదో వట్టతి. యం యఞ్హి పుథుజ్జనో గణ్హాతి, తతో తతో అరియసావకో గాహం వినివేఠేతి. పుథుజ్జనో హి యం యం నిచ్చం సుఖం అత్తాతి గణ్హాతి, తం తం అరియసావకో అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి గణ్హన్తో తం గాహం వినివేఠేతి.

౧౨౮. **మాతర**న్తిఆదీసు జనికావ మాతా, జనకో పితా, మనుస్సభూతోవ ఖీణాసవో అరహాతి అధిప్పేతో. కిం పన అరియసావకో అఞ్ఞం జీవితా వోరోపేయ్యాతి? ఏతమ్పి అట్ఠానం. సచేపి హి భవన్తరగతం అరియసావకం అత్తనో అరియభావం అజానన్తమ్పి కోచి ఏవం వదేయ్య "ఇమం కున్థకిపిల్లికం జీవితా వోరోపేత్వా సకలచక్కవాళగబ్భే చక్కవత్తిరజ్జం పటిపజ్జాహీ"తి , నేవ సో తం జీవితా వోరోపేయ్య. అథాపి నం ఏవం వదేయ్య "సచే ఇమం న ఘాతేస్ససి, సీసం తే ఛిన్దిస్సామా"తి. సీసమేవస్స ఛిన్దేయ్య, న చ సో తం ఘాతేయ్య. పుథుజ్జనభావస్స పన మహాసావజ్జభావదస్సనత్థం అరియసావకస్స చ బలదీపనత్థమేతం వుత్తం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – సావజ్జో పుథుజ్జనభావో, యత్ర హి నామ పుథుజ్జనో మాతుఘాతాదీనిపి ఆనన్తరియాని కరిస్సతి. మహాబలో చ అరియసావకో, యో ఏతాని కమ్మాని న కరోతీతి.

దుట్ఠచిత్తోతి వధకచిత్తేన పదుట్ఠచిత్తో. **లోహితం ఉప్పాదేయ్యా**తి జీవమానకసరీరే ఖుద్దకమక్ఖికాయ పివనమత్తమ్పి లోహితం ఉప్పాదేయ్య. **సఙ్ఘం భిన్దేయ్యా**తి సమానసంవాసకం సమానసీమాయ ఠితం పఞ్చహి కారణేహి సఙ్ఘం భిన్దేయ్య.

వుత్తఞ్హేతం “పఞ్చహుపాలి ఆకారేహి సఙ్ఘో భిజ్జతి. కమ్మేన ఉద్దేసేన వోహరన్తో అనుస్సావనేన సలాకగ్గాహేనా”తి (పరి. ౪౫౮).

తత్థ **కమ్మేనాతి** అపలోకనాదీసు చతూసు కమ్మేసు అఞ్ఞతరేన కమ్మేన. **ఉద్దేసేనాతి** పఞ్చసు పాతిమోక్ఖుద్దేసేసు అఞ్ఞతరేన ఉద్దేసేన. **వోహరన్తోతి** కథయన్తో, తాహి తాహి ఉప్పత్తీహి అధమ్మం ధమ్మోతిఆదీని అట్ఠారస భేదకరవత్థూని దీపేన్తో. **అనుస్సావనేనాతి** నను తుమ్హే జానాథ మయ్హం ఉచ్చాకులా పబ్బజితభావం బహుస్సుతభావఞ్చ, మాదిసో నామ ఉద్ధమ్మం ఉబ్బినయం సత్థుసాసనం గాహేయ్యాతి చిత్తమ్పి ఉప్పాదేతుం తుమ్హాకం యుత్తం, కిం మయ్హం అవీచి నీలుప్పలవనం వియ సీతలో, కిం అహం అపాయతో న భాయామీతిఆదినా నయేన కణ్ణమూలే వచీభేదం కత్వా అనుస్సావనేన. **సలాకగ్గాహేనాతి** ఏవం అనుస్సావేత్వా తేసం చిత్తం ఉపత్థమ్భేత్వా అనివత్తిధమ్మే కత్వా “గణ్హథ ఇమం సలాక”న్తి సలాకగ్గాహేన.

ఏత్థ చ కమ్మమేవ ఉద్దేసో వా పమాణం, వోహారానుస్సావనసలాకగ్గాహా పన పుబ్బభాగా. అట్ఠారసవత్థుదీపనవసేన హి వోహరన్తేన తత్థ రుచిజననత్థం అనుస్సావేత్వా సలాకాయ గాహితాయపి అభిన్నోవ హోతి సఙ్ఘో. యదా పన ఏవం చత్తారో వా అతిరేకా వా సలాకం గాహేత్వా ఆవేణికం కమ్మం వా ఉద్దేసం వా కరోన్తి, తదా సఙ్ఘో భిన్నో నామ హోతి. ఏవం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో సఙ్ఘం భిన్దేయ్యాతి నేతం ఠానం విజ్జతి. ఏత్తావతా మాతుఘాతాదీని పఞ్చ ఆనన్తరియకమ్మాని దస్సితాని హోన్తి, యాని పుథుజ్జనో కరోతి, న అరియసావకో, తేసం ఆవిభావత్థం –

> కమ్మతో ద్వారతో చేవ, కప్పట్ఠితియతో తథా;
> పాకసాధారణాదీహి, విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

తత్థ **కమ్మతో** తావ – ఏత్థ హి మనుస్సభూతస్సేవ మనుస్సభూతం మాతరం వా పితరం వా అపి పరివత్తలిఙ్గం జీవితా వోరోపేన్తస్స కమ్మం ఆనన్తరియం హోతి, తస్స విపాకం పటిబాహిస్సామీతి సకలచక్కవాళం మహాచేతియప్పమాణేహి కఞ్చనథూపేహి పూరేత్వాపి సకలచక్కవాళం పూరేత్వా నిసిన్నభిక్ఖుసఙ్ఘస్స మహాదానం దత్వాపి బుద్ధస్స భగవతో సఙ్ఘాటికణ్ణం అముఞ్చన్తో విచరిత్వాపి కాయస్స భేదా నిరయమేవ ఉపపజ్జతి. యో పన సయం మనుస్సభూతో తిరచ్ఛానభూతం మాతరం వా పితరం వా, సయం వా తిరచ్ఛానభూతో మనుస్సభూతం, తిరచ్ఛానోయేవ వా తిరచ్ఛానభూతం జీవితా వోరోపేతి, తస్స కమ్మం ఆనన్తరియం న హోతి, భారియం పన హోతి, ఆనన్తరియం ఆహచ్చేవ తిట్ఠతి. మనుస్సజాతికానం పన వసేన అయం పఞ్హో కథితో.

తత్థ ఏళకచతుక్కం సఙ్గామచతుక్కం చోరచతుక్కఞ్చ కథేతబ్బం. ఏళకం మారేమీతి అభిసన్ధినాపి హి ఏళకట్ఠానే ఠితం మనుస్సో మనుస్సభూతం మాతరం వా పితరం వా మారేన్తో ఆనన్తరియం ఫుసతి. ఏళకాభిసన్ధినా పన మాతాపితాఅభిసన్ధినా వా ఏళకం మారేన్తో ఆనన్తరియం న ఫుసతి. మాతాపితాఅభిసన్ధినా మాతాపితరో మారేన్తో ఫుసతేవ. ఏసేవ నయో ఇతరస్మిమ్పి చతుక్కద్వయే. యథా చ మాతాపితూసు, ఏవం అరహన్తేపి ఏతాని చతుక్కాని వేదితబ్బాని.

మనుస్సఅరహన్తమేవ మారేత్వా ఆనన్తరియం ఫుసతి, న యక్ఖభూతం. కమ్మం పన భారియం, ఆనన్తరియసదిసమేవ. మనుస్సఅరహన్తస్స చ పుథుజ్జనకాలేయేవ సత్థప్పహారే వా విసే వా దిన్నేపి యది సో అరహత్తం

పత్వా తేనేవ మరతి, అరహన్తఘాతో హోతియేవ. యం పన పుథుజ్జనకాలే దిన్నం దానం అరహత్తం పత్వా పరిభుఞ్జతి, పుథుజ్జనస్సేవ దిన్నం హోతి. సేసఅరియపుగ్గలే మారేన్తస్స ఆనన్తరియం నత్థి. కమ్మం పన భారియం, ఆనన్తరియసదిసమేవ.

లోహితుప్పాదే తథాగతస్స అభేజ్జకాయతాయ పరూపక్కమేన చమ్మచ్ఛేదం కత్వా లోహితపగ్ఘరణం నామ నత్థి. సరీరస్స పన అన్తోయేవ ఏకస్మింయేవ ఠానే లోహితం సమోసరతి. దేవదత్తేన పవిద్ధసిలతో భిజ్జిత్వా గతా సకలికాపి తథాగతస్స పాదన్తం పహరి, ఫరసునా పహటో వియ పాదో అన్తోలోహితోయేవ అహోసి. తథా కరోన్తస్స ఆనన్తరియం హోతి. జీవకో పన తథాగతస్స రుచియా సత్థకేన చమ్మం ఛిన్దిత్వా తమ్హా ఠానా దుట్ఠలోహితం నీహరిత్వా ఫాసుమకాసి, తథా కరోన్తస్స పుఞ్ఞకమ్మమేవ హోతి.

అథ యే చ పరినిబ్బుతే తథాగతే చేతియం భిన్దన్తి, బోధిం ఛిన్దన్తి ధాతుమ్హి ఉపక్కమన్తి, తేసం కిం హోతీతి? భారియం కమ్మం హోతి ఆనన్తరియసదిసం. సధాతుకం పన థూపం వా పటిమం వా బాధమానం బోధిసాఖం ఛిన్దితుం వట్టతి. సచేపి తత్థ నిలీనా సకుణా చేతియే వచ్చం పాతేన్తి, ఛిన్దితుం వట్టతియేవ. పరిభోగచేతియతో హి సరీరచేతియం మహన్తతరం. చేతియవత్థుం భిన్దిత్వా గచ్ఛన్తం బోధిమూలమ్పి ఛిన్దిత్వా హరితుం వట్టతి. యా పన బోధిసాఖా బోధిఘరం బాధతి, తం గేహరక్ఖణత్థం ఛిన్దితుం న లభతి, బోధిఅత్థఞ్హి గేహం, న గేహత్థాయ బోధి. ఆసనఘరేపి ఏసేవ నయో. యస్మిం పన ఆసనఘరే ధాతు నిహితా హోతి, తస్స రక్ఖణత్థాయ బోధిసాఖం ఛిన్దితుం వట్టతి. బోధిజగ్గనత్థం ఓజోహరణసాఖం వా పూతిట్ఠానం వా ఛిన్దితుం వట్టతియేవ, భగవతో సరీరపటిజగ్గనే వియ పుఞ్ఞమ్పి హోతి.

సఙ్ఘభేదే సీమట్ఠకసఙ్ఘే అసన్నిపతితే విసుం పరిసం గహేత్వా కతవోహారానుస్సావన-సలాకగ్గాహస్స కమ్మం వా కరోన్తస్స, ఉద్దేసం వా ఉద్దిసన్తస్స భేదో చ హోతి ఆనన్తరియకమ్మఞ్చ. సమగ్గసఞ్ఞాయ పన వట్టతీతి కమ్మం కరోన్తస్స భేదోవ హోతి, న ఆనన్తరియకమ్మం, తథా నవతో ఊనపరిసాయం. సబ్బన్తిమేన పరిచ్ఛేదేన నవన్నం జనానం యో సఙ్ఘం భిన్దతి , తస్స ఆనన్తరియకమ్మం హోతి. అనువత్తకానం అధమ్మవాదీనం మహాసావజ్జకమ్మం. ధమ్మవాదినో పన అనవజ్జా.

తత్థ నవన్నమేవ సఙ్ఘభేదే ఇదం సుత్తం – ''ఏకతో ఉపాలి చత్తారో హోన్తి, ఏకతో చత్తారో, నవమో అనుస్సావేతి, సలాకం గాహేతి 'అయం ధమ్మో అయం వినయో ఇదం సత్థుసాసనం, ఇదం గణ్హథ, ఇమం రోచేథా'తి, ఏవం ఖో, ఉపాలి, సఙ్ఘరాజి చేవ హోతి సఙ్ఘభేదో చ. నవన్నం వా, ఉపాలి, అతిరేకనవన్నం వా సఙ్ఘరాజి చేవ హోతి సఙ్ఘభేదో చా''తి (చూళవ. ౩౫౧). ఏతేసు పన పఞ్చసు సఙ్ఘభేదో వచీకమ్మం, సేసాని కాయకమ్మానీతి. ఏవం కమ్మతో విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

ద్వారతోతి సబ్బానేవ చేతాని కాయద్వారతోపి వచీద్వారతోపి సముట్ఠహన్తి. పురిమాని పనేత్థ చత్తారి ఆణత్తికవిజ్జామయపయోగవసేన వచీద్వారతో సముట్ఠహిత్వాపి కాయద్వారమేవ పూరేన్తి, సఙ్ఘభేదో హత్థముద్దాయ భేదం కరోన్తస్స కాయద్వారతో సముట్ఠహిత్వాపి వచీద్వారమేవ పూరేతీతి. ఏవమేత్థ ద్వారతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

కప్పట్ఠితియతోతి సఙ్ఘభేదోయేవ చేత్థ కప్పట్ఠితియో. సణ్ఠహన్తే హి కప్పే కప్పవేమజ్ఝే వా సఙ్ఘభేదం కత్వా కప్పవినాసేయేవ ముచ్చతి. సచేపి హి స్వేవ కప్పో వినస్సిస్సతీతి అజ్జ సఙ్ఘభేదం కరోతి, స్వేవ ముచ్చతి, ఏకదివసమేవ

నిరయే పచ్చతి. ఏవం కరణం పన నత్థి. సేసాని చత్తారి కమ్మాని ఆనన్తరియానేవ హోన్తి, న కప్పట్ఠితియానీతి ఏవమేత్థ కప్పట్ఠితియతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

పాకతోతి యేన చ పఞ్చపేతాని కమ్మాని కతాని హోన్తి, తస్స సఙ్ఘభేదోయేవ పటిసన్ధివసేన విపచ్చతి, సేసాని "అహోసికమ్మం, నాహోసి కమ్మవిపాకో"తి ఏవమాదీసు సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి. సఙ్ఘస్స భేదాభావే లోహితుప్పాదో, తదభావే అరహన్తఘాతో, తదభావే చ సచే పితా సీలవా హోతి, మాతా దుస్సీలా, నో వా తథా సీలవతీ, పితుఘాతో పటిసన్ధివసేన విపచ్చతి. సచే మాతాపితుఘాతో, ద్వీసుపి సీలేన వా దుస్సీలేన వా సమానేసు మాతుఘాతోవ పటిసన్ధివసేన విపచ్చతి . మాతా హి దుక్కరకారినీ బహూపకారా చ పుత్తానన్తి ఏవమేత్థ పాకతోపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

సాధారణాదీహీతి పురిమాని చత్తారి సబ్బేసమ్పి గహట్ఠపబ్బజితానం సాధారణాని. సఙ్ఘభేదో పన "న ఖో, ఉపాలి భిక్ఖునీ, సఙ్ఘం భిన్దతి, న సిక్ఖమానా, న సామణేరో, న సామణేరీ, న ఉపాసకో, న ఉపాసికా సఙ్ఘం భిన్దతి, భిక్ఖు ఖో, ఉపాలి, పకతత్తో సమానసంవాసకో సమానసీమాయం ఠితో సఙ్ఘం భిన్దతీ"తి (చూళవ. ౩౫౧) వచనతో వుత్తప్పకారస్స భిక్ఖునోవ హోతి, న అఞ్ఞస్స, తస్మా అసాధారణో. ఆదిసద్దేన సబ్బేపి తే దుక్ఖవేదనాసహగతా దోసమోహసమ్పయుత్తా చాతి ఏవమేత్థ సాధారణాదీహిపి విఞ్ఞాతబ్బో వినిచ్ఛయో.

అఞ్ఞం సత్థారన్తి "అయం మే సత్థా సత్థుకిచ్చం కాతుం అసమత్థో"తి భవన్తరేపి అఞ్ఞం తిత్థకరం "అయం మే సత్థా"తి ఏవం గణ్హేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీతి అత్థో.

౧౨౭. **ఏకిస్సా లోకధాతుయా**తి దససహస్సిలోకధాతుయా. **తీణి హి ఖేత్తాని** జాతిఖేత్తం ఆణాఖేత్తం విసయఖేత్తం. తత్థ **జాతిఖేత్తం** నామ దససహస్సీ లోకధాతు. సా హి తథాగతస్స మాతుకుచ్ఛిఓక్కమనకాలే నిక్ఖమనకాలే సమ్బోధికాలే ధమ్మచక్కప్పవత్తనే ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనే పరినిబ్బానే చ కమ్పతి. కోటిసతసహస్సచక్కవాళం పన **ఆణాఖేత్తం** నామ. ఆటానాటియమోరపరిత్తధజగ్గపరిత్తరతనపరిత్తాదీనఞ్హి ఏత్థ ఆణా వత్తతి. **విసయఖేత్తస్స** పన పరిమాణం నత్థి. బుద్ధానఞ్హి "యావతకం ఞాణం తావతకం నేయ్యం, యావతకం నేయ్యం తావతకం ఞాణం, ఞాణపరియన్తికం నేయ్యం నేయ్యపరియన్తికం ఞాణ"న్తి (పటి॰ మ॰ ౩.౫) వచనతో అవిసయో నామ నత్థి.

ఇమేసు పన తీసు ఖేత్తేసు ఠపేత్వా ఇమం చక్కవాళం అఞ్ఞస్మిం చక్కవాళే బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తీతి సుత్తం నత్థి, న ఉప్పజ్జన్తీతి పన అత్థి. **తీణి పిటకాని** వినయపిటకం సుత్తన్తపిటకం అభిధమ్మపిటకం, **తిస్సో సఙ్గీతియో** మహాకస్సపత్థేరస్స సఙ్గీతి, యసత్థేరస్స సఙ్గీతి, మోగ్గలిపుత్తతిస్సత్థేరస్స సఙ్గీతీతి. ఇమా తిస్సో సఙ్గీతియో ఆరుళ్హే తేపిటకే బుద్ధవచనే ఇమం చక్కవాళం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞత్థ బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తీతి సుత్తం నత్థి, న ఉప్పజ్జన్తీతి పన అత్థి.

అపుబ్బం అచరిమన్తి అపురే అపచ్ఛా. ఏకతో న ఉప్పజ్జన్తి, పురే వా పచ్ఛా వా ఉప్పజ్జన్తీతి వుత్తం హోతి. తత్థ హి బోధిపల్లఙ్కే బోధిం అప్పత్వా న ఉట్ఠహిస్సామీతి నిసిన్నకాలతో పట్ఠాయ యావ మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిగ్గహణం, తావ పుబ్బేతి న వేదితబ్బం. బోధిసత్తస్స హి పటిసన్ధిగ్గహణేన దససహస్సచక్కవాళకమ్పనేనేవ ఖేత్తపరిగ్గహో కతో, అఞ్ఞస్స బుద్ధస్స ఉప్పత్తి నివారితావ హోతి. పరినిబ్బానకాలతో పట్ఠాయ యావ సాసపమత్తా ధాతు తిట్ఠతి, తావ పచ్ఛాతి న

వేదితబ్బం. ధాతూసు హి ఠితాసు బుద్ధా ఠితావ హోన్తి. తస్మా ఏత్థన్తరే అఞ్ఞస్స బుద్ధస్స ఉప్పత్తి నివారితావ హోతి. ధాతుపరినిబ్బానే పన జాతే అఞ్ఞస్స బుద్ధస్స ఉప్పత్తి న నివారితా.

తీణి హి అన్తరధానాని నామ పరియత్తిఅన్తరధానం, పటివేధఅన్తరధానం, పటిపత్తిఅన్తరధానన్తి. తత్థ **పరియత్తీ**తి తీణి పిటకాని. **పటివేధో**తి సచ్చపటివేధో. **పటిపత్తీ**తి పటిపదా. తత్థ పటివేధో చ పటిపత్తి చ హోతిపి న హోతిపి. ఏకస్మిఞ్హి కాలే పటివేధధరా భిక్ఖూ బహూ హోన్తి, ఏసో భిక్ఖు పుథుజ్జనోతి అఙ్గులిం పసారేత్వా దస్సేతబ్బో హోతి. ఇమస్మింయేవ దీపే ఏకవారే పుథుజ్జనభిక్ఖు నామ నాహోసి. పటిపత్తిపూరికాపి కదాచి బహూ హోన్తి కదాచి అప్పా. ఇతి పటివేధో చ పటిపత్తి చ హోతిపి న హోతిపి, సాసనట్ఠితియా పన **పరియత్తి పమాణం**.

పణ్డితో హి తేపిటకం సుత్వా ద్వేపి పూరేతి. యథా అమ్హాకం బోధిసత్తో ఆళారస్స సన్తికే పఞ్చాభిఞ్ఞా సత్త చ సమాపత్తియో నిబ్బత్తేత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తియా పరికమ్మం పుచ్ఛి, సో న జానామీతి ఆహ. తతో ఉదకస్స సన్తికం గన్త్వా అధిగతం విసేసం సంసన్దేత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనస్స పరికమ్మం పుచ్ఛి, సో ఆచిక్ఖి, తస్స వచనసమనన్తరమేవ మహాసత్తో తం సమ్పాదేసి, ఏవమేవ పఞ్ఞవా భిక్ఖు పరియత్తిం సుత్వా ద్వేపి పూరేతి. తస్మా పరియత్తియా ఠితాయ సాసనం ఠితం హోతి.

యదా పన సా అన్తరధాయతి, తదా పఠమం **అభిధమ్మపిటకం** నస్సతి. తత్థ పట్ఠానం సబ్బపఠమం అన్తరధాయతి, అనుక్కమేన పచ్ఛా ధమ్మసఙ్గహో, తస్మిం అన్తరహితే ఇతరేసు ద్వీసు పిటకేసు ఠితేసు సాసనం ఠితమేవ హోతి. తత్థ సుత్తన్తపిటకే అన్తరధాయమానే పఠమం అఙ్గుత్తరనికాయో ఏకాదసకతో పట్ఠాయ యావ ఏకకా అన్తరధాయతి, తదనన్తరం సంయుత్తనికాయో చక్కపేయ్యాలతో పట్ఠాయ యావ ఓఘతరణా అన్తరధాయతి, తదనన్తరం మజ్ఝిమనికాయో ఇన్ద్రియభావనతో పట్ఠాయ యావ మూలపరియాయా అన్తరధాయతి, తదనన్తరం దీఘనికాయో దసుత్తరతో పట్ఠాయ యావ బ్రహ్మజాలా అన్తరధాయతి. ఏకిస్సాపి ద్విన్నమ్పి గాథానం పుచ్ఛా అద్ధానం గచ్ఛతి, సాసనం ధారేతుం న సక్కోతి సభియపుచ్ఛా (సు॰ ని॰ సభియసుత్తం) వియ ఆళవకపుచ్ఛా (సు॰ ని॰ ఆళవకసుత్తం; సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬) వియ చ. ఏతా కిర కస్సపబుద్ధకాలికా అన్తరా సాసనం ధారేతుం నాసక్ఖింసు.

ద్వీసు పన పిటకేసు అన్తరహితేసుపి వినయపిటకే ఠితే సాసనం తిట్ఠతి, పరివారఖన్ధకేసు అన్తరహితేసు ఉభతోవిభఙ్గే ఠితే ఠితమేవ హోతి. ఉభతోవిభఙ్గే అన్తరహితే మాతికాయ ఠితాయపి ఠితమేవ హోతి. మాతికాయ అన్తరహితాయ పాతిమోక్ఖపబ్బజ్జఉపసమ్పదాసు ఠితాసు సాసనం తిట్ఠతి. లిఙ్గమద్ధానం గచ్ఛతి, సేతవత్థసమణవంసో పన కస్సపబుద్ధకాలతో పట్ఠాయ సాసనం ధారేతుం నాసక్ఖి. పచ్ఛిమకస్స పన సచ్చపటివేధతో పచ్ఛిమకస్స సీలభేదతో చ పట్ఠాయ సాసనం ఓసక్కితం నామ హోతి. తతో పట్ఠాయ అఞ్ఞస్స బుద్ధస్స ఉప్పత్తి న వారితాతి.

తీణి పరినిబ్బానాని నామ కిలేసపరినిబ్బానం ఖన్ధపరినిబ్బానం ధాతుపరినిబ్బానన్తి. తత్థ కిలేసపరినిబ్బానం బోధిపల్లఙ్కే అహోసి, ఖన్ధపరినిబ్బానం కుసినారాయం, ధాతుపరినిబ్బానం అనాగతే భవిస్సతి. సాసనస్స కిర ఓసక్కనకాలే ఇమస్మిం తమ్బపణ్ణిదీపే ధాతుయో సన్నిపతిత్వా మహాచేతియం గమిస్సన్తి, మహాచేతియతో నాగదీపే రాజాయతనచేతియం, తతో మహాబోధిపల్లఙ్కం గమిస్సన్తి, నాగభవనతోపి దేవలోకతోపి బ్రహ్మలోకతోపి ధాతుయో

మహాబోధిపల్లఙ్కమేవ గమిస్సన్తి. సాసపమత్తాపి ధాతు అన్తరా న నస్సిస్సతి. సబ్బా ధాతుయో మహాబోధిపల్లఙ్కే రాసిభూతా సువణ్ణక్ఖన్ధో వియ ఏకఘనా హుత్వా ఛబ్బణ్ణరస్మియో విస్సజ్జేస్సన్తి, తా దససహస్సిలోకధాతుం ఫరిస్సన్తి.

తతో దససహస్సచక్కవాళే దేవతా యో సన్నిపతిత్వా "అజ్జ సత్థా పరినిబ్బాయతి, అజ్జ సాసనం ఓసక్కతి, పచ్ఛిమదస్సనం దాని ఇదం అమ్హాక"న్తి దసబలస్స పరినిబ్బుతదివసతో మహన్తతరం కారుఞ్ఞం కరిస్సన్తి. ఠపేత్వా అనాగామిఖీణాసవే అవసేసా సకభావేన సణ్ఠాతుం న సక్ఖిస్సన్తి. ధాతూసు తేజోధాతు ఉట్ఠహిత్వా యావ బ్రహ్మలోకా ఉగ్గచ్ఛిస్సతి, సాసపమత్తాయపి ధాతుయా సతి ఏకజాలావ భవిస్సతి, ధాతూసు పరియాదానం గతాసు పచ్ఛిజ్జిస్సతి. ఏవం మహన్తం ఆనుభావం దస్సేత్వా ధాతూసు అన్తరహితాసు సాసనం అన్తరహితం నామ హోతి. యావ ఏవం న అనన్తరధాయతి, తావ అచరిమం నామ హోతి. ఏవం అపుబ్బం అచరిమం ఉప్పజ్జేయ్యున్తి నేతం ఠానం విజ్జతి.

కస్మా పన అపుబ్బం అచరిమం న ఉప్పజ్జన్తీతి. అనచ్ఛరియత్తా. బుద్ధా హి అచ్ఛరియమనుస్సా. యథాహ – "ఏకపుగ్గలో, భిక్ఖవే, లోకే ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి అచ్ఛరియమనుస్సో, కతమో ఏకపుగ్గలో, తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౭౧-౧౭౪).

యది చ ద్వే వా చత్తారో వా అట్ఠ వా సోళస వా ఏకతో ఉప్పజ్జేయ్యుం, న అచ్ఛరియా భవేయ్యుం. ఏకస్మిఞ్హి విహారే ద్విన్నం చేతియానమ్పి లాభసక్కారో ఉళారో న హోతి భిక్ఖూపి బహుతాయ న అచ్ఛరియా జాతా, ఏవం బుద్ధాపి భవేయ్యుం. తస్మా న ఉప్పజ్జన్తి.

దేసనాయ చ విసేసాభావతో. యఞ్హి సతిపట్ఠానాదిభేదం ధమ్మం ఏకో దేసేతి, అఞ్ఞేన ఉప్పజ్జిత్వాపి సోవ దేసేతబ్బో సియా. తతో న అచ్ఛరియో సియా, ఏకస్మిం పన ధమ్మం దేసేన్తే దేసనాపి అచ్ఛరియా హోతి.

వివాదాభావతో చ. బహూసు చ బుద్ధేసు ఉప్పజ్జన్తేసు బహూనం ఆచరియానం అన్తేవాసికా వియ "అమ్హాకం బుద్ధో పాసాదికో, అమ్హాకం బుద్ధో మధురస్సరో లాభీ పుఞ్ఞవా"తి వివదేయ్యుం, తస్మాపి ఏవం న ఉప్పజ్జన్తి. అపిచేతం కారణం మిలిన్దరఞ్ఞా పుట్ఠేన నాగసేనత్థేరేన విత్థారితమేవ. వుత్తఞ్హి (మి॰ ప॰ ౫.౧.౧) –

"తత్థ, భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా 'అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం ఏకిస్సా లోకధాతుయా ద్వే అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా అపుబ్బం అచరిమం ఉప్పజ్జేయ్యుం, నేతం ఠానం విజ్జతీ'తి. దేసేన్తా చ, భన్తే నాగసేన, సబ్బేపి తథాగతా సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మే దేసేన్తి, కథయమానా చ చత్తారి అరియసచ్చాని కథేన్తి, సిక్ఖాపేన్తా చ తీసు సిక్ఖాసు సిక్ఖాపేన్తి, అనుసాసమానా చ అప్పమాదపటిపత్తియం అనుసాసన్తి. యది, భన్తే నాగసేన, సబ్బేసమ్పి తథాగతానం ఏకా దేసనా ఏకా కథా ఏకా సిక్ఖా ఏకా అనుసిట్ఠి, కేన కారణేన ద్వే తథాగతా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి? ఏకేనపి తావ బుద్ధుప్పాదేన అయం లోకో ఓభాసజాతో. యది దుతియో బుద్ధో భవేయ్య, ద్విన్నం పభాయ అయం లోకో భియ్యోసోమత్తాయ ఓభాసజాతో భవేయ్య. ఓవదమానా చ ద్వే తథాగతా సుఖం ఓవదేయ్యుం, అనుసాసమానా చ సుఖం అనుసాసేయ్యుం, తత్థ మే కారణం బ్రూహి, యథాహం నిస్సంసయో భవేయ్య"న్తి.

అయం మహారాజ దససహస్సీ లోకధాతు ఏకబుద్ధధారణీ, ఏకస్సేవ తథాగతస్స గుణం ధారేతి, యది దుతియో బుద్ధో ఉప్పజ్జేయ్య, నాయం దససహస్సీ లోకధాతు ధారేయ్య, చలేయ్య కమ్పేయ్య నమేయ్య ఓనమేయ్య వినమేయ్య వికిరేయ్య

విధమేయ్య విద్ధంసేయ్య, న ఠానముపగచ్ఛేయ్య.

యథా, మహారాజ, నావా ఏకపురిససన్ధారణీ భవేయ్య. ఏకస్మిం పురిసే అభిరూళ్హే సా నావా సముపాదికా భవేయ్య. అథ దుతియో పురిసో ఆగచ్ఛేయ్య తాదిసో ఆయునా వణ్ణేన వయేన పమాణేన కిసథూలేన సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గేన, సో తం నావం అభిరూహేయ్య. అపిను సా మహారాజ, నావా ద్విన్నమ్పి ధారేయ్యాతి? న హి, భన్తే, చలేయ్య కమ్పేయ్య నమేయ్య ఓనమేయ్య వినమేయ్య వికిరేయ్య విధమేయ్య విద్ధంసేయ్య, న ఠానముపగచ్ఛేయ్య, ఓసీదేయ్య ఉదకేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అయం దససహస్సీ లోకధాతు ఏకబుద్ధధారణీ, ఏకస్సేవ తథాగతస్స గుణం ధారేతి, యది దుతియో బుద్ధో ఉప్పజ్జేయ్య, నాయం దససహస్సీ లోకధాతు ధారేయ్య, చలేయ్య…పే॰… న ఠానముపగచ్ఛేయ్య.

యథా వా పన మహారాజ పురిసో యావదత్థం భోజనం భుఞ్జేయ్య ఛాదేన్తం యావకణ్ఠమభిపూరయిత్వా, సో ధాతో పీణితో పరిపుణ్ణో నిరన్తరో తన్దికతో అనోనమితదణ్డజాతో పునదేవ తత్తకం భోజనం భుఞ్జేయ్య, అపిను ఖో, మహారాజ, పురిసో సుఖితో భవేయ్యాతి? న హి, భన్తే, సకిం భుత్తోవ మరేయ్యాతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అయం దససహస్సీ లోకధాతు ఏకబుద్ధధారణీ …పే॰… న ఠానముపగచ్ఛేయ్యాతి.

కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, అతిధమ్మభారేన పథవీ చలతీతి? ఇధ, మహారాజ, ద్వే సకటా రతనపరిపూరితా భవేయ్యుం యావ ముఖసమా. ఏకస్మా సకటతో రతనం గహేత్వా ఏకస్మిం సకటే ఆకిరేయ్యుం, అపిను ఖో తం, మహారాజ, సకటం ద్విన్నమ్పి సకటానం రతనం ధారేయ్యాతి? న హి, భన్తే, నాభిపి తస్స ఫలేయ్య, అరాపి తస్స భిజ్జేయ్యుం, నేమిపి తస్స ఓపతేయ్య, అక్ఖోపి తస్స భిజ్జేయ్యాతి. కిం ను ఖో, మహారాజ, అతిరతనభారేన సకటం భిజ్జతీతి? ఆమ, భన్తేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అతిధమ్మభారేన పథవీ చలతీతి.

అపిచ మహారాజ ఇమం కారణం బుద్ధబలపరిదీపనాయ ఓసారితం, అఞ్ఞమ్పి తత్థ అభిరూపం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి. యది, మహారాజ, ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే ఉప్పజ్జేయ్యుం, తేసం పరిసాయ వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య – "తుమ్హాకం బుద్ధో అమ్హాకం బుద్ధో"తి ఉభతోపక్ఖజాతా భవేయ్యుం. యథా, మహారాజ, ద్విన్నం బలవామచ్చానం పరిసాయ వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య 'తుమ్హాకం అమచ్చో అమ్హాకం అమచ్చో'తి ఉభతోపక్ఖజాతా హోన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యది, ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే ఉప్పజ్జేయ్యుం, తేసం పరిసాయ వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య 'తుమ్హాకం బుద్ధో అమ్హాకం బుద్ధో'తి ఉభతోపక్ఖజాతా భవేయ్యుం. ఇదం తావ, మహారాజ, ఏకం కారణం, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి.

అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి. యది, మహారాజ, ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే ఉప్పజ్జేయ్యుం, అగ్గో బుద్ధోతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవేయ్య. జేట్ఠో బుద్ధోతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవేయ్య. సేట్ఠో బుద్ధోతి, విసిట్ఠో బుద్ధోతి, ఉత్తమో బుద్ధోతి, పవరో బుద్ధోతి, అసమో బుద్ధోతి, అసమసమో బుద్ధోతి, అప్పటిసమో బుద్ధోతి, అప్పటిభాగో బుద్ధోతి, అప్పటిపుగ్గలో బుద్ధోతి యం వచనం , తం మిచ్ఛా భవేయ్య. ఇదమ్పి ఖో త్వం, మహారాజ , కారణం అత్థతో సమ్పటిచ్ఛ, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి.

అపిచ ఖో మహారాజ బుద్ధానం భగవన్తానం సభావపకతి ఏసా, యం ఏకోయేవ బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జతి. కస్మా కారణా? మహన్తతాయ సబ్బఞ్ఞుబుద్ధగుణానం. అఞ్ఞమ్పి మహారాజ యం లోకే మహన్తం, తం ఏకంయేవ హోతి. పథవీ, మహారాజ, మహన్తీ, సా ఏకాయేవ. సాగరో మహన్తో, సో ఏకోయేవ. సినేరు గిరిరాజా మహన్తో, సో ఏకోయేవ. ఆకాసో మహన్తో, సో ఏకోయేవ. సక్కో మహన్తో, సో ఏకోయేవ. మారో మహన్తో, సో ఏకోయేవ. బ్రహ్మా మహన్తో, సో ఏకోయేవ. తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో మహన్తో, సో ఏకోయేవ లోకస్మిం. యత్థ తే ఉప్పజ్జన్తి, తత్థ అఞ్ఞస్స ఓకాసో న హోతి. తస్మా, మహారాజ, తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో ఏకోయేవ లోకస్మిం ఉప్పజ్జతీతి. సుకథితో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో ఓపమ్మేహి కారణేహీ"తి.

ఏకిస్సా లోకధాతుయాతి ఏకస్మిం చక్కవాళే. హేట్ఠా ఇమినావ పదేన దసచక్కవాళసహస్సాని గహితాని తానిపి, ఏకచక్కవాళేనేవ పరిచ్ఛిన్దితుం వట్టన్తి. బుద్ధా హి ఉప్పజ్జమానా ఇమస్మింయేవ చక్కవాళే ఉప్పజ్జన్తి, ఉప్పజ్జనట్ఠానే పన వారితే ఇతో అఞ్ఞేసు చక్కవాళేసు నుప్పజ్జన్తీతి వారితమేవ హోతి.

అపుబ్బం అచరిమన్తి ఏత్థ చక్కరతనపాతుభావతో పుబ్బే పుబ్బం, తస్సేవ అన్తరధానతో పచ్ఛా చరిమం. తత్థ ద్విధా చక్కరతనస్స అన్తరధానం హోతి, చక్కవత్తినో కాలంకిరియతో వా పబ్బజ్జాయ వా. అన్తరధాయమానఞ్చ పన తం కాలంకిరియతో వా పబ్బజ్జతో వా సత్తమే దివసే అన్తరధాయతి, తతో పరం చక్కవత్తినో పాతుభావో అవారితో.

కస్మా పన ఏకచక్కవాళే ద్వే చక్కవత్తినో నుప్పజ్జన్తీతి . వివాదుపచ్ఛేదతో అచ్ఛరియభావతో చక్కరతనస్స మహానుభావతో చ. ద్వీసు హి ఉప్పజ్జన్తేసు "అమ్హాకం రాజా మహన్తో అమ్హాకం రాజా మహన్తో"తి వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య. ఏకస్మిం దీపే చక్కవత్తీతి చ ఏకస్మిం దీపే చక్కవత్తీతి చ అనచ్ఛరియా భవేయ్యుం . యో చాయం చక్కరతనస్స ద్విసహస్సదీపపరివారేసు చతూసు మహాదీపేసు ఇస్సరియానుప్పదానసమత్థో మహానుభావో, సో పరిహాయేథ. ఇతి వివాదుపచ్ఛేదతో అచ్ఛరియభావతో చక్కరతనస్స మహానుభావతో చ న ఏకచక్కవాళే ద్వే ఉప్పజ్జన్తి.

౧౩౦. యం ఇత్థీ అస్స అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధోతి ఏత్థ తిట్ఠతు తావ సబ్బఞ్ఞుగుణే నిబ్బత్తేత్వా లోకుత్తారణసమత్థో బుద్ధభావో, పణిధానమత్తమ్పి ఇత్థియా న సమ్పజ్జతి.

> మనుస్సత్తం లిఙ్గసమ్పత్తి, హేతు సత్థారదస్సనం;
> పబ్బజ్జా గుణసమ్పత్తి, అధికారో చ ఛన్దతా;
> అట్ఠధమ్మసమోధానా, అభినీహారో సమిజ్ఝతీతి. (బు॰ వం॰ ౨.౫౯) –

ఇమాని హి పణిధానసమ్పత్తికారణాని. ఇతి పణిధానమ్పి సమ్పాదేతుం అసమత్థాయ ఇత్థియా కుతో బుద్ధభావోతి "అట్ఠానమేతం అనవకాసో యం ఇత్థీ అస్స అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి వుత్తం. సబ్బాకారపరిపూరో చ పుఞ్ఞుస్సయో సబ్బాకారపరిపూరమేవ అత్తభావం నిబ్బత్తేతీతి పురిసోవ అరహం హోతి సమ్మాసమ్బుద్ధో.

యం ఇత్థీ రాజా అస్స చక్కవత్తీతిఆదీసుపి యస్మా ఇత్థియా కోసోహితవత్థగుయ్హతాదీనం అభావేన లక్ఖణాని న పరిపూరేన్తి, ఇత్థిరతనాభావేన సత్తరతనసమఙ్గితా న సమ్పజ్జతి, సబ్బమనుస్సేహి చ అధికో అత్తభావో న హోతి, తస్మా "అట్ఠానమేతం అనవకాసో యం ఇత్థీ రాజా అస్స చక్కవత్తీ"తి వుత్తం. యస్మా చ సక్కత్తాదీని తీణి ఠానాని ఉత్తమాని, ఇత్థిలిఙ్గఞ్చ హీనం, తస్మా తస్సా సక్కత్తాదీనిపి పటిసిద్ధాని.

నను చ యథా ఇత్థిలిఙ్గం, ఏవం పురిసలిఙ్గమ్పి బ్రహ్మలోకే నత్థి? తస్మా “యం పురిసో బ్రహ్మత్తం కరేయ్య, ఠానమేతం విజ్జతీ”తిపి న వత్తబ్బం సియాతి. నో న వత్తబ్బం. కస్మా? ఇధ పురిసస్స తత్థ నిబ్బత్తనతో. బ్రహ్మత్తన్తి హి మహాబ్రహ్మత్తం అధిప్పేతం. ఇత్థీ చ ఇధ ఝానం భావేత్వా కాలం కత్వా బ్రహ్మపారిసజ్జానం సహబ్యతం ఉపపజ్జతి, న మహాబ్రహ్మానం, పురిసో పన తత్థ న ఉప్పజ్జతీతి న వత్తబ్బో. సమానేపి చేత్థ ఉభయలిఙ్గాభావే పురిససణ్ఠానావ బ్రహ్మానో, న ఇత్థిసణ్ఠానా, తస్మా సువుత్తమేవేతం.

౧౩౧. **కాయదుచ్చరితస్సా**తిఆదీసు యథా నిమ్బబీజకోసాతకీబీజాదీని మధురఫలం న నిబ్బత్తేన్తి, అసాతం అమధురమేవ నిబ్బత్తేన్తి, ఏవం కాయదుచ్చరితాదీని మధురవిపాకం న నిబ్బత్తేన్తి, అమధురమేవ విపాకం నిబ్బత్తేన్తి. యథా చ ఉచ్ఛుబీజసాలిబీజాదీని మధురం సాదురసమేవ ఫలం నిబ్బత్తేన్తి, న అసాతం కటుకం, ఏవం కాయసుచరితాదీని మధురమేవ విపాకం నిబ్బత్తేన్తి, న అమధురం. వుత్తమ్పి చేతం –

“యాదిసం వపతే బీజం, తాదిసం హరతే ఫలం;

కల్యాణకారీ కల్యాణం, పాపకారీ చ పాపక”న్తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౫౬);

తస్మా “అట్ఠానమేతం అనవకాసో యం కాయదుచ్చరితస్సా”తిఆది వుత్తం.

కాయదుచ్చరితసమఙ్గీతిఆదీసు **సమఙ్గీ**తి పఞ్చవిధా సమఙ్గితా ఆయూహనసమఙ్గితా చేతనాసమఙ్గితా కమ్మసమఙ్గితా విపాకసమఙ్గితా, ఉపట్ఠానసమఙ్గితాతి. తత్థ కుసలాకుసలకమ్మాయూహనక్ఖణే **ఆయూహనసమఙ్గితా**తి వుచ్చతి. తథా **చేతనాసమఙ్గితా**. యావ పన అరహత్తం న పాపుణన్తి, తావ సబ్బేపి సత్తా పుబ్బే ఉపచితం విపాకారహం కమ్మం సన్ధాయ “కమ్మసమఙ్గినో”తి వుచ్చన్తి, ఏసా **కమ్మసమఙ్గితా. విపాకసమఙ్గితా** విపాకక్ఖణేయేవ వేదితబ్బా. యావ పన సత్తా అరహత్తం న పాపుణన్తి, తావ నేసం తతో తతో చవిత్వా నిరయే తావ ఉప్పజ్జమానానం అగ్గిజాలలోహకుమ్భిఆదీహి ఉపట్ఠానాకారేహి నిరయో, గబ్భసేయ్యకత్తం ఆపజ్జమానానం మాతుకుచ్ఛి, దేవేసు ఉప్పజ్జమానానం కప్పరుక్ఖవిమానాదీహి ఉపట్ఠానాకారేహి దేవలోకోతి ఏవం ఉప్పత్తినిమిత్తం ఉపట్ఠాతి, ఇతి నేసం ఇమినా ఉప్పత్తినిమిత్తఉపట్ఠానేన అపరిముత్తతా **ఉపట్ఠానసమఙ్గితా** నామ. సా చలతి సేసా నిచ్చలా. నిరయే హి ఉపట్ఠితేపి దేవలోకో ఉపట్ఠాతి, దేవలోకే ఉపట్ఠితేపి నిరయో ఉపట్ఠాతి, మనుస్సలోకే ఉపట్ఠితేపి తిరచ్ఛానయోని ఉపట్ఠాతి, తిరచ్ఛానయోనియా చ ఉపట్ఠితాయపి మనుస్సలోకో ఉపట్ఠాతియేవ.

తత్రిదం వత్థు – సోణగిరిపాదే కిర అచేలవిహారే సోణత్థేరో నామ ఏకో ధమ్మకథికో, తస్స పితా సునఖజీవికో అహోసి. థేరో తం పటిబాహన్తోపి సంవరే ఠపేతుం అసక్కోన్తో “మా నస్సి జరకో”తి మహల్లకకాలే అకామకం పబ్బాజేసి. తస్స గిలానసేయ్యాయ నిపన్నస్స నిరయో ఉపట్ఠాతి, సోణగిరిపాదతో మహన్తా మహన్తా సునఖా ఆగన్త్వా ఖాదితుకామా వియ సమ్పరివారేసుం. సో మహాభయభీతో – “వారేహి, తాత సోణ, వారేహి, తాత సోణా”తి ఆహ. కిం మహాథేరాతి. న పస్ససి తాతాతి తం పవత్తిం ఆచిక్ఖి. సోణత్థేరో – “కథఞ్హి నామ మాదిసస్స పితా నిరయే నిబ్బత్తిస్సతి, పతిట్ఠా’స్స భవిస్సామీ”తి సామణేరేహి నానాపుప్ఫాని ఆహరాపేత్వా చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణేసు తలసన్థరణపూజం ఆసనపూజఞ్చ కారేత్వా పితరం మఞ్చేన చేతియఙ్గణం ఆహరిత్వా మఞ్చే నిసీదాపేత్వా – “అయం మహాథేర-పూజా తుమ్హాకం అత్థాయ కతా ‘అయం మే భగవా దుగ్గతపణ్ణాకారో’తి వత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా చిత్తం పసాదేహీ”తి ఆహ. సో మహాథేరో పూజం దిస్వా తథా కరోన్తో చిత్తం

పసాదేసి, తావదేవస్స దేవలోకో ఉపట్ఠాసి, నన్దనవన-చిత్తలతావన-మిస్సకవన-ఫారుసకవనవిమానాని చేవ నాటకాని చ పరివారేత్వా ఠితాని వియ అహేసుం. సో "అపేథ అపేథ సోణా"తి ఆహ. కిమిదం థేరాతి? ఏతా తే, తాత, మాతరో ఆగచ్ఛన్తీతి . థేరో "సగ్గో ఉపట్ఠితో మహాథేరస్సా"తి చిన్తేసి. ఏవం ఉపట్ఠానసమఙ్గితా చలతీతి వేదితబ్బా. ఏతాసు సమఙ్గితాసు ఇధ ఆయూహనచేతనాకమ్మసమఙ్గితావసేన కాయదుచ్చరితసమఙ్గీతిఆది వుత్తం.

౧౩౨. ఏవం వుత్తే ఆయస్మా ఆనన్దోతి "ఏవం భగవతా ఇమస్మిం సుత్తే వుత్తే థేరో ఆదితో పట్ఠాయ సబ్బసుత్తం సమన్నాహరిత్వా ఏవం సస్సిరికం కత్వా దేసితసుత్తస్స నామ భగవతా నామం న గహితం. హన్దస్స నామం గణ్హాపేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా భగవన్తం ఏతదవోచ.

తస్మా తిహ త్వన్తిఆదీసు అయం అత్థయోజనా –

ఆనన్ద, యస్మా ఇమస్మిం ధమ్మపరియాయే "అట్ఠారస ఖో ఇమా, ఆనన్ద, ధాతుయో, ఛ ఇమా, ఆనన్ద, ధాతుయో"తి ఏవం బహుధాతుయో విభత్తా, తస్మా తిహ త్వం ఇమం ధమ్మపరియాయం **బహుధాతుకో**తిపి నం ధారేహి. యస్మా పనేత్థ ధాతుఆయతనపటిచ్చసముప్పాదట్ఠానాట్ఠానవసేన చత్తారో పరివట్టా కథితా , తస్మా **చతుపరివట్టో**తిపి నం ధారేహి. యస్మా చ ఆదాసం ఓలోకేన్తస్స ముఖనిమిత్తం వియ ఇమం ధమ్మపరియాయం ఓలోకేన్తస్స ఏతే ధాతుఆదయో అత్థా పాకటా హోన్తి, తస్మా **ధమ్మాదాసో**తిపి నం ధారేహి. యస్మా చ యథా నామ పరసేనమద్దనా యోధా సఙ్గామతూరియం పగ్గహేత్వా పరసేనం పవిసిత్వా సపత్తే మద్దిత్వా అత్తనో జయం గణ్హన్తి, ఏవమేవ కిలేససేనమద్దనా యోగినో ఇధ వుత్తవసేన విపస్సనం పగ్గహేత్వా కిలేసే మద్దిత్వా అత్తనో అరహత్తజయం గణ్హన్తి, తస్మా **అమతదున్దుభీ**తిపి నం ధారేహి. యస్మా చ యథా సఙ్గామయోధా పఞ్చావుధం గహేత్వా పరసేనం విద్ధంసేత్వా జయం గణ్హన్తి, ఏవం యోగినోపి ఇధ వుత్తం విపస్సనావుధం గహేత్వా కిలేససేనం విద్ధంసేత్వా అరహత్తజయం గణ్హన్తి. తస్మా **అనుత్తరో సఙ్గామవిజయో**తిపి నం ధారేహీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

బహుధాతుకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఇసిగిలిసుత్తవణ్ణనా

౧౩౩. ఏవం మే సుతన్తి ఇసిగిలిసుత్తం. తత్థ **అఞ్ఞావ సమఞ్ఞా అహోసీ**తి ఇసిగిలిస్స ఇసిగిలీతి సమఞ్ఞాయ ఉప్పన్నకాలే వేభారో న వేభారోతి పఞ్ఞాయిత్థ, అఞ్ఞాయేవస్స సమఞ్ఞా అహోసి. **అఞ్ఞా పఞ్ఞత్తీ**తి ఇదం పురిమపదస్సేవ వేవచనం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

తదా కిర భగవా సాయన్హసమయే సమాపత్తితో వుట్ఠాయ గన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా యస్మిం ఠానే నిసిన్నానం పఞ్చ పబ్బతా పఞ్ఞాయన్తి, తత్థ భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో నిసీదిత్వా ఇమే పఞ్చ పబ్బతే పటిపాటియా ఆచిక్ఖి. తత్థ న భగవతో పబ్బతేహి అత్థో అత్థి, ఇతి ఇమేసు పన పబ్బతేసు పటిపాటియా కథియమానేసు ఇసిగిలిస్స ఇసిగిలిభావో కథేతబ్బో హోతి. తస్మిం కథియమానే పదుమవతియా పుత్తానం పఞ్చసతానం పచ్చేకబుద్ధానం నామాని చేవ పదుమవతియా చ పత్థనా కథేతబ్బా భవిస్సతీతి భగవా ఇమం పఞ్చ పబ్బతపటిపాటిం ఆచిక్ఖి.

పవిసన్తా దిస్సన్తి పవిట్ఠా న దిస్సన్తీతి యథాఫాసుకట్ఠానే పిణ్డాయ చరిత్వా కతభత్తకిచ్చా ఆగన్త్వా చేతియగబ్భే యమకమహాద్వారం వివరన్తా వియ తం పబ్బతం ద్వేధా కత్వా అన్తో పవిసిత్వా రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానాని మాపేత్వా తత్థ వసింసు, తస్మా ఏవమాహ. **ఇమే ఇసీ**తి ఇమే పచ్చేకబుద్ధఇసీ.

కదా పన తే తత్థ వసింసు? అతీతే కిర అనుప్పన్నే తథాగతే బారాణసిం ఉపనిస్సాయ ఏకస్మిం గామకే ఏకా కులధీతా ఖేత్తం రక్ఖమానా ఏకస్స పచ్చేకబుద్ధస్స పఞ్చహి లాజాసతేహి సద్ధిం ఏకం పదుమపుప్ఫం దత్వా పఞ్చ పుత్తసతాని పత్థేసి. తస్మింయేవ చ ఖణే పఞ్చసతా మిగలుద్దకా మధురమంసం దత్వా "ఏతిస్సా పుత్తా భవేయ్యామా"తి పత్థయింసు. సా యావతాయుకం ఠత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తా, తతో చుతా జాతస్సరే పదుమగబ్భే నిబ్బత్తి. తమేకో తాపసో దిస్వా పటిజగ్గి, తస్సా విచరన్తియావ పాదుద్ధారే పాదుద్ధారే భూమితో పదుమాని ఉట్ఠహన్తి. ఏకో వనచరకో దిస్వా బారాణసిరఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా నం ఆహరాపేత్వా అగ్గమహేసిం అకాసి, తస్సా గబ్భో సణ్ఠాసి. మహాపదుమకుమారో మాతుకుచ్ఛియం వసి, సేసా గబ్భమలం నిస్సా నిబ్బత్తా. వయప్పత్తా ఉయ్యానే పదుమస్సరే కీళన్తా ఏకేకస్మిం పదుమే నిసీదిత్వా ఖయవయం పట్ఠపేత్వా పచ్చేకబోధిఞాణం నిబ్బత్తయింసు. అయం తేసం బ్యాకరణగాథా అహోసి –

> "సరోరుహం పదుమపలాసపత్తజం, సుపుప్ఫితం భమరగణానుచిణ్ణం;
> అనిచ్చతాయుపగతం విదిత్వా, ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో"తి.

తస్మిం కాలే తే తత్థ వసింసు, తదా చస్స పబ్బతస్స ఇసిగిలీతి సమఞ్ఞా ఉదపాది.

౧౩౫. యే సత్తసారాతి అరిట్ఠో ఉపరిట్ఠో తగరసిఖీ యసస్సీ సుదస్సనో పియదస్సీ గన్ధారో పిణ్డోలో ఉపాసభో నీతో తథో సుతవా భావితత్తోతి తేరసన్నం పచ్చేకబుద్ధానం నామాని వత్వా ఇదాని తేసఞ్చ అఞ్ఞేసఞ్చ గాథాబన్ధేన నామాని ఆచిక్ఖన్తో **యే సత్తసారా**తిఆదిమాహ . తత్థ **సత్తసారా**తి సత్తానం సారభూతా. **అనీఘా**తి నిద్దుక్ఖా. **నిరాసా**తి నిత్తణ్హా.

ద్వే జాలినోతి చూళజాలి మహాజాలీతి ద్వే జాలినామకా. **సన్తచిత్తో**తి ఇదమ్పి ఏకస్స నామమేవ. **పస్సి జహి ఉపధిదుక్ఖమూల**న్తి ఏత్థ పస్సి నామ సో పచ్చేకబుద్ధో, దుక్ఖస్స పన మూలం ఉపధిం జహీతి అయమస్స థుతి. **అపరాజితో**తిపి ఏకస్స నామమేవ.

సత్థా పవత్తా సరభఙ్గో లోమహంసో ఉచ్చఙ్గమాయోతి ఇమే పఞ్చ జనా. **అసితో అనాసవో మనోమయో**తి ఇమేపి తయో జనా. **మానచ్ఛిదో చ బన్ధుమా**తి బన్ధుమా నామ ఏకో, మానస్స పన ఛిన్నత్తా మానచ్ఛిదోతి వుత్తో. **తదాధిముత్తో**తిపి నామమేవ.

కేతుమ్భరాగో చ మాతఙ్గో అరియోతి ఇమే తయో జనా. **అథచ్చుతో**తి అథ అచ్చుతో. **అచ్చుతగామబ్యామకో**తి ఇమే ద్వే జనా. **ఖేమాభిరతో చ సోరతో**తి ఇమే ద్వేయేవ.

సయ్హో అనోమనిక్కమోతి సయ్హో నామ సో బుద్ధో, అనోమవీరియత్తా పన అనోమనిక్కమోతి వుత్తో. **ఆనన్దో నన్దో ఉపనన్దో ద్వాదసా**తి చత్తారో ఆనన్దా, చత్తారో నన్దా చత్తారో ఉపనన్దాతి ఏవం ద్వాదస. **భారద్వాజో అన్తిమదేహధారీ**తి భారద్వాజో నామ సో బుద్ధో. **అన్తిమదేహధారీ**తి థుతి.

తణ్హాచ్ఛిదోతి సిఖిరిస్సాయం థుతి. **వీతరాగో**తి మఙ్గలస్స థుతి. **ఉసభచ్ఛిదా జాలినిం దుక్ఖమూల**న్తి ఉసభో నామ సో బుద్ధో దుక్ఖమూలభూతం జాలినిం అచ్ఛిదాతి అత్థో. **సన్తం పదం అజ్ఝగమోపనీతో**తి ఉపనీతో నామ సో బుద్ధో సన్తం పదం అజ్ఝగమా. **వీతరాగో**తిపి ఏకస్స నామమేవ. **సువిముత్తచిత్తో**తి అయం కణ్హస్స థుతి.

ఏతే చ అఞ్ఞే చాతి ఏతే పాళియం ఆగతా చ పాళియం అనాగతా అఞ్ఞే చ ఏతేసం ఏకనామకాయేవ. ఇమేసు హి పఞ్చసు పచ్చేకబుద్ధసతేసు ద్వేపి తయోపి దసపి ద్వాదసపి ఆనన్దాదయో వియ ఏకనామకా అహేసుం. ఇతి పాళియం ఆగతనామేహేవ సబ్బేసం నామాని వుత్తాని హోన్తీతి ఇతో పరం విసుం విసుం అవత్వా "ఏతే చ అఞ్ఞే చా"తి ఆహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఇసిగిలిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. మహాచత్తారీసకసుత్తవణ్ణనా

౧౩౬. ఏవం మే సుతన్తి మహాచత్తారీసకసుత్తం. తత్థ **అరియ**న్తి నిద్దోసం లోకుత్తరం, నిద్దోసఞ్హి "అరియ"న్తి వుచ్చతి. **సమ్మాసమాధి**న్తి మగ్గసమాధిం. **సఉపనిస**న్తి సపచ్చయం. **సపరిక్ఖార**న్తి సపరివారం.

పరిక్ఖతాతి పరివారితా. **సమ్మాదిట్ఠి పుబ్బఙ్గమా హోతీ**తి ద్విధా సమ్మాదిట్ఠి పుబ్బఙ్గమా హోతి పురేచారికా విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠి చ మగ్గసమ్మాదిట్ఠి చ. విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠి తేభూమకసఙ్ఖారే అనిచ్చాదివసేన పరివీమంసతి; మగ్గసమ్మాదిట్ఠి పన పరివీమంసనపరియోసానే భూమిలద్ధం వట్టం సముగ్ఘాటయమానా వూపసమయమానా సీతుదకఘటసహస్సం మత్థకే ఆసిఞ్చమానా వియ ఉప్పజ్జతి. యథా హి ఖేత్తం కురుమానో కస్సకో పఠమం అరఞ్ఞే రుక్ఖే ఛిన్దతి, పచ్ఛా అగ్గిం దేతి, సో అగ్గి పఠమం ఛిన్నే రుక్ఖే అనవసేసే ఝాపేతి, ఏవమేవ విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠి పఠమం అనిచ్చాదివసేన సఙ్ఖారే వీమంసతి, మగ్గసమ్మాదిట్ఠి తాయ వీమంసనత్థం సఙ్ఖారే పున అప్పవత్తివసేన సముగ్ఘాటయమానా ఉప్పజ్జతి, సా దువిధాపి ఇధ అధిప్పేతా.

మిచ్ఛాదిట్ఠీతి పజానాతీతి మిచ్ఛాదిట్ఠిం అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి లక్ఖణపటివేధేన ఆరమ్మణతో పజానాతి, సమ్మాదిట్ఠిం కిచ్చతో అసమ్మోహతో పజానాతి. **సాస్స హోతి సమ్మాదిట్ఠీ**తి సా ఏవం పజాననా అస్స సమ్మాదిట్ఠి నామ హోతి.

ద్వాయం వదామీతి ద్వయం వదామి, దువిధకోట్ఠాసం వదామీతి అత్థో. **పుఞ్ఞభాగియా**తి పుఞ్ఞకోట్ఠాసభూతా. **ఉపధివేపక్కా**తి ఉపధిసఙ్ఖాతస్స విపాకస్స దాయికా.

పఞ్ఞా పఞ్ఞిన్ద్రియన్తిఆదీసు విభజిత్వా విభజిత్వా అమతద్వారం పఞ్ఞపేతి దస్సేతీతి **పఞ్ఞా**. తస్మిం అత్థే ఇన్దత్తం కరోతీతి **పఞ్ఞిన్ద్రియం**. అవిజ్జాయ న కమ్పతీతి **పఞ్ఞాబలం**. బోజ్ఝఙ్గప్పత్తా హుత్వా చతుసచ్చధమ్మే విచినాతీతి **ధమ్మవిచయసమ్బొజ్ఝఙ్గో**. మగ్గసమ్పత్తియా పసట్ఠా సోభనా దిట్ఠీతి **సమ్మాదిట్ఠి**. అరియమగ్గస్స అఙ్గన్తి **మగ్గఙ్గం. సో**తి సో భిక్ఖు. **పహానాయా**తి పజహనత్థాయ. **ఉపసమ్పదాయా**తి పటిలాభత్థాయ. **సమ్మావాయామో**తి నియ్యానికో కుసలవాయామో. **సతో**తి సతియా సమన్నాగతో హుత్వా. **అనుపరిధావన్తి అనుపరివత్తన్తీ**తి సహజాతా చ పురేజాతా చ

హుత్వా పరివారేన్తి. ఏత్థ హి సమ్మావాయామో చ సమ్మాసతి చ లోకుత్తరసమ్మాదిట్ఠిం సహజాతా పరివారేన్తి రాజానం వియ ఏకరథే ఠితా అసిగ్గాహఛత్తగ్గాహా. విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠి పన పురేజాతా హుత్వా పరివారేతి రథస్స పురతో పత్తికాదయో వియ. దుతియపబ్బతో పట్ఠాయ పన సమ్మాసఙ్కప్పాదీనం తయోపి సహజాతపరివారావ హోన్తీతి వేదితబ్బా.

౧౩౭. **మిచ్ఛాసఙ్కప్పోతి పజానాతీ**తి మిచ్ఛాసఙ్కప్పం అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి లక్ఖణపటివేధేన ఆరమ్మణతో పజానాతి సమ్మాసఙ్కప్పం కిచ్చతో అసమ్మోహతో పజానాతి. ఇతో అపరేసు సమ్మావాచాదీసుపి ఏవమేవ యోజనా వేదితబ్బా. కామసఙ్కప్పాదయో ద్వేధావితక్కసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౨౦౬) వుత్తాయేవ.

తక్కోతిఆదీసు తక్కనవసేన **తక్కో**. స్వేవ చ ఉపసగ్గేన పదం వడ్ఢేత్వా **వితక్కో**తి వుత్తో, స్వేవ సఙ్కప్పనవసేన **సఙ్కప్పో**. ఏకగ్గో హుత్వా ఆరమ్మణే అప్పేతీతి **అప్పనా** . ఉపసగ్గేన పన పదం వడ్ఢేత్వా **బ్యప్పనా**తి వుత్తం. **చేతసో అభినిరోపనా**తి చిత్తస్స అభినిరోపనా. వితక్కస్మిఞ్హి సతి వితక్కో ఆరమ్మణే చిత్తం అభినిరోపేతి వితక్కే పన అసతి అత్తనోయేవ ధమ్మతాయ చిత్తం ఆరమ్మణం అభిరుహతి జాతిసమ్పన్నో అభిఞ్ఞాతపురిసో వియ రాజగేహం. అనభిఞ్ఞాతస్స హి పటిహారేన వా దోవారికేన వా అత్థో హోతి, అభిఞ్ఞాతం జాతిసమ్పన్నం సబ్బే రాజరాజమహామత్తా జానన్తీతి అత్తనోవ ధమ్మతాయ నిక్ఖమతి చేవ పవిసతి చ, ఏవంసమ్పదమిదం వేదితబ్బం. వాచం సఙ్ఖరోతీతి **వచీసఙ్ఖారో**. ఏత్థ చ లోకియవితక్కో వాచం సఙ్ఖరోతి, న లోకుత్తరో. కిఞ్చాపి న సఙ్ఖరోతి, వచీసఙ్ఖారోత్వేవ చ పనస్స నామం హోతి. **సమ్మాసఙ్కప్పం అనుపరిధావన్తీ**తి లోకుత్తరసమ్మాసఙ్కప్పం పరివారేన్తి. ఏత్థ చ తయోపి నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదయో పుబ్బభాగే నానాచిత్తేసు లబ్భన్తి, మగ్గక్ఖణే పన తిణ్ణమ్పి కామసఙ్కప్పాదీనఞ్చ పదచ్ఛేదం సముగ్ఘాతం కరోన్తో మగ్గఙ్గం పూరయమానో ఏకోవ సమ్మాసఙ్కప్పో ఉప్పజ్జిత్వా నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదివసేన తీణి నామాని లభతి. పరతో సమ్మావాచాదీసుపి ఏసేవ నయో.

౧౩౮. **ముసావాదా వేరమణీ**తిఆదీసు విరతిపి చేతనాపి వట్టతి. **ఆరతీ**తిఆదీసు వచీదుచ్చరితేహి ఆరకా రమతీతి **ఆరతి**. వినా తేహి రమతీతి **విరతి**. తతో తతో పటినివత్తావ హుత్వా తేహి వినా రమతీతి **పటివిరతి**. ఉపసగ్గవసేన వా పదం వడ్ఢితం, సబ్బమిదం ఓరమనభావస్సేవ అధివచనం. వేరం మణతి వినాసేతీతి **వేరమణి**. ఇదమ్పి ఓరమనస్సేవ వేవచనం.

౧౩౯. **పాణాతిపాతా వేరమణీ**తిఆదీసుపి చేతనా విరతీతి ఉభయమ్పి వట్టతియేవ.

౧౪౦. **కుహనా**తిఆదీసు తివిధేన కుహనవత్థునా లోకం ఏతాయ కుహయన్తి విమ్హాపయన్తీతి **కుహనా**. లాభసక్కారత్థికా హుత్వా ఏతాయ లపన్తీతి **లపనా**. నిమిత్తం సీలమేతేసన్తి నేమిత్తికా, తేసం భావో **నేమిత్తికతా**. నిప్పేసో సీలమేతేసన్తి నిప్పేసికా, తేసం భావో **నిప్పేసికతా**. లాభేన లాభం నిజిగీసన్తి మగ్గన్తి పరియేసన్తీతి లాభేన లాభం నిజిగీసనా, తేసం భావో **లాభేన లాభం నిజిగీసనతా**. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారేన పనేతా కుహనాదికా **విసుద్ధిమగ్గే** సీలనిద్దేసేయేవ పాళిఞ్చ **అట్ఠకథఞ్చ** ఆహరిత్వా పకాసితా. **మిచ్ఛాఆజీవస్స పహానాయా**తి ఏత్థ న కేవలం పాళియం ఆగతోవ మిచ్ఛాఆజీవో, ఆజీవహేతు పన పవత్తితా పాణాతిపాతాదయో సత్తకమ్మపథచేతనాపి మిచ్ఛాఆజీవోవ. తాసంయేవ సత్తన్నం చేతనానం పదపచ్ఛేదం సముగ్ఘాతం కురుమానం మగ్గఙ్గం పూరయమానా ఉప్పన్నా విరతి సమ్మాఆజీవో నామ.

౧౪౧. **సమ్మాదిట్ఠిస్సాతి** మగ్గసమ్మాదిట్ఠియం ఠితస్స పుగ్గలస్స. **సమ్మాసఙ్కప్పో పహోతీతి** మగ్గసమ్మాసఙ్కప్పో పహోతి, ఫలసమ్మాదిట్ఠిస్సపి ఫలసమ్మాసఙ్కప్పో పహోతీతి ఏవం సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. **సమ్మాఞాణస్స సమ్మావిముత్తీతి** ఏత్థ పన మగ్గసమ్మాసమాధిమ్హి ఠితస్స మగ్గపచ్చవేక్ఖణం సమ్మాఞాణం పహోతి, ఫలసమ్మాసమాధిమ్హి ఠితస్స ఫలపచ్చవేక్ఖణం సమ్మాఞాణం పహోతి. మగ్గపచ్చవేక్ఖణసమ్మాఞాణే చ ఠితస్స మగ్గసమ్మావిముత్తి పహోతి, ఫలపచ్చవేక్ఖణసమ్మాఞాణే ఠితస్స ఫలసమ్మావిముత్తి పహోతీతి అత్థో. ఏత్థ చ ఠపేత్వా అట్ఠ ఫలఙ్గాని సమ్మాఞాణం పచ్చవేక్ఖణం కత్వా సమ్మావిముత్తిం ఫలం కాతుం వట్టతీతి వుత్తం.

౧౪౨. **సమ్మాదిట్ఠిస్స , భిక్ఖవే, మిచ్ఛాదిట్ఠి నిజ్జిణ్ణా హోతీతి**ఆదీసు అవసేసనికాయభాణకా ఫలం కథితన్తి వదన్తి, మజ్ఝిమభాణకా పన దసన్నం నిజ్జరవత్థూనం ఆగతట్ఠానే మగ్గో కథితోతి వదన్తి. తత్థ దస్సనట్ఠేన **సమ్మాదిట్ఠి** వేదితబ్బా, విదితకరణట్ఠేన **సమ్మాఞాణం,** తదధిముత్తట్ఠేన **సమ్మావిముత్తి.**

వీసతి కుసలపక్ఖాతి సమ్మాదిట్ఠిఆదయో దస, “సమ్మాదిట్ఠిపచ్చయా చ అనేకే కుసలా ధమ్మా”తిఆదినా నయేన వుత్తా దసాతి ఏవం వీసతి కుసలపక్ఖా హోన్తి. **వీసతి అకుసలపక్ఖాతి** “మిచ్ఛాదిట్ఠి నిజ్జిణ్ణా హోతీ”తిఆదినా నయేన వుత్తా మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదయో దస, “యే చ మిచ్ఛాదిట్ఠిపచ్చయా అనేకే పాపకా”తిఆదినా వుత్తా దస చాతి ఏవం వీసతి అకుసలపక్ఖా వేదితబ్బా. **మహాచత్తారీసకోతి** మహావిపాకదానేన మహన్తానం కుసలపక్ఖికానఞ్చేవ అకుసలపక్ఖికానఞ్చ చత్తారీసాయ ధమ్మానం పకాసితత్తా మహాచత్తారీసకోతి.

ఇమస్మిఞ్చ పన సుత్తే పఞ్చ సమ్మాదిట్ఠియో కథితా విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠి కమ్మస్సకతాసమ్మాదిట్ఠి మగ్గసమ్మాదిట్ఠి ఫలసమ్మాదిట్ఠి పచ్చవేక్ఖణాసమ్మాదిట్ఠీతి. తత్థ “మిచ్ఛాదిట్ఠిం మిచ్ఛాదిట్ఠీతి పజానాతీ”తిఆదినా నయేన వుత్తా విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠి నామ. “అత్థి దిన్న”న్తిఆదినా నయేన వుత్తా కమ్మస్సకతాసమ్మాదిట్ఠి నామ. “సమ్మాదిట్ఠిస్స, భిక్ఖవే, సమ్మాసఙ్కప్పో పహోతీ”తి ఏత్థ పన మగ్గసమ్మాదిట్ఠి ఫలసమ్మాదిట్ఠీతి ద్వేపి కథితా. “సమ్మాఞాణం పహోతీ”తి. ఏత్థ పన పచ్చవేక్ఖణాసమ్మాదిట్ఠి కథితాతి వేదితబ్బా.

౧౪౩. **సమ్మాదిట్ఠిం చే భవం గరహతీతి** మిచ్ఛాదిట్ఠి నామాయం సోభనాతి వదన్తోపి సమ్మాదిట్ఠి నామాయం న సోభనాతి వదన్తోపి సమ్మాదిట్ఠిం గరహతి నామ. **ఓక్కలాతి** ఓక్కలజనపదవాసినో. **వస్సభఞ్ఞాతి** వస్సో చ భఞ్ఞో చాతి ద్వే జనా. **అహేతువాదాతి** నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయో సత్తానం విసుద్ధియాతి ఏవమాదివాదినో. **అకిరియవాదాతి** కరోతో న కరీయతి పాపన్తి ఏవం కిరియపటిక్ఖేపవాదినో. **నత్థికవాదాతి** నత్థి దిన్నన్తిఆదివాదినో. తే ఇమేసు తీసుపి దస్సనేసు ఓక్కన్తనియామా అహేసుం. కథం పనేతేసు నియామో హోతీతి. యో హి ఏవరూపం లద్ధిం గహేత్వా రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానే నిసిన్నో సజ్ఝాయతి వీమంసతి, తస్స “నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయో కరోతో న కరీయతి పాపం, నత్థి దిన్నం, కాయస్స భేదా ఉచ్ఛిజ్జతీ”తి తస్మిం ఆరమ్మణే మిచ్ఛాసతి సన్తిట్ఠతి, చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, జవనాని జవన్తి. పఠమజవనే సతేకిచ్ఛో హోతి, తథా దుతియాదీసు. సత్తమే బుద్ధానమ్పి అతేకిచ్ఛో అనివత్తీ అరిట్ఠకణ్డకసదిసో హోతి.

తత్థ కోచి ఏకం దస్సనం ఓక్కమతి, కోచి ద్వే, కోచి తీణిపి, నియతమిచ్ఛాదిట్ఠికోవ హోతి, పత్తో సగ్గమగ్గావరణఞ్చేవ మోక్ఖమగ్గావరణఞ్చ. అభబ్బో తస్స అత్తభావస్స అనన్తరం సగ్గమ్పి గన్తుం, పగేవ మోక్ఖం, వట్టఖాణు నామేస సత్తో పథవీగోపకో, యేభుయ్యేన ఏవరూపస్స భవతో వుట్ఠానం నత్థి. వస్సభఞ్ఞాపి ఏదిసా అహేసుం.

నిన్దాబ్యారోసఉపారమ్భభయాతి అత్తనో నిన్దాభయేన ఘట్టనభయేన ఉపవాదభయేన చాతి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహాచత్తారీసకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

८. ఆనాపానస్సతిసుత్తవణ్ణనా

१४४. **ఏవం మే సుత**న్తి ఆనాపానస్సతిసుత్తం. తత్థ **అఞ్ఞేహి చా**తి ఠపేత్వా పాళియం ఆగతే దస థేరే అఞ్ఞేహిపి అభిఞ్ఞాతేహి బహూహి సావకేహి సద్ధిం. తదా కిర మహా భిక్ఖుసఙ్ఘో అహోసి అపరిచ్ఛిన్నగణనో.

ఓవదన్తి అనుసాసన్తీతి ఆమిససఙ్గహేన ధమ్మసఙ్గహేన చాతి ద్వీహి సఙ్గహేహి సఙ్గణ్హిత్వా కమ్మట్ఠానోవాదానుసాసనీహి ఓవదన్తి చ అనుసాసన్తి చ. **తే చా**తి చకారో ఆగమసన్ధిమత్తం. **ఉళారం పుబ్బేనాపరం విసేసం జానన్తీ**తి సీలపరిపూరణాదితో పుబ్బవిసేసతో ఉళారతరం అపరం కసిణపరికమ్మాదివిసేసం జానన్తీతి అత్థో.

१४७. **ఆరద్ధో**తి తుట్ఠో. **అప్పత్తస్స పత్తియా**తి అప్పత్తస్స అరహత్తస్స పాపుణనత్థం. సేసపదద్వయేపి అయమేవ అత్థో. **కోముదిం చాతుమాసిని**న్తి పచ్ఛిమకత్తికచాతుమాసపుణ్ణమం. సా హి కుముదానం అత్థితాయ కోముదీ, చతున్నం వస్సికానం మాసానం పరియోసానత్తా చాతుమాసినీతి వుచ్చతి. **ఆగమేస్సామీ**తి ఉదిక్ఖిస్సామి, అజ్జ అపవారేత్వా యావ సా ఆగచ్ఛతి, తావ కత్థచి అగన్త్వా ఇధేవ వసిస్సామీతి అత్థో. ఇతి భిక్ఖూనం పవారణసఙ్గహం అనుజానన్తో ఏవమాహ.

పవారణసఙ్గహో నామ ఇత్తిదుతియేన కమ్మేన దియ్యతి కస్స పనేస దియ్యతి, కస్స న దియ్యతీతి. అకారకస్స తావ బాలపుథుజ్జనస్స న దియ్యతి, తథా ఆరద్ధవిపస్సకస్స చేవ అరియసావకస్స చ. యస్స పన సమథో వా తరుణో హోతి విపస్సనా వా, తస్స దియ్యతి. భగవాపి తదా భిక్ఖూనం చిత్తాచారం పరివీమంసన్తో సమథవిపస్సనానం తరుణభావం ఞత్వా – "మయి అజ్జ పవారేన్తే దిసాసు వస్సంవుట్ఠా భిక్ఖూ ఇధ ఓసరిస్సన్తి. తతో ఇమే భిక్ఖూ వుడ్ఢతరేహి భిక్ఖూహి సేనాసనే గహితే విసేసం నిబ్బత్తేతుం న సక్ఖిస్సన్తి. సచేపి చారికం పక్కమిస్సామి, ఇమేసం వసనట్ఠానం దుల్లభమేవ భవిస్సతి. మయి పన అపవారేన్తే భిక్ఖూపి ఇమం సావత్థిం న ఓసరిస్సన్తి, అహమ్పి చారికం న పక్కమిస్సామి, ఏవం ఇమేసం భిక్ఖూనం వసనట్ఠానం అపలిబుద్ధం భవిస్సతి. తే అత్తనో అత్తనో వసనట్ఠానే ఫాసు విహరన్తా సమథవిపస్సనా థామజాతా కత్వా విసేసం నిబ్బత్తేతుం సక్ఖిస్సన్తీ"తి సో తందివసం అపవారేత్వా కత్తికపుణ్ణమాయం పవారేస్సామీతి భిక్ఖూనం పవారణసఙ్గహం అనుజాని. పవారణసఙ్గహస్మిఞ్హి లద్ధే యస్స నిస్సయపటిపన్నస్స ఆచరియుపజ్ఝాయా పక్కమన్తి, సోపి "సచే పతిరూపో నిస్సయదాయకో ఆగమిస్సతి, తస్స సన్తికే నిస్సయం గణ్హిస్సామీ"తి యావ గిమ్హానం పచ్ఛిమమాసా వసితుం లభతి. సచేపి సట్ఠివస్సా భిక్ఖూ ఆగచ్ఛన్తి, తస్స సేనాసనం గహేతుం న లభన్తి. అయఞ్చ పన పవారణసఙ్గహో ఏకస్స దిన్నోపి సబ్బేసం దిన్నోయేవ హోతి.

సావత్థిం ఓసరన్తీతి భగవతా పవారణసఙ్గహో దిన్నోతి సుతసుతట్ఠానేయేవ యథాసభావేన ఏకం మాసం వసిత్వా కత్తికపుణ్ణమాయ ఉపోసథం కత్వా ఓసరన్తే సన్ధాయ ఇదం వుత్తం. **పుబ్బేనాపర**న్తి ఇధ తరుణసమథవిపస్సనాసు కమ్మం

కత్వా సమథవిపస్సనా థామజాతా అకంసు, అయం పుబ్బే విసేసో నామ. తతో సమాహితేన చిత్తేన సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా కేచి సోతాపత్తిఫలం...పే॰... కేచి అరహత్తం సచ్ఛికరింసు. అయం అపరో ఉళారో విసేసో నామ.

౧౪౬. **అలన్తి** యుత్తం. **యోజనగణనానీ**తి ఏకం యోజనం యోజనమేవ, దసపి యోజనాని యోజనానేవ, తతో ఉద్ధం యోజనగణనానీతి వుచ్చన్తి. ఇధ పన యోజనసతమ్పి యోజనసహస్సమ్పి అధిప్పేతం. **పుటోసేనాపీ**తి పుటోసం వుచ్చతి పాథేయ్యం. తం పాథేయ్యం గహేత్వాపి ఉపసఙ్కమితుం యుత్తమేవాతి అత్థో. "పుటంసేనా"తిపి పాఠో, తస్సత్థో – పుటో అంసే అస్సాతి పుటంసో, తేన పుటంసేన, అంసే పాథేయ్యపుటం వహన్తేనాపీతి వుత్తం హోతి.

౧౪౭. ఇదాని ఏవరూపేహి చరణేహి సమన్నాగతా ఏత్థ భిక్ఖూ అత్థీతి దస్సేతుం **సన్తి, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **చతున్నం సతిపట్ఠానాన**న్తిఆదీని తేసం భిక్ఖూనం అభినివిట్ఠకమ్మట్ఠానదస్సనత్థం వుత్తాని. తత్థ సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మా లోకియలోకుత్తరా కథితా. తత్ర హి యే భిక్ఖూ తస్మిం ఖణే మగ్గం భావేన్తి, తేసం లోకుత్తరా హోన్తి. ఆరద్ధవిపస్సకానం లోకియా. **అనిచ్చసఞ్ఞాభావనానుయోగ**న్తి ఏత్థ సఞ్ఞాసీసేన విపస్సనా కథితా . యస్మా పనేత్థ ఆనాపానకమ్మట్ఠానవసేన అభినివిట్ఠావ బహూ భిక్ఖూ, తస్మా సేసకమ్మట్ఠానాని సఙ్ఖేపేన కథేత్వా ఆనాపానకమ్మట్ఠానం విత్థారేన కథేన్తో **ఆనాపానస్సతి, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. ఇదం పన ఆనాపానకమ్మట్ఠానం సబ్బాకారేన **విసుద్ధిమగ్గే** విత్థారితం, తస్మా తత్థ వుత్తనయేనేవస్స పాళిత్థో చ భావనానయో చ వేదితబ్బో.

౧౪౯. **కాయఞ్ఞతర**న్తి పథవీకాయాదీసు చతూసు కాయేసు అఞ్ఞతరం వదామి, వాయో కాయం వదామీతి అత్థో. అథ వా రూపాయతనం...పే॰... కబళీకారో ఆహారోతి పఞ్చవీసతి రూపకోట్ఠాసా రూపకాయో నామ. తేసు ఆనాపానం ఫోట్ఠబ్బాయతనే సఙ్గహితత్తా కాయఞ్ఞతరం హోతి, తస్మాపి ఏవమాహ. **తస్మాతిహా**తి యస్మా చతూసు కాయేసు అఞ్ఞతరం వాయోకాయం, పఞ్చవీసతిరూపకోట్ఠాసే వా రూపకాయే అఞ్ఞతరం ఆనాపానం అనుపస్సతి, తస్మా కాయే కాయానుపస్సీతి అత్థో. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **వేదనాఞ్ఞతర**న్తి తీసు వేదనాసు అఞ్ఞతరం, సుఖవేదనం సన్ధాయేతం వుత్తం. **సాధుకం మనసికార**న్తి పీతిపటిసంవేదితాదివసేన ఉప్పన్నం సున్దరమనసికారం. కిం పన మనసికారో సుఖవేదనా హోతీతి. న హోతి, దేసనాసీసం పనేతం. యథేవ హి "అనిచ్చసఞ్ఞాభావనానుయోగమనుయుత్తా"తి ఏత్థ సఞ్ఞానామేన పఞ్ఞా వుత్తా, ఏవమిధాపి మనసికారనామేన వేదనా వుత్తాతి వేదితబ్బా. ఏతస్మిం చతుక్కే పఠమపదే పీతిసీసేన వేదనా వుత్తా, దుతియపదే సుఖన్తి సరూపేనేవ వుత్తా. చిత్తసఙ్ఖారపదద్వయే "సఞ్ఞా చ వేదనా చ చేతసికా, ఏతే ధమ్మా చిత్తపటిబద్ధా చిత్తసఙ్ఖారా"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౭౪) వచనతో "వితక్కవిచారే ఠపేత్వా సబ్బేపి చిత్తసమ్పయుత్తకా ధమ్మా చిత్తసఙ్ఖారే సఙ్గహితా"తి వచనతో చిత్తసఙ్ఖారనామేన వేదనా వుత్తా. తం సబ్బం మనసికారనామేన సఙ్గహేత్వా ఇధ "సాధుకం మనసికార"న్తి ఆహ.

ఏవం సన్తేపి యస్మా ఏసా వేదనా ఆరమ్మణం న హోతి, తస్మా వేదనానుపస్సనా న యుజ్జతీతి. నో న యుజ్జతి, సతిపట్ఠానవణ్ణనాయమ్పి హి "తంతంసుఖాదీనం వత్థుం ఆరమ్మణం కత్వా వేదనావ వేదయతి, తం పన వేదనాపవత్తిం ఉపాదాయ 'అహం వేదయామీ'తి వోహారమత్తం హోతీ"తి వుత్తం . అపిచ పీతిపటిసంవేదీతిఆదీనం అత్థవణ్ణనాయమేతస్స పరిహారో వుత్తోయేవ. వుత్తఞ్హేతం విసుద్ధిమగ్గే –

“ద్వీహాకారేహి పీతి పటిసంవిదితా హోతి ఆరమ్మణతో చ అసమ్మోహతో చ. కథం ఆరమ్మణతో పీతి పటిసంవిదితా హోతి? సప్పీతికే ద్వే ఝానే సమాపజ్జతి, తస్స సమాపత్తిక్ఖణే ఝానపటిలాభేన ఆరమ్మణతో పీతి పటిసంవిదితా హోతి ఆరమ్మణస్స పటిసంవిదితత్తా. కథం అసమ్మోహతో (పీతి పటిసంవిదితా హోతి)? సప్పీతికే ద్వే ఝానే సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ ఝానసమ్పయుత్తం పీతిం ఖయతో వయతో సమ్మసతి, తస్స విపస్సనాక్ఖణే లక్ఖణపటివేధా అసమ్మోహతో పీతి పటిసంవిదితా హోతి. వుత్తమ్పి చేతం పటిసమ్భిదాయం ‘దీఘం అస్సాసవసేన చిత్తస్స ఏకగ్గతం అవిక్ఖేపం పజానతో సతి ఉపట్ఠితా హోతి, తాయ సతియా, తేన ఞాణేన సా పీతి పటిసంవిదితా హోతీ’తి. ఏతేనేవ నయేన అవసేసపదానిపి అత్థతో వేదితబ్బానీ”తి.

ఇతి యథేవ ఝానపటిలాభేన ఆరమ్మణతో పీతిసుఖచిత్తసఙ్ఖారా పటిసంవిదితా హోన్తి, ఏవం ఇమినాపి ఝానసమ్పయుత్తేన వేదనాసఙ్ఖాతమనసికారపటిలాభేన ఆరమ్మణతో వేదనా పటిసంవిదితా హోతి. తస్మా సువుత్తమేతం హోతి “వేదనాసు వేదనానుపస్సీ తస్మిం సమయే భిక్ఖు విహరతీ”తి.

నాహం, భిక్ఖవే, ముట్ఠస్సతిస్స అసమ్పజానస్సాతి ఏత్థ అయమధిప్పాయో – యస్మా చిత్తపటిసంవేదీ అస్ససిస్సామీతిఆదినా నయేన పవత్తో భిక్ఖు కిఞ్చాపి అస్సాసపస్సాసనిమిత్తం ఆరమ్మణం కరోతి, తస్స పన చిత్తస్స ఆరమ్మణే సతిఞ్చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ ఉపట్ఠపేత్వా పవత్తనతో చిత్తే చిత్తానుపస్సీయేవ నామేస హోతి. న హి ముట్ఠస్సతిస్స అసమ్పజానస్స ఆనాపానస్సతిభావనా అత్థి. తస్మా ఆరమ్మణతో చిత్తపటిసంవిదితాదివసేన చిత్తే చిత్తానుపస్సీ తస్మిం సమయే భిక్ఖు విహరతీతి. **సో యం తం అభిజ్ఝాదోమనస్సానం పహానం, తం పఞ్ఞాయ దిస్వా సాధుకం అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతీ**తి ఏత్థ అభిజ్ఝాయ కామచ్ఛన్దనీవరణం, దోమనస్సవసేన బ్యాపాదనీవరణం దస్సితం. ఇదఞ్హి చతుక్కం విపస్సనావసేనేవ వుత్తం, ధమ్మానుపస్సనా చ నీవరణపబ్బాదివసేన ఛబ్బిధా హోతి, తస్సా నీవరణపబ్బం ఆది, తస్సపి ఇదం నీవరణద్వయం ఆది, ఇతి ధమ్మానుపస్సనాయ ఆదిం దస్సేతుం “అభిజ్ఝాదోమనస్సాన”న్తి ఆహ. **పహాన**న్తి అనిచ్చానుపస్సనాయ నిచ్చసఞ్ఞం పజహతీతి ఏవం పహానకరఞాణం అధిప్పేతం. **తం పఞ్ఞాయ దిస్వా**తి తం అనిచ్చవిరాగనిరోధపటినిస్సగ్గఞాణసఙ్ఖాతం పహానఞాణం అపరాయ విపస్సనాపఞ్ఞాయ, తమ్పి అపరాయాతి ఏవం విపస్సనాపరమ్పరం దస్సేతి. **అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతీ**తి యఞ్చ సమథపటిపన్నం అజ్ఝుపేక్ఖతి, యఞ్చ ఏకతో ఉపట్ఠానం అజ్ఝుపేక్ఖతీతి ద్విధా అజ్ఝుపేక్ఖతి నామ. తత్థ సహజాతానమ్పి అజ్ఝుపేక్ఖనా హోతి ఆరమ్మణస్సపి అజ్ఝుపేక్ఖనా, ఇధ ఆరమ్మణఅజ్ఝుపేక్ఖనా అధిప్పేతా. **తస్మాతిహ, భిక్ఖవే**తి యస్మా అనిచ్చానుపస్సీ అస్ససిస్సామీతిఆదినా నయేన పవత్తో న కేవలం నీవరణాదిధమ్మే, అభిజ్ఝాదోమనస్ససీసేన పన వుత్తానం ధమ్మానం పహానఞాణమ్పి పఞ్ఞాయ దిస్వా అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతి, తస్మా “ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ తస్మిం సమయే భిక్ఖు విహరతీ”తి వేదితబ్బో.

౧౩౦. **పవిచినతీ**తి అనిచ్చాదివసేన పవిచినతి. ఇతరం పదద్వయం ఏతస్సేవ వేవచనం. **నిరామిసా**తి నిక్కిలేసా. **పస్సమ్భతీ**తి కాయికచేతసికదరథపటిప్పస్సద్ధియా కాయోపి చిత్తమ్పి పస్సమ్భతి. **సమాధియతీ**తి సమ్మా ఠపియతి, అప్పనాపత్తం వియ హోతి. **అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతీ**తి సహజాతఅజ్ఝుపేక్ఖనాయ అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతి.

ఏవం చుద్దసవిధేన కాయపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో తస్మిం కాయే సతి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, సతియా సమ్పయుత్తం ఞాణం ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో, తంసమ్పయుత్తమేవ కాయికచేతసికవీరియం వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పీతి, పస్సద్ధి, చిత్తేకగ్గతా సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, ఇమేసం ఛన్నం సమ్బోజ్ఝఙ్గానం అనోసక్కనఅనతివత్తనసఙ్ఖాతో మజ్ఝత్తాకారో ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో.

యథేవ హి సమప్పవత్తేసు అస్సేసు సారథినో "అయం ఓలీయతీ"తి తుదనం వా, "అయం అతిధావతీ"తి ఆకడ్ఢనం వా నత్థి, కేవలం ఏవం పస్సమానస్స ఠితాకారోవ హోతి, ఏవమేవ ఇమేసం ఛన్నం సమ్బోజ్ఝఙ్గానం అనోసక్కనఅనతివత్తనసఙ్ఖాతో మజ్ఝత్తాకారో ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో నామ హోతి. ఏత్తావతా కిం కథితం? ఏకచిత్తక్ఖణికా నానారసలక్ఖణా విపస్సనాసమ్బోజ్ఝఙ్గా నామ కథితా.

౧౫౨. **వివేకనిస్సితన్తి**ఆదీని వుత్తత్థానేవ. ఏత్థ పన ఆనాపానపరిగ్గాహికా సతి లోకియా హోతి, లోకియా ఆనాపానా లోకియసతిపట్ఠానం పరిపూరేన్తి, లోకియా సతిపట్ఠానా లోకుత్తరబోజ్ఝఙ్గే పరిపూరేన్తి, లోకుత్తరా బోజ్ఝఙ్గా విజ్జావిముత్తిఫలనిబ్బానం పరిపూరేన్తి. ఇతి లోకియస్స ఆగతట్ఠానే లోకియం కథితం, లోకుత్తరస్స ఆగతట్ఠానే లోకుత్తరం కథితన్తి. థేరో పనాహ "అఞ్ఞత్థ ఏవం హోతి, ఇమస్మిం పన సుత్తే లోకుత్తరం ఉపరి ఆగతం, లోకియా ఆనాపానా లోకియసతిపట్ఠానే పరిపూరేన్తి, లోకియా సతిపట్ఠానా లోకియే బోజ్ఝఙ్గే పరిపూరేన్తి, లోకియా బోజ్ఝఙ్గా లోకుత్తరం విజ్జావిముత్తిఫలనిబ్బానం పరిపూరేన్తి, విజ్జావిముత్తిపదేన హి ఇధ విజ్జావిముత్తిఫలనిబ్బానం అధిప్పేత"న్తి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఆనాపానస్సతిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. కాయగతాసతిసుత్తవణ్ణనా

౧౫౩-౪. **ఏవం మే సుతన్తి** కాయగతాసతిసుత్తం. తత్థ **గేహసితాతి** పఞ్చకామగుణనిస్సితా. **సరసఙ్కప్పాతి** ధావనసఙ్కప్పా. సరన్తీతి హి సరా, ధావన్తీతి అత్థో. **అజ్ఝత్తమేవాతి** గోచరజ్ఝత్తస్మింయేవ. **కాయగతాసతిన్తి** కాయపరిగ్గాహికమ్పి కాయారమ్మణమ్పి సతిం. కాయపరిగ్గాహికన్తి వుత్తే సమథో కథితో హోతి, కాయారమ్మణన్తి వుత్తే విపస్సనా. ఉభయేన సమథవిపస్సనా కథితా హోన్తి.

పున చపరం...పే.... ఏవమ్పి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కాయగతాసతిం భావేతీతి సతిపట్ఠానే చుద్దసవిధేన కాయానుపస్సనా కథితా.

౧౫౬. **అన్తోగధావాస్సాతి** తస్స భిక్ఖునో భావనాయ అబ్భన్తరగతావ హోన్తి. **విజ్జాభాగియాతి** ఏత్థ సమ్పయోగవసేన విజ్జం భజన్తీతి విజ్జాభాగియా. విజ్జాభాగే విజ్జాకోట్ఠాసే వత్తన్తీతిపి విజ్జాభాగియా. తత్థ విపస్సనాఞాణం, మనోమయిద్ధి, ఛ అభిఞ్ఞాతి అట్ఠ విజ్జా. పురిమేన అత్థేన తాహి సమ్పయుత్తధమ్మాపి విజ్జాభాగియా. పచ్ఛిమేన అత్థేన తాసు యా కాచి ఏకా విజ్జా విజ్జా, సేసా విజ్జాభాగియాతి ఏవం విజ్జాపి విజ్జాయ సమ్పయుత్తా ధమ్మాపి విజ్జాభాగియాత్వేవ వేదితబ్బా. **చేతసా ఫుటోతి** ఏత్థ దువిధం ఫరణం ఆపోఫరణఞ్చ, దిబ్బచక్ఖుఫరణఞ్చ, తత్థ ఆపోకసిణం సమాపజ్జిత్వా ఆపేన ఫరణం ఆపోఫరణం నామ. ఏవం ఫుటేపి మహాసముద్దే సబ్బా సముద్దఙ్గమా కున్నదియో అన్తోగధావ హోన్తి, ఆలోకం పన వడ్ఢేత్వా దిబ్బచక్ఖునా సకలసముద్దస్స దస్సనం దిబ్బచక్ఖుఫరణం నామ. ఏవం ఫరణేపి మహాసముద్దే సబ్బా సముద్దఙ్గమా కున్నదియో అన్తోగధావ హోన్తి.

ఓతారన్తి వివరం ఛిద్దం. **ఆరమ్మణన్తి** కిలేసుప్పత్తిపచ్చయం. **లభేథ ఓతారన్తి** లభేయ్య పవేసనం, వినివిజ్ఝిత్వా యావ పరియోసానా గచ్ఛేయ్యాతి అత్థో. **నిక్ఖేపనన్తి** నిక్ఖిపనట్ఠానం.

౧౩౭. ఏవం అభావితకాయగతాసతిం పుగ్గలం అల్లమత్తికపుఞ్జాదీహి ఉపమేత్వా ఇదాని భావితకాయగతాసతిం సారఫలకాదీహి ఉపమేతుం **సేయ్యథాపీతి**ఆదిమాహ. తత్థ **అగ్గళఫలకన్తి** కవాటం.

౧౩౮. **కాకపేయ్యోతి** ముఖవట్టియం నిసీదిత్వా కాకేన గీవం అనామేత్వావ పాతబ్బో. **అభిఞ్ఞాసచ్ఛికరణీయస్సాతి** అభిఞ్ఞాయ సచ్ఛికాతబ్బస్స. **సక్ఖిభబ్బతం పాపుణాతీతి** పచ్చక్ఖభావం పాపుణాతి. **సతి సతి ఆయతనేతి** సతిసతి కారణే. కిం పనేత్థ కారణన్తి? అభిఞ్ఞావ కారణం. **ఆళిబన్ధాతి** మరియాదబద్ధా.

యానీకతాయాతి యుత్తయానం వియ కతాయ. **వత్థుకతాయాతి** పతిట్ఠాకతాయ. **అనుట్ఠితాయాతి** అనుప్పవత్తితాయ. **పరిచితాయాతి** పరిచయకతాయ. **సుసమారద్ధాయాతి** సుట్ఠు సమారద్ధాయ సుసమ్పగ్గహితాయ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

కాయగతాసతిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సఙ్ఖారుపపత్తిసుత్తవణ్ణనా

౧౬౦. **ఏవం మే సుతన్తి** సఙ్ఖారుపపత్తిసుత్తం. తత్థ **సఙ్ఖారుపపత్తిన్తి** సఙ్ఖారానంయేవ ఉపపత్తిం, న సత్తస్స, న పోసస్స, పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారేన వా భవూపగక్ఖన్ధానం ఉపపత్తిం.

౧౬౧. **సద్ధాయ సమన్నాగతోతి** సద్ధాదయో పఞ్చ ధమ్మా లోకికా వట్టన్తి. **దహతీతి** ఠపేతి. **అధిట్ఠాతీతి** పతిట్ఠాపేతి. **సఙ్ఖారా చ విహారా చాతి** సహ పత్థనాయ సద్ధాదయోవ పఞ్చ ధమ్మా. **తత్రుపపత్తియాతి** తస్మిం ఠానే నిబ్బత్తనత్థాయ. **అయం మగ్గో అయం పటిపదాతి** సహ పత్థనాయ పఞ్చ ధమ్మావ. యస్స హి పఞ్చ ధమ్మా అత్థి, న పత్థనా, తస్స గతి అనిబద్ధా. యస్స పత్థనా అత్థి, న పఞ్చ ధమ్మా, తస్సపి అనిబద్ధా. యేసం ఉభయం అత్థి, తేసం గతి నిబద్ధా. యథా హి ఆకాసే ఖిత్తదణ్డో అగ్గేన వా మజ్ఝేన వా మూలేన వా నిపతిస్సతీతి నియమో నత్థి, ఏవం సత్తానం పటిసన్ధిగ్గహణం అనియతం. తస్మా కుసలం కమ్మం కత్వా ఏకస్మిం ఠానే పత్థనం కాతుం వట్టతి.

౧౬౨. **ఆమణ్డన్తి** ఆమలకం. యథా తం పరిసుద్ధచక్ఖుస్స పురిసస్స సబ్బసోవ పాకటం హోతి, ఏవం తస్స బ్రహ్మునో సద్ధిం తత్థ నిబ్బత్తసత్తేహి సహస్సీ లోకధాతు. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౧౬౪. **సుభోతి** సున్దరో. **జాతిమాతి** ఆకరసమ్పన్నో. **సుపరికమ్మకతోతి** ధోవనాదీహి సుట్ఠుకతపరికమ్మో. **పణ్డుకమ్బలే నిక్ఖిత్తోతి** రత్తకమ్బలే ఠపితో.

౧౬౮. **సతసహస్సోతి** లోకధాతుసతసహస్సమ్హి ఆలోకఫరణబ్రహ్మా. **నిక్ఖన్తి** నిక్ఖేన కతం పిళన్ధనం, నిక్ఖం నామ పఞ్చసువణ్ణం, ఊనకనిక్ఖేన కతం పసాధనఞ్హి ఘట్టనమజ్జనక్ఖమం న హోతి, అతిరేకేన కతం ఘట్టనమజ్జనం ఖమతి,

వణ్ణవన్తం పన న హోతి, ఫరుసధాతుకం ఖాయతి. నిక్ఖేన కతం ఘట్టనమజ్జనఞ్చేవ ఖమతి, వణ్ణవన్తఞ్చ హోతి. **జమ్బోనద**న్తి జమ్బునదియం నిబ్బత్తం. మహాజమ్బురుక్ఖస్స హి ఏకేకా సాఖా పణ్ణాస పణ్ణాస యోజనాని వడ్ఢితా, తాసు మహన్తా నదియో సన్దన్తి, తాసం నదీనం ఉభయతీరేసు జమ్బుపక్కానం పతితట్ఠానే సువణ్ణఙ్కురా ఉట్ఠహన్తి, తే నదీజలేన వుయ్హమానా అనుపుబ్బేన మహాసముద్దం పవిసన్తి. తం సన్ధాయ జమ్బోనదన్తి వుత్తం. **దక్ఖకమ్మారపుత్తఉక్కాముఖసుకుసలసమ్పహట్ఠ**న్తి దక్ఖేన సుకుసలేన కమ్మారపుత్తేన ఉక్కాముఖే పచిత్వా సమ్పహట్ఠం. **ఉక్కాముఖే**తి ఉద్ధనే. **సమ్పహట్ఠ**న్తి ధోతఘట్టితమజ్జితం. వత్థోపమే (మ॰ ని॰ ౧.౭౫-౭౬) చ ధాతువిభఙ్గే (మ॰ ని॰ ౩.౩౫౭-౩౬౦) చ పిణ్డసోధనం వుత్తం. ఇమస్మిం సుత్తే కతభణ్డసోధనం వుత్తం.

యం పన సబ్బవారేసు **ఫరిత్వా అధిముచ్చిత్వా**తి వుత్తం, తత్థ పఞ్చవిధం ఫరణం చేతోఫరణం కసిణఫరణం దిబ్బచక్ఖుఫరణం ఆలోకఫరణం సరీరఫరణన్తి. తత్థ చేతోఫరణం నామ లోకధాతుసహస్సే సత్తానం చిత్తజాననం. కసిణఫరణం నామ లోకధాతుసహస్సే కసిణపత్థరణం. దిబ్బచక్ఖుఫరణం నామ ఆలోకం వడ్ఢేత్వా దిబ్బేన చక్ఖునా సహస్సలోకధాతుదస్సనం. ఆలోకఫరణమ్పి ఏతదేవ. సరీరఫరణం నామ లోకధాతుసహస్సే సరీరపభాయ పత్థరణం. సబ్బత్థ ఇమాని పఞ్చ ఫరణాని అవినాసేన్తేన కథేతబ్బన్తి.

తిపిటకచూళాభయత్థేరో పనాహ – “మణిఓపమ్మే కసిణఫరణం వియ నిక్ఖోపమ్మే సరీరఫరణం వియ దిస్సతీ”తి. తస్స వాదం వియ అట్ఠకథా నామ నత్థీతి పటిక్ఖిత్వా సరీరఫరణం న సబ్బకాలికం, చత్తారిమాని ఫరణాని అవినాసేత్వావ కథేతబ్బన్తి వుత్తం. **అధిముచ్చతీ**తి పదం ఫరణపదస్సేవ వేవచనం, అథ వా **ఫరతీ**తి పత్థరతి. **అధిముచ్చతీ**తి జానాతి.

౧౬౯. **ఆభాతి**ఆదీసు ఆభాదయో నామ పాటియేక్కా దేవా నత్థి, తయో పరిత్తాభాదయో దేవా ఆభా నామ, పరిత్తాసుభాదయో చ. సుభకిణ్హాదయో చ సుభా నామ. వేహప్ఫలాదివారా పాకటాయేవ.

ఇమే తావ పఞ్చ ధమ్మే భావేత్వా కామావచరేసు నిబ్బత్తతు. బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తం పన ఆసవక్ఖయఞ్చ కథం పాపుణాతీతి? ఇమే పఞ్చ ధమ్మా సీలం, సో ఇమస్మిం సీలే పతిట్ఠాయ కసిణపరికమ్మం కత్వా తా తా సమాపత్తియో భావేత్వా రూపీబ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తతి, అరూపజ్ఝానాని నిబ్బత్తేత్వా అరూపీబ్రహ్మలోకే, సమాపత్తిపదట్ఠానం విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అనాగామిఫలం సచ్ఛికత్వా పఞ్చసు సుద్ధావాసేసు నిబ్బత్తతి. ఉపరిమగ్గం భావేత్వా ఆసవక్ఖయం పాపుణాతీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సఙ్ఖారుపపత్తిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సుఞ్ఞతవగ్గో

౧. చూళసుఞ్ఞతసుత్తవణ్ణనా

౧౭౬. ఏవం మే సుతన్తి చూళసుఞ్ఞతసుత్తం. తత్థ **ఏకమిద**న్తి థేరో కిర భగవతో వత్తం కత్వా అత్తనో దివాట్ఠానం గన్త్వా కాలపరిచ్ఛేదం కత్వా నిబ్బానారమ్మణం సుఞ్ఞతాఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసిన్నో యథాపరిచ్ఛేదేన వుట్ఠాసి. అథస్స సఙ్ఖారా సుఞ్ఞతో ఉపట్ఠహింసు. సో సుఞ్ఞతాకథం సోతుకామో జాతో. అథస్స ఏతదహోసి – "న ఖో పన సక్కా ధురేన ధురం పహరన్తేన వియ గన్త్వా 'సుఞ్ఞతాకథం మే, భన్తే, కథేథా'తి భగవన్తం వత్తుం, హన్దాహం యం మే భగవా నగరకం ఉపనిస్సాయ విహరన్తో ఏకం కథం కథేసి, తం సారేమి, ఏవం మే భగవా సుఞ్ఞతాకథం కథేస్సతీ"తి దసబలం సారేన్తో **ఏకమిద**న్తిఆదిమాహ.

తత్థ **ఇద**న్తి నిపాతమత్తమేవ. **కచ్చిమేతం, భన్తే**తి థేరో ఏకపదే ఠత్వా సట్ఠిపదసహస్సాని ఉగ్గహేత్వా ధారేతుం సమత్థో, కిం సో "సుఞ్ఞతావిహారేనా"తి ఏకం పదం ధారేతుం న సక్ఖిస్సతి, సోతుకామేన పన జానన్తేన వియ పుచ్ఛితుం న వట్టతి, పాకటం కత్వా విత్థారియమానం సుఞ్ఞతాకథం సోతుకామో అజానన్తో వియ ఏవమాహ. ఏకో అజానన్తోపి జానన్తో వియ హోతి, థేరో ఏవరూపం కోహఞ్ఞం కిం కరిస్సతి, అత్తనో జాననట్ఠానేపి భగవతో అపచితిం దస్సేత్వా "కచ్చిమేత"న్తిఆదిమాహ.

పుబ్బేపీతి పఠమబోధియం నగరకం ఉపనిస్సాయ విహరణకాలేపి. **ఏతరహిపీ**తి ఇదానిపి. ఏవం పన వత్వా చిన్తేసి – "ఆనన్దో సుఞ్ఞతాకథం సోతుకామో, ఏకో పన సోతుం సక్కోతి, న ఉగ్గహేతుం, ఏకో సోతుమ్పి ఉగ్గహేతుమ్పి సక్కోతి, న కథేతుం, ఆనన్దో పన సోతుమ్పి సక్కోతి ఉగ్గహేతుమ్పి కథేతుమ్పి, (కథేమిస్స) సుఞ్ఞతాకథ"న్తి. ఇతి తం కథేన్తో **సేయ్యథాపీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **సుఞ్ఞో హత్థిగవాస్సవళవేనా**తి తత్థ కట్ఠరూపపోత్థకరూపచిత్తరూపవసేన కతా హత్థిఆదయో అత్థి, వేస్సవణమన్ధాతాదీనం ఠితట్ఠానే చిత్తకమ్మవసేన కతమ్పి, రతనపరిక్ఖతానం వాతపానద్వారబన్ధమఞ్చపీఠాదీనం వసేన సణ్ఠితమ్పి, జిణ్ణపటిసఙ్ఖరణత్థం ఠపితమ్పి జాతరూపరజతం అత్థి, కట్ఠరూపాదివసేన కతా ధమ్మసవనపఞ్హపుచ్ఛనాదివసేన ఆగచ్ఛన్తా చ ఇత్థిపురిసాపి అత్థి, తస్మా న సో తేహి సుఞ్ఞో. ఇన్ద్రియబద్ధానం సవిఞ్ఞాణకానం హత్థిఆదీనం, ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే పరిభుఞ్జితబ్బస్స జాతరూపరజతస్స, నిబద్ధవాసం వసన్తానం ఇత్థిపురిసానఞ్చ అభావం సన్ధాయేతం వుత్తం.

భిక్ఖుసఙ్ఘం పటిచ్చాతి భిక్ఖూసు హి పిణ్డాయ పవిట్ఠేసుపి విహారభత్తం సాదియన్తేహి భిక్ఖూహి చేవ గిలానగిలానుపట్ఠాకఉద్దేసచీవరకమ్మపసుతాదీహి చ భిక్ఖూహి సో అసుఞ్ఞోవ హోతి, ఇతి నిచ్చమ్పి భిక్ఖూనం అత్థితాయ ఏవమాహ. **ఏకత్త**న్తి ఏకభావం, ఏకం అసుఞ్ఞతం అత్థీతి అత్థో. ఏకో అసుఞ్ఞభావో అత్థీతి వుత్తం హోతి. **అమనసికరిత్వా**తి చిత్తే అకత్వా అనావజ్జిత్వా అపచ్చవేక్ఖిత్వా. **గామసఞ్ఞ**న్తి గామోతి పవత్తవసేన వా కిలేసవసేన వా ఉప్పన్నం గామసఞ్ఞం. మనుస్ససఞ్ఞాయపి ఏసేవ నయో. **అరఞ్ఞసఞ్ఞం పటిచ్చ మనసి కరోతి ఏకత్త**న్తి ఇదం అరఞ్ఞం, అయం రుక్ఖో, అయం పబ్బతో, అయం నీలోభాసో వనసణ్డోతి ఏవం ఏకం అరఞ్ఞంయేవ పటిచ్చ అరఞ్ఞసఞ్ఞం మనసి కరోతి. **పక్ఖన్దతీ**తి ఓతరతి. **అధిముచ్చతీ**తి ఏవన్తి అధిముచ్చతి. **యే అస్సు దరథా**తి యే చ పవత్తదరథా వా కిలేసదరథా వా గామసఞ్ఞం పటిచ్చ భవేయ్యుం, తే ఇధ అరఞ్ఞసఞ్ఞాయ న సన్తి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **అత్థి చేవాయ**న్తి అయం పన ఏకం అరఞ్ఞసఞ్ఞం పటిచ్చ ఉప్పజ్జమానా పవత్తదరథమత్తా అత్థి.

యఞ్హి ఖో తత్థ న హోతీతి యం మిగారమాతుపాసాదే హత్థిఆదయో వియ ఇమిస్సా అరఞ్ఞసఞ్ఞాయ గామసఞ్ఞామనుస్ససఞ్ఞావసేన ఉప్పజ్జమానం పవత్తదరథకిలేసదరథజాతం, తం న హోతి. **యం పన తత్థ అవసిట్ఠ**న్తి యం మిగారమాతుపాసాదే భిక్ఖుసఙ్ఘో వియ తత్థ అరఞ్ఞసఞ్ఞాయ పవత్తదరథమత్తం అవసిట్ఠం హోతి. **తం సన్తమిదం అత్థీతి పజానాతీ**తి తం విజ్జమానమేవ "అత్థి ఇద"న్తి పజానాతి, **సుఞ్ఞతావక్కన్తీ**తి సుఞ్ఞతానిబ్బత్తి.

౧౭౭. **అమనసికరిత్వా మనుస్ససఞ్ఞ**న్తి ఇధ గామసఞ్ఞం న గణ్హాతి. కస్మా? ఏవం కిరస్స అహోసి – "మనుస్ససఞ్ఞాయ గామసఞ్ఞం నివత్తేత్వా, అరఞ్ఞసఞ్ఞాయ మనుస్ససఞ్ఞం, పథవీసఞ్ఞాయ అరఞ్ఞసఞ్ఞం, ఆకాసానఞ్చాయతనసఞ్ఞాయ పథవీసఞ్ఞం...పే.... నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసఞ్ఞాయ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞం , విపస్సనాయ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసఞ్ఞం, మగ్గేన విపస్సనం నివత్తేత్వా అనుపుబ్బేన అచ్చన్తసుఞ్ఞతం నామ దస్సేస్సామీ"తి. తస్మా ఏవం దేసనం ఆరభి. తత్థ **పథవీసఞ్ఞ**న్తి కస్మా అరఞ్ఞసఞ్ఞం పహాయ పథవీసఞ్ఞం మనసి కరోతి? అరఞ్ఞసఞ్ఞాయ విసేసానధిగమనతో. యథా హి పురిసస్స రమణీయం ఖేత్తట్ఠానం దిస్వా – "ఇధ వుత్తా సాలిఆదయో సుట్ఠు సమ్పజ్జిస్సన్తి, మహాలాభం లభిస్సామీ"తి సత్తక్ఖత్తుమ్పి ఖేత్తట్ఠానం ఓలోకేన్తస్స సాలిఆదయో న సమ్పజ్జన్తేవ, సచే పన తం ఠానం విహతఖాణుకకణ్టకం కత్వా కసిత్వా వపతి, ఏవం సన్తే సమ్పజ్జన్తి, ఏవమేవ – "ఇదం అరఞ్ఞం, అయం రుక్ఖో, అయం పబ్బతో, అయం నీలోభాసో వనసణ్డో"తి సచేపి సత్తక్ఖత్తుం అరఞ్ఞసఞ్ఞం మనసి కరోతి, నేవూపచారం న సమాధిం పాపుణాతి, పథవీసఞ్ఞాయ పనస్స ధువసేవనం కమ్మట్ఠానం పథవీకసిణం పరికమ్మం కత్వా ఝానాని నిబ్బత్తేత్వా ఝానపదట్ఠానమ్పి విపస్సనం వడ్ఢేత్వా సక్కా అరహత్తం పాపుణితుం. తస్మా అరఞ్ఞసఞ్ఞం పహాయ పథవీసఞ్ఞం మనసి కరోతి. **పటిచ్చా**తి పటిచ్చ సమ్భూతం.

ఇదాని యస్మిం పథవీకసిణే సో పథవీసఞ్ఞీ హోతి, తస్స ఓపమ్మదస్సనత్థం **సేయ్యథాపీ**తిఆదిమాహ. తత్థ ఉసభస్స ఏతన్తి **ఆసభం**. అఞ్ఞేసం పన గున్నం గణ్డాపి హోన్తి పహారాపి. తేసఞ్హి చమ్మం పసారియమానం నిబ్బలికం న హోతి, ఉసభస్స లక్ఖణసమ్పన్నతాయ తే దోసా నత్థి. తస్మా తస్స చమ్మం గహితం. **సఙ్కుసతేనా**తి ఖిలసతేన. **సువిహత**న్తి పసారేత్వా సుట్ఠు విహతం. ఊనకసతసఙ్కువిహతఞ్హి నిబ్బలికం న హోతి, సఙ్కుసతేన విహతం భేరితలం వియ నిబ్బలికం హోతి. తస్మా ఏవమాహ. **ఉక్కూలవిక్కూల**న్తి ఉచ్చనీచం థలట్ఠానం నిన్నట్ఠానం. **నదీవిదుగ్గ**న్తి నదియో చేవ దుగ్గమట్ఠానఞ్చ. **పథవీసఞ్ఞం పటిచ్చ మనసి కరోతి ఏకత్త**న్తి కసిణపథవియంయేవ పటిచ్చ సమ్భూతం ఏకం సఞ్ఞం మనసి కరోతి. **దరథమత్తా**తి ఇతో పట్ఠాయ సబ్బవారేసు పవత్తదరథవసేన దరథమత్తా వేదితబ్బా.

౧౮౨. **అనిమిత్తం చేతోసమాధి**న్తి విపస్సనాచిత్తసమాధిం. సో హి నిచ్చనిమిత్తాదివిరహితో అనిమిత్తోతి వుచ్చతి. **ఇమమేవ కాయ**న్తి విపస్సనాయ వత్థుం దస్సేతి. తత్థ **ఇమమేవా**తి ఇమం ఏవ చతుమహాభూతికం. **సళాయతనిక**న్తి సళాయతనపటిసంయుత్తం. **జీవితపచ్చయా**తి యావ జీవితిన్ద్రియానం పవత్తి, తావ జీవితపచ్చయా పవత్తదరథమత్తా అత్థీతి వుత్తం హోతి.

౧౮౩. పున **అనిమిత్త**న్తి విపస్సనాయ పటివిపస్సనం దస్సేతుం వుత్తం. **కామాసవం పటిచ్చా**తి కామాసవం పటిచ్చ ఉప్పజ్జనపవత్తదరథా ఇధ న సన్తి, అరియమగ్గే చేవ అరియఫలే చ నత్థీతి వుత్తం హోతి. **ఇమమేవ కాయ**న్తి ఇమం ఉపాదిసేసదరథదస్సనత్థం వుత్తం. ఇతి మనుస్ససఞ్ఞాయ గామసఞ్ఞం నివత్తేత్వా...పే.... మగ్గేన విపస్సనం నివత్తేత్వా అనుపుబ్బేన అచ్చన్తసుఞ్ఞతా నామ దస్సితా హోతి.

౧౮౪. పరిసుద్ధన్తి నిరుపక్కిలేసం. **అనుత్తరన్తి** ఉత్తరవిరహితం సబ్బసేట్ఠం. **సుఞ్ఞతన్తి** సుఞ్ఞతఫలసమాపత్తిం. **తస్మాతి** యస్మా అతీతేపి, బుద్ధపచ్చేకబుద్ధబుద్ధసావకసఙ్ఖాతా సమణబ్రాహ్మణా. అనాగతేపి, ఏతరహిపి బుద్ధబుద్ధసావకసఙ్ఖాతా సమణబ్రాహ్మణా ఇమంయేవ పరిసుద్ధం పరమం అనుత్తరం సుఞ్ఞతం ఉపసమ్పజ్జ విహరింసు విహరిస్సన్తి విహరన్తి చ, తస్మా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

చూళసుఞ్ఞతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. మహాసుఞ్ఞతసుత్తవణ్ణనా

౧౮౫. ఏవం మే సుతన్తి మహాసుఞ్ఞతసుత్తం. తత్థ **కాళఖేమకస్సాతి** ఛవివణ్ణేన సో కాళో, ఖేమకోతి పనస్స నామం. **విహారోతి** తస్మింయేవ నిగ్రోధారామే ఏకస్మిం పదేసే పాకారేన పరిక్ఖిపిత్వా ద్వారకోట్ఠకం మాపేత్వా హంసవట్టకాదిసేనాసనాని చేవ మణ్డలమాళభోజనసాలాదీని చ పతిట్ఠపేత్వా కతో విహారో. **సమ్బహులాని సేనాసనానీతి** మఞ్చో పీఠం భిసిబిమ్బోహనం తట్టికా చమ్మఖణ్డో తిణసన్థారో పణ్ణసన్థారో పలాలసన్థారోతిఆదీని పఞ్ఞత్తాని హోన్తి, మఞ్చేన మఞ్చం... పే.... పలాలసన్థారేనేవ పలాలసన్థారం ఆహచ్చ ఠపితాని, గణభిక్ఖూనం వసనట్ఠానసదిసం అహోసి.

సమ్బహులా ను ఖోతి భగవతో బోధిపల్లఙ్కేయేవ సబ్బకిలేసానం సముగ్ఘాటితత్తా సంసయో నామ నత్థి, వితక్కపుబ్బభాగా పుచ్ఛా, వితక్కపుబ్బభాగే చాయం నుకారో నిపాతమత్తో. పాటిమత్థకం గచ్ఛన్తే అవినిచ్ఛితో నామ న హోతి. ఇతో కిర పుబ్బే భగవతా దస ద్వాదస భిక్ఖూ ఏకట్ఠానే వసన్తా న దిట్ఠపుబ్బా.

అథస్స ఏతదహోసి – గణవాసో నామాయం వట్టే ఆచిణ్ణసమాచిణ్ణో నదీఓతిణ్ణఉదకసదిసో, నిరయతిరచ్ఛానయోనిపేత్తివిసయాసురకాయేసుపి, మనుస్సలోక-దేవలోకబ్రహ్మలోకేసుపి గణవాసోవ ఆచిణ్ణో. దసయోజనసహస్సో హి **నిరయో** తిపుచుణ్ణభరితా నాళి వియ సత్తేహి నిరన్తరో, పఞ్చవిధబన్ధనకమ్మకారణకరణట్ఠానే సత్తానం పమాణం వా పరిచ్ఛేదో వా నత్థి, తథా వాసీహి తచ్ఛనాదిఠానేసు, ఇతి గణభూతావ పచ్చన్తి. **తిరచ్ఛానయోనియం** ఏకస్మిం వమ్మికే ఉపసికానం పమాణం వా పరిచ్ఛేదో వా నత్థి, తథా ఏకేకబిలాదీసుపి కిపిల్లికాదీనం. తిరచ్ఛానయోనియమ్పి గణవాసోవ. **పేతనగరాని** చ గావుతికాని అడ్ఢయోజనికానిపి పేతభరితాని హోన్తి. ఏవం పేత్తివిసయేపి గణవాసోవ. **అసురభవనం** దసయోజనసహస్సం కణ్ణే పక్ఖిత్తసూచియా కణ్ణబిలం వియ హోతి. ఇతి అసురకాయేపి గణవాసోవ. **మనుస్సలోకే** సావత్థియం సత్తపణ్ణాస కులసతసహస్సాని, రాజగహే అన్తో చ బహి చ అట్ఠారస మనుస్సకోటియో వసింసు. ఏవం అఞ్ఞేసుపి ఠానేసూతి మనుస్సలోకేపి గణవాసోవ. **భుమ్మదేవతా** ఆదిం కత్వా దేవలోకబ్రహ్మలోకేసుపి గణవాసోవ. ఏకేకస్స హి దేవపుత్తస్స అడ్ఢతియా నాటకకోటియో హోన్తి, నవపి కోటియో హోన్తి, ఏకట్ఠానే దససహస్సాపి బ్రహ్మానో వసన్తి.

తతో చిన్తేసి – "మయా సతసహస్సకప్పాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని గణవాసవిద్ధంసనత్థం దస పారమియో పూరితా, ఇమే చ భిక్ఖూ ఇతో పట్ఠాయేవ గణం బన్ధిత్వా గణాభిరతా జాతా అననుచ్ఛవికం కరోన్తీ"తి. సో ధమ్మసంవేగం ఉప్పాదేత్వా పున చిన్తేసి – "సచే 'ఏకట్ఠానే ద్వీహి భిక్ఖూహి న వసితబ్బ'న్తి సక్కా భవేయ్య సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతుం, సిక్ఖాపదం

పఞ్హాపేయ్యం, న ఖో పనేతం సక్కా. హన్దాహం మహాసుఞ్ఞతాపటిపత్తిం నామ సుత్తన్తం దేసేమి, యం సిక్ఖాకామానం కులపుత్తానం సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తి వియ నగరద్వారే నిక్ఖిత్తసబ్బకాయికఆదాసో వియ చ భవిస్సతి. తతో యథా నామేకస్మిం ఆదాసే ఖత్తియాదయో అత్తనో వజ్జం దిస్వా తం పహాయ అనవజ్జా హోన్తి, ఏవమేవం మయి పరినిబ్బుతేపి పఞ్చవస్ససహస్సాని ఇమం సుత్తం ఆవజ్జిత్వా గణం వినోదేత్వా ఏకీభావాభిరతా కులపుత్తా వట్టదుక్ఖస్స అన్తం కరిస్సన్తీ"తి. భగవతో చ మనోరథం పూరేన్తా వియ ఇమం సుత్తం ఆవజ్జిత్వా గణం వినోదేత్వా వట్టదుక్ఖం ఖేపేత్వా పరినిబ్బుతా కులపుత్తా గణనపథం వీతివత్తా. వాలికపిట్ఠివిహారేపి హి ఆభిధమ్మికఅభయత్థేరో నామ వస్సూపనాయికసమయే సమ్బహులేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఇమం సుత్తం సజ్ఝాయిత్వా "సమ్మాసమ్బుద్ధో ఏవం కారేతి, మయం కిం కరోమా"తి ఆహ. తే సబ్బేపి అన్తోవస్సే గణం వినోదేత్వా ఏకీభావాభిరతా అరహత్తం పాపుణింసు. గణభేదనం నామ ఇదం సుత్తన్తి.

౧౮౬. **ఘటాయా**తి ఏవంనామకస్స సక్కస్స. **విహారే**తి అయమ్పి విహారో నిగ్రోధారామస్సేవ ఏకదేసే కాళఖేమకస్స విహారో వియ కతోతి వేదితబ్బో. **చీవరకమ్మ**న్తి జిణ్ణమలినానం అగ్గళట్ఠానుప్పాదనధోవనాదీహి కతపరిభణ్డమ్పి, చీవరత్థాయ ఉప్పన్నవత్థానం విచారణసిబ్బనాదీహి అకతం సంవిధానమ్పి వట్టతి, ఇధ పన అకతం సంవిధానం అధిప్పేతం. మనుస్సా హి ఆనన్దత్థేరస్స చీవరసాటకే అదంసు. తస్మా థేరో సమ్బహులే భిక్ఖూ గహేత్వా తత్థ చీవరకమ్మం అకాసి. తేపి భిక్ఖూ పాతోవ సూచిపాసకస్స పఞ్ఞాయనకాలతో పట్ఠాయ నిసిన్నా అపఞ్ఞాయనకాలే ఉట్ఠహన్తి. సూచికమ్మే నిట్ఠితేయేవ సేనాసనాని సంవిదహిస్సామాతి న సంవిదహింసు. **చీవరకారసమయో నో**తి థేరో కిర చిన్తేసి – "అద్ధా ఏతేహి భిక్ఖూహి న పటిసామితాని సేనాసనాని, భగవతా చ దిట్ఠాని భవిస్సన్తి. ఇతి అనత్తమనో సత్థా సుట్ఠు నిగ్గహేతుకామో, ఇమేసం భిక్ఖూనం ఉపత్థమ్భో భవిస్సామీ"తి; తస్మా ఏవమాహ. అయం పనేత్థ అధిప్పాయో – "న, భన్తే, ఇమే భిక్ఖూ కమ్మారామా ఏవ, చీవరకిచ్చవసేన పన ఏవం వసన్తీ"తి.

న ఖో, ఆనన్దాతి, ఆనన్ద, కమ్మసమయో వా హోతు అకమ్మసమయో వా, చీవరకారసమయో వా హోతు అచీవరకారసమయో వా, అథ ఖో సఙ్గణికారామో భిక్ఖు న సోభతియేవ. మా త్వం అనుపత్థమ్భట్ఠానే ఉపత్థమ్భో అహోసీతి. తత్థ **సఙ్గణికా**తి సకపరిససమోధానం. **గణో**తి నానాజనసమోధానం. ఇతి సఙ్గణికారామో వా హోతు గణారామో వా, సబ్బథాపి గణబాహుల్లాభిరతో గణబన్ధనబద్ధో భిక్ఖు న సోభతి. పచ్ఛాభత్తే పన దివాట్ఠానం సమ్మజ్జిత్వా సుధోతహత్థపాదో మూలకమ్మట్ఠానం గహేత్వా ఏకారామతమనుయుత్తో భిక్ఖు బుద్ధసాసనే సోభతి. **నేక్ఖమ్మసుఖ**న్తి కామతో నిక్ఖన్తస్స సుఖం. **పవివేకసుఖమ్పి** కామపవివేకసుఖమేవ. రాగాదీనం పన వూపసమత్థాయ సంవత్తతీతి **ఉపసమసుఖం**. మగ్గసమ్బోధత్థాయ సంవత్తతీతి **సమ్బోధిసుఖం. నికామలాభీ**తి కామలాభీ ఇచ్ఛితలాభీ. **అకిచ్ఛలాభీ**తి అదుక్ఖలాభీ. **అకసిరలాభీ**తి విపులలాభీ.

సామాయికన్తి అప్పితప్పితసమయే కిలేసేహి విముత్తం. **కన్త**న్తి మనాపం. **చేతోవిముత్తి**న్తి రూపారూపావచరచిత్తవిముత్తిం. వుత్తఞ్హేతం – "చత్తారి చ ఝానాని చతస్సో చ అరూపసమాపత్తియో, అయం సామాయికో విమోక్ఖో"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౨౧౩). **అసామాయిక**న్తి న సమయవసేన కిలేసేహి విముత్తం, అథ ఖో అచ్చన్తవిముత్తం లోకుత్తరం వుత్తం. వుత్తఞ్హేతం – "చత్తారో చ అరియమగ్గా చత్తారి చ సామఞ్ఞఫలాని, అయం అసామాయికో విమోక్ఖో"తి. **అకుప్ప**న్తి కిలేసేహి అకోపేతబ్బం.

ఏత్తావతా కిం కథితం హోతి? సఙ్గణికారామో భిక్ఖు గణబన్ధనబద్ధో నేవ లోకియగుణం, న చ లోకుత్తరగుణం నిబ్బత్తేతుం సక్కోతి, గణం వినోదేత్వా పన ఏకాభిరతో సక్కోతి. తథా హి విపస్సీ బోధిసత్తో చతురాసీతియా పబ్బజితసహస్సేహి పరివుతో సత్త వస్సాని విచరన్తో సబ్బఞ్ఞుగుణం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖి, గణం వినోదేత్వా సత్తదివసే ఏకీభావాభిరతో బోధిమణ్డం ఆరుయ్హ సబ్బఞ్ఞుగుణం నిబ్బత్తేసి. అమ్హాకం బోధిసత్తో పఞ్చవగ్గియేహి సద్ధిం ఛబ్బస్సాని విచరన్తో సబ్బఞ్ఞుగుణం నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖి, తేసు పక్కన్తేసు ఏకీభావాభిరతో బోధిమణ్డం ఆరుయ్హ సబ్బఞ్ఞుగుణం నిబ్బత్తేసి.

ఏవం సఙ్గణికారామస్స గుణాధిగమాభావం దస్సేత్వా ఇదాని దోసుప్పత్తిం దస్సేన్తో **నాహం ఆనన్దా**తిఆదిమాహ. తత్థ **రూప**న్తి సరీరం. **యత్థ రత్తస్సా**తి యస్మిం రూపే రాగవసేన రత్తస్స. **న ఉప్పజ్జేయ్యు**న్తి యస్మిం రూపే రత్తస్స న ఉప్పజ్జేయ్యుం, తం రూపం న సమనుపస్సామి, అథ ఖో సారిపుత్తమోగ్గల్లానానం దసబలసావకత్తుపగమనసఙ్ఖాతేన అఞ్ఞథాభావేన సఞ్చయస్స వియ, ఉపాలిగహపతినో అఞ్ఞథాభావేన నాటపుత్తస్స వియ, పియజాతికసుత్తే సేట్ఠిఆదీనం వియ చ ఉప్పజ్జన్తియేవ.

౧౮౭. **అయం ఖో పనానన్దా**తి కో అనుసన్ధి? సచే హి కోచి దుబ్బుద్ధి నవపబ్బజితో వదేయ్య – "సమ్మాసమ్బుద్ధో ఖేత్తం పవిట్ఠా గావియో వియ అమ్హేయేవ గణతో నీహరతి, ఏకీభావే నియోజేతి, సయం పన రాజరాజమహామత్తాదీహి పరివుతో విహరతీ"తి, తస్స వచనోకాసుపచ్ఛేదనత్థం – "చక్కవాళపరియన్తాయ పరిసాయ మజ్ఝే నిసిన్నోపి తథాగతో ఏకకోవా"తి దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. తత్థ **సబ్బనిమిత్తాన**న్తి రూపాదీనం సఙ్ఖనిమిత్తానం. **అజ్ఝత్త**న్తి విసయజ్ఝత్తం. **సుఞ్ఞత**న్తి సుఞ్ఞతఫలసమాపత్తిం. **తత్ర చే**తి ఉపయోగత్థే భుమ్మం, తం చేతి వుత్తం హోతి. పున **తత్రా**తి తస్మిం పరిసమజ్ఝే ఠితో. **వివేకనిన్నే**నాతి నిబ్బాననిన్నేన. **బ్యన్తీభూతేనా**తి ఆసవట్ఠానీయధమ్మేహి విగతన్తేన నిస్సటేన విసంయుత్తేన. **ఉయ్యోజనికపటిసంయుత్త**న్తి గచ్ఛథ తుమ్హేతి ఏవం ఉయ్యోజనికేన వచనేన పటిసంయుత్తం.

కాయ పన వేలాయ భగవా ఏవం కథేతి? పచ్ఛాభత్తకిచ్చవేలాయ, వా పురిమయామకిచ్చవేలాయ వా. భగవా హి పచ్ఛాభత్తే గన్ధకుటియం సీహసెయ్యం కప్పేత్వా వుట్ఠాయ ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసీదతి. తస్మిం సమయే ధమ్మస్సవనత్థాయ పరిసా సన్నిపతన్తి. అథ భగవా కాలం విదిత్వా గన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా బుద్ధాసనవరగతో ధమ్మం దేసేత్వా భేసజ్జతేలపాకం గణ్హన్తో వియ కాలం అనతిక్కమిత్వా వివేకనిన్నేన చిత్తేన పరిసం ఉయ్యోజేతి . పురిమయామేపి "అభిక్కన్తా ఖో వాసేట్ఠా రత్తి, యస్స దాని కాలం మఞ్ఞథా"తి (దీ. ని. ౩.౨౯౯) ఏవం ఉయ్యోజేతి . బుద్ధానఞ్హి బోధిపత్తితో పట్ఠాయ ద్వే పఞ్చవిఞ్ఞాణానిపి నిబ్బాననిన్నానేవ. **తస్మాతిహానన్దా**తి యస్మా సుఞ్ఞతావిహారో సన్తో పణీతో, తస్మా.

౧౮౮. **అజ్ఝత్తమేవా**తి గోచరజ్ఝత్తమేవ. **అజ్ఝత్తం సుఞ్ఞత**న్తి ఇధ నియకజ్ఝత్తం, అత్తనో పఞ్చసు ఖన్ధేసు నిస్సితన్తి అత్థో. **సమ్పజానో హోతీ**తి కమ్మట్ఠానస్స అసమ్పజ్జనభావజాననేన సమ్పజానో. **బహిద్ధా**తి పరస్స పఞ్చసు ఖన్ధేసు. **అజ్ఝత్తబహిద్ధా**తి కాలేన అజ్ఝత్తం కాలేన బహిద్ధా . **ఆనేఞ్జ**న్తి ఉభతోభాగవిముత్తో భవిస్సామాతి ఆనేఞ్జం అరూపసమాపత్తిం మనసి కరోతి.

తస్మింయేవ పురిమస్మిన్తి పాదకజ్ఝానం సన్ధాయ వుత్తం. అపగుణపాదకజ్ఝానతో వుట్ఠితస్స హి అజ్ఝత్తం సుఞ్ఞతం మనసికరోతో తత్థ చిత్తం న పక్ఖన్దతి. తతో "పరస్స సన్తానే ను ఖో కథ"న్తి బహిద్ధా మనసి కరోతి, తత్థపి న పక్ఖన్దతి. తతో – "కాలేన అత్తనో సన్తానే, కాలేన పరస్స సన్తానే ను ఖో కథ"న్తి అజ్ఝత్తబహిద్ధా మనసి కరోతి, తత్థపి న పక్ఖన్దతి. తతో

ఉభతోభాగవిముత్తో హోతుకామో "అరూపసమాపత్తియం ను ఖో కథ"న్తి ఆనేఞ్జం మనసి కరోతి, తత్థపి న పక్ఖన్దతి. ఇదాని – "న మే చిత్తం పక్ఖన్దతీతి విస్సట్ఠవీరియేన ఉపట్ఠాకాదీనం పచ్ఛతో న చరితబ్బం, పాదకజ్ఝానమేవ పన సాధుకం పునప్పునం మనసికాతబ్బం. ఏవమస్స రుక్ఖే ఛిన్దతో ఫరసుమ్హి అవహాస్తే పున నిసితం కారేత్వా ఛిన్దన్తస్స ఛిజ్జేసు ఫరసు వియ కమ్మట్ఠానే మనసికారో వహతీ"తి దస్సేతుం **తస్మింయేవాతి**ఆదిమాహ. ఇదానిస్స ఏవం పటిపన్నస్స యం యం మనసి కరోతి, తత్థ తత్థ మనసికారో సమ్పజ్జతీతి దస్సేన్తో **పక్ఖన్దతీతి** ఆహ.

౧౮౯. **ఇమినా విహారేనాతి** ఇమినా సమథవిపస్సనావిహారేన. **ఇతిహ తత్థ సమ్పజానోతి** ఇతి చఙ్కమన్తోపి తస్మిం కమ్మట్ఠానే సమ్పజ్జమానే "సమ్పజ్జతి మే కమ్మట్ఠాన"న్తి జాననేన సమ్పజానో హోతి. **సయతీతి** నిపజ్జతి. ఏత్థ కఞ్చి కాలం చఙ్కమిత్వా – "ఇదాని ఏత్తకం కాలం చఙ్కమితుం సక్ఖిస్సామీ"తి ఞత్వా ఇరియాపథం అహాపేత్వా ఠాతబ్బం. ఏస నయో సబ్బవారేసు . **న కథేస్సామీతి, ఇతిహ తత్థాతి** ఏవం న కథేస్సామీతి జాననేన తత్థ సమ్పజానకారీ హోతి.

పున దుతియవారే **ఏవరూపిం కథం కథేస్సామీతి** జాననేన సమ్పజానకారీ హోతి, ఇమస్స భిక్ఖునో సమథవిపస్సనా తరుణావ, తాసం అనురక్ఖణత్థం –

> "ఆవాసో గోచరో భస్సం, పుగ్గలో అథ భోజనం;
> ఉతు ఇరియాపథో చేవ, సప్పాయో సేవితబ్బకో"తి.

సత్త సప్పాయాని ఇచ్ఛితబ్బాని. తేసం దస్సనత్థమిదం వుత్తం. వితక్కవారేసు అవితక్కనస్స చ వితక్కనస్స చ జాననేన సమ్పజానతా వేదితబ్బా.

౧౯౦. ఇతి వితక్కపహానేన ద్వే మగ్గే కథేత్వా ఇదాని తతియమగ్గస్స విపస్సనం ఆచిక్ఖన్తో **పఞ్చ ఖో ఇమే, ఆనన్ద, కామగుణాతి**ఆదిమాహ. **ఆయతనేతి** తేసుయేవ కామగుణేసు కిస్మిఞ్చిదేవ కిలేసుప్పత్తికారణే. **సముదాచారోతి** సముదాచరణతో అప్పహీనకిలేసో. **ఏవం సన్తన్తి** ఏవం విజ్జమానమేవ. **సమ్పజానోతి** కమ్మట్ఠానస్స అసమ్పత్తిజాననేన సమ్పజానో. దుతియవారే **ఏవం సన్తమేతన్తి** ఏవం సన్తే ఏతం. **సమ్పజానోతి** కమ్మట్ఠానసమ్పత్తిజాననేన సమ్పజానో. అయఞ్హి "పహీనో ను ఖో మే పఞ్చసు కామగుణేసు ఛన్దరాగో నో"తి పచ్చవేక్ఖమానో అపహీనభావం ఞత్వా వీరియం పగ్గహేత్వా తం అనాగామిమగ్గేన సముగ్ఘాటేతి, తతో మగ్గానన్తరం ఫలం, ఫలతో వుట్ఠాయ పచ్చవేక్ఖమానో పహీనభావం జానాతి, తస్స జాననేన "సమ్పజానో హోతీ"తి వుత్తం.

౧౯౧. ఇదాని అరహత్తమగ్గస్స విపస్సనం ఆచిక్ఖన్తో **పఞ్చ ఖో ఇమే, ఆనన్ద, ఉపాదానక్ఖన్ధాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **సో పహీయతీతి** రూపే అస్మీతి మానో అస్మీతి ఛన్దో అస్మీతి అనుసయో పహీయతి. తథా వేదనాదీసు సమ్పజానతా వుత్తనాయేనేవ వేదితబ్బా.

ఇమే ఖో తే, ఆనన్ద, ధమ్మాతి హేట్ఠా కథితే సమథవిపస్సనామగ్గఫలధమ్మే సన్ధాయాహ. **కుసలాయతికాతి** కుసలతో ఆగతా. కుసలా హి కుసలాపి హోన్తి కుసలాయతికాపి, సేయ్యథిదం, పఠమజ్ఝానం కుసలం, దుతియజ్ఝానం కుసలఞ్చేవ కుసలాయతికఞ్చ...పే.... ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం కుసలం, నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం కుసలఞ్చేవ కుసలాయతికఞ్చ, నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం కుసలం, సోతాపత్తిమగ్గో కుసలో చేవ కుసలాయతికో చ...పే.... అనాగామిమగ్గో కుసలో,

అరహత్తమగ్గో కుసలో చేవ కుసలాయతికో చ. తథా పఠమజ్ఝానం కుసలం, తంసమ్పయుత్తకా ధమ్మా కుసలా చేవ కుసలాయతికా చ…పే… అరహత్తమగ్గో కుసలో, తంసమ్పయుత్తకా ధమ్మా కుసలా చేవ కుసలాయతికా చ.

అరియాతి నిక్కిలేసా విసుద్ధా. **లోకుత్తరాతి** లోకే ఉత్తరా విసిట్ఠా. **అనవక్కన్తా పాపిమతాతి** పాపిమన్తేన మారేన అనోక్కన్తా. విపస్సనాపాదకా అట్ఠ సమాపత్తియో అప్పేత్వా నిసిన్నస్స హి భిక్ఖునో చిత్తం మారో న పస్సతి, "ఇదం నామ ఆరమ్మణం నిస్సాయ సంవత్తతీ"తి జానితుం న సక్కోతి. తస్మా "అనవక్కన్తా"తి వుత్తం.

తం కిం మఞ్ఞసీతి ఇదం కస్మా ఆహ? గణేపి ఏకో ఆనిసంసో అత్థి, తం దస్సేతుం ఇదమాహ. **అనుబన్ధితున్తి** అనుగచ్ఛితుం పరిచరితుం.

న ఖో, ఆనన్దాతి ఏత్థ కిఞ్చాపి భగవతా – "సుతావుధో, భిక్ఖవే, అరియసావకో అకుసలం పజహతి, కుసలం భావేతి, సావజ్జం పజహతి, అనవజ్జం భావేతి, సుద్ధం అత్తానం పరిహరతీ"తి (అం. ని. ౭.౬౭) బహుస్సుతో పఞ్చావుధసమ్పన్నో యోధో వియ కతో. యస్మా పన నో సుతపరియత్తిం ఉగ్గహేత్వాపి తదనుచ్ఛవికం అనులోమపటిపదం న పటిపజ్జతి, న తస్స తం ఆవుధం హోతి. యో పటిపజ్జతి, తస్సేవ హోతి. తస్మా ఏతదత్థం అనుబన్ధితుం నారహతీతి దస్సేన్తో **న ఖో, ఆనన్దాతి** ఆహ.

ఇదాని యదత్థం అనుబన్ధితబ్బో, తం దస్సేతుం **యా చ ఖో**తిఆదిమాహ. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే తీసు ఠానేసు దస కథావత్థూని ఆగతాని. "ఇతి ఏవరూపం కథం కథేస్సామీ"తి సప్పాయాసప్పాయవసేన ఆగతాని, "యదిదం సుత్తం గేయ్య"న్తి ఏత్థ సుతపరియత్తివసేన ఆగతాని, ఇమస్మిం ఠానే పరిపూరణవసేన ఆగతాని. తస్మా ఇమస్మిం సుత్తే దస కథావత్థూని కథేన్తేన ఇమస్మిం ఠానే ఠత్వా కథేతబ్బాని.

ఇదాని యస్మా ఏకచ్చస్స ఏకకస్స విహరతోపి అత్థో న సమ్పజ్జతి, తస్మా తం సన్ధాయ ఏకీభావే ఆదీనవం దస్సేన్తో **ఏవం సన్తే ఖో, ఆనన్దా**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏవం సన్తేతి** ఏవం ఏకీభావే సన్తే.

౧౯౩. **సత్థాతి** బాహిరకో తిత్థకరసత్థా. **అన్వావత్తన్తీతి** అనుఆవత్తన్తి ఉపసఙ్కమన్తి. **ముచ్ఛం కామయతీతి** ముచ్ఛనతణ్హం పత్థేతి, పవత్తేతీతి అత్థో. **ఆచరియూపద్దవేనాతి** అబ్భన్తరే ఉప్పన్నేన కిలేసూపద్దవేన ఆచరియస్సుపద్దవో. సేసుపద్దవేసుపి ఏసేవ నయో. **అవధింసు నన్తి** మారయింసు నం. ఏతేన హి గుణమరణం కథితం.

వినిపాతాయాతి సుట్ఠు నిపతనాయ. కస్మా పన బ్రహ్మచారుపద్దవోవ – "దుక్ఖవిపాకతరో చ కటుకవిపాకతరో చ వినిపాతాయ చ సంవత్తతీ"తి వుత్తోతి. బాహిరపబ్బజ్జా హి అప్పలాభా, తత్థ మహన్తో నిబ్బత్తేతబ్బగుణో నత్థి, అట్ఠసమాపత్తిపఞ్చాభిఞ్ఞామత్తకమేవ హోతి. ఇతి యథా గద్రభపిట్ఠితో పతితస్స మహన్తం దుక్ఖం న హోతి, సరీరస్స పంసుమక్ఖనమత్తమేవ హోతి, ఏవం బాహిరసమయే లోకియగుణమత్తతోవ పరిహాయతి, తేన పురిమం ఉపద్దవద్వయం న ఏవం వుత్తం. సాసనే పన పబ్బజ్జా మహాలాభా, తత్థ చత్తారో మగ్గా చత్తారి ఫలాని నిబ్బానన్తి మహన్తా అధిగన్తబ్బగుణా. ఇతి యథా ఉభతో సుజాతో ఖత్తియకుమారో హత్థిక్ఖన్ధవరగతో నగరం అనుసఞ్చరన్తో హత్థిక్ఖన్ధతో పతితో మహాదుక్ఖం నిగచ్ఛతి, ఏవం సాసనతో పరిహాయమానో నవహి లోకుత్తరగుణేహి పరిహాయతి. తేనాయం బ్రహ్మచారుపద్దవో ఏవం వుత్తో.

౧౯౬. **తస్మా**తి యస్మా సేసుపద్దవేహి బ్రహ్మచారుపద్దవో దుక్ఖవిపాకతరో, యస్మా వా సపత్తపటిపత్తిం వీతిక్కమన్తో దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తతి, మిత్తపటిపత్తి హితాయ, తస్మా. ఏవం ఉపరిమేనపి హేట్ఠిమేనపి అత్థేన యోజేతబ్బం. **మిత్తవతాయా**తి మిత్తపటిపత్తియా. **సపత్తవతాయా**తి వేరపటిపత్తియా.

వోక్కమ్మ చ సత్థుసాసనాతి దుక్కటదుబ్భాసితమత్తమ్పి హి సఞ్చిచ్చ వీతిక్కమన్తో వోక్కమ్మ వత్తతి నామ. తదేవ అవీతిక్కమన్తో న వోక్కమ్మ వత్తతి నామ.

న వో అహం, ఆనన్ద, తథా పరక్కమిస్సామీతి అహం తుమ్హేసు తథా న పటిపజ్జిస్సామి. **ఆమకే**తి అపక్కే. **ఆమకమత్తే**తి ఆమకే నాతిసుక్ఖే భాజనే. కుమ్భకారో హి ఆమకం నాతిసుక్ఖం అపక్కం ఉభోహి హత్థేహి సణ్హికం గణ్హాతి "మా భిజ్జతూ"తి. ఇతి యథా కుమ్భకారో తత్థ పటిపజ్జతి, నాహం తుమ్హేసు తథా పటిపజ్జిస్సామి. **నిగ్గయ్హ నిగ్గయ్హా**తి సకిం ఓవదిత్వా తుణ్హీ న భవిస్సామి, నిగ్గణ్హిత్వా నిగ్గణ్హిత్వా పునప్పునం ఓవదిస్సామి అనుసాసిస్సామి. **పవయ్హ పవయ్హా**తి దోసే పవాహేత్వా పవాహేత్వా. యథా పక్కభాజనేసు కుమ్భకారో భిన్నఛిన్నజజ్జరాని పవాహేత్వా ఏకతో కత్వా సుపక్కానేవ ఆకోటేత్వా ఆకోటేత్వా గణ్హాతి, ఏవమేవ అహమ్పి పవాహేత్వా పవాహేత్వా పునప్పునం ఓవదిస్సామి అనుసాసిస్సామి. **యో సారో సో ఠస్సతీ**తి ఏవం వో మయా ఓవదియమానానం యో మగ్గఫలసారో, సో ఠస్సతి. అపిచ లోకియగుణాపి ఇధ సారోత్వేవ అధిప్పేతా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహాసుఞ్ఞతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. అచ్ఛరియఅబ్భుతసుత్తవణ్ణనా

౧౯౭. **ఏవం మే సుత**న్తి అచ్ఛరియఅబ్భుతసుత్తం. తత్థ **యత్ర హి నామా**తి అచ్ఛరియత్థే నిపాతో. యో నామ తథాగతోతి అత్థో. **ఛిన్నపపఞ్చే**తి ఏత్థ పపఞ్చా నామ తణ్హా మానో దిట్ఠీతి ఇమే తయో కిలేసా. **ఛిన్నవటుమే**తి ఏత్థ **వటుమ**న్తి కుసలాకుసలకమ్మవట్టం వుచ్చతి. **పరియాదిన్నవట్టే**తి తస్సేవ వేవచనం. **సబ్బదుక్ఖవీతివత్తే**తి సబ్బం విపాకవట్టసఙ్ఖాతం దుక్ఖం వీతివత్తే. **అనుస్సరిస్సతీ**తి ఇదం యత్రాతి నిపాతవసేన అనాగతవచనం, అత్థో పనేత్థ అతీతవసేన వేదితబ్బో. భగవా హి తే బుద్ధే అనుస్సరి, న ఇదాని అనుస్సరిస్సతి. **ఏవంజచ్చా**తి విపస్సీఆదయో ఖత్తియజచ్చా, కకుసన్ధాదయో బ్రాహ్మణజచ్చాతి. **ఏవంగోత్తా**తి విపస్సీఆదయో కోణ్డఞ్ఞగోత్తా, కకుసన్ధాదయో కస్సపగోత్తాతి. **ఏవంసీలా**తి లోకియలోకుత్తరసీలేన ఏవంసీలా. **ఏవంధమ్మా**తి ఏత్థ సమాధిపక్ఖా ధమ్మా అధిప్పేతా . లోకియలోకుత్తరేన సమాధినా ఏవంసమాధినోతి అత్థో. **ఏవంపఞ్ఞా**తి లోకియలోకుత్తరపఞ్ఞాయ ఏవంపఞ్ఞా. **ఏవంవిహారీ**తి ఏత్థ పన హేట్ఠా సమాధిపక్ఖానం ధమ్మానం గహితత్తా విహారో గహితోవ, పున కస్మా గహితమేవ గణ్హాతీతి చే, న ఇదం గహితమేవ. ఇదఞ్హి నిరోధసమాపత్తిదీపనత్థం, తస్మా ఏవంనిరోధసమాపత్తివిహారీతి అయమేత్థ అత్థో.

ఏవంవిముత్తాతి ఏత్థ విక్ఖమ్భనవిముత్తి తదఙ్గవిముత్తి సముచ్ఛేదవిముత్తి పటిప్పస్సద్ధివిముత్తి నిస్సరణవిముత్తీతి పఞ్చవిధా విముత్తియో. తత్థ అట్ఠ సమాపత్తియో సయం విక్ఖమ్భితేహి నీవరణాదీహి విముత్తత్తా **విక్ఖమ్భనవిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. అనిచ్చానుపస్సనాదికా సత్త అనుపస్సనా సయం తస్స తస్స పచ్చనీకఙ్గవసేన పరిచత్తాహి నిచ్చసఞ్ఞాదీహి

విముత్తత్తా **తదఙ్గవిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. చత్తారో అరియమగ్గా సయం సముచ్ఛిన్నేహి కిలేసేహి విముత్తత్తా **సముచ్ఛేదవిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని మగ్గానుభావేన కిలేసానం పటిప్పస్సద్ధన్తే ఉప్పన్నత్తా **పటిప్పస్సద్ధివిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. నిబ్బానం సబ్బకిలేసేహి నిస్సటత్తా అపగతత్తా దూరే ఠితత్తా **నిస్సరణవిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గతం. ఇతి ఇమాసం పఞ్చన్నం విముత్తీనం వసేన ఏవంవిముత్తాతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౧౯౯. **తస్మాతిహా**తి యస్మా త్వం “తథాగతా అచ్ఛరియా”తి వదసి, తస్మా తం భియ్యోసో మత్తాయ పటిభన్తు తథాగతస్స అచ్ఛరియా అబ్భుతధమ్మాతి. **సతో సమ్పజానో**తి ఏత్థ ద్వేసమ్పజఞ్ఞాని మనుస్సలోకే దేవలోకే చ. తత్థ వేస్సన్తరజాతకే బ్రాహ్మణస్స ద్వే పుత్తే దత్వా పునదివసే సక్కస్స దేవిం దత్వా సక్కేన పసీదిత్వా దిన్నే అట్ఠ వరే గణ్హన్తో –

> “ఇతో విముచ్చమానాహం, సగ్గగామీ విసేసగూ;
>
> అనివత్తీ తతో అస్సం, అట్ఠమేతం వరం వరే”తి. (జా॰ ౨.౨౨.౨౩౦౦) –

ఏవం తుసితభవనే మే పటిసన్ధి హోతూతి వరం అగ్గహేసి, తతో పట్ఠాయ తుసితభవనే ఉప్పజ్జిస్సామీతి జానాతి, ఇదం మనుస్సలోకే సమ్పజఞ్ఞం. వేస్సన్తరత్తభావతో పన చుతో పున తుసితభవనే నిబ్బత్తిత్వా నిబ్బత్తోస్మీతి అఞ్ఞాసి, ఇదం దేవలోకే సమ్పజఞ్ఞం.

కిం పన సేసదేవతా న జానన్తీతి? నో న జానన్తి. తా పన ఉయ్యానవిమానకప్పరుక్ఖే ఓలోకేత్వా దేవనాటకేహి తూరియసద్దేన పబోధితా “మారిస అయం దేవలోకో తుమ్హే ఇధ నిబ్బత్తా”తి సారితా జానన్తి. బోధిసత్తో పఠమజవనవారే న జానాతి, దుతియజవనతో పట్ఠాయ జానాతి. ఇచ్చస్స అఞ్ఞేహి అసాధారణజాననం హోతి.

అట్ఠాసీతి ఏత్థ కిఞ్చాపి అఞ్ఞేపి దేవా తత్థ ఠితా ఠితమ్హాతి జానన్తి, తే పన ఛసు ద్వారేసు బలవతా ఇట్ఠారమ్మణేన అభిభుయ్యమానా సతిం విస్సజ్జేత్వా అత్తనో భుత్తపీతభావమ్పి అజానన్తా ఆహారూపచ్ఛేదేన కాలం కరోన్తి. బోధిసత్తస్స కిం తథారూపం ఆరమ్మణం నత్థీతి? నో నత్థి. సో హి సేసదేవే దసహి ఠానేహి అధిగ్గణ్హాతి, ఆరమ్మణేన పన అత్తానం మద్దితుం న దేతి, తం ఆరమ్మణం అభిభవిత్వా తిట్ఠతి. తేన వుత్తం – “సతో సమ్పజానో, ఆనన్ద, బోధిసత్తో తుసితే కాయే అట్ఠాసీ”తి.

౨౦౦. **యావతాయుక**న్తి సేసత్తభావేసు కిం యావతాయుకం న తిట్ఠతీతి? ఆమ న తిట్ఠతి. అఞ్ఞదా హి దీఘాయుకదేవలోకే నిబ్బత్తో తత్థ పారమియో న సక్కా పూరేతున్తి అక్ఖీని నిమీలేత్వా అధిముత్తికాలంకిరియం నామ కత్వా మనుస్సలోకే నిబ్బత్తతి . అయం కాలఙ్కిరియా అఞ్ఞేసం న హోతి. తదా పన అదిన్నదానం నామ నత్థి, అరక్ఖితసీలం నామ నత్థి, సబ్బపారమీనం పూరితత్తా యావతాయుకం అట్ఠాసి.

సతో సమ్పజానో తుసితా కాయా చవిత్వా మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమతీతి ఏవం తావ సబ్బపారమియో పూరేత్వా తదా బోధిసత్తో యావతాయుకం అట్ఠాసి. దేవతానం పన – “మనుస్సగణనావసేన ఇదాని సత్తహి దివసేహి చుతి భవిస్సతీ”తి పఞ్చ పుబ్బనిమిత్తాని ఉప్పజ్జన్తి – మాలా మిలాయన్తి, వత్థాని కిలిస్సన్తి, కచ్ఛేహి సేదా ముచ్చన్తి, కాయే దుబ్బణ్ణియం ఓక్కమతి, దేవో దేవాసనే న సణ్ఠాతి.

తత్థ **మాలాతి** పటిసన్ధిగ్గహణదివసే పిళన్ధనమాలా. తా కిర సట్ఠిసతసహస్సాధికా సత్తపణ్ణాస-వస్సకోటియో అమిలాయిత్వా తదా మిలాయన్తి. **వత్థేసు**పి ఏసేవ నయో. ఏత్తకం పన కాలం దేవానం నేవ సీతం న ఉణ్హం హోతి, తస్మిం కాలే సరీరతో బిన్దుబిన్దువసేన **సేదా** ముచ్చన్తి. ఏత్తకఞ్చ కాలం తేసం సరీరే ఖణ్డిచ్చపాలిచ్చాదివసేన **వివణ్ణతా** న పఞ్ఞాయతి, దేవధీతా సోళసవస్సుద్దేసికా వియ, దేవపుత్తా వీసతివస్సుద్దేసికా వియ ఖాయన్తి. మరణకాలే పన నేసం కిలన్తరూపో అత్తభావో హోతి. ఏత్తకఞ్చ నేసం కాలం దేవలోకే **ఉక్కణ్ఠితా** నామ నత్థి, మరణకాలే పన నిస్ససన్తి విజమ్భన్తి, సకే ఆసనే నాభిరమన్తి.

ఇమాని పన పుబ్బనిమిత్తాని, యథా లోకే మహాపుఞ్ఞానం రాజరాజమహామత్తాదీనంయేవ ఉక్కాపాతభూమిచాలచన్దగ్గాహాదీని నిమిత్తాని పఞ్ఞాయన్తి, న సబ్బేసం, ఏవమేవ మహేసక్ఖానం దేవతానంయేవ పఞ్ఞాయన్తి, న సబ్బేసం. యథా చ మనుస్సేసు పుబ్బనిమిత్తాని నక్ఖత్తపాఠకాదయోవ జానన్తి, న సబ్బే, ఏవమేవ తానిపి సబ్బే దేవా న జానన్తి, పణ్డితా ఏవ పన జానన్తి. తత్థ యే చ మన్దేన కుసలకమ్మేన నిబ్బత్తా దేవపుత్తా, తే తేసు ఉప్పన్నేసు – "ఇదాని కో జానాతి, కుహిం నిబ్బత్తిస్సామా"తి భాయన్తి. యే మహాపుఞ్ఞా, తే – "అమ్హేహి దిన్నం దానం రక్ఖితం సీలం భావితం భావనం ఆగమ్మ ఉపరిదేవలోకేసు సమ్పత్తిం అనుభవిస్సామా"తి న భాయన్తి. బోధిసత్తోపి తాని పుబ్బనిమిత్తాని దిస్వా "ఇదాని అనన్తరే అత్తభావే బుద్ధో భవిస్సామీ"తి న భాయి. అథస్స తేసు నిమిత్తేసు పాతుభూతేసు దససహస్సచక్కవాళదేవతా సన్నిపతిత్వా – "మారిస తుమ్హేహి దస పారమియో పూరేన్తేహి న సక్కసమ్పత్తిం న మారబ్రహ్మచక్కవత్తిసమ్పత్తిం పత్థేన్తేహి పూరితా, లోకనిత్థరణత్థాయ పన బుద్ధత్తం పత్థయమానేహి పూరితా. సో వో ఇదాని కాలో మారిస బుద్ధత్తాయ, సమయో మారిస బుద్ధత్తాయా"తి యాచన్తి.

అథ మహాసత్తో దేవతానం పటిఞ్ఞం అదత్వావ కాలదీపదేసకులజనేత్తిఆయుపరిచ్ఛేదవసేన **పఞ్చమహావిలోకనం** నామ విలోకేసి. తత్థ "కాలో ను ఖో, న కాలో"తి పఠమం కాలం విలోకేసి. తత్థ వస్ససతసహస్సతో ఉద్ధం వడ్ఢితఆయుకాలో కాలో నామ న హోతి. కస్మా? తదా హి సత్తానం జాతిజరామరణాని న పఞ్ఞాయన్తి, బుద్ధానఞ్చ ధమ్మదేసనా నామ తిలక్ఖణముత్తా నత్థి, తేసం అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి కథేన్తానం "కిం నామేతం కథేన్తీ"తి నేవ సోతుం న సద్దాతుం మఞ్ఞన్తి, తతో అభిసమయో న హోతి, తస్మిం అసతి అనియ్యానికం సాసనం హోతి. తస్మా సో అకాలో. వస్ససతతో ఊనఆయుకాలోపి కాలో నామ న హోతి. కస్మా? తదా హి సత్తా ఉస్సన్నకిలేసా హోన్తి, ఉస్సన్నకిలేసానఞ్చ దిన్నోవాదో ఓవాదట్ఠానే న తిట్ఠతి. ఉదకే దణ్డరాజి వియ ఖిప్పం విగచ్ఛతి. తస్మా సోపి అకాలో. సతసహస్సతో పన పట్ఠాయ హేట్ఠా వస్ససతతో పట్ఠాయ ఉద్ధం ఆయుకాలో కాలో నామ. తదా చ వస్ససతకాలో హోతి. అథ మహాసత్తో "నిబ్బత్తితబ్బకాలో"తి **కాలం** పస్సి.

తతో **దీపం** విలోకేన్తో సపరివారే చత్తారో దీపే ఓలోకేత్వా – "తీసు దీపేసు బుద్ధా న నిబ్బత్తన్తి, జమ్బుదీపేయేవ నిబ్బత్తన్తీ"తి దీపం పస్సి.

తతో – "జమ్బుదీపో నామ మహా, దసయోజనసహస్సపరిమాణో, కతరస్మిం ను ఖో పదేసే బుద్ధా నిబ్బత్తన్తీ"తి **దేసం** విలోకేన్తో మజ్ఝిమదేసం పస్సి. మజ్ఝిమదేసో నామ "పురత్థిమాయ దిసాయ గజఙ్గలం నామ నిగమో"తిఆదినా నయేన వినయే (మహావ. ౨౫౯) వుత్తోవ. సో పన ఆయామతో తీణి యోజనసతాని. విత్థారతో అడ్ఢతియాని, పరిక్ఖేపతో నవయోజనసతానీతి. ఏతస్మిఞ్హి పదేసే చత్తారి అట్ఠ సోళస వా అసఙ్ఖ్యేయ్యాని, కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా

సమ్మాసమ్బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తి. ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని, కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా పచ్చేకబుద్ధా ఉప్పజ్జన్తి, ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం, కప్పసతసహస్సఞ్చ పారమియో పూరేత్వా సారిపుత్తమోగ్గల్లానాదయో మహాసావకా ఉప్పజ్జన్తి, చతున్నం మహాదీపానం ద్విసహస్సానం పరిత్తదీపానఞ్చ ఇస్సరియాధిపచ్చకారకచక్కవత్తిరాజానో ఉప్పజ్జన్తి, అఞ్ఞే చ మహేసక్ఖా ఖత్తియబ్రాహ్మణగహపతిమహాసాలా ఉప్పజ్జన్తి. ఇదఞ్చేత్థ కపిలవత్థు నామ నగరం, తత్థ మయా నిబ్బత్తితబ్బన్తి నిట్ఠమగమాసి.

తతో **కులం** విలోకేన్తో – "బుద్ధా నామ లోకసమ్మతే కులే నిబ్బత్తన్తి, ఇదాని చ ఖత్తియకులం లోకసమ్మతం, తత్థ నిబ్బత్తిస్సామి, సుద్ధోదనో నామ రాజా మే పితా భవిస్సతీ"తి కులం పస్సి.

తతో **మాతరం** విలోకేన్తో – "బుద్ధమాతా నామ లోలా సురాధుత్తా న హోతి, కప్పసతసహస్సం పూరితపారమీ జాతితో పట్ఠాయ అఖణ్డపఞ్చసీలా హోతి, అయఞ్చ మహామాయా నామ దేవీ ఏదిసా. అయం మే మాతా భవిస్సతి. కిత్తకం పనస్సా ఆయూ"తి ఆవజ్జన్తో – "దసన్నం మాసానం ఉపరి సత్త దివసానీ"తి పస్సి.

ఇతి ఇమం **పఞ్చమహావిలోకనం** విలోకేత్వా – "కాలో మే మారిసా బుద్ధభావాయా"తి దేవతానం సఙ్గహం కరోన్తో పటిఞ్ఞం దత్వా "గచ్ఛథ తుమ్హే"తి తా దేవతా ఉయ్యోజేత్వా తుసితదేవతాహి పరివుతో తుసితపురే నన్దనవనం పావిసి. సబ్బదేవలోకేసు హి నన్దనవనం అత్థియేవ. తత్థ నం దేవతా – "ఇతో చుతో సుగతిం గచ్ఛ, ఇతో చుతో సుగతిం గచ్ఛా"తి పుబ్బేకతకుసలకమ్మోకాసం సారయమానా విచరన్తి. సో ఏవం దేవతాహి కుసలం సారయమానాహి పరివుతో తత్థ విచరన్తోవ చవి.

ఏవం చుతో చవామీతి పజానాతి, చుతిచిత్తం న జానాతి. పటిసన్ధిం గహేత్వాపి పటిసన్ధిచిత్తం న జానాతి, ఇమస్మిం మే ఠానే పటిసన్ధి గహితాతి ఏవం పన జానాతి. కేచి పన థేరా "ఆవజ్జనపరియాయో నామ లద్ధుం వట్టతి, దుతియతతియచిత్తవారేయేవ జానిస్సతీ"తి వదన్తి. తిపిటకమహాసీవత్థేరో పనాహ – "మహాసత్తానం పటిసన్ధి న అఞ్ఞేసం పటిసన్ధిసదిసా, కోటిప్పత్తం తేసం సతిసమ్పజఞ్ఞం. యస్మా పన తేనేవ చిత్తేన తం చిత్తం ఞాతుం న సక్కా, తస్మా చుతిచిత్తం న జానాతి. చుతిక్ఖణేపి చవామీతి పజానాతి, పటిసన్ధిం గహేత్వాపి పటిసన్ధిచిత్తం న జానాతి, అసుకస్మిం ఠానే పటిసన్ధి గహితాతి పజానాతి, తస్మిం కాలే దససహస్సీ కమ్పతీ"తి. ఏవం సతో సమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమన్తో పన ఏకూనవీసతియా పటిసన్ధిచిత్తేసు మేత్తాపుబ్బభాగస్స సోమనస్స-సహగత-ఞాణసమ్పయుత్త-అసఙ్ఖారిక-కుసలచిత్తస్స సదిసమహావిపాకచిత్తేన పటిసన్ధిం గణ్హి. మహాసీవత్థేరో పన "ఉపేక్ఖాసహగతేనా"తి ఆహ.

పటిసన్ధిం గణ్హన్తో పన ఆసాళ్హీపుణ్ణమాయం ఉత్తరాసాళ్హనక్ఖత్తేన అగ్గహేసి. తదా కిర మహామాయా పురే పుణ్ణమాయ సత్తమదివసతో పట్ఠాయ విగతసురాపానం మాలాగన్ధవిభూసనసమ్పన్నం నక్ఖత్తకీళం అనుభవమానా సత్తమే దివసే పాతో వుట్ఠాయ గన్ధోదకేన న్హాయిత్వా సబ్బాలఙ్కారవిభూసితా వరభోజనం భుఞ్జిత్వా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ సిరీగబ్భం పవిసిత్వా సిరీసయనే నిపన్నా నిద్దం ఓక్కమమానా ఇదం సుపినం అద్దస – "చత్తారో కిర నం మహారాజానో సయనేనేవ సద్ధిం ఉక్ఖిపిత్వా అనోతత్తదహం నేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠంసు. అథ నేసం దేవియో ఆగన్త్వా మనుస్సమలహరణత్థం న్హాపేత్వా దిబ్బవత్థం నివాసేత్వా గన్ధేహి విలిమ్పేత్వా దిబ్బపుప్ఫాని పిళన్ధిత్వా తతో అవిదూరే రజతపబ్బతో, తస్స అన్తో కనకవిమానం అత్థి, తస్మిం పాచీనతో సీసం కత్వా నిపజ్జాపేసుం. అథ బోధిసత్తో సేతవరవారణో హుత్వా తతో అవిదూరే ఏకో

సువణ్ణపబ్బతో, తత్థ చరిత్వా తతో ఓరుయ్హ రజతపబ్బతం అభిరుహిత్వా ఉత్తరదిసతో ఆగమ్మ కనకవిమానం పవిసిత్వా మాతరం పదక్ఖిణం కత్వా దక్ఖిణపస్సం ఫాలేత్వా కుచ్ఛిం పవిట్ఠసదిసో అహోసి.

అథ పబుద్ధా దేవీ తం సుపినం రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా పభాతాయ రత్తియా చతుసట్ఠిమత్తే బ్రాహ్మణపామోక్ఖే పక్కోసాపేత్వా హరితూపలిత్తాయ లాజాదీహి కతమఙ్గలసక్కారాయ భూమియా మహారహాని ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వా తత్థ నిసిన్నానం బ్రాహ్మణానం సప్పిమధుసక్కరాభిసఙ్ఖారస్స వరపాయాసస్స సువణ్ణరజతపాతియో పూరేత్వా సువణ్ణరజతపాతీతిహేవ పటికుజ్జిత్వా అదాసి, అఞ్ఞేహి చ అహతవత్థకపిలగావీదానాదీహి తే సన్తప్పేసి. అథ నేసం సబ్బకామసన్తప్పితానం సుపినం ఆరోచాపేత్వా – "కిం భవిస్సతీ"తి పుచ్ఛి. బ్రాహ్మణా ఆహంసు – "మా చిన్తయి మహారాజ, దేవియా తే కుచ్ఛిమ్హి గబ్భో పతిట్ఠితో, సో చ ఖో పురిసగబ్భో, న ఇత్థిగబ్భో, పుత్తో తే భవిస్సతి. సో సచే అగారం అజ్ఝావసిస్సతి, రాజా భవిస్సతి చక్కవత్తీ. సచే అగారా నిక్ఖమ్మ పబ్బజిస్సతి, బుద్ధో భవిస్సతి లోకే వివట్టచ్ఛదో"తి. ఏవం సతో సమ్పజానో బోధిసత్తో తుసితకాయా చవిత్వా మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమతి.

తత్థ **సతో సమ్పజానో**తి ఇమినా చతుత్థాయ గబ్భావక్కన్తియా ఓక్కమతీతి దస్సేతి. చతస్సో హి గబ్భావక్కన్తియో.

"చతస్సో ఇమా, భన్తే, గబ్భావక్కన్తియో. ఇధ, భన్తే, ఏకచ్చో అసమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమతి, అసమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిస్మిం ఠాతి, అసమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిమ్హా నిక్ఖమతి, అయం పఠమా గబ్భావక్కన్తి.

పున చపరం, భన్తే, ఇధేకచ్చో సమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమతి, అసమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిస్మిం ఠాతి, అసమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిమ్హా నిక్ఖమతి, అయం దుతియా గబ్భావక్కన్తి.

పున చపరం, భన్తే, ఇధేకచ్చో సమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమతి, సమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిస్మిం ఠాతి, అసమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిమ్హా నిక్ఖమతి, అయం తతియా గబ్భావక్కన్తి.

పున చపరం, భన్తే, ఇధేకచ్చో సమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమతి, సమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిస్మిం ఠాతి, సమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిమ్హా నిక్ఖమతి, అయం చతుత్థా గబ్భావక్కన్తీ"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౪౭).

ఏతాసు పఠమా లోకియమనుస్సానం హోతి, దుతియా అసీతిమహాసావకానం, తతియా ద్విన్నం అగ్గసావకానం పచ్చేకబోధిసత్తానఞ్చ. తే కిర కమ్మజవాతేహి ఉద్ధంపాదా అధోసిరా అనేకసతపోరిసే పపాతే వియ యోనిముఖే తాళచ్ఛిగ్గలేన హత్థీ వియ అతివియ సమ్బాధేన యోనిముఖేన నిక్ఖమమానా అనన్తం దుక్ఖం పాపుణన్తి. తేన నేసం "మయం నిక్ఖమామా"తి సమ్పజానతా న హోతి. చతుత్థా సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తానం. తే హి మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గణ్హన్తాపి జానన్తి, తత్థ వసన్తాపి జానన్తి. నిక్ఖమనకాలేపి నేసం కమ్మజవాతా ఉద్ధంపాదే అధోసిరే కత్వా ఖిపితుం న సక్కోన్తి, ద్వే హత్థే పసారేత్వా అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా ఠితకావ నిక్ఖమన్తి.

౨౦౧. మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమతీతి ఏత్థ మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కన్తో హోతీతి అత్థో. ఓక్కన్తే హి తస్మిం ఏవం హోతి, న ఓక్కమమానే. **అప్పమాణో**తి బుద్ధప్పమాణో, విపులోతి అత్థో. **ఉళారో**తి తస్సేవ వేవచనం. **దేవానుభావ**న్తి ఏత్థ దేవానం

అయమానుభావో – నివత్థవత్థస్స పభా ద్వాదస యోజనాని ఫరతి, తథా సరీరస్స, తథా అలఙ్కారస్స, తథా విమానస్స, తం అతిక్కమిత్వాతి అత్థో.

లోకన్తరికాతి తిణ్ణం తిణ్ణం చక్కవాళానం అన్తరా ఏకేకో లోకన్తరికా హోతి, తిణ్ణం సకటచక్కానం పత్తానం వా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆహచ్చ ఠపితానం మజ్ఝే ఓకాసో వియ. సో పన లోకన్తరికనిరయో పరిమాణతో అట్ఠయోజనసహస్సో హోతి. **అఘా**తి నిచ్చవివటా. **అసంవుతా**తి హేట్ఠాపి అప్పతిట్ఠా. **అన్ధకారా**తి తమభూతా. **అన్ధకారతిమిసా**తి చక్ఖువిఞ్ఞాణుప్పత్తినివారణతో అన్ధభావకరణతిమిసేన సమన్నాగతా. తత్థ కిర చక్ఖువిఞ్ఞాణం న జాయతి. **ఏవంమహిద్ధికా**తి చన్దిమసూరియా కిర ఏకప్పహారేనేవ తీసు దీపేసు పఞ్ఞాయన్తి, ఏవంమహిద్ధికా. ఏకేకాయ దిసాయ నవనవయోజనసతసహస్సాని అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకం దస్సేన్తి, ఏవం మహానుభావా. **ఆభాయ నానుభోన్తీ**తి అత్తనో పభాయ నప్పహోన్తి. తే కిర చక్కవాళపబ్బతస్స వేమజ్ఝేన చరన్తి, చక్కవాళపబ్బతఞ్చ అతిక్కమ్మ లోకన్తరికనిరయో, తస్మా తే తత్థ ఆభాయ నప్పహోన్తి.

యేపి తత్థ సత్తాతి యేపి తస్మిం లోకన్తరమహానిరయే సత్తా ఉపపన్నా. కిం పన కమ్మం కత్వా తే తత్థ ఉప్పజ్జన్తీతి? భారియం దారుణం మాతాపితూనం ధమ్మికసమణబ్రాహ్మణానఞ్చ ఉపరి అపరాధం అఞ్ఞఞ్చ దివసే దివసే పాణవధాదిసాహసికకమ్మం కత్వా ఉప్పజ్జన్తి తమ్బపణ్ణిదీపే అభయచోరనాగచోరాదయో వియ. తేసం అత్తభావో తిగావుతికో హోతి, వగ్గులీనం వియ దీఘనఖా హోన్తి. తే రుక్ఖే వగ్గులియో వియ నఖేహి చక్కవాళపాదే లగ్గన్తి. యదా పన సంసప్పన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స హత్థపాసం గతా హోన్తి, అథ "భక్ఖో నో లద్ధో"తి మఞ్ఞమానా తత్థ వావటా విపరివత్తిత్వా లోకసన్ధారకఉదకే పతన్తి. వాతే పహరన్తే మధుకఫలాని వియ ఛిజ్జిత్వా ఉదకే పతన్తి. పతితమత్తా చ అచ్చన్తఖారే ఉదకే పిట్ఠపిణ్డి వియ విలీయన్తి.

అఞ్ఞేపి కిర భో సన్తి సత్తాతి – "యథా మయం మహాదుక్ఖం అనుభవామ, ఏవం అఞ్ఞేపి కిర సత్తా ఇదం దుక్ఖం అనుభవన్తా ఇధూపపన్నా"తి తం దివసం పస్సన్తి. అయం పన ఓభాసో ఏకయాగుపానమత్తమ్పి న తిట్ఠతి, యావతా నిద్దాయిత్వా పబుద్ధో ఆరమ్మణం విభావేతి, తత్తకం కాలం హోతి. దీఘభాణకా పన "అచ్ఛరాసఙ్ఘాటమత్తమేవ విజ్జుభాసో వియ నిచ్ఛరిత్వా కిం ఇదన్తి భణన్తానంయేవ అన్తరధాయతీ"తి వదన్తి. **సఙ్కమ్పతీ**తి సమన్తతో కమ్పతి. ఇతరద్వయం పురిమపదస్సేవ వేవచనం. పున **అప్పమాణో చా**తిఆది నిగమనత్థం వుత్తం.

౨౦౨. చత్తారో దేవపుత్తా చతుద్దిసం ఆరక్ఖాయ ఉపగచ్ఛన్తీతి ఏత్థ **చత్తారో**తి చతున్నం మహారాజూనం వసేన వుత్తం, దససహస్సచక్కవాళే పన చత్తారో చత్తారో కత్వా చత్తాలీసదససహస్సా హోన్తి. తత్థ ఇమస్మిం చక్కవాళే మహారాజానో ఖగ్గహత్థా ఆగన్త్వా బోధిసత్తస్స ఆరక్ఖణత్థాయ ఉపగన్త్వా సిరిగబ్భం పవిట్ఠా, ఇతరే గబ్భద్వారతో పట్ఠాయ అవరుద్ధపంసుపిసాచకాదియక్ఖగణే పటిక్కమాపేత్వా యావ చక్కవాళా ఆరక్ఖం గణ్హింసు.

కిమత్థం పనాయం రక్ఖా ఆగతా? నను పటిసన్ధిక్ఖణే కలలకాలతో పట్ఠాయ సచేపి కోటిసతసహస్సా మారా కోటిసతసహస్సం సినేరుం ఉక్ఖిపిత్వా బోధిసత్తస్స వా బోధిసత్తమాతుయా వా అన్తరాయకరణత్థం ఆగచ్ఛేయ్యుం, సబ్బే అన్తరావ అన్తరధాయేయ్యుం. వుత్తమ్పి చేతం భగవతా రుహిరుప్పాదవత్థుస్మిం – "అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం పరూపక్కమేన తథాగతం జీవితా వోరోపేయ్య. అనుపక్కమేన, భిక్ఖవే, తథాగతా పరినిబ్బాయన్తి. గచ్ఛథ తుమ్హే, భిక్ఖవే,

యథావిహారం, అరక్ఖియా, భిక్ఖవే, తథాగతా"తి (చూళవ. ౩౪౧). ఏవమేతం, న పరూపక్కమేన తేసం జీవితన్తరాయో అత్థి. సన్తి ఖో పన అమనుస్సా విరూపా దుద్దసికా, భేరవరుపా పక్ఖినో, యేసం రూపం దిస్వా సద్దం వా సుత్వా బోధిసత్తమాతు భయం వా సన్తాసో వా ఉప్పజ్జేయ్య, తేసం నివారణత్థాయ రక్ఖం అగ్గహేసుం. అపిచ ఖో బోధిసత్తస్స పుఞ్ఞతేజేన సఞ్జాతగారవా అత్తనో గారవచోదితాపి తే ఏవమకంసు.

కిం పన తే అన్తోగబ్భం పవిసిత్వా ఠితా చత్తారో మహారాజానో బోధిసత్తమాతుయా అత్తానం దస్సేన్తి న దస్సేన్తీతి? నహానమణ్డనభోజనాదిసరీరకిచ్చకాలే న దస్సేన్తి, సిరీగబ్భం పవిసిత్వా వరసయనే నిపన్నకాలే పన దస్సేన్తి. తత్థ కిఞ్చాపి అమనుస్సదస్సనం నామ మనుస్సానం సప్పటిభయం హోతి, బోధిసత్తమాతా పన అత్తనో చేవ పుత్తస్స చ పుఞ్ఞానుభావేన తే దిస్వా న భాయతి, పకతిఅన్తేపురపాలకేసు వియ అస్సా తేసు చిత్తం ఉప్పజ్జతి.

౨౦౩. పకతియా సీలవతీతి సభావేనేవ సీలసమ్పన్నా. అనుప్పన్నే కిర బుద్ధే మనుస్సా తాపసపరిబ్బాజకానం సన్తికే వన్దిత్వా ఉక్కుటికం నిసీదిత్వా సీలం గణ్హన్తి, బోధిసత్తమాతాపి కాలదేవిలస్స ఇసినో సన్తికే గణ్హాతి. బోధిసత్తే పన కుచ్ఛిగతే అఞ్ఞస్స పాదమూలే నిసీదితుం నామ న సక్కా, సమాసనే నిసీదిత్వా గహితసీలమ్పి అవఞ్ఞా కారణమత్తం హోతి. తస్మా సయమేవ సీలం అగ్గహేసీతి వుత్తం హోతి.

పురిసేసూతి బోధిసత్తస్స పితరం ఆదిం కత్వా కేసుచి మనుస్సేసు పురిసాధిప్పాయచిత్తం నుప్పజ్జతి. తఞ్చ ఖో బోధిసత్తే గారవేన, న పహీనకిలేసతాయ. బోధిసత్తమాతు రూపం పన సుకుసలాపి సిప్పికా పోత్థకమ్మాదీసుపి కాతుం న సక్కోన్తి, తం దిస్వా పురిసస్స రాగో నుప్పజ్జతీతి న సక్కా వత్తుం. సచే పన తం రత్తచిత్తో ఉపసఙ్కమితుకామో హోతి, పాదా న వహన్తి, దిబ్బసఙ్ఖలికా వియ బజ్ఝన్తి. తస్మా "అనతిక్కమనీయా"తిఆది వుత్తం.

పఞ్చన్నం కామగుణానన్తి పుబ్బే "కామగుణూపసంహిత"న్తి పురిసాధిప్పాయవసేన వత్థుపటిక్ఖేపో కథితో, ఇధ ఆరమ్మణప్పటిలాభో దస్సితో. తదా కిర "దేవియా ఏవరూపో పుత్తో కుచ్ఛిస్మిం ఉప్పన్నో"తి, సుత్వా సమన్తతో రాజానో మహగ్ఘఆభరణతూరియాదివసేన పఞ్చద్వారారమ్మణవత్థుభూతం పణ్ణాకారం పేసేన్తి, బోధిసత్తస్స చ బోధిసత్తమాతుయా చ కతకమ్మస్స ఉస్సన్నత్తా లాభసక్కారస్స పమాణపరిచ్ఛేదో నామ నత్థి.

౨౦౪. అకిలన్తకాయాతి యథా అఞ్ఞా ఇత్థియో గబ్భభారేన కిలమన్తి, హత్థపాదా ఉద్ధుమాతకాదీని పాపుణన్తి, న ఏవం తస్సా కోచి కిలమథో అహోసి. **తిరోకుచ్ఛిగత**న్తి అన్తోకుచ్ఛిగతం. కలలాదికాలం అతిక్కమిత్వా సఞ్జాతఅఙ్గపచ్చఙ్గం అహీనిన్ద్రియభావం ఉపగతంయేవ పస్సతి. కిమత్థం పస్సతి? సుఖవాసత్థం. యథేవ హి మాతా పుత్తేన సద్ధిం నిసిన్నా వా నిపన్నా వా "హత్థం వా పాదం వా ఓలమ్బన్తం ఉక్ఖిపిత్వా సణ్ఠపేస్సామీ"తి సుఖవాసత్థం పుత్తం ఓలోకేతి, ఏవం బోధిసత్తమాతాపి యం తం మాతు ఉట్ఠానగమనపరివత్తననిసజ్జాదీసు ఉణ్హసీతలోణికతిత్తకకటుకాహారఅజ్ఝోహరణకాలేసు చ గబ్భస్స దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, అత్థి ను ఖో మే తం పుత్తస్సాతి సుఖవాసత్థం బోధిసత్తం ఓలోకయమానా పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నం బోధిసత్తం పస్సతి. యథా హి అఞ్ఞే అన్తోకుచ్ఛిగతా పక్కాసయం అజ్ఝోత్థరిత్వా ఆమాసయం ఉక్ఖిపిత్వా ఉదరపటలం పిట్ఠితో కత్వా పిట్ఠికణ్టకం నిస్సాయ ఉక్కుటికా ద్వీసు ముట్ఠీసు హనుకం ఠపేత్వా దేవే వస్సన్తే రుక్ఖసుసిరే మక్కటా వియ నిసీదన్తి, న ఏవం బోధిసత్తో. బోధిసత్తో పన పిట్ఠికణ్టకం పిట్ఠితో కత్వా ధమ్మాసనే ధమ్మకథికో వియ పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా పురత్థాభిముఖో నిసీదతి. పుబ్బే కతకమ్మం పనస్సా వత్థుం సోధేతి, సుద్ధే వత్థుమ్హి సుఖుమచ్ఛవిలక్ఖణం

నిబ్బత్తతి . అథ నం కుచ్ఛిగతం తచో పటిచ్ఛాదేతుం న సక్కోతి, ఓలోకేన్తియా బహి ఠితో వియ పఞ్ఞాయతి. తమత్థం ఉపమాయ విభావేన్తో **సేయ్యథాపీ**తిఆదిమాహ. బోధిసత్తో పన అన్తోకుచ్ఛిగతో మాతరం న పస్సతి. న హి అన్తోకుచ్ఛియం చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి.

౨౦౫. కాలం కరోతీతి న విజాతభావపచ్చయా, ఆయుపరిక్ఖయేనేవ. బోధిసత్తేన వసితట్ఠానఞ్హి చేతియకుటిసదిసం హోతి అఞ్ఞేసం అపరిభోగం, న చ సక్కా బోధిసత్తమాతరం అపనేత్వా అఞ్ఞం అగ్గమహేసిట్ఠానే ఠపేతున్తి తత్తకంయేవ బోధిసత్తమాతు ఆయుప్పమాణం హోతి, తస్మా తదా కాలం కరోతి. కతరస్మిం పన వయే కాలం కరోతీతి? మజ్ఝిమవయే. పఠమవయస్మిఞ్హి సత్తానం అత్తభావే ఛన్దరాగో బలవా హోతి, తేన తదా సఞ్జాతగబ్భా ఇత్థీ తం గబ్భం అనురక్ఖితుం న సక్కోన్తి, గబ్భో బహ్వాబాధో హోతి. మజ్ఝిమవయస్స పన ద్వే కోట్ఠాసే అతిక్కమ్మ తతియకోట్ఠాసే వత్థుం విసదం హోతి, విసదే వత్థుమ్హి నిబ్బత్తా దారకా అరోగా హోన్తి. తస్మా బోధిసత్తమాతాపి పఠమవయే సమ్పత్తిం అనుభవిత్వా మజ్ఝిమవయస్స తతియకోట్ఠాసే విజాయిత్వా కాలం కరోతి.

నవ వా దస వాతి ఏత్థ వా-సద్దేన వికప్పనవసేన సత్త వా అట్ఠ వా ఏకాదస వా ద్వాదస వాతి ఏవమాదీనమ్పి సఙ్గహో వేదితబ్బో. తత్థ సత్తమాసజాతో జీవతి, సీతుణ్హక్ఖమో పన న హోతి. అట్ఠమాసజాతో న జీవతి, సేసా జీవన్తి.

ఠితావాతి ఠితావ హుత్వా. మహామాయాపి దేవీ ఉపవిజఞ్ఞా ఞాతికులఘరం గమిస్సామీతి రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా కపిలవత్థుతో దేవదహనగరగామిమగ్గం అలఙ్కారాపేత్వా దేవిం సువణ్ణసివికాయ నిసీదాపేసి. సకలనగరవాసినో సక్యా పరివారేత్వా గన్ధమాలాదీహి పూజయమానా దేవిం గహేత్వా పాయింసు. సా దేవదహనగరస్స అవిదూరే లుమ్బినిసాలవనుయ్యానం దిస్వా ఉయ్యానవిచరణత్థాయ చిత్తం ఉప్పాదేత్వా రఞ్ఞో సఞ్ఞం అదాసి. రాజా ఉయ్యానం పటిజగ్గాపేత్వా ఆరక్ఖం సంవిదహాపేసి. దేవియా ఉయ్యానం పవిట్ఠమత్తాయ కాయదుబ్బల్యం అహోసి, అథస్సా మఙ్గలసాలమూలే సిరీసయనం పఞ్ఞాపేత్వా సాణియా పరిక్ఖిపింసు. సా అన్తోసాణిం పవిసిత్వా సాలసాఖం హత్థేన గహేత్వా అట్ఠాసి. అథస్సా తావదేవ గబ్భవుట్ఠానం అహోసి.

దేవా నం పఠమం పటిగ్గణ్హన్తీతి ఖీణాసవా సుద్ధావాసబ్రహ్మానో పటిగ్గణ్హన్తి. కథం? సూతివేసం గణ్హిత్వాతి ఏకే. తం పన పటిక్ఖిపిత్వా ఇదం వుత్తం – తదా బోధిసత్తమాతా సువణ్ణఖచితం వత్థం నివాసేత్వా మచ్ఛక్ఖిసదిసం దుకూలపటం యావ పాదన్తావ పారుపిత్వా అట్ఠాసి. అథస్సా సల్లహుకం గబ్భవుట్ఠానం అహోసి ధమ్మకరణతో ఉదకనిక్ఖమనసదిసం. అథ తే పకతిబ్రహ్మవేసేనేవ ఉపసఙ్కమిత్వా పఠమం సువణ్ణజాలేన పటిగ్గహేసుం. తేసం హత్థతో మనుస్సా దుకూలచుమ్బటకేన పటిగ్గహేసుం. తేన వుత్తం – "దేవా నం పఠమం పటిగ్గణ్హన్తి పచ్ఛా మనుస్సా"తి.

౨౦౬. చత్తారో నం దేవపుత్తాతి చత్తారో మహారాజానో. **పటిగ్గహేత్వా**తి అజినప్పవేణియా పటిగ్గహేత్వా. **మహేసక్ఖో**తి మహాతేజో మహాయసో లక్ఖణసమ్పన్నోతి అత్థో.

విసదోవ నిక్ఖమతీతి యథా అఞ్ఞే సత్తా యోనిమగ్గే లగ్గన్తా భగ్గవిభగ్గా నిక్ఖమన్తి, న ఏవం నిక్ఖమతి, అలగ్గో హుత్వా నిక్ఖమతీతి అత్థో. **ఉదేనా**తి ఉదకేన. **కేనచి అసుచినా**తి యథా అఞ్ఞే సత్తా కమ్మజవాతేహి ఉద్ధంపాదా అధోసిరా యోనిమగ్గే పక్ఖిత్తా సతపోరిసనరకపపాతం పతన్తా వియ తాళచ్ఛిద్దేన నిక్కడ్ఢియమానా హత్థీ వియ మహాదుక్ఖం అనుభవన్తా నానాఅసుచిమక్ఖితావ నిక్ఖమన్తి, న ఏవం బోధిసత్తో. బోధిసత్తఞ్హి కమ్మజవాతా ఉద్ధంపాదం అధోసిరం కాతుం న సక్కోన్తి. సో

ధమ్మాసనతో ఓతరన్తో ధమ్మకథికో వియ నిస్సేణితో ఓతరన్తో పురిసో వియ చ ద్వే హత్థే చ పాదే చ పసారేత్వా ఠితకోవ మాతుకుచ్ఛిసమ్భవేన కేనచి అసుచినా అమక్ఖితోవ నిక్ఖమతి.

ఉదకస్స ధారాతి ఉదకవట్టియో. తాసు సీతా సువణ్ణకటాహే పతతి, ఉణ్హా రజతకటాహే. ఇదఞ్చ పథవీతలే కేనచి అసుచినా అసమ్మిస్సం తేసం పానీయపరిభోజనీయఉదకఞ్చేవ అఞ్ఞేహి అసాధారణం కీళనఉదకఞ్చ దస్సేతుం వుత్తం. అఞ్ఞస్స పన సువణ్ణరజతఘటేహి ఆహరియమానఉదకస్స చేవ హంసవట్టకాదిపోక్ఖరణిగతస్స చ ఉదకస్స పరిచ్ఛేదో నత్థి.

౨౦౭. సమ్పతిజాతోతి ముహుత్తజాతో. పాళియం పన మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖన్తమత్తో వియ దస్సితో, న పన ఏవం దట్ఠబ్బం. నిక్ఖన్తమత్తఞ్హి తం పఠమం బ్రహ్మానో సువణ్ణజాలేన పటిగ్గణ్హింసు, తేసం హత్థతో చత్తారో మహారాజానో మఙ్గలసమ్మతాయ సుఖసమ్ఫస్సాయ అజినప్పవేణియా, తేసం హత్థతో మనుస్సా దుకూలచుమ్బటకేన, మనుస్సానం హత్థతో ముచ్చిత్వా పథవియం పతిట్ఠితో.

సేతమ్హి ఛత్తే అనుధారియమానేతి దిబ్బసేతచ్ఛత్తే అనుధారియమానే. ఏత్థ చ ఛత్తస్స పరివారాని ఖగ్గాదీని పఞ్చ రాజకకుధభణ్డానిపి ఆగతానేవ. పాళియం పన రాజగమనే రాజా వియ ఛత్తమేవ వుత్తం. తేసు ఛత్తమేవ పఞ్ఞాయతి, న ఛత్తగ్గాహకా. తథా ఖగ్గ-తాలవణ్ట-మోరహత్థక-వాళబీజని-ఉణ్హీసమత్తాయేవ పఞ్ఞాయన్తి, న తేసం గాహకా. సబ్బాని కిర తాని అదిస్సమానరూపా దేవతా గణ్హింసు. వుత్తమ్పి చేతం –

> “అనేకసాఖఞ్చ సహస్సమణ్డలం,
> ఛత్తం మరూ ధారయుమన్తలిక్ఖే;
> సువణ్ణదణ్డా విపతన్తి చామరా,
> న దిస్సరే చామరఛత్తగాహకా”తి. (సు॰ ని॰ ౬౮౩);

సబ్బా చ దిసాతి ఇదం సత్తపదవీతిహారూపరి ఠితస్స వియ సబ్బదిసానువిలోకనం వుత్తం, న ఖో పనేవం దట్ఠబ్బం. మహాసత్తో హి మనుస్సానం హత్థతో ముచ్చిత్వా పురత్థిమదిసం ఓలోకేసి, అనేకచక్కవాళసహస్సాని ఏకఙ్గణాని అహేసుం. తత్థ దేవమనుస్సా గన్ధమాలాదీహి పూజయమానా – “మహాపురిస ఇధ తుమ్హేహి సదిసోపి నత్థి, కుతో ఉత్తరితరో”తి ఆహంసు. ఏవం చతస్సో దిసా, చతస్సో అనుదిసా, హేట్ఠా, ఉపరీతి దసపి దిసా అనువిలోకేత్వా అత్తనా సదిసం అదిస్వా అయం ఉత్తరా దిసాతి సత్తపదవీతిహారేన అగమాసీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **ఆసభి**న్తి ఉత్తమం. **అగ్గో**తి గుణేహి సబ్బపఠమో. ఇతరాని ద్వే పదాని ఏతస్సేవ వేవచనాని. **అయమన్తిమా జాతి, నత్థి దాని పునబ్భవో**తి పదద్వయేన ఇమస్మిం అత్తభావే పత్తబ్బం అరహత్తం బ్యాకాసి.

ఏత్థ చ సమేహి పాదేహి పథవియం పతిట్ఠానం చతుఇద్ధిపాదపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, ఉత్తరాభిముఖభావో మహాజనం అజ్ఝోత్థరిత్వా అభిభవిత్వా గమనస్స పుబ్బనిమిత్తం , సత్తపదగమనం సత్తబోజ్ఝఙ్గరతనపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, దిబ్బసేతచ్ఛత్తధారణం విముత్తిచ్ఛత్తపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, పఞ్చరాజకకుధభణ్డాని పఞ్చహి విముత్తీహి విముచ్చనస్స పుబ్బనిమిత్తం, దిసానువిలోకనం అనావరణఞాణపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, ఆసభీవాచాభాసనం అప్పటివత్తియధమ్మచక్కప్పవత్తనస్స పుబ్బనిమిత్తం. “అయమన్తిమా జాతీ”తి సీహనాదో

అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బానస్స పుబ్బనిమిత్తన్తి వేదితబ్బం. ఇమే వారా పాళియం ఆగతా, సమ్బహులవారో పన ఆగతో, ఆహరిత్వా దీపేతబ్బో.

మహాపురిసస్స హి జాతదివసే దససహస్సిలోకధాతు కమ్పి. దససహస్సిలోకధాతుమ్హి దేవతా ఏకచక్కవాళే సన్నిపతింసు. పఠమం దేవా పటిగ్గణ్హింసు, పచ్ఛా మనుస్సా. తన్తిబద్ధా వీణా చమ్మబద్ధా భేరియో చ కేనచి అవాదితా సయమేవ వజ్జింసు, మనుస్సానం అన్దుబన్ధనాదీని ఖణ్డాఖణ్డం భిజ్జింసు. సబ్బరోగా అమ్బిలేన ధోతతమ్బమలం వియ విగచ్ఛింసు, జచ్చన్ధా రూపాని పస్సింసు. జచ్చబధిరా సద్దం సుణింసు, పీఠసప్పీ జవనసమ్పన్నా అహేసుం, జాతిజళానమ్పి ఏళమూగానం సతి పతిట్ఠాసి, విదేసే పక్ఖన్దనావా సుపట్టనం పాపుణింసు, ఆకాసట్ఠకభూమట్ఠకరతనాని సకతేజోభాసితాని అహేసుం, వేరినో మేత్తచిత్తం పటిలభింసు, అవీచిమ్హి అగ్గి నిబ్బాయి. లోకన్తరే ఆలోకో ఉదపాది, నదీసు జలం న పవత్తి, మహాసముద్దేసు మధురసదిసం ఉదకం అహోసి, వాతో న వాయి, ఆకాసపబ్బతరుక్ఖగతా సకుణా భస్సిత్వా పథవీగతా అహేసుం, చన్దో అతిరోచి, సూరియో న ఉణ్హో న సీతలో నిమ్మలో ఉతుసమ్పన్నో అహోసి, దేవతా అత్తనో అత్తనో విమానద్వారే ఠత్వా అప్ఫోటనసేళనచేలుక్ఖేపాదీహి మహాకీళం కీళింసు, చాతుద్దీపికమహామేఘో వస్సి, మహాజనం నేవ ఖుదా న పిపాసా పీళేసి, ద్వారకవాటాని సయమేవ వివరింసు, పుప్ఫూపగఫలూపగా రుక్ఖా పుప్ఫఫలాని గణ్హింసు, దససహస్సిలోకధాతు ఏకద్ధజమాలా అహోసీతి.

తత్రాపిస్స దససహస్సిలోకధాతుకమ్పో సబ్బఞ్ఞుతఞాణపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, దేవతానం ఏకచక్కవాళే సన్నిపాతో ధమ్మచక్కప్పవత్తనకాలే ఏకప్పహారేన సన్నిపతిత్వా ధమ్మపటిగ్గణ్హనస్స పుబ్బనిమిత్తం, పఠమం దేవతానం పటిగ్గహణం చతున్నం రూపావచరజ్ఝానానం పటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. పచ్ఛా మనుస్సానం పటిగ్గహణం చతున్నం అరూపజ్ఝానానం పటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, తన్తిబద్ధవీణానం సయం వజ్జనం అనుపుబ్బవిహారపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, చమ్మబద్ధభేరీనం వజ్జనం మహతియా ధమ్మభేరియా అనుస్సావనస్స పుబ్బనిమిత్తం, అన్దుబన్ధనాదీనం ఛేదో అస్మిమానసముచ్ఛేదస్స పుబ్బనిమిత్తం, సబ్బరోగవిగమో సబ్బకిలేసవిగమస్స పుబ్బనిమిత్తం, జచ్చన్ధానం రూపదస్సనం దిబ్బచక్ఖుపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, జచ్చబధిరానం సద్దస్సవనం దిబ్బసోతధాతుపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం , పీఠసప్పీనం జవనసమ్పదా చతుఇద్ధిపాదాధిగమస్స పుబ్బనిమిత్తం, జళానం సతిపతిట్ఠానం చతుసతిపట్ఠానపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, విదేసపక్ఖన్దనావానం సుపట్టనసమ్పాపుణనం చతుపటిసమ్భిదాధిగమస్స పుబ్బనిమిత్తం, రతనానం సకతేజోభాసితత్తం యం లోకస్స ధమ్మోభాసం దస్సేస్సతి తస్స పుబ్బనిమిత్తం.

వేరీనం మేత్తచిత్తపటిలాభో చతుబ్రహ్మవిహారపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, అవీచిమ్హి అగ్గినిబ్బానం ఏకాదసఅగ్గినిబ్బానస్స పుబ్బనిమిత్తం, లోకన్తరాలోకో అవిజ్జన్ధకారం విధమిత్వా ఞాణాలోకదస్సనస్స పుబ్బనిమిత్తం, మహాసముద్దస్స మధురతా నిబ్బానరసేన ఏకరసభావస్స పుబ్బనిమిత్తం, వాతస్స అవాయనం ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతభిన్దనస్స పుబ్బనిమిత్తం, సకుణానం పథవీగమనం మహాజనస్స ఓవాదం సుత్వా పాణేహి సరణగమనస్స పుబ్బనిమిత్తం, చన్దస్స అతివిరోచనం బహుజనకన్తతాయ పుబ్బనిమిత్తం, సూరియస్స ఉణ్హసీతవివజ్జనఉతుసుఖతా కాయికచేతసికసుఖుప్పత్తియా పుబ్బనిమిత్తం, దేవతానం విమానద్వారేసు అప్ఫోటనాదీహి కీళనం బుద్ధభావం పత్వా ఉదానం ఉదానస్స పుబ్బనిమిత్తం, చాతుద్దీపికమహామేఘవస్సనం మహతో ధమ్మమేఘవస్సనస్స పుబ్బనిమిత్తం, ఖుదాపీళనస్స అభావో కాయగతాసతిఅమతపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం, పిపాసాపీళనస్స అభావో విముత్తిసుఖేన

సుఖితభావస్స పుబ్బనిమిత్తం, ద్వారకవాటానం సయమేవ వివరణం అట్ఠఙ్గికమగ్గద్వారవివరణస్స పుబ్బనిమిత్తం, రుక్ఖానం పుప్ఫఫలగహణం విముత్తిపుప్ఫేహి పుప్ఫితస్స చ సామఞ్ఞఫలభారభరితభావస్స చ పుబ్బనిమిత్తం, దససహస్సిలోకధాతుయా ఏకద్ధజమాలతా అరియద్ధజమాలామాలితాయ పుబ్బనిమిత్తన్తి వేదితబ్బం. అయం సమ్బహులవారో నామ.

ఏత్థ పఞ్హో పుచ్ఛన్తి – “యదా మహాపురిసో పథవియం పతిట్ఠహిత్వా ఉత్తరాభిముఖో గన్త్వా ఆసభిం వాచం భాసతి, తదా కిం పథవియా గతో , ఉదాహు ఆకాసేన? దిస్సమానో గతో, ఉదాహు అదిస్సమానో? అచేలకో గతో, ఉదాహు అలఙ్కతప్పటియత్తో? దహరో హుత్వా గతో, ఉదాహు మహల్లకో? పచ్ఛాపి కిం తాదిసోవ అహోసి, ఉదాహు పున బాలదారకో”తి? అయం పన పఞ్హో హేట్ఠా లోహపాసాదే సఙ్ఘసన్నిపాతే తిపిటకచూళాభయత్థేరేన విస్సజ్జితోవ. థేరో కిరేత్థ నియతి పుబ్బేకతకమ్మ-ఇస్సరనిమ్మానవాదవసేన తం తం బహుం వత్వా అవసానే ఏవం బ్యాకాసి – “మహాపురిసో పథవియం గతో, మహాజనస్స పన ఆకాసే గచ్ఛన్తో వియ అహోసి. దిస్సమానో గతో, మహాజనస్స పన అదిస్సమానో వియ అహోసి. అచేలకో గతో, మహాజనస్స పన అలఙ్కతప్పటియత్తోవ ఉపట్ఠాసి. దహరోవ గతో, మహాజనస్స పన సోళసవస్సుద్దేసికో వియ అహోసి. పచ్ఛా పన బాలదారకోవ అహోసి, న తాదిసో”తి. ఏవం వుత్తే పరిసా చస్స “బుద్ధేన వియ హుత్వా భో థేరేన పఞ్హో కథితో”తి అత్తమనా అహోసి. లోకన్తరికవారో వుత్తనయో ఏవ.

విదితాతి పాకటా హుత్వా. యథా హి సావకా నహానముఖధోవనఖాదనపివనాదికాలే అనోకాసగతే అతీతసఙ్ఖారే నిప్పదేసే సమ్మసితుం న సక్కోన్తి, ఓకాసపత్తయేవ సమ్మసన్తి, న ఏవం బుద్ధా. బుద్ధా హి సత్తదివసబ్భన్తరే వవత్థితసఙ్ఖారే ఆదితో పట్ఠాయ సమ్మసిత్వా తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వావ విస్సజ్జేన్తి, తేసం అవిపస్సితధమ్మో నామ నత్థి, తస్మా “విదితా”తి ఆహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అచ్ఛరియఅబ్భుతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. బాకులసుత్తవణ్ణనా

౨౦౯. ఏవం మే సుతన్తి బాకులసుత్తం. తత్థ **బాకులో**తి యథా ద్వావీసతి ద్వత్తింసాతిఆదిమ్హి వత్తబ్బే బావీసతి బాత్తింసాతిఆదీని వుచ్చన్తి, ఏవమేవ ద్వికులోతి వత్తబ్బే బాకులోతి వుత్తం. తస్స హి థేరస్స ద్వే కులాని అహేసుం. సో కిర దేవలోకో చవిత్వా కోసమ్బినగరే నామ మహాసేట్ఠికులే నిబ్బత్తో, తమేనం పఞ్చమే దివసే సీసం న్హాపేత్వా గఙ్గాకీళం అకంసు. ధాతియా దారకం ఉదకే నిముజ్జనుమ్ముజ్జనవసేన కీళాపేన్తియా ఏకో మచ్ఛో దారకం దిస్వా “భక్ఖో మే అయ”న్తి మఞ్ఞమానో ముఖం వివరిత్వా ఉపగతో. ధాతీ దారకం ఛడ్డేత్వా పలాతా. మచ్ఛో తం గిలి. పుఞ్ఞవా సత్తో దుక్ఖం న పాపుణి, సయనగబ్భం పవిసిత్వా నిపన్నో వియ అహోసి. మచ్ఛో దారకస్స తేజేన తత్తకపల్లం గిలిత్వా దయ్హమానో వియ వేగేన తింసయోజనమగ్గం గన్త్వా బారాణసినగరవాసినో మచ్ఛబన్ధస్స జాలం పావిసి, మహామచ్ఛా నామ జాలబద్ధా పహరియమానా మరన్తి. అయం పన దారకస్స తేజేన జాలతో నీహటమత్తోవ మతో. మచ్ఛబన్ధా చ మహన్తం మచ్ఛం లభిత్వా ఫాలేత్వా విక్కిణన్తి. తం పన దారకస్స ఆనుభావేన అఫాలేత్వా సకలమేవ కాజేన హరిత్వా సహస్సేన దేమాతి వదన్తా నగరే విచరింసు. కోచి న గణ్హాతి.

తస్మిం పన నగరే అపుత్తకం అసీతికోటివిభవం సేట్ఠికులం అత్థి, తస్స ద్వారమూలం పత్వా “కిం గహేత్వా దేథా”తి వుత్తా కహాపణన్తి ఆహంసు. తేహి కహాపణం దత్వా గహితో. సేట్ఠిభరియాపి అఞ్ఞేసు దివసేసు మచ్ఛే న కేలాయతి, తం దివసం పన మచ్ఛం ఫలకే ఠపేత్వా సయమేవ ఫాలేసి. మచ్ఛఞ్చ నామ కుచ్ఛితో ఫాలేన్తి, సా పన పిట్ఠితో ఫాలేన్తీ మచ్ఛకుచ్ఛియం సువణ్ణవణ్ణం దారకం దిస్వా – “మచ్ఛకుచ్ఛియం మే పుత్తో లద్ధో”తి నాదం నదిత్వా దారకం ఆదాయ సామికస్స సన్తికం అగమాసి. సేట్ఠి తావదేవ భేరిం చరాపేత్వా దారకం ఆదాయ రఞ్ఞో సన్తికం గన్త్వా – “మచ్ఛకుచ్ఛియం మే దేవ దారకో లద్ధో, కిం కరోమీ”తి ఆహ. పుఞ్ఞవా ఏస, యో మచ్ఛకుచ్ఛియం అరోగో వసి, పోసేహి నన్తి.

అస్సోసి ఖో ఇతరం కులం – “బారాణసియం కిర ఏకం సేట్ఠికులం మచ్ఛకుచ్ఛియం దారకం లభతీ”తి, తే తత్థ అగమంసు. అథస్స మాతా దారకం అలఙ్కరిత్వా కీళాపియమానం దిస్వావ “మనాపో వతాయం దారకో”తి గన్త్వా పవత్తిం ఆచిక్ఖి. ఇతరా మయ్హం పుత్తోతిఆదిమాహ. కహం తే లద్ధోతి? మచ్ఛకుచ్ఛియన్తి. నో తుయ్హం పుత్తో, మయ్హం పుత్తోతి. కహం తే లద్ధోతి? మయా దసమాసే కుచ్ఛియా ధారితో, అథ నం నదియా కీళాపియమానం మచ్ఛో గిలీతి. తుయ్హం పుత్తో అఞ్ఞేన మచ్ఛేన గిలితో భవిస్సతి, అయం పన మయా మచ్ఛకుచ్ఛియం లద్ధోతి, ఉభోపి రాజకులం అగమంసు. రాజా ఆహ – “అయం దస మాసే కుచ్ఛియా ధారితత్తా అమాతా కాతుం న సక్కా, మచ్ఛం గణ్హన్తాపి వక్కయకనాదీని బహి కత్వా గణ్హన్తా నామ నత్థీతి మచ్ఛకుచ్ఛియం లద్ధత్తా అయమ్పి అమాతా కాతుం న సక్కా, దారకో ఉభిన్నమ్పి కులానం దాయాదో హోతు, ఉభోపి నం జగ్గథా”తి ఉభోపి జగ్గింసు.

విఞ్ఞుతం పత్తస్స ద్వీసుపి నగరేసు పాసాదం కారేత్వా నాటకాని పచ్చుపట్ఠాపేసుం. ఏకేకస్మిం నగరే చత్తారో చత్తారో మాసే వసతి, ఏకస్మిం నగరే చత్తారో మాసే వుట్ఠస్స సఙ్ఘాటనావాయ మణ్డపం కారేత్వా తత్థ నం సద్ధిం నాటకాహి ఆరోపేన్తి. సో సమ్పత్తిం అనుభవమానో ఇతరం నగరం గచ్ఛతి. తంనగరవాసినో నాటకాని ఉపడ్ఢమగ్గం అగమంసు. తే పచ్చుగ్గన్త్వా తం పరివారేత్వా అత్తనో పాసాదం నయన్తి. ఇతరాని నాటకాని నివత్తిత్వా అత్తనో నగరమేవ గచ్ఛన్తి. తత్థ చత్తారో మాసే వసిత్వా తేనేవ నియామేన పున ఇతరం నగరం గచ్ఛతి. ఏవమస్స సమ్పత్తిం అనుభవన్తస్స అసీతి వస్సాని పరిపుణ్ణాని.

అథ భగవా చారికం చరమానో బారాణసిం పత్తో. సో భగవతో సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజితో. పబ్బజిత్వా సత్తాహమేవ పుథుజ్జనో అహోసి, అట్ఠమే పన సో సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణీతి ఏవమస్స ద్వే కులాని అహేసుం. తస్మా **బాకులో**తి సఙ్ఖం అగమాసీతి.

పురాణగిహిసహాయోతి పుబ్బే గిహికాలే సహాయో. అయమ్పి దీఘాయుకోవ థేరం పబ్బజితం పస్సితుం గచ్ఛన్తో అసీతిమే వస్సే గతో. **మేథునో ధమ్మో**తి బాలో నగ్గసమణకో బాలపుచ్ఛం పుచ్ఛతి, న సాసనవచనం, ఇదాని థేరేన దిన్ననయే ఠితో **ఇమేహి పన తే**తి పుచ్ఛి.

౨౧౦. యంపాయస్మాతిఆదీని పదాని సబ్బవారేసు ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి నియమేత్వా ఠపితాని. తత్థ సఞ్ఞా ఉప్పన్నమత్తావ, వితక్కో కమ్మపథభేదకోతి . థేరో పనాహ – “కస్మా విసుం కరోథ, ఉభయమ్పేతం కమ్మపథభేదకమేవా”తి.

౨౧౧. గహపతిచీవరన్తి వస్సావాసికం చీవరం. **సత్థేనా**తి పిప్ఫలకేన. **సూచియా**తి సూచిం గహేత్వా సిబ్బితభావం న సరామీతి అత్థో. **కథినే చీవరన్తి** కథినచీవరం, కథినచీవరమ్పి హి వస్సావాసికగతికమేవ. తస్మా తత్థ “సిబ్బితా నాభిజానామీ”తి ఆహ.

ఏత్తకం పనస్స కాలం గహపతిచీవరం అసాదియన్తస్స ఛిన్నసిబ్బనాదీని అకరోన్తస్స కుతో చీవరం ఉప్పజ్జతీతి. ద్వీహి నగరేహి. థేరో హి మహాయసస్సీ, తస్స పుత్తధీతరో నత్తపనత్తకా సుఖుమసాటకేహి చీవరాని కారేత్వా రజాపేత్వా సముగ్గే పక్ఖిపిత్వా పహిణన్తి. థేరస్స న్హానకాలే న్హానకోట్ఠకే ఠపేన్తి. థేరో తాని నివాసేతి చేవ పారుపతి చ, పురాణచీవరాని సమ్పత్తపబ్బజితానం దేతి. థేరో తాని నివాసేత్వా చ పారుపిత్వా చ నవకమ్మం న కరోతి, కిఞ్చి ఆయూహనకమ్మం నత్థి. ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా అప్పేత్వా నిసీదతి. చతూసు మాసేసు పత్తేసు లోమకిలిట్ఠాని హోన్తి, అథస్స పున తేనేవ నియామేన పహిణిత్వా దేన్తి. అడ్ఢమాసే అడ్ఢమాసే పరివత్తతీతిపి వదన్తియేవ.

అనచ్ఛరియఞ్చేతం థేరస్స మహాపుఞ్ఞస్స మహాభిఞ్ఞస్స సతసహస్సకప్పే పూరితపారమిస్స, అసోకధమ్మరఞ్ఞో కులూపకో నిగ్రోధత్థేరో దివసస్స నిక్ఖత్తుం చీవరం పరివత్తేసి. తస్స హి తిచీవరం హత్థిక్ఖన్ధే ఠపేత్వా పఞ్చహి చ గన్ధసముగ్గసతేహి పఞ్చహి చ మాలాసముగ్గసతేహి సద్ధిం పాతోవ ఆహరియిత్థ, తథా దివా చేవ సాయఞ్చ. రాజా కిర దివసస్స నిక్ఖత్తుం సాటకే పరివత్తేన్తో "థేరస్స చీవరం నీత"న్తి పుచ్ఛిత్వా "ఆమ నీత"న్తి సుత్వావ పరివత్తేసి. థేరోపి న భణ్డికం బన్ధిత్వా ఠపేసి, సమ్పత్తసబ్రహ్మచారీనం అదాసి. తదా కిర జమ్బుదీపే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స యేభుయ్యేన నిగ్రోధస్సేవ సన్తకం చీవరం అహోసి.

అహో వత మం కోచి నిమన్తేయ్యాతి కిం పన చిత్తస్స అనుప్పాదనం భారియం, ఉప్పన్నస్స పహానన్తి. చిత్తం నామ లహుకపరివత్తం, తస్మా అనుప్పాదనం భారియం , ఉప్పన్నస్స పహానమ్పి భారియమేవ . **అన్తరఘరే**తి మహాసకులుదాయిసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౨౩౭) ఇన్దఖీలతో పట్ఠాయ అన్తరఘరం నామ ఇధ నిబ్బోదకపతనట్ఠానం అధిప్పేతం. కుతో పనస్స భిక్ఖా ఉప్పజ్జిత్థాతి. థేరో ద్వీసు నగరేసు అభిఞ్ఞాతో, గేహద్వారం ఆగతస్సేవస్స పత్తం గహేత్వా నానారసభోజనస్స పూరేత్వా దేన్తి. సో లద్ధట్ఠానతో నివత్తతి, భత్తకిచ్చకరణట్ఠానం పనస్స నిబద్ధమేవ అహోసి. **అనుబ్యఞ్జనసో**తి థేరేన కిర రూపే నిమిత్తం గహేత్వా మాతుగామో న ఓలోకితపుబ్బో. **మాతుగామస్స ధమ్మ**న్తి మాతుగామస్స ఛప్పఞ్చవాచాహి ధమ్మం దేసేతుం వట్టతి, పఞ్హం పుట్ఠేన గాథాసహస్సమ్పి వత్తుం వట్టతియేవ. థేరో పన కప్పియమేవ న అకాసి. యేభుయ్యేన హి కులూపకథేరానమేతం కమ్మం హోతి. **భిక్ఖునుపస్సయ**న్తి భిక్ఖునిఉపస్సయం. తం పన గిలానపుచ్ఛకేన గన్తుం వట్టతి, థేరో పన కప్పియమేవ న అకాసి. ఏస నయో సబ్బత్థ. **చుణ్ణేనా**తి కోసమ్బచుణ్ణాదినా. **గత్తపరికమ్మే**తి సరీరసమ్బాహనకమ్మే. **విచారితా**తి పయోజయితా. **గద్దూహనమత్త**న్తి గావిం థనే గహేత్వా ఏకం ఖీరబిన్దుం దూహనకాలమత్తమ్పి.

కేన పన కారణేన థేరో నిరాబాధో అహోసి. పదుముత్తరే కిర భగవతి సతసహస్సభిక్ఖుపరివారే చారికం చరమానే హిమవతి విసరుక్ఖా పుప్ఫింసు. భిక్ఖుసతసహస్సానమ్పి తిణపుప్ఫకరోగో ఉప్పజ్జతి. థేరో తస్మిం సమయే ఇద్ధిమా తాపసో హోతి, సో ఆకాసేన గచ్ఛన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘం దిస్వా ఓతరిత్వా రోగం పుచ్ఛిత్వా హిమవన్తతో ఓసధం ఆహరిత్వా అదాసి. ఉపసిఙ్ఘనమత్తేనేవ రోగో వూపసమి. కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలేపి పఠమవప్పదివసే వప్పం ఠపేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పరిభోగం అగ్గిసాలఞ్చేవ వచ్చకుటిఞ్చ కారేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స భేసజ్జవత్తం నిబన్ధి, ఇమినా కమ్మేన నిరాబాధో అహోసి. ఉక్కట్ఠనేసజ్జికో పనేస ఉక్కట్ఠారఞ్ఞకో చ తస్మా "నాభిజానామి అపస్సేనకం అపస్సయితా"తిఆదిమాహ.

సరణోతి సకిలేసో. **అఞ్ఞా ఉదపాదీ**తి అనుపసమ్పన్నస్స అఞ్ఞం బ్యాకాతుం న వట్టతి. థేరో కస్మా బ్యాకాసి? న థేరో అహం అరహాతి ఆహ, అఞ్ఞా ఉదపాదీతి పనాహ. అపిచ థేరో అరహాతి పాకటో, తస్మా ఏవమాహ.

౨౧౨. పబ్బజ్జన్తి థేరో సయం నేవ పబ్బాజేసి, న ఉపసమ్పాదేసి అఞ్ఞేహి పన భిక్ఖూహి ఏవం కారాపేసి. **అవాపురణం ఆదాయా**తి కుఞ్చికం గహేత్వా.

నిసిన్నకోవ పరినిబ్బాయీతి అహం ధరమానోపి న అఞ్ఞస్స భిక్ఖుస్స భారో అహోసిం, పరినిబ్బుతస్సాపి మే సరీరం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పలిబోధో మా అహోసీతి తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా పరినిబ్బాయి. సరీరతో జాలా ఉట్ఠహి, ఛవిమంసలోహితం సప్పి వియ ఝాయమానం పరిక్ఖయం గతం, సుమనమకులసదిసా ధాతుయోవ అవసేసింసు. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవ. ఇదం పన సుత్తం దుతియసఙ్గహే సఙ్గీతన్తి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

బాకులసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. దన్తభూమిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౩. ఏవం మే సుతన్తి దన్తభూమిసుత్తం. తత్థ **అరఞ్ఞకుటికాయ**న్తి తస్సేవ వేళువనస్స ఏకస్మిం వివిత్తట్ఠానే పధానకమ్మికానం భిక్ఖూనం అత్థాయ కతసేనాసనే. **రాజకుమారో**తి బిమ్బిసారస్స పుత్తో ఓరసకో.

ఫుసేయ్యాతి లభేయ్య. **ఏకగ్గత**న్తి ఏవం పటిపన్నో సమాపత్తిం నామ లభతి, ఝానం నామ లభతీతి ఇదం మయా సుతన్తి వదతి. **కిలమథో**తి కాయకిలమథో. **విహేసా**తి స్వేవ కిలమథో వుత్తో. **యథాసకే తిట్ఠేయ్యాసీ**తి అత్తనో అజాననకోట్ఠాసేయేవ తిట్ఠేయ్యాసీతి.

౨౧౪. దేసేసీతి చిత్తేకగ్గతం నామ ఏవం లభతి, సమాపత్తిం ఏవం నిబ్బత్తేతీతి అప్పనాఉపచారం పాపేత్వా ఏకకసిణపరికమ్మం కథేసి. **పవేదేత్వా**తి పకాసేత్వా.

నేక్ఖమ్మేన ఞాతబ్బన్తి కామతో నిస్సటగుణేన ఞాతబ్బం. కామతో నిస్సటగుణే ఠితేన పుగ్గలేన ఏకగ్గం నామ జానితబ్బన్తి అధిప్పాయేనేతం వుత్తం . సేసాని తస్సేవ వేవచనాని. **కామే పరిభుఞ్జన్తో**తి దువిధేపి కామే భుఞ్జమానో.

౨౧౫. హత్థిదమ్మా వా అస్సదమ్మా వా గోదమ్మా వాతి ఏత్థ అదన్తహత్థిదమ్మాదయో వియ చిత్తేకగ్గరహితా పుగ్గలా దట్ఠబ్బా. దన్తహత్థిఆదయో వియ చిత్తేకగ్గసమ్పన్నా. యథా అదన్తహత్థిదమ్మాదయో కూటాకారం అకత్వా ధురం అఛడ్డేత్వా దన్తగమనం వా గన్తుం, దన్తేహి వా పత్తబ్బం భూమిం పాపుణితుం న సక్కోన్తి, ఏవమేవ చిత్తేకగ్గరహితా సమ్పన్నచిత్తేకగ్గేహి నిబ్బత్తితగుణం వా నిబ్బత్తేతుం పత్తభూమిం వా పాపుణితుం న సక్కోన్తి.

౨౧౬. హత్థవిలఙ్ఘకేనాతి హత్థేన హత్థం గహేత్వా.

దట్ఠేయ్యన్తి పస్సితబ్బయుత్తకం. **ఆవుతో**తి ఆవరితో. **నివుతో**తి నివారితో. **ఓఫుటో**తి ఓనద్ధో.

౨౧౭. నాగవనికన్తి హత్థిపదోపమే (మ॰ ని॰ ౧.౨౮౮ ఆదయో) నాగవనచరకో పురిసో "నాగవనికో"తి వుత్తో, ఇధ హత్థిసిక్ఖాయ కుసలో హత్థిం గహేతుం సమత్థో. **అతిపస్సిత్వా**తి దిస్వా. **ఏత్థగేధా**తి ఏతస్మిం పవత్తగేధా. **సరసఙ్కప్పాన**న్తి

ధావనసజ్జాప్పానం. **మనుస్సకన్తేసు సీలేసు సమాదపనాయా**తి ఏత్థ యదా నాగో ఇత్థిపురిసేహి కుమారకుమారికాహి సోణ్డాదీసు గహేత్వా ఉపకేళయమానో వికారం న కరోతి సుఖాయతి, తదానేన మనుస్సకన్తాని సీలాని సమాదిన్నాని నామ హోన్తి.

పేమనీయాతి తాత రాజా తే పసన్నో మఙ్గలహత్థిట్ఠానేవ ఠపేస్సతి, రాజారహాని భోజనాదీని లభిస్ససీతి ఏవరూపీ నాగేహి పియాపితబ్బా కథా. **సుస్సూసతీ**తి తం పేమనీయకథం సోతుకామో హోతి. **తిణఘాసోదక**న్తి తిణఘాసఞ్చేవ ఉదకఞ్చ, **తిణఘాస**న్తి ఘాసితబ్బం తిణం, ఖాదితబ్బన్తి అత్థో.

పణవోతి డిణ్డిమో. **సబ్బవఙ్కదోసనిహితనిన్నీతకసావో**తి నిహితసబ్బవఙ్కదోసో చేవ అపనీతకసావో చ. **అఙ్గన్తేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతీ**తి అఙ్గసమో హోతి.

౨౧౯. గేహసితసీలానన్తి పఞ్చకామగుణనిస్సితసీలానం. **ఞాయస్సా**తి అట్ఠఙ్గికమగ్గస్స.

౨౨౨. అదన్తమరణం మహల్లకో రఞ్ఞో నాగో కాలఙ్కతోతి రఞ్ఞో మహల్లకో నాగో అదన్తమరణం మతో కాలం కతో హోతి, అదన్తమరణం కాలంకిరియం నామ కరియతీతి అయమేత్థ అత్థో. ఏస నయో సబ్బత్థ. సేసం ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

దన్తభూమిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. భూమిజసుత్తవణ్ణనా

౨౨౩. ఏవం మే సుతన్తి భూమిజసుత్తం. తత్థ **భూమిజో**తి అయం థేరో జయసేనరాజకుమారస్స మాతులో. **ఆసఞ్చ అనాసఞ్చా**తి కాలేన ఆసం కాలేన అనాసం. **సకేన థాలిపాకేనా**తి పకతిపవత్తాయ భిక్ఖాయ అత్తనో నిట్ఠితభత్తతోపి భత్తేన పరివిసి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

భూమిజసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. అనురుద్ధసుత్తవణ్ణనా

౨౩౦. ఏవం మే సుతన్తి అనురుద్ధసుత్తం. తత్థ **ఏవమాహంసూ**తి తస్స ఉపాసకస్స అఫాసుకకాలో అహోసి, తదా ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవమాహంసు. **అపణ్ణక**న్తి అవిరాధితం. **ఏకత్థా**తి అప్పమాణాతి వా మహగ్గతాతి వా ఝానమేవ చిత్తేకగ్గతాయేవ ఏవం వుచ్చతీతి ఇమం సన్ధాయ ఏవమాహ.

౨౩౧. యావతా ఏకం రుక్ఖమూలం మహగ్గతన్తి ఫరిత్వా అధిముచ్చిత్వా విహరతీతి ఏకరుక్ఖమూలపమాణట్ఠానం కసిణనిమిత్తేన ఓత్థరిత్వా తస్మిం కసిణనిమిత్తే మహగ్గతజ్ఝానం ఫరిత్వా అధిముచ్చిత్వా విహరతి. మహగ్గతన్తి పనస్స ఆభోగో

నత్థి, కేవలం మహగ్గతజ్ఝానపవత్తివసేన పనేతం వుత్తం. ఏస నయో సబ్బత్థ. **ఇమినా ఖో ఏతం గహపతి పరియాయేనాతి** ఇమినా కారణేన. ఏత్థ హి అప్పమాణాతి వుత్తానం బ్రహ్మవిహారానం నిమిత్తం న వడ్ఢతి, ఉగ్ఘాటనం న జాయతి, తాని ఝానాని అభిఞ్ఞానం వా నిరోధస్స వా పాదకాని న హోన్తి, విపస్సనాపాదకాని పన వట్టపాదకాని భవోక్కమనాని చ హోన్తి. "మహగ్గతా"తి వుత్తానం పన కసిణజ్ఝానానం నిమిత్తం వడ్ఢతి, ఉగ్ఘాటనం జాయతి, సమతిక్కమా హోన్తి, అభిఞ్ఞాపాదకాని నిరోధపాదకాని వట్టపాదకాని భవోక్కమనాని చ హోన్తి. ఏవమిమే ధమ్మా నానత్థా, అప్పమాణా మహగ్గతాతి ఏవం నానాబ్యఞ్జనా చ.

౨౩౨. ఇదాని మహగ్గతసమాపత్తితో నీహరిత్వా భవూపపత్తికారణం దస్సేన్తో **చతస్సో ఖో ఇమాతిఆదిమాహ. పరిత్తాభాతి** ఫరిత్వా జానన్తస్స అయమాభోగో అత్థి, పరిత్తాభేసు పన దేవేసు నిబ్బత్తికారణం ఝానం భావేన్తో ఏవం వుత్తో. ఏస నయో సబ్బత్థ. పరిత్తాభా సియా సంకిలిట్ఠాభా హోన్తి సియా పరిసుద్ధాభా, అప్పమాణాభా సియా సంకిలిట్ఠాభా హోన్తి సియా పరిసుద్ధాభా. కథం? సుప్పమత్తే వా సరావమత్తే వా కసిణపరికమ్మం కత్వా సమాపత్తిం నిబ్బత్తేత్వా పఞ్చహాకారేహి ఆచిణ్ణవసిభావో పచ్చనీకధమ్మానం సుట్ఠు అపరిసోధితత్తా దుబ్బలమేవ సమాపత్తిం వళఞ్జేత్వా అప్పగుణజ్ఝానే ఠితో కాలం కత్వా పరిత్తాభేసు నిబ్బత్తతి, వణ్ణో పనస్స పరిత్తో చేవ హోతి సంకిలిట్ఠో చ. పఞ్చహి పనాకారేహి ఆచిణ్ణవసిభావో పచ్చనీకధమ్మానం సుట్ఠు పరిసోధితత్తా సువిసుద్ధం సమాపత్తిం వళఞ్జేత్వా పగుణజ్ఝానే ఠితో కాలం కత్వా పరిత్తాభేసు నిబ్బత్తతి, వణ్ణో పనస్స పరిత్తో చేవ హోతి పరిసుద్ధో చ. ఏవం పరిత్తాభా సియా సంకిలిట్ఠాభా హోన్తి సియా పరిసుద్ధాభా. కసిణే పన విపులపరికమ్మం కత్వా సమాపత్తిం నిబ్బత్తేత్వా పఞ్చహాకారేహి ఆచిణ్ణవసిభావోతి సబ్బం పురిమసదిసమేవ వేదితబ్బం. ఏవం అప్పమాణాభా సియా సంకిలిట్ఠాభా హోన్తి సియా పరిసుద్ధాభాతి.

వణ్ణనానత్తన్తి సరీరవణ్ణస్స నానత్తం. **నో చ ఆభానానత్తన్తి** ఆలోకే నానత్తం న పఞ్ఞాయతి. **అచ్చినానత్తన్తి** దీఘరస్సఅణుథూలవసేన అచ్చియా నానత్తం.

యత్థ యత్థాతి ఉయ్యానవిమానకప్పరుక్ఖనదీతీరపోక్ఖరణీతీరేసు యత్థ యత్థ. **అభినివిసన్తీతి** వసన్తి. **అభిరమన్తీతి** రమన్తి న ఉక్కణ్ఠన్తి. **కాజేనాతి** యాగుభత్తతేలఫాణితమచ్ఛమంసకాజేసు యేన కేనచి కాజేన. "కాచేనాతి"పి పాఠో, అయమేవ అత్థో. **పిటకేనాతి** పచ్ఛియా. **తత్థ తత్థేవాతి** సప్పిమధుఫాణితాదీనం సులభట్ఠానతో లోణపూతిమచ్ఛాదీనం ఉస్సన్నట్ఠానం నీతా "పుబ్బే అమ్హాకం వసనట్ఠానం ఫాసుకం, తత్థ సుఖం వసిమ్హా, ఇధ లోణం వా నో బాధతి పూతిమచ్ఛగన్ధో వా సీసరోగం ఉప్పాదేతీ"తి ఏవం చిత్తం అనుప్పాదేత్వా తత్థ తత్థేవ రమన్తి.

౨౩౪. **ఆభాతి** ఆభాసమ్పన్నా. **తదఙ్గేనాతి** తస్సా భవూపపత్తియా అఙ్గేన, భవూపపత్తికారణేనాతి అత్థో. ఇదాని తం కారణం పుచ్ఛన్తో **కో ను ఖో, భన్తేతిఆదిమాహ.**

కాయదుట్ఠుల్లన్తి కాయాలసియభావో. **ఝాయతోతి** జలతో.

౨౩౫. **దీఘరత్తం ఖో మేతి** థేరో కిర పారమియో పూరేన్తో ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా సమాపత్తిం నిబ్బత్తేత్వా నిరన్తరం తీణి అత్తభావసతాని బ్రహ్మలోకే పటిలభి, తం సన్ధాయేతం ఆహ. వుత్తమ్పి చేతం –

"అవోకిణ్ణం తీణి సతం, యం పబ్బజిం ఇసిపబ్బజ్జం;

అసఙ్ఖతం గవేసన్తో, పుబ్బే సఞ్చరితం మమ"న్తి.

సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అనురుద్ధసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. ఉపక్కిలేససుత్తవణ్ణనా

౨౩౬. ఏవం మే సుతన్తి ఉపక్కిలేససుత్తం. తత్థ **ఏతదవోచా**తి నేవ భేదాధిప్పాయేన న పియకమ్యతాయ, అథ ఖ్వాస్స ఏతదహోసి – "ఇమే భిక్ఖూ మమ వచనం గహేత్వా న ఓరమిస్సన్తి, బుద్ధా చ నామ హితానుకమ్పకా, అద్ధా నేసం భగవా ఏకం కారణం కథేస్సతి, తం సుత్వా ఏతే ఓరమిస్సన్తి, తతో తేసం ఫాసువిహారో భవిస్సతీ"తి. తస్మా ఏతం "ఇధ, భన్తే"తిఆదివచనమవోచ. **మా భణ్డన**న్తిఆదీసు "అకత్థా"తి పాఠసేసం గహేత్వా "మా భణ్డనం అకత్థా"తి ఏవం అత్థో దట్ఠబ్బో. **అఞ్ఞతరో**తి సో కిర భిక్ఖు భగవతో అత్థకామో, అయం కిరస్స అధిప్పాయో – "ఇమే భిక్ఖూ కోధాభిభూతా సత్థు వచనం న గణ్హన్తి, మా భగవా ఏతే ఓవదన్తో కిలమీ"తి, తస్మా ఏవమాహ.

పిణ్డాయ పావిసీతి న కేవలం పావిసి, యేనపి జనేన న దిట్ఠో, సో మం పస్సతూతిపి అధిట్ఠాసి. కిమత్థం అధిట్ఠాసీతి? తేసం భిక్ఖూనం దమనత్థం. భగవా హి తదా పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో "పుథుసద్దో సమజనో"తిఆదిగాథా భాసిత్వా కోసమ్బితో బాలకలోణకారగామం గతో. తతో పాచీనవంసదాయం, తతో పాలిలేయ్యకవనసణ్డం గన్త్వా పాలిలేయ్యహత్థినాగేన ఉపట్ఠహియమానో తేమాసం వసి. నగరవాసినోపి – "సత్థా విహారం గతో, గచ్ఛామ ధమ్మస్సవనాయా"తి గన్ధపుప్ఫహత్థా విహారం గన్త్వా "కహం, భన్తే, సత్థా"తి పుచ్ఛింసు. "కహం తుమ్హే సత్థారం దక్ఖథ, సత్థా 'ఇమే భిక్ఖూ సమగ్గే కరిస్సామీ'తి ఆగతో, సమగ్గే కాతుం అసక్కోన్తో నిక్ఖమిత్వా గతో"తి. "మయం సతమ్పి సహస్సమ్పి దత్వా సత్థారం ఆనేతుం న సక్కోమ, సో నో అయాచితో సయమేవ ఆగతో, మయం ఇమే భిక్ఖూ నిస్సాయ సత్థు సమ్ముఖా ధమ్మకథం సోతుం న లభిమ్హా. ఇమే సత్థారం ఉద్దిస్స పబ్బజితా, తస్మిమ్పి సామగ్గిం కరోన్తే సమగ్గా న జాతా, కస్సాఞ్ఞస్స వచనం కరిస్సన్తి. అలం న ఇమేసం భిక్ఖా దాతబ్బా"తి సకలనగరే దణ్డం ఠపయింసు. తే పునదివసే సకలనగరం పిణ్డాయ చరిత్వా కటచ్ఛుమత్తమ్పి భిక్ఖం అలభిత్వా విహారం ఆగమంసు. ఉపాసకాపి తే పున ఆహంసు – "యావ సత్థారం న ఖమాపేథ, తావ వో తమేవ దణ్డకమ్మ"న్తి. తే "సత్థారం ఖమాపేస్సామా"తి భగవతి సావత్థియం అనుప్పత్తే తత్థ అగమంసు. సత్థా తేసం అట్ఠారస భేదకరవత్థూని దేసేసీతి అయమేత్థ పాళిముత్తకకథా.

౨౩౭. ఇదాని **పుథుసద్దో**తిఆదిగాథాసు పుథు మహాసద్దో అస్సాతి **పుథుసద్దో. సమజనో**తి సమానో ఏకసదిసో జనో, సబ్బోవాయం భణ్డనకారకజనో సమన్తతో సద్దనిచ్ఛరణేన పుథుసద్దో చేవ సదిసో చాతి వుత్తం హోతి. **న బాలో కోచి మఞ్ఞథా**తి తత్ర కోచి ఏకోపి అహం బాలోతి న మఞ్ఞతి, సబ్బేపి పణ్డితమానినోయేవ. **నాఞ్ఞం భియ్యో అమఞ్ఞరు**న్తి కోచి ఏకోపి అహం బాలోతి న చ మఞ్ఞి, భియ్యో చ సఙ్ఘస్మిం భిజ్జమానే అఞ్ఞమ్పి ఏకం "మయ్హం కారణా సఙ్ఘో భిజ్జతీ"తి ఇదం కారణం న మఞ్ఞీతి అత్థో.

పరిముట్ఠాతి ముట్ఠస్సతినో. **వాచాగోచరభాణినోతి** రాకారస్స రస్సాదేసో కతో; వాచాగోచరావ , న సతిపట్ఠానగోచరా, భాణినో చ, కథం భాణినో? **యావిచ్ఛన్తి ముఖాయామం,** యావ ముఖం పసారేతుం ఇచ్ఛన్తి, తావ పసారేత్వా భాణినో, ఏకోపి సఙ్ఘగారవేన ముఖసఙ్కోచనం న కరోతీతి అత్థో. **యేన నీతాతి** యేన కలహేన ఇమం నిల్లజ్జభావం నీతా. **న తం విదూ** న తం జానన్తి "ఏవం సాదీనవో అయ"న్తి.

యే చ తం ఉపనయ్హన్తీతి తం అక్కోచ్ఛి మన్తిఆదికం ఆకారం యే ఉపనయ్హన్తి. **సనన్తనోతి** పోరాణో.

పరేతి పణ్డితే ఠపేత్వా తతో అఞ్ఞే భణ్డనకారకా పరే నామ. తే ఏత్థ సఙ్ఘమజ్ఝే కలహం కరోన్తా "మయం యమామసే ఉపయమామ నస్సామ సతతం సమితం మచ్చుసన్తికం గచ్ఛామా"తి న జానన్తి. **యే చ తత్థ విజానన్తీతి** యే చ తత్థ పణ్డితా "మయం మచ్చునో సమీపం గచ్ఛామా"తి విజానన్తి. **తతో సమ్మన్తి మేధగాతి** ఏవఞ్హి తే జానన్తా యోనిసోమనసికారం ఉప్పాదేత్వా మేధగానం కలహానం వూపసమాయ పటిపజ్జన్తి.

అట్ఠిచ్ఛిన్నాతి అయం గాథా జాతకే (జా॰ ౧.౯.౧౬) ఆగతా, బ్రహ్మదత్తఞ్చ దీఘావుకుమారఞ్చ సన్ధాయ వుత్తా. అయఞ్హేత్థ అత్థో – తేసమ్పి తథా పవత్తవేరానం హోతి సఙ్గతి, కస్మా తుమ్హాకం న హోతి, యేసం వో నేవ మాతాపితూనం అట్ఠీని ఛిన్నాని, న పాణా హటా న గవాస్సధనాని హటానీతి.

సచే లభేథాతిఆదిగాథా పణ్డితసహాయస్స చ బాలసహాయస్స చ వణ్ణావణ్ణదీపనత్థం వుత్తా. **అభిభుయ్య సబ్బాని పరిస్సయానీతి** పాకటపరిస్సయే చ పటిచ్ఛన్నపరిస్సయే చ అభిభవిత్వా తేన సద్ధిం అత్తమనో సతిమా చరేయ్యాతి.

రాజావ రట్ఠం విజితన్తి యథా అత్తనో విజితరట్ఠం మహాజనకరాజా చ అరిన్దమమహారాజా చ పహాయ ఏకకా విచరింసు, ఏవం విచరేయ్యాతి అత్థో. **మాతఙ్గరఞ్ఞేవ నాగోతి** మాతఙ్గో అరఞ్ఞే నాగోవ. **మాతఙ్గోతి** హత్థి వుచ్చతి. **నాగోతి** మహన్తాధివచనమేతం. యథా హి మాతుపోసకో మాతఙ్గనాగో అరఞ్ఞే ఏకో చరి, న చ పాపాని అకాసి, యథా చ పాలిలేయ్యకో, ఏవం ఏకో చరే, న చ పాపాని కయిరాతి వుత్తం హోతి.

౨౩౫. బాలకలోణకారగామోతి ఉపాలిగహపతిస్స భోగగామో. **తేనుపసఙ్కమీతి** కస్మా ఉపసఙ్కమి? గణే కిరస్స ఆదీనవం దిస్వా ఏకవిహారిం భిక్ఖుం పస్సితుకామతా ఉదపాది, తస్మా సీతాదీహి పీళితో ఉణ్హాదీని పత్థయమానో వియ ఉపసఙ్కమి. **ధమ్మియా కథాయాతి** ఏకీభావే ఆనిసంసప్పటిసంయుత్తాయ. యేన పాచీనవంసదాయో, తత్థ కస్మా ఉపసఙ్కమి? కలహకారకే కిరస్స దిట్ఠాదీనవత్తా సమగ్గవాసినో భిక్ఖూ పస్సితుకామతా ఉదపాది, తస్మా సీతాదీహి పీళితో ఉణ్హాదీని పత్థయమానో వియ తత్థ ఉపసఙ్కమి. **ఆయస్మా చ అనురుద్ధోతిఆది** వుత్తనయమేవ.

౨౪౧. అత్థి పన వోతి పచ్ఛిమపుచ్ఛాయ లోకుత్తరధమ్మం పుచ్ఛేయ్య. సో పన థేరానం నత్థి, తస్మా తం పుచ్ఛితుం న యుత్తన్తి పరికమ్మోభాసం పుచ్ఛతి. **ఓభాసఞ్చేవ సఞ్జానామాతి** పరికమ్మోభాసం సఞ్జానామ. **దస్సనఞ్చ రూపానన్తి** దిబ్బచక్ఖునా రూపదస్సనఞ్చ సఞ్జానామ. **తఞ్చ నిమిత్తం నప్పటివిజ్ఝామాతి** తఞ్చ కారణం న జానామ, యేన నో ఓభాసో చ రూపదస్సనఞ్చ అన్తరధాయతి.

తం ఖో పన వో అనురుద్ధా నిమిత్తం పటివిజ్ఝితబ్బన్తి తం వో కారణం జానితబ్బం. **అహమ్పి సుదన్తి** అనురుద్ధా తుమ్హే కిం న ఆళులేస్సన్తి, అహమ్పి ఇమేహి ఏకాదసహి ఉపక్కిలేసేహి ఆళులితపుబ్బోతి దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. **విచికిచ్ఛా ఖో మేతిఆదీసు** మహాసత్తస్స ఆలోకం వడ్ఢేత్వా దిబ్బచక్ఖునా నానావిధాని రూపాని దిస్వా "ఇదం ఖో కి"న్తి విచికిచ్ఛా ఉదపాది. **సమాధి చవీతి** పరికమ్మసమాధి చవి. **ఓభాసోతి** పరికమ్మోభాసోపి అన్తరధాయి, దిబ్బచక్ఖునాపి రూపం న పస్సి. **అమనసికారోతి** రూపాని పస్సతో విచికిచ్ఛా ఉప్పజ్జతి, ఇదాని కిఞ్చి న మనసికరిస్సామీతి అమనసికారో ఉదపాది.

థినమిద్ధన్తి కిఞ్చి అమనసికరోన్తస్స థినమిద్ధం ఉదపాది.

ఛమ్భితత్తన్తి హిమవన్తాభిముఖం ఆలోకం వడ్ఢేత్వా దానవరక్ఖసఅజగరాదయో అద్దస, అథస్స ఛమ్భితత్తం ఉదపాది.

ఉప్పిలన్తి "మయా దిట్ఠభయం పకతియా ఓలోకియమానం నత్థి. అదిట్ఠే కిం నామ భయ"న్తి చిన్తయతో ఉప్పిలావితత్తం ఉదపాది. **సకిదేవాతి** ఏకపయోగేనేవ పఞ్చ నిధికుమ్భియోపి పస్సేయ్య.

దుట్ఠుల్లన్తి మయా వీరియం గాళ్హం పగ్గహితం, తేన మే ఉప్పిలం ఉప్పన్నన్తి వీరియం సిథిలమకాసి, తతో కాయదరథో కాయదుట్ఠుల్లం కాయాలసియం ఉదపాది.

అచ్చారద్ధవీరియన్తి మమ వీరియం సిథిలం కరోతో దుట్ఠుల్లం ఉప్పన్నన్తి పున వీరియం పగ్గణ్హతో అచ్చారద్ధవీరియం ఉదపాది. **పతమేయ్యాతి** మరేయ్య.

అతిలీనవీరియన్తి మమ వీరియం పగ్గణ్హతో ఏవం జాతన్తి పున వీరియం సిథిలం కరోతో అతిలీనవీరియం ఉదపాది.

అభిజప్పాతి దేవలోకాభిముఖం ఆలోకం వడ్ఢేత్వా దేవసఙ్ఘం పస్సతో తణ్హా ఉదపాది.

నానత్తసఞ్ఞాతి మయ్హం ఏకజాతికం రూపం మనసికరోన్తస్స అభిజప్పా ఉప్పన్నా, నానావిధరూపం మనసి కరిస్సామీతి కాలేన దేవలోకాభిముఖం కాలేన మనుస్సలోకాభిముఖం వడ్ఢేత్వా నానావిధాని రూపాని మనసికరోతో నానత్తసఞ్ఞా ఉదపాది.

అతినిజ్ఝాయితత్తన్తి మయ్హం నానావిధాని రూపాని మనసికరోన్తస్స నానత్తసఞ్ఞా ఉదపాది, ఇట్ఠం వా అనిట్ఠం వా ఏకజాతికమేవ మనసి కరిస్సామీతి తథా మనసికరోతో అతినిజ్ఝాయితత్తం రూపానం ఉదపాది.

౨౪౩. ఓభాసనిమిత్తం మనసి కరోమీతి పరికమ్మోభాసమేవ మనసి కరోమి. **న చ రూపాని పస్సామీతి** దిబ్బచక్ఖునా రూపాని న పస్సామి. **రూపనిమిత్తం మనసి కరోమీతి** దిబ్బచక్ఖునా విసయరూపమేవ మనసి కరోమి.

పరిత్తఞ్చేవ ఓభాసన్తి పరిత్తకట్ఠానే ఓభాసం. **పరిత్తాని చ రూపానీతి** పరిత్తకట్ఠానే రూపాని. విపరియాయేన దుతియవారో వేదితబ్బో. **పరిత్తో సమాధీతి** పరిత్తకో పరికమ్మోభాసో, ఓభాసపరిత్తతఞ్హి సన్ధాయ ఇధ పరికమ్మసమాధి "పరిత్తో"తి వుత్తో. **పరిత్తం మే తస్మిం సమయేతి** తస్మిం సమయే దిబ్బచక్ఖుపి పరిత్తకం హోతి. అప్పమాణవారేపి ఏసేవ నయో.

౨౪౩. అవితక్కమ్హి విచారమత్తన్తి పఞ్చకనయే దుతియజ్ఝానసమాధిం. **అవితక్కమ్హి అవిచార**న్తి చతుక్కనయేపి పఞ్చకనయేపి ఝానత్తయసమాధిం. **సప్పీతిక**న్తి దుకతికజ్ఝానసమాధిం. **నిప్పీతిక**న్తి దుకజ్ఝానసమాధిం. **సాతసహగత**న్తి తికచతుక్కజ్ఝానసమాధిం. **ఉపేక్ఖాసహగత**న్తి చతుక్కనయే చతుత్థజ్ఝానసమాధిం పఞ్చకనయే పఞ్చమజ్ఝానసమాధిం.

కదా పన భగవా ఇమం తివిధం సమాధిం భావేతి? మహాబోధిమూలే నిసిన్నో పచ్ఛిమయామే. భగవతో హి పఠమమగ్గో పఠమజ్ఝానికో అహోసి, దుతియాదయో దుతియతతియచతుత్థజ్ఝానికా . పఞ్చకనయే పఞ్చమజ్ఝానస్స మగ్గో నత్థీతి నో లోకియో అహోసీతి లోకియలోకుత్తరమిస్సకం సన్ధాయేతం వుత్తం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఉపక్కిలేససుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. బాలపణ్డితసుత్తవణ్ణనా

౨౪౬. ఏవం మే సుతన్తి బాలపణ్డితసుత్తం. తత్థ **బాలలక్ఖణానీ**తి బాలో అయన్తి ఏతేహి లక్ఖియతి ఞాయతీతి బాలలక్ఖణాని. తానేవ తస్స సఞ్జాననకారణానీతి **బాలనిమిత్తాని**. బాలస్స అపదానానీతి **బాలాపదానాని** . **దుచ్చిన్తితచిన్తీ**తి చిన్తయన్తో అభిజ్ఝాబ్యాపాదమిచ్ఛాదస్సనవసేన దుచ్చిన్తితమేవ చిన్తేతి. **దుబ్భాసితభాసీ**తి భాసమానోపి ముసావాదాదిభేదం దుబ్భాసితమేవ భాసతి. **దుక్కటకమ్మకారీ**తి కరోన్తోపి పాణాతిపాతాదివసేన దుక్కటకమ్మమేవ కరోతి. **తత్ర చే**తి యత్థ నిసిన్నో, తస్సం పరిసతి. **తజ్జం తస్సారుప్ప**న్తి తజ్జాతికం తదనుచ్ఛవికం, పఞ్చన్నం వేరానం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికఆదీనవప్పటిసంయుత్తన్తి అధిప్పాయో. **తత్రా**తి తాయ కథాయ కచ్ఛమానాయ. **బాల**న్తిఆదీని సామిఅత్థే ఉపయోగవచనం.

౨౪౮. ఓలమ్బన్తీతి ఉపట్ఠహన్తి. సేసపదద్వయం తస్సేవ వేవచనం, ఓలమ్బనాదిఆకారేన హి తాని ఉపట్ఠహన్తి, తస్మా ఏవం వుత్తం. **పథవియా ఓలమ్బన్తీ**తి పథవితలే పత్థరన్తి. సేసపదద్వయం తస్సేవ వేవచనం. పత్థరణాకారోయేవ హేస. **తత్ర, భిక్ఖవే, బాలస్సా**తి తస్మిం ఉపట్ఠానాకారే ఆపాథగతే బాలస్స ఏవం హోతి.

౨౪౯. ఏతదవోచాతి అనుసన్ధికుసలో భిక్ఖు "నిరయస్స ఉపమా కాతుం న సక్కా"తి న భగవా వదతి, "న సుకరా"తి పన వదతి, న సుకరం పన సక్కా హోతి కాతుం, హన్దాహం దసబలం ఉపమం కారాపేమీతి చిన్తేత్వా ఏతం "సక్కా, భన్తే"తి వచనం అవోచ. **హనేయ్యు**న్తి వినివిజ్ఝిత్వా గమనవసేన యథా ఏకస్మిం ఠానే ద్వే పహారా నిపతన్తి, ఏవం హనేయ్యుం. తేనస్స ద్వే వణముఖసతాని హోన్తి. ఇతో ఉత్తరిపి ఏసేవ నయో.

౨౫౦. పాణిమత్తన్తి అన్తోముట్ఠియం ఠపనమత్తం. **సఙ్ఖమ్పి న ఉపేతీ**తి గణనమత్తమ్పి న గచ్ఛతి. **కలభాగమ్పీ**తి సతిమం కలం సహస్సిమం కలం సతసహస్సిమం వా కలం ఉపగచ్ఛతీతిపి వత్తబ్బతం న ఉపేతి. **ఉపనిధమ్పీ**తి ఉపనిక్ఖేపనమత్తమ్పి న ఉపేతి, ఓలోకేన్తస్స ఓలోకితమత్తమ్పి నత్థి. **తత్తం అయోఖిల**న్తి తిగావుతం అత్తభావం సమ్పజ్జలితాయ లోహపథవియా ఉత్తానకం నిపజ్జాపేత్వా తస్స దక్ఖిణహత్థే తాలప్పమాణం అయసూలం పవేసేన్తి, తథా వామహత్థాదీసు. యథా చ ఉత్తానకం నిపజ్జాపేత్వా, ఏవం ఉరేనపి దక్ఖిణపస్సేనపి వామపస్సేనపి నిపజ్జాపేత్వా తం

కమ్మకారణం కరోన్తియేవ. **సంవేసేత్వాతి** సమ్పజ్జలితాయ లోహపథవియా తిగావుతం అత్తభావం నిపజ్జాపేత్వా. **కుఠారీహీతి** మహతీహి గేహస్స ఏకపక్ఖఛదనమత్తాహి కుఠారీహి తచ్ఛన్తి. లోహితం నదీ హుత్వా సన్దతి, లోహపథవితో జాలా ఉట్ఠహిత్వా తచ్ఛితట్ఠానం గణ్హన్తి. మహాదుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, తచ్ఛన్తా పన సుత్తాహతం కరిత్వా దారూ వియ అట్ఠంసమ్పి ఛళంసమ్పి కరోన్తి. **వాసీహీతి** మహాసుప్పపమాణాహి వాసీహి. తాహి తచ్ఛన్తా తచతో యావ అట్ఠీని సణికం తచ్ఛన్తి, తచ్ఛితం తచ్ఛితం పటిపాకతికం హోతి. **రథే యోజేత్వాతి** సద్ధిం యుగయోత్తపఞ్జరచక్కకుబ్బరపాచనేహి సబ్బతో సమ్పజ్జలితే రథే యోజేత్వా. **మహన్తన్తి** మహాకూటాగారప్పమాణం. **ఆరోపేన్తీతి** సమ్పజ్జలితేహి అయముగ్గరేహి పోథేన్తా ఆరోపేన్తి. **సకిమ్పి ఉద్ధన్తి** సుపక్కుథితాయ ఉక్ఖలియా పక్ఖిత్తతణ్డులా వియ ఉద్ధం అధో తిరియఞ్చ గచ్ఛతి.

భాగసో మితోతి భాగే ఠపేత్వా ఠపేత్వా విభత్తో. **పరియన్తోతి** పరిక్ఖిత్తో. **అయసాతి** ఉపరి అయపట్టేన ఛాదితో.

సమన్తా యోజనసతం ఫరిత్వా తిట్ఠతీతి ఏవం ఫరిత్వా తిట్ఠతి, యథా సమన్తా యోజనసతే ఠానే ఠత్వా ఓలోకేన్తస్స అక్ఖీని యమకగోళకా వియ నిక్ఖమన్తి.

న సుకరా అక్ఖానేన పాపుణితున్తి నిరయో నామ ఏవమ్పి దుక్ఖో ఏవమ్పి దుక్ఖోతి వస్ససతం వస్ససహస్సం కథేన్తేనాపి మత్థకం పాపేత్వా కథేతుం న సుకరాతి అత్థో.

౨౫౧. దన్తుల్లేహకన్తి దన్తేహి ఉల్లేహిత్వా, లుఞ్చిత్వాతి వుత్తం హోతి. **రసాదోతి** రసగేధేన పరిభుత్తరసో.

౨౫౨. అఞ్ఞమఞ్ఞఖాదికాతి అఞ్ఞమఞ్ఞఖాదనం.

దుబ్బణ్ణోతి దురూపో. **దుద్దసికోతి** దారకానం భయాపనత్థం కతయక్ఖో వియ దుద్దసో. **ఓకోటిమకోతి** లకుణ్డకో పవిట్ఠగీవో మహోదరో. **కాణోతి** ఏకక్ఖికాణో వా ఉభయక్ఖికాణో వా. **కుణీతి** ఏకహత్థకుణీ వా ఉభయహత్థకుణీ వా. **పక్ఖహతోతి** పీఠసప్పీ. **సో కాయేనాతి** ఇదమస్స దుక్ఖానుపబన్ధదస్సనత్థం ఆరద్ధం.

కలిగ్గహేనాతి పరాజయేన. **అధిబన్ధం నిగచ్ఛేయ్యాతి** యస్మా బహుం జితో సబ్బసాపతేయ్యమ్పిస్స నప్పహోతి, తస్మా అత్తనాపి బన్ధం నిగచ్ఛేయ్య. **కేవలా పరిపూరా బాలభూమీతి** బాలో తీణి దుచ్చరితాని పూరేత్వా నిరయే నిబ్బత్తతి, తత్థ పక్కావసేసేన మనుస్సత్తం ఆగతో పఞ్చసు నీచకులేసు నిబ్బత్తిత్వా పున తీణి దుచ్చరితాని పూరేత్వా నిరయే నిబ్బత్తతీతి అయం సకలా పరిపుణ్ణా బాలభూమి.

౨౫౩. పణ్డితలక్ఖణానీతిఆది వుత్తానుసారేనేవ వేదితబ్బం. **సుచిన్తితచిన్తీతిఆదీని** చేత్థ మనోసుచరితాదీనం వసేన యోజేతబ్బాని.

చక్కరతనవణ్ణనా

౨౫౬. సీసం న్హాతస్సాతి సీసేన సద్ధిం గన్ధోదకేన న్హాతస్స. **ఉపోసథికస్సాతి** సమాదిన్నఉపోసథఙ్గస్స. **ఉపరిపాసాదవరగతస్సాతి** పాసాదవరస్స ఉపరి గతస్స సుభోజనం భుఞ్జిత్వా పాసాదవరస్స ఉపరి మహాతలే సిరీగబ్భం పవిసిత్వా సీలాని ఆవజ్జన్తస్స. తదా కిర రాజా పాతోవ సతసహస్సం విస్సజ్జేత్వా మహాదానం దత్వా పునపి సోళసహి

గన్ధోదకఘటేహి సీసం న్హాయిత్వా కతపాతరాసో సుద్ధం ఉత్తరాసఙ్గం ఏకంసం కత్వా ఉపరిపాసాదస్స సిరీసయనే పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నో అత్తనో దానమయపుఞ్ఞసముదయం ఆవజ్జేత్వా నిసీదతి, అయం సబ్బచక్కవత్తీనం ధమ్మతా .

తేసం తం ఆవజ్జన్తానంయేవ వుత్తప్పకారపుఞ్ఞకమ్మపచ్చయం ఉతుసముట్ఠానం నీలమణిసఙ్ఘాటసదిసం పాచీనసముద్దజలతలం ఛిన్దమానం వియ ఆకాసం అలఙ్కరుమానం వియ దిబ్బం చక్కరతనం పాతుభవతి. తయిదం దిబ్బానుభావయుత్తత్తా **దిబ్బన్తి** వుత్తం. సహస్సం అస్స అరానన్తి **సహస్సారం**. సహ నేమియా సహ నాభియా చాతి **సనేమికం సనాభికం**. సబ్బేహి ఆకారేహి పరిపూరన్తి **సబ్బాకారపరిపూరం**.

తత్థ చక్కఞ్చ తం రతిజననట్ఠేన రతనఞ్చాతి **చక్కరతనం**. యాయ పన తం నాభియా "సనాభిక"న్తి వుత్తం, సా ఇన్దనీలమణిమయా హోతి. మజ్ఝే పనస్సా రజతమయా పనాళి, యాయ సుద్ధసినిద్ధదన్తపన్తియా హసమానం వియ విరోచతి. మజ్ఝే ఛిద్దేన వియ చన్దమణ్డలేన ఉభోసుపి బాహిరన్తేసు రజతపట్టేన కతపరిక్ఖేపో హోతి. తేసు పనస్సా నాభిపనాళి పరిక్ఖేపపట్టేసు యుత్తట్ఠానే పరిచ్ఛేదలేఖా సువిభత్తావ హుత్వా పఞ్ఞాయన్తి. అయం తావస్స నాభియా సబ్బాకారపరిపూరతా.

యేహి పన తం అరేహి "సహస్సార"న్తి వుత్తం, తే సత్తరతనమయా సూరియరస్మియో వియ పభాసమ్పన్నా హోన్తి. తేసమ్పి ఘటమణికపరిచ్ఛేదలేఖాదీని సువిభత్తానేవ పఞ్ఞాయన్తి. అయమస్స అరానం సబ్బాకారపరిపూరతా.

యాయ పన తం నేమియా సహ "సనేమిక"న్తి వుత్తం, సా బాలసూరియరస్మికలాపసిరిం అవహసమానా వియ సురత్తసుద్ధసినిద్ధపవాళమయా హోతి. సన్ధీసు పనస్సా సఞ్ఝారాగసస్సిరికరత్తజమ్బోనదపట్టా వట్టపరిచ్ఛేదలేఖా చ సువిభత్తా పఞ్ఞాయన్తి. అయమస్స నేమియా సబ్బాకారపరిపూరతా.

నేమిమణ్డలపిట్ఠియం పనస్స దసన్నం దసన్నం అరానమన్తరే ధమనవంసో వియ అన్తోసుసిరో ఛిద్దమణ్డలచిత్తో వాతగాహీ పవాళదణ్డో హోతి, యస్స వాతేన పహరితస్స సుకుసలసమన్నాహతస్స పఞ్చఙ్గికతూరియస్స వియ సద్దో వగ్గు చ రజనీయో చ కమనీయో చ హోతి. తస్స ఖో పన పవాళదణ్డస్స ఉపరి సేతచ్ఛత్తం, ఉభోసు పస్సేసు సమోసరితకుసుమదామపన్తియోతి ఏవం సమోసరితకుసుమదామపన్తిసతద్వయపరివారేన సేతచ్ఛత్తసతధారినా పవాళదణ్డసతేన సముపసోభితనేమిపరిక్ఖేపస్స ద్విన్నమ్పి నాభిపనాళీనం అన్తో ద్వే సీహముఖాని హోన్తి, యేహి తాలక్ఖన్ధప్పమాణా పుణ్ణచన్దకిరణకలాపసస్సిరికా తరుణరవిసమానరత్తకమ్బలగేణ్డుకపరియన్తా ఆకాసగఙ్గాగతిసోభం అభిభవమానా వియ ద్వే ముత్తకలాపా ఓలమ్బన్తి, యేహి చక్కరతనేన సద్ధిం ఆకాసే సమ్పరివత్తమానేహి తీణి చక్కాని ఏకతో పరివత్తన్తాని వియ ఖాయన్తి. అయమస్స సబ్బసో సబ్బాకారపరిపూరతా.

తం పనేతం ఏవం సబ్బాకారపరిపూరం పకతియా సాయమాసభత్తం భుఞ్జిత్వా అత్తనో అత్తనో ఘరద్వారే పఞ్ఞత్తాసనేసు నిసీదిత్వా పవత్తకథాసల్లాపేసు మనుస్సేసు వీథిచతుక్కాదీసు కీళమానే దారకజనే నాతిఉచ్చేన నాతినీచేన వనసణ్డమత్థకాసన్నేన ఆకాసప్పదేసేన ఉపసోభయమానం వియ రుక్ఖసాఖగ్గాని, ద్వాదసయోజనతో పట్ఠాయ సుయ్యమానేన మధురస్సరేన సత్తానం సోతాని ఓధాపయమానం యోజనతో పట్ఠాయ నానప్పభాసముదయసముజ్జలేన వణ్ణేన నయనాని సమాకడ్ఢన్తం రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స పుఞ్ఞానుభావం ఉగ్ఘోసయన్తం వియ రాజధానిఅభిముఖం ఆగచ్ఛతి.

అథ తస్స చక్కరతనస్స సద్దస్సవనేనేవ “కుతో ను ఖో, కస్స ను ఖో అయం సద్దో”తి ఆవజ్జితహదయానం పురత్థిమదిసం ఓలోకయమానానం తేసం మనుస్సానం అఞ్ఞతరో అఞ్ఞతరం ఏవమాహ – “పస్స భో అచ్ఛరియం, అయం పుణ్ణచన్దో పుబ్బే ఏకో ఉగ్గచ్ఛతి, అజ్జ పన అత్తదుతియో ఉగ్గతో, ఏతఞ్హి రాజహంసమిథునం వియ పుణ్ణచన్దమిథునం పుబ్బాపరియేన గగనతలం అభిలఙ్ఘతీ”తి. తమఞ్ఞో ఆహ – “కిం కథేసి సమ్మ కహం నామ తయా ద్వే పుణ్ణచన్దా ఏకతో ఉగ్గచ్ఛన్తా దిట్ఠపుబ్బా, నను ఏస తపనీయరంసిధారో పిఞ్ఛరకిరణో దివాకరో ఉగ్గతో”తి. తమఞ్ఞో సితం కత్వా ఏవమాహ – “కిం ఉమ్మత్తోసి, నను ఖో ఇదానిమేవ దివాకరో అత్థఙ్గతో, సో కథం ఇమం పుణ్ణచన్దం అనుబన్ధమానో ఉగ్గచ్ఛిస్సతి, అద్ధా పనేతం అనేకరతనప్పభాసముజ్జలం ఏకస్స పుఞ్ఞవతో విమానం భవిస్సతీ”తి. తే సబ్బేపి అపసాదయన్తా అఞ్ఞే ఏవమాహంసు – “కిం బహుం విప్పలపథ, నేవేస పుణ్ణచన్దో, న సూరియో న దేవవిమానం. న హేతేసం ఏవరూపా సిరిసమ్పత్తి అత్థి, చక్కరతనేన పనేతేన భవితబ్బ”న్తి.

ఏవం పవత్తసల్లాపస్సేవ తస్స జనస్స చన్దమణ్డలం ఓహాయ తం చక్కరతనం అభిముఖం హోతి. తతో తేహి “కస్స ను ఖో ఇదం నిబ్బత్త”న్తి వుత్తే భవన్తి వత్తారో – “న కస్సచి అఞ్ఞస్స, నను అమ్హాకం రాజా పూరితచక్కవత్తివత్తో, తస్సేతం నిబ్బత్త”న్తి. అథ సో చ మహాజనో, యో చ అఞ్ఞో పస్సతి, సబ్బో చక్కరతనమేవ అనుగచ్ఛతి. తమ్పి చక్కరతనం రఞ్ఞోయేవ అత్థాయ అత్తనో ఆగతభావం ఞాపేతుకామం వియ సత్తక్ఖత్తుం పాకారమత్థకేనేవ నగరం అనుసంయాయిత్వా రఞ్ఞో అన్తేపురం పదక్ఖిణం కత్వా అన్తేపురస్స ఉత్తరసీహపఞ్జరఆసన్నే ఠానే యథా గన్ధపుప్ఫాదీహి సుఖేన సక్కా హోతి పూజేతుం, ఏవం అక్ఖాహతం వియ తిట్ఠతి.

ఏవం ఠితస్స పనస్స వాతపానచ్ఛిద్దాదీహి పవిసిత్వా నానావిరాగరతనప్పభాసముజ్జలం అన్తో పాసాదం అలఙ్కురుమానం పభాసమూహం దిస్వా దస్సనత్థాయ సఞ్జాతాభిలాసో రాజా హోతి. పరిజనోపిస్స పియవచనపాభతేన ఆగన్త్వా తమత్థం నివేదేతి. అథ రాజా బలవపీతిపామోజ్జఫుటసరీరో పల్లఙ్కం మోచేత్వా ఉట్ఠాయాసనా సీహపఞ్జరసమీపం గన్త్వా తం చక్కరతనం దిస్వా “సుతం ఖో పన మేత”న్తిఆదికం చిన్తనం చిన్తేసి. తేన వుత్తం – “దిస్వాన రఞ్ఞో ఖత్తియస్స… పే॰… అస్సం ను ఖో అహం రాజా చక్కవత్తీ”తి. తత్థ **సో హోతి రాజా చక్కవత్తీ**తి కిత్తావతా చక్కవత్తీ హోతి? ఏకఙ్గులద్వఙ్గులమత్తమ్పి చక్కరతనే ఆకాసం అబ్భుగ్గన్త్వా పవత్తే.

ఇదాని తస్స పవత్తాపనత్థం యం కాతబ్బం తం దస్సేన్తో **అథ ఖో, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉట్ఠాయాసనా**తి నిసిన్నాసనతో ఉట్ఠహిత్వా చక్కరతనసమీపం ఆగన్త్వా. **భిఙ్కారం గహేత్వా**తి హత్థిసోణ్డసదిసపనాళిం సువణ్ణభిఙ్కారం ఉక్ఖిపిత్వా వామహత్థేన ఉదకం గహేత్వా. పవత్తతు భవం చక్కరతనం, అభివిజినాతు భవం చక్కరతనన్తి. **అన్వదేవ రాజా చక్కవత్తీ సద్ధిం చతురఙ్గినియా సేనాయా**తి సబ్బచక్కవత్తీనఞ్హి ఉదకేన అభిసిఞ్చిత్వా “అభివిజానాతు భవం చక్కరతన”న్తి వచనసమనన్తరమేవ వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా చక్కరతనం పవత్తతి, యస్స పవత్తిసమకాలమేవ సో రాజా చక్కవత్తీ నామ హోతి.

పవత్తే పన చక్కరతనే తం అనుబన్ధమానోవ రాజా చక్కవత్తీ యానవరం ఆరుయ్హ వేహాసం అబ్భుగ్గచ్ఛతి, అథస్స ఛత్తచామరాదిహత్థో పరిజనో చేవ అన్తేపురజనో చ. తతో నానప్పకారకఞ్చుకకవచాదిసన్నాహవిభూసితేన వివిధాహరణప్పభాసముజ్జలితేన సముస్సితధజపటాకపటిమణ్డితేన అత్తనో అత్తనో బలకాయేన సద్ధిం ఉపరాజసేనాపతి పభుతయోపి వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా రాజానమేవ పరివారేన్తి. రాజయుత్తా పన జనసఙ్గహత్థం నగరవీథీసు భేరియో చరాపేన్తి

“తాతా అమ్హాకం రఞ్ఞో చక్కరతనం నిబ్బత్తం, అత్తనో అత్తనో విభవానురూపేన మణ్డితప్పసాధితా సన్నిపతథా”తి. మహాజనో పన పకతియా చక్కరతనసద్దేనేవ సబ్బకిచ్చాని పహాయ గన్ధపుప్ఫాదీని ఆదాయ సన్నిపతితోవ, సోపి సబ్బో వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా రాజానమేవ పరివారేతి. యస్స యస్స హి రఞ్ఞా సద్ధిం గన్తుకామతా ఉప్పజ్జతి, సో సో ఆకాసగతోవ హోతి. ఏవం ద్వాదసయోజనాయామవిత్థారా పరిసా హోతి. తత్థ ఏకపురిసోపి ఛిన్నభిన్నసరీరో వా కిలిట్ఠవత్థో వా నత్థి. సుచిపరివారో హి రాజా చక్కవత్తీ. చక్కవత్తిపరిసా నామ విజ్జాధరపరిసా వియ ఆకాసే గచ్ఛమానా ఇన్దనీలమణితలే విప్పకిణ్ణరతనసదిసా హోతి. తేన వుత్తం “అన్వదేవ రాజా చక్కవత్తీ సద్ధిం చతురఙ్గినియా సేనాయా”తి.

తమ్పి చక్కరతనం రుక్ఖగ్గానం ఉపరూపరి నాతిఉచ్చేన గగనపదేసేన పవత్తతి, యథా రుక్ఖానం పుప్ఫఫలపల్లవేహి అత్థికా తాని సుఖేన గహేతుం సక్కోన్తి, భూమియం ఠితా “ఏస రాజా, ఏస ఉపరాజా, ఏస సేనాపతీ”తి సల్లక్ఖేతుం సక్కోన్తి. ఠానాదీసుపి ఇరియాపథేసు యో యేన ఇచ్ఛతి, సో తేనేవ గచ్ఛతి. చిత్తకమ్మాదిసిప్పపసుతా చేత్థ అత్తనో అత్తనో కిచ్చం కరోన్తాయేవ గచ్ఛన్తి. యథేవ హి భూమియం, తథా నేసం సబ్బకిచ్చాని ఆకాసే ఇజ్ఝన్తి. ఏవం చక్కవత్తిపరిసం గహేత్వా తం చక్కరతనం వామపస్సేన సినేరుం పహాయ సముద్దస్స ఉపరిభాగేన అట్ఠయోజనసహస్సప్పమాణం పుబ్బవిదేహం గచ్ఛతి.

తత్థ యో వినిబ్బేధేన ద్వాదసయోజనాయ పరిక్ఖేపతో ఛత్తింసయోజనపరిసాయ సన్నివేసక్ఖమో సులభాహారూపకరణో ఛాయూదకసమ్పన్నో సుచిసమతలో రమణీయో భూమిభాగో, తస్స ఉపరిభాగే తం చక్కరతనం ఆకాసే అక్ఖాహతం వియ తిట్ఠతి. అథ తేన సఞ్ఞాణేన సో మహాజనో ఓతరిత్వా యథారుచి న్హానభోజనాదీని సబ్బకిచ్చాని కరోన్తో వాసం కప్పేతి, తేన వుత్తం “యస్మిం ఖో పన, భిక్ఖవే, పదేసే తం చక్కరతనం పతిట్ఠాతి, తత్థ రాజా చక్కవత్తీ వాసం ఉపేతి సద్ధిం చతురఙ్గినియా సేనాయా”తి.

ఏవం వాసం ఉపగతే చక్కవత్తిమ్హి యే తత్థ రాజానో, తే “పరచక్కం ఆగత”న్తి సుత్వాపి న బలకాయం సన్నిపాతేత్వా యుద్ధసజ్జా హోన్తి. చక్కరతనస్స ఉప్పత్తిసమనన్తరమేవ నత్థి సో సత్తో నామ, యో పచ్చత్థికసఞ్ఞాయ రాజానం ఆరబ్భ ఆవుధం ఉక్ఖిపితుం విసహేయ్య. అయమనుభావో చక్కరతనస్స.

> చక్కానుభావేన హి తస్స రఞ్ఞో,
> అరీ అసేసా దమథం ఉపేన్తి;
> అరిన్దమం నామ నరాధిపస్స,
> తేనేవ తం వుచ్చతి తస్స చక్కం.

తస్మా సబ్బేపి తే రాజానో అత్తనో అత్తనో రజ్జసిరివిభవానురూపం పాభతం గహేత్వా తం రాజానం ఉపగమ్మ ఓనతసిరా అత్తనో మోళియమణిప్పభాభిసేకేనస్స పాదపూజం కరోన్తో “ఏహి ఖో మహారాజా”తిఆదీహి వచనేహి తస్స కిఙ్కారప్పటిస్సావితం ఆపజ్జన్తి. తేన వుత్తం **యే ఖో పన, భిక్ఖవే, పురత్థిమాయ...పే.... అనుసాస మహారాజాతి.**

తత్థ **స్వాగత**న్తి సుఆగమనం. ఏకస్మిఞ్హి ఆగతే సోచన్తి, గతే నన్దన్తి. ఏకస్మిం ఆగతే నన్దన్తి, గతే సోచన్తి. తాదిసో త్వం ఆగతనన్దనో గమనసోచనో, తస్మా తవ ఆగమనం సుఆగమనన్తి వుత్తం హోతి. ఏవం వుత్తే పన చక్కవత్తీ నాపి “ఏత్తకం నామ మే అనువస్సం బలిం ఉపకప్పేథా”తి వదతి, నాపి అఞ్ఞస్స భోగం అచ్ఛిన్దిత్వా అఞ్ఞస్స దేతి. అత్తనో పన

ధమ్మరాజభావస్స అనురూపాయ పఞ్ఞాయ పాణాతిపాతాదీని ఉపపరిక్ఖిత్వా పేమనీయేన మఞ్జునా సరేన “పస్సథ తాతా, పాణాతిపాతో నామేస ఆసేవితో భావితో బహులీకతో నిరయసంవత్తనికో హోతీ”తిఆదినా నయేన ధమ్మం దేసేత్వా “పాణో న హన్తబ్బో”తిఆదికం ఓవాదం దేతి. తేన వుత్తం **రాజా చక్కవత్తీ ఏవమాహ పాణో న హన్తబ్బో...పే.... యథాభుత్తఞ్చ భుఞ్జథాతి.**

కిం పన సబ్బేపి రఞ్ఞో ఇమం ఓవాదం గణ్హన్తీతి. బుద్ధస్సపి తావ సబ్బే న గణ్హన్తి, రఞ్ఞో కిం గణ్హిస్సన్తి. తస్మా యే పణ్డితా విభావినో, తే గణ్హన్తి. సబ్బే పన అనుయన్తా భవన్తి. తస్మా “యే ఖో పన, భిక్ఖవే”తిఆదిమాహ.

అథ తం చక్కరతనం ఏవం పుబ్బవిదేహవాసీనం ఓవాదే దిన్నే కతపాతరాసే చక్కవత్తీబలేన వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా పురత్థిమం సముద్దం అజ్ఝోగాహతి. యథా యథా చ తం అజ్ఝోగాహతి, తథా తథా అగదగన్ధం ఘాయిత్వా సంఖిత్తఫణో నాగరాజా వియ సంఖిత్తఊమివిప్ఫారం హుత్వా ఓగచ్ఛమానం మహాసముద్దసలిలం యోజనమత్తం ఓగన్త్వా అన్తోసముద్దే వేళురియభిత్తి వియ తిట్ఠతి. తఙ్ఖణఞ్ఞేవ చ తస్స రఞ్ఞో పుఞ్ఞసిరిం దట్ఠుకామాని వియ మహాసముద్దతలే విప్పకిణ్ణాని నానారతనాని తతో తతో ఆగన్త్వా తం పదేసం పూరయన్తి. అథ సా రాజపరిసా తం నానారతనపరిపూరం మహాసముద్దతలం దిస్వా యథారుచి ఉచ్ఛఙ్గాదీహి ఆదియతి, యథారుచి ఆదిన్నరతనాయ పన పరిసాయ తం చక్కరతనం పటినివత్తతి. పటినివత్తమానే చ తస్మిం పరిసా అగ్గతో హోతి, మజ్ఝే రాజా, అన్తే చక్కరతనం. తమ్పి జలనిధిజలం పలోభియమానమివ చక్కరతనసిరియా, అసహమానమివ చ తేన వియోగం, నేమిమణ్డలపరియన్తం అభిహనన్తం నిరన్తరమేవ ఉపగచ్ఛతి.

౨౩౭. ఏవం రాజా చక్కవత్తీ పురత్థిమసముద్దపరియన్తం పుబ్బవిదేహం అభివిజినిత్వా దక్ఖిణసముద్దపరియన్తం జమ్బుదీపం విజేతుకామో చక్కరతనదేసితేన మగ్గేన దక్ఖిణసముద్దాభిముఖో గచ్ఛతి. తేన వుత్తం **అథ ఖో తం, భిక్ఖవే, చక్కరతనం పురత్థిమసముద్దం అజ్ఝోగాహేత్వా పచ్చుత్తరిత్వా దక్ఖిణం దిసం పవత్తతీ**తి. ఏవం పవత్తమానస్స పన తస్స పవత్తనవిధానం సేనాసన్నివేసో పటిరాజగమనం తేసం అనుసాసనిప్పదానం దక్ఖిణసముద్దం అజ్ఝోగాహనం సముద్దసలిలస్స ఓగచ్ఛనం రతనాదానన్తి సబ్బం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

విజినిత్వా పన తం దససహస్సయోజనప్పమాణం జమ్బుదీపం దక్ఖిణసముద్దతోపి పచ్చుత్తరిత్వా సత్తయోజనసహస్సప్పమాణం అపరగోయానం విజేతుం పుబ్బే వుత్తనయేనేవ గన్త్వా తమ్పి సముద్దపరియన్తం తథేవ అభివిజినిత్వా పచ్ఛిమసముద్దతోపి పచ్చుత్తరిత్వా అట్ఠయోజనసహస్సప్పమాణం ఉత్తరకురుం విజేతుం తథేవ గన్త్వా తమ్పి సముద్దపరియన్తం తథేవ అభివిజియ ఉత్తరసముద్దతోపి పచ్చుత్తరతి.

ఏత్తావతా రఞ్ఞా చక్కవత్తినా చాతురన్తాయ పథవియా ఆధిపచ్చం అధిగతం హోతి. సో ఏవం విజితవిజయో అత్తనో రజ్జసిరిసమ్పత్తిదస్సనత్థం సపరిసో ఉద్ధం గగనతలం అభిలఙ్ఘిత్వా సువికసితపదుముప్పలపుణ్డరీకవనవిచిత్తే చత్తారో జాతస్సరే వియ పఞ్చసతపఞ్చసతపరిత్తదీపపరివారే చత్తారో మహాదీపే ఓలోకేత్వా చక్కరతనదేసితేనేవ మగ్గేన యథానుక్కమం అత్తనో రాజధానిమేవ పచ్చాగచ్ఛతి. అథ తం చక్కరతనం అన్తేపురద్వారం సోభయమానం వియ హుత్వా తిట్ఠతి.

ఏవం పతిట్ఠితే పన తస్మిం చక్కరతనే రాజన్తేపురే ఉక్కాహి వా దీపికాహి వా కిఞ్చి కరణీయం న హోతి, చక్కరతనోభాసోయేవ రత్తిం అన్ధకారం విధమతి. యే చ పన రత్తిం అన్ధకారత్థికా హోన్తి, తేసం అన్ధకారమేవ హోతి. తేన వుత్తం **దక్ఖిణసముద్దం అజ్ఝోగాహేత్వా...పే.... ఏవరూపం చక్కరతనం పాతుభవతీ**తి.

హత్థిరతనవణ్ణనా

౨౩౮. ఏవం పాతుభూతచక్కరతనస్స పనస్స చక్కవత్తినో అమచ్చా పకతిమఙ్గలహత్థిట్ఠానం సుచిభూమిభాగం కారేత్వా హరిచన్దనాదీహి సురభిగన్ధేహి ఉపలిమ్పాపేత్వా హేట్ఠా విచిత్తవణ్ణసురభికుసుమసమాకిణ్ణం ఉపరి సువణ్ణతారకానం అన్తరన్తరా సమోసరితమనుఞ్ఞ-కుసుమదామప్పటిమణ్డితవితానం దేవవిమానం వియ అభిసఙ్ఖరిత్వా "ఏవరూపస్స నామ దేవ హత్థిరతనస్స ఆగమనం చిన్తేథా"తి వదన్తి. సో పుబ్బే వుత్తనయేనేవ మహాదానం దత్వా సీలాని సమాదాయ తం పుఞ్ఞసమ్పత్తిం ఆవజ్జన్తో నిసీదతి, అథస్స పుఞ్ఞానుభావచోదితో ఛద్దన్తకులా వా ఉపోసథకులా వా తం సక్కారవిసేసం అనుభవితుకామో తరుణరవిమణ్డలాభిరత్తచరణ-గీవముఖప్పటిమణ్డితవిసుద్ధసేతసరీరో సత్తప్పతిట్ఠో సుసణ్ఠితఙ్గపచ్చఙ్గసన్నివేసో వికసితరత్త-పదుమచారుపోక్ఖరో ఇద్ధిమా యోగీ వియ వేహాసం గమనసమత్థో మనోసిలాచుణ్ణరఞ్జితపరియన్తో వియ రజతపబ్బతో హత్థిసేట్ఠో తస్మిం పదేసే పతిట్ఠాతి. సో ఛద్దన్తకులా ఆగచ్ఛన్తో సబ్బకనిట్ఠో ఆగచ్ఛతి, ఉపోసథకులా సబ్బజేట్ఠో. పాళియం పన "ఉపోసథో నాగరాజా" ఇచ్చేవ ఆగచ్ఛతి. స్వాయం పూరితచక్కవత్తివత్తానం చక్కవత్తీనం సుత్తే వుత్తనయేనేవ చిన్తయన్తానం ఆగచ్ఛతి, న ఇతరేసం. సయమేవ పకతిమఙ్గలహత్థిట్ఠానం ఆగన్త్వా మఙ్గలహత్థిం అపనేత్వా తత్థ తిట్ఠతి. తేన వుత్తం **పున చపరం, భిక్ఖవే...పే.... నాగరాజా**తి.

ఏవం పాతుభూతం పన తం హత్థిరతనం దిస్వా హత్థిగోపకాదయో హట్ఠతుట్ఠా వేగేన గన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేన్తి. రాజా తురితతురితం ఆగన్త్వా తం దిస్వా పసన్నచిత్తో "భద్దకం వత భో హత్థియానం, సచే దమథం ఉపేయ్యా"తి చిన్తయన్తో హత్థం పసారేతి. అథ సో ఘరధేనువచ్ఛకో వియ కణ్ణే ఓలమ్బేత్వా సూరతభావం దస్సేన్తో రాజానం ఉపసఙ్కమతి, రాజా తం అభిరుహితుకామో హోతి. అథస్స పరిజనా అధిప్పాయం ఞత్వా తం హత్థిరతనం సోవణ్ణద్ధజం సోవణ్ణాలఙ్కారం హేమజాలపటిచ్ఛన్నం కత్వా ఉపనేన్తి. రాజా తం అనిసీదాపేత్వావ సత్తరతనమయాయ నిస్సేణియా అభిరుయ్హ ఆకాసం గమననిన్నచిత్తో హోతి. తస్స సహ చిత్తుప్పాదేనేవ సో హత్థిరాజా రాజహంసో వియ ఇన్దనీలమణిప్పభాజాలనీలగగనతలం అభిలఙ్ఘతి, తతో చక్కచారికాయ వుత్తనయేనేవ సకలరాజపరిసా. ఇతి సపరిసో రాజా అన్తోపాతరాసేయేవ సకలపథవిం అనుసంయాయిత్వా రాజధానిం పచ్చాగచ్ఛతి, ఏవం మహిద్ధికం చక్కవత్తినో **హత్థిరతనం** హోతి. తేన వుత్తం **దిస్వాన రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స...పే.... ఏవరూపం హత్థిరతనం పాతుభవతీ**తి.

అస్సరతనవణ్ణనా

ఏవం పాతుభూతహత్థిరతనస్స పన చక్కవత్తినో పరిసా పకతిమఙ్గలఅస్సట్ఠానం సుచిసమతలం కారేత్వా అలఙ్కరిత్వా చ పురిమనయేనేవ రఞ్ఞో తస్స ఆగమనచిన్తనత్థం ఉస్సాహం జనేన్తి. సో పురిమనయేనేవ కతదానసక్కారో సమాదిన్నసీలోవ పాసాదతలే నిసిన్నో పుఞ్ఞసమ్పత్తిం సమనుస్సరతి, అథస్స పుఞ్ఞానుభావచోదితో సిన్ధవకులతో విజ్జుల్లతావినద్ధసరదకాలసేతవలాహకరాసిసస్సిరికో రత్తపాదో రత్తతుణ్డో చన్దప్పభాపుఞ్జసదిససుద్ధసినిద్ధఘనసఙ్ఘాతసరీరో కాకగీవా వియ ఇన్దనీలమణి వియ చ కాళవణ్ణేన సీసేన సమన్నాగతత్తా **కాళసీసో** సుట్ఠు కప్పేత్వా ఠపితేహి వియ

ముఞ్జసదిసేహి సణ్హవట్టఉజుగతిగతేహి కేసేహి సమన్నాగతత్తా **ముఞ్జకేసో వేహాసఙ్గమో** వలాహకో నామ అస్సరాజా ఆగన్త్వా తస్మిం ఠానే పతిట్ఠాతి. సేసం సబ్బం హత్థిరతనే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఏవరూపం **అస్సరతనం** సన్ధాయ భగవా **పున చపరన్తి**ఆదిమాహ.

మణిరతనవణ్ణనా

ఏవం పాతుభూతఅస్సరతనస్స పన రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స చతుహత్థాయామం సకటనాభిసమప్పమాణం ఉభోసు అన్తేసు కణ్ణికపరియన్తతో వినిగ్గతసుపరిసుద్ధముత్తాకలాపేహి ద్వీహి కఞ్చనపదుమేహి అలఙ్కతం చతురాసీతిమణిసహస్సపరివారం తారాగణపరివుతస్స పుణ్ణచన్దస్స సిరిం పటిప్ఫరమానం వియ వేపుల్లపబ్బతతో **మణిరతనం** ఆగచ్ఛతి. తస్సేవం ఆగతస్స ముత్తాజాలకే ఠపేత్వా వేళుపరమ్పరాయ సట్ఠిహత్థప్పమాణం ఆకాసం ఆరోపితస్స రత్తిభాగే సమన్తా యోజనప్పమాణం ఓకాసం ఆభా ఫరతి, యాయ సబ్బో సో ఓకాసో అరుణుగ్గమనవేలా వియ సఞ్జాతాలోకో హోతి. తతో కస్సకా కసికమ్మం, వాణిజా ఆపణుగ్ఘాటనం , తే తే చ సిప్పినో తం తం కమ్మన్తం పయోజేన్తి దివాతి మఞ్ఞమానా. తేన వుత్తం **పున చపరం, భిక్ఖవే...పే.... మణిరతనం పాతుభవతీ**తి.

ఇత్థిరతనవణ్ణనా

ఏవం పాతుభూతమణిరతనస్స పన చక్కవత్తిస్స విసయసుఖవిసేసకారణం **ఇత్థిరతనం** పాతుభవతి. మద్దరాజకులతో వా హిస్స అగ్గమహేసిం ఆనేన్తి, ఉత్తరకురుతో వా పుఞ్ఞానుభావేన సయం ఆగచ్ఛతి. అవసేసా పనస్సా సమ్పత్తి "పున చపరం, భిక్ఖవే, రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స ఇత్థిరతనం పాతుభవతి అభిరూపా దస్సనీయా"తిఆదినా నయేన పాళియంయేవ ఆగతా.

తత్థ సణ్ఠానపారిపూరియా అధికం రూపం అస్సాతి **అభిరూపా**. దిస్సమానా చ చక్ఖూని పీణయతి, తస్మా అఞ్ఞం కిచ్చవిక్ఖేపం హిత్వాపి దట్ఠబ్బాతి **దస్సనీయా**. దిస్సమానా చ సోమనస్సవసేన చిత్తం పసాదేతీతి **పాసాదికా. పరమాయాతి** ఏవం పసాదావహత్తా ఉత్తమాయ. **వణ్ణపోక్ఖరతాయాతి** వణ్ణసున్దరతాయ. **సమన్నాగతాతి** ఉపేతా. **అభిరూపా** వా యస్మా నాతిదీఘా నాతిరస్సా **దస్సనీయా** యస్మా నాతికిసా నాతిథూలా, **పాసాదికా** యస్మా నాతికాళికా నచ్చోదాతా. **పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయ సమన్నాగతా** యస్మా అతిక్కన్తా మానుసం వణ్ణం అప్పత్తా దిబ్బవణ్ణం. మనుస్సానఞ్హి వణ్ణాభా బహి న నిచ్ఛరతి, దేవానం అతిదూరం నిచ్ఛరతి, తస్సా పన ద్వాదసహత్థప్పమాణం పదేసం సరీరాభా ఓభాసేతి.

నాతిదీఘాదీసు చస్సా పఠమయుగళేన ఆరోహసమ్పత్తి, దుతియయుగళేన పరిణాహసమ్పత్తి, తతియయుగళేన వణ్ణసమ్పత్తి వుత్తా. ఛహి వాపి ఏతేహి కాయవిపత్తియా అభావో, అతిక్కన్తా మానుసం వణ్ణన్తి ఇమినా కాయసమ్పత్తి వుత్తా.

తూలపిచునో వా కప్పాసపిచునో వాతి సప్పిమణ్డే పక్ఖిపిత్వా ఠపితస్స సతవిహతస్స తూలపిచునో వా సతవిహతస్స కప్పాసపిచునో వా కాయసమ్ఫస్సో హోతి. **సీతేతి** రఞ్ఞో సీతకాలే. **ఉణ్హేతి** రఞ్ఞో ఉణ్హకాలే. **చన్దనగన్ధోతి** నిచ్చకాలమేవ సుపిసితస్స అభినవస్స చతుజ్జాతిసమాయోజితస్స హరిచన్దనస్స గన్ధో కాయతో వాయతి. **ఉప్పలగన్ధోతి** హసితకథితకాలేసు ముఖతో నిక్ఖన్తో తఙ్ఖణం వికసితస్సేవ నీలుప్పలస్స అతిసురభిగన్ధో వాయతి.

ఏవం రూపసమ్ఫస్సగన్ధసమ్పత్తియుత్తాయ పనస్సా సరీరసమ్పత్తియా అనురూపం ఆచారం దస్సేతుం **తం ఖో పనాతి**ఆది వుత్తం. తత్థ రాజానం దిస్వా నిసిన్నాసనతో అగ్గిదడ్ఢా వియ పఠమమేవ ఉట్ఠాతీతి **పుబ్బుట్ఠాయినీ**. తస్మిం నిసిన్నే తస్స రఞ్ఞో తాలవణ్టేన బీజనాదికిచ్చం కత్వా పచ్ఛా నిపతతి నిసీదతీతి **పచ్ఛానిపాతినీ**. కిం కరోమి దేవాతి తస్స కింకారం పటిస్సావేతీతి **కింకారపటిస్సావినీ**. రఞ్ఞో మనాపమేవ చరతి కరోతీతి **మనాపచారినీ**. యం రఞ్ఞో పియం, తదేవ వదతీతి **పియవాదినీ**.

ఇదాని స్వాస్సా ఆచారో భావసుద్ధియా ఏవ, న సాఠేయ్యేనాతి దస్సేతుం **తం ఖో పనాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **నో అతిచరతీ**తి న అతిక్కమిత్వా చరతి, అఞ్ఞం పురిసం చిత్తేనపి న పత్థేతీతి వుత్తం హోతి. తత్థ యే తస్సా ఆదిమ్హి "అభిరూపా"తిఆదయో అన్తే "పుబ్బుట్ఠాయినీ"తిఆదయో గుణా వుత్తా, తే పకతిగుణా ఏవ "అతిక్కన్తా మానుసం వణ్ణ"న్తిఆదయో పన చక్కవత్తినో పుఞ్ఞం ఉపనిస్సాయ చక్కరతనపాతుభావతో పట్ఠాయ పురిమకమ్మానుభావేన నిబ్బత్తన్తీతి వేదితబ్బా. అభిరూపతాదికాపి వా చక్కరతనపాతుభావతో పట్ఠాయ సబ్బాకారపారిపూరా జాతా. తేనాహ **ఏవరూపం ఇత్థిరతనం పాతుభవతీ**తి.

గహపతిరతనవణ్ణనా

ఏవం పాతుభూతఇత్థిరతనస్స పన రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స ధనకరణీయానం కిచ్చానం యథాసుఖప్పవత్తనత్థం **గహపతిరతనం** పాతుభవతి. సో పకతియావ మహాభోగో మహాభోగకులే జాతో రఞ్ఞో ధనరాసివడ్ఢకో సేట్ఠి గహపతి హోతి, చక్కరతనానుభావసహితం పనస్స కమ్మవిపాకజం దిబ్బచక్ఖు పాతుభవతి, యేన అన్తోపథవియం యోజనబ్భన్తరే నిధిం పస్సతి. సో తం సమ్పత్తిం దిస్వా తుట్ఠహదయో గన్త్వా రాజానం ధనేన పవారేత్వా సబ్బాని ధనకరణీయాని సమ్పాదేతి. తేన వుత్తం **పున చపరం, భిక్ఖవే...పే.... ఏవరూపం గహపతిరతనం పాతుభవతీ**తి.

పరిణాయకరతనవణ్ణనా

ఏవం పాతుభూతగహపతిరతనస్స పన రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స సబ్బకిచ్చసంవిధానసమత్థం **పరిణాయకరతనం** పాతుభవతి. సో రఞ్ఞో జేట్ఠపుత్తోవ హోతి . పకతియా ఏవ పణ్డితో బ్యత్తో మేధావీ, రఞ్ఞో పుఞ్ఞానుభావం నిస్సాయ పనస్స అత్తనో కమ్మానుభావేన పరచిత్తఞాణం ఉప్పజ్జతి. యేన ద్వాదసయోజనాయ రాజపరిసాయ చిత్తాచారం ఞత్వా రఞ్ఞో అహితే హితే చ వవత్థపేతుం సమత్థో హోతి. సోపి తం అత్తనో ఆనుభావం దిస్వా తుట్ఠహదయో రాజానం సబ్బకిచ్చానుసాసనేన పవారేతి. తేన వుత్తం **పున చపరం...పే.... పరిణాయకరతనం పాతుభవతీ**తి. తత్థ **ఠపేతబ్బం ఠపేతు**న్తి తస్మిం తస్మిం ఠానన్తరే ఠపేతబ్బం ఠపేతుం.

౨౪౯. సమవేపాకినియాతిఆది హేట్ఠా వుత్తమేవ.

౨౫౦. కటగ్గహేనాతి జయగ్గాహేన. **మహన్తం భోగక్ఖన్ధ**న్తి ఏకప్పహారేనేవ ద్వే వా తీణి వా సతసహస్సాని. **కేవలా పరిపూరా పణ్డితభూమీ**తి పణ్డితో తీణి సుచరితాని పూరేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతి, తతో మనుస్సలోకం ఆగచ్ఛన్తో కులరూపభోగసమ్పత్తియం నిబ్బత్తతి, తత్థ ఠితో తీణి చ సుచరితాని పూరేత్వా పున సగ్గే నిబ్బత్తతీతి అయం సకలా పరిపుణ్ణా పణ్డితభూమి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

బాలపణ్డితసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. దేవదూతసుత్తవణ్ణనా

౨౬౧. ఏవం మే సుతన్తి దేవదూతసుత్తం. తత్థ **ద్వే అగారా**తిఆది అస్సపురసుత్తే విత్థారితమేవ.

౨౬౨. నిరయం ఉపపన్నాతి భగవా కత్థచి నిరయతో పట్ఠాయ దేసనం దేవలోకేన ఓసాపేతి, కత్థచి దేవలోకతో పట్ఠాయ నిరయేన ఓసాపేతి. సచే సగ్గసమ్పత్తిం విత్థారేత్వా కథేతుకామో హోతి, నిరయదుక్ఖం ఏకదేసతో కథేతి, తిరచ్ఛానయోనిదుక్ఖం పేత్తివిసయదుక్ఖం మనుస్సలోకసమ్పత్తిం ఏకదేసతో కథేతి, సగ్గసమ్పత్తిమేవ విత్థారేతి. సచే నిరయదుక్ఖం విత్థారేత్వా కథేతుకామో హోతి, దేవలోకమనుస్సలోకేసు సమ్పత్తిం తిరచ్ఛానయోనిపేత్తివిసయేసు చ దుక్ఖం ఏకదేసతో కథేతి, నిరయదుక్ఖమేవ విత్థారేతి. సో ఇమస్మిం సుత్తే నిరయదుక్ఖం విత్థారేతుకామో, తస్మా దేవలోకతో పట్ఠాయ దేసనం నిరయేన ఓసాపేతి. దేవలోకమనుస్సలోకసమ్పత్తియో తిరచ్ఛానయోనిపేత్తివిసయదుక్ఖాని చ ఏకదేసతో కథేత్వా నిరయదుక్ఖమేవ విత్థారేన కథేతుం **తమేనం, భిక్ఖవే, నిరయపాలా**తిఆదిమాహ.

తత్థ ఏకచ్చే థేరా ''**నిరయపాలా** నామ నత్థి, యన్తరూపం వియ కమ్మమేవ కారణం కారేతీ''తి వదన్తి. తేసం తం ''అత్థి నిరయే నిరయపాలాతి, ఆమన్తా, అత్థి చ కారణికా''తిఆదినా నయేన అభిధమ్మే (కథా॰ ౮౬౬) పటిసేధితమేవ. యథా హి మనుస్సలోకే కమ్మకారణకారకా అత్థి, ఏవమేవ నిరయే నిరయపాలా అత్థీతి. **యమస్స రఞ్ఞో**తి యమరాజా నామ వేమానికపేతరాజా, ఏకస్మిం కాలే దిబ్బవిమానే దిబ్బకప్పరుక్ఖదిబ్బఉయ్యానదిబ్బనాటకాదిసమ్పత్తిం అనుభవతి, ఏకస్మిం కాలే కమ్మవిపాకం, ధమ్మికో రాజా. న చేస ఏకోవ హోతి, చతూసు పన ద్వారేసు చత్తారో జనా హోన్తి. **నాద్దస**న్తి అత్తనో సన్తికే పేసితస్స కస్సచి దేవదూతస్స అభావం సన్ధాయ ఏవం వదతి. అథ నం యమో ''నాయం భాసితస్స అత్థం సల్లక్ఖేతీ''తి ఞత్వా సల్లక్ఖాపేతుకామో **అమ్భో**తిఆదిమాహ.

జాతిధమ్మోతి జాతిసభావో, అపరిముత్తో జాతియా, జాతి నామ మయ్హం అబ్భన్తరేయేవ అత్థీతి. పరతో **జరాధమ్మో**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో.

౨౬౩. పఠమం దేవదూతం సమనుయుఞ్జిత్వాతి ఏత్థ దహరకుమారో అత్థతో ఏవం వదతి నామ ''పస్సథ, భో, మయ్హమ్పి తుమ్హాకం వియ హత్థపాదా అత్థి, సకే పనమ్హి ముత్తకరీసే పలిపన్నో, అత్తనో ధమ్మతాయ ఉట్ఠహిత్వా న్హాయితుం న సక్కోమి, అహం కిలిట్ఠగత్తోమ్హి, న్హాపేథ మన్తి వత్తుమ్పి న సక్కోమి, జాతితోమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో. న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి జాతితో అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి జాతి ఆగమిస్సతి, ఇతి తస్సా పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా''తి. తేనేస దేవదూతో నామ జాతో, వచనత్థో పన మఘదేవసుత్తే వుత్తోవ.

దుతియం దేవదూతన్తి ఏత్థాపి జరాజిణ్ణసత్తో అత్థతో ఏవం వదతి నామ – ''పస్సథ, భో, అహమ్పి తుమ్హే వియ తరుణో అహోసిం ఊరుబలబాహుబలజవనసమ్పన్నో, తస్స మే తా బలజవనసమ్పత్తియో అన్తరహితా, విజ్జమానాపి మే హత్థపాదా హత్థపాదకిచ్చం న కరోన్తి, జరాయమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో. న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి జరాయ

అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి జరా ఆగమిస్సతి, ఇతి తస్సా పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా”తి. తేనేస దేవదూతో నామ జాతో.

తతియం దేవదూతన్తి ఏత్థాపి గిలానసత్తో అత్థతో ఏవ వదతి నామ – “పస్సథ, భో, అహమ్పి తుమ్హే వియ నిరోగో అహోసిం, సోమ్హి ఏతరహి బ్యాధినా అభిహతో సకే ముత్తకరీసే పలిపన్నో, ఉట్ఠాతుమ్పి న సక్కోమి, విజ్జమానాపి మే హత్థపాదా హత్థపాదకిచ్చం న కరోన్తి, బ్యాధితోమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో. న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి బ్యాధితో అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకం బ్యాధి ఆగమిస్సతి, ఇతి తస్స పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా”తి. తేనేస దేవదూతో నామ జాతో.

౨౬౫. చతుత్థం దేవదూతన్తి ఏత్థ పన కమ్మకారణా వా దేవదూతాతి కాతబ్బా కమ్మకారణికా వా. తత్థ పన కమ్మకారణపక్ఖే బాత్తింస తావ కమ్మకారణా అత్థతో ఏవం వదన్తి నామ – “మయం నిబ్బత్తమానా న రుక్ఖే వా పాసాణే వా నిబ్బత్తామ, తుమ్హాదిసానం సరీరే నిబ్బత్తామ, ఇతి అమ్హాకం పురే నిబ్బత్తితోవ కల్యాణం కరోథా”తి. తేనేతే దేవదూతా నామ జాతా. కమ్మకారణికాపి అత్థతో ఏవం వదన్తి నామ – “మయం ద్వత్తింస కమ్మకారణా కరోన్తా న రుక్ఖాదీసు కరోమ, తుమ్హాదిసేసు సత్తేసుయేవ కరోమ, ఇతి అమ్హాకం తుమ్హేసు పురే కమ్మకారణాకరణతోవ కల్యాణం కరోథా”తి. తేనేతేపి దేవదూతా నామ జాతా.

౨౬౬. పఞ్చమం దేవదూతన్తి ఏత్థ మతకసత్తో అత్థతో ఏవం వదతి నామ – “పస్సథ భో మం ఆమకసుసానే ఛడ్డితం ఉద్ధుమాతకాదిభావం పత్తం, మరణతోమ్హి అపరిముత్తతాయ ఏదిసో జాతో. న ఖో పనాహమేవ, తుమ్హేపి మరణతో అపరిముత్తావ. యథేవ హి మయ్హం, ఏవం తుమ్హాకమ్పి మరణం ఆగమిస్సతి, ఇతి తస్స పురే ఆగమనావ కల్యాణం కరోథా”తి. తేనేస దేవదూతో నామ జాతో.

ఇమం పన దేవదూతానుయోగం కో లభతి, కో న లభతీతి? యేన తావ బహుం పాపం కతం, సో గన్త్వా నిరయే నిబ్బత్తతియేవ. యేన పన పరిత్తం పాపకమ్మం కతం, సో లభతి. యథా హి సభణ్డం చోరం గహేత్వా కత్తబ్బమేవ కరోన్తి, న వినిచ్ఛినన్తి. అనువిజ్జిత్వా గహితం పన వినిచ్ఛయట్ఠానం నయన్తి, సో వినిచ్ఛయం లభతి. ఏవంసమ్పదమేతం. పరిత్తపాపకమ్మా హి అత్తనో ధమ్మతాయపి సరన్తి, సారియమానాపి సరన్తి.

తత్థ దీఘజయన్తదమిళో నామ అత్తనో ధమ్మతాయ సరి. సో కిర దమిళో సుమనగిరివిహారే ఆకాసచేతియం రత్తపటేన పూజేసి. అథ నిరయే ఉస్సదసామన్తే నిబ్బత్తో అగ్గిజాలసద్దం సుత్వావ అత్తనో పూజితపటం అనుస్సరి, సో గన్త్వా సగ్గే నిబ్బత్తో. అపరోపి పుత్తస్స దహరభిక్ఖునో ఖలిసాటకం దేన్తో పాదమూలే ఠపేసి, మరణకాలమ్హి పటపటాతి సద్దే నిమిత్తం గణ్హి, సోపి ఉస్సదసామన్తే నిబ్బత్తో జాలసద్దేన తం సాటకం అనుస్సరిత్వా సగ్గే నిబ్బత్తో. ఏవం తావ అత్తనో ధమ్మతాయ కుసలం కమ్మం సరిత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతీతి.

అత్తనో ధమ్మతాయ అసరన్తే పన పఞ్చ దేవదూతే పుచ్ఛతి. తత్థ కోచి పఠమేన దేవదూతేన సరతి, కోచి దుతియాదీహి. యో పన పఞ్చహిపి న సరతి, తం యమో రాజా సయం సారేతి. ఏకో కిర అమచ్చో సుమనపుప్ఫకుమ్భేన మహాచేతియం పూజేత్వా యమస్స పత్తిం అదాసి, తం అకుసలకమ్మేన నిరయే నిబ్బత్తం యమస్స సన్తికం నయింసు. తస్మిం పఞ్చహిపి దేవదూతేహి కుసలే అసరన్తే యమో సయం ఓలోకేన్తో దిస్వా – “నను త్వం మహాచేతియం

సుమనపుప్ఫకుమ్భేన పూజేత్వా మయ్హం పత్తిం అదాసీ”తి సారేసి, సో తస్మిం కాలే సరిత్వా దేవలోకం గతో. యమో పన సయం ఓలోకేత్వాపి అపస్సన్తో – “మహాదుక్ఖం నామ అనుభవిస్సతి అయం సత్తో”తి తుణ్హీ హోతి.

౨౬౭. **మహానిరయే**తి అవీచిమహానిరయమ్హి. కిం పనస్స పమాణం? అబ్భన్తరం ఆయామేన చ విత్థారేన చ యోజనసతం హోతి. లోహపథవీ లోహఛదనం ఏకేకా చ భిత్తి నవనవయోజనికా హోతి. పురత్థిమాయ భిత్తియా అచ్చి ఉట్ఠితా పచ్ఛిమం భిత్తిం గహేత్వా తం వినివిజ్ఝిత్వా పరతో యోజనసతం గచ్ఛతి. సేసదిసాసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి జాలపరియన్తవసేన ఆయామవిత్థారతో అట్ఠారసయోజనాధికాని తీణి యోజనసతాని, పరిక్ఖేపతో పన నవయోజనసతాని చతుపణ్ణాసయోజనాని, సమన్తా పన ఉస్సదేహి సద్ధిం దసయోజనసహస్సం హోతి.

౨౬౮. **ఉబ్భతం తాదిసమేవ హోతీ**తి ఏత్థ అక్కన్తపదం యావ అట్ఠితో దళ్హం ఉద్ధరితుమేవ న సక్కా. అయం పనేత్థ అత్థో – హేట్ఠతో పట్ఠాయ డయ్హతి, ఉపరితో పట్ఠాయ ఝాయతి, ఇతి అక్కమనకాలే డయ్హమానం పఞ్ఞాయతి, ఉద్ధరణకాలే తాదిసమేవ, తస్మా ఏవం వుత్తం. **బహుసమ్పత్తో**తి బహూని వస్ససతవస్ససహస్సాని సమ్పత్తో.

కస్మా పనేస నరకో అవీచీతి సఙ్ఖం గతోతి. వీచి నామ అన్తరం వుచ్చతి, తత్థ చ అగ్గిజాలానం వా సత్తానం వా దుక్ఖస్స వా అన్తరం నత్థి. తస్మా సో అవీచీతి సఙ్ఖం గతోతి. తస్స హి పురత్థిమభిత్తితో జాలా ఉట్ఠితా సంసిబ్బమానా యోజనసతం గన్త్వా పచ్ఛిమభిత్తిం వినివిజ్ఝిత్వా పరతో యోజనసతం గచ్ఛతి. సేసదిసాసుపి ఏసేవ నయో.

ఇమేసం ఛన్నం జాలానం మజ్ఝే నిబ్బత్తో దేవదత్తో, తస్స యోజనసతప్పమాణో అత్తభావో, ద్వే పాదా యావ గోప్ఫకా లోహపథవిం పవిట్ఠా, ద్వే హత్థా యావ మణిబన్ధా లోహభిత్తియో పవిట్ఠా, సీసం యావ భముకట్ఠితో లోహఛదనే పవిట్ఠం, అధోభాగేన ఏకం లోహసూలం పవిసిత్వా కాయం వినివిజ్ఝన్తం ఛదనే పవిట్ఠం, పాచీనభిత్తితో నిక్ఖన్తసూలం హదయం వినివిజ్ఝిత్వా పచ్ఛిమభిత్తిం పవిట్ఠం , ఉత్తరభిత్తితో నిక్ఖన్తసూలం ఫాసుకా వినివిజ్ఝిత్వా దక్ఖిణభిత్తిం పవిట్ఠం. నిచ్చలే తథాగతమ్హి అపరద్ధత్తా నిచ్చలోవ హుత్వా పచ్చతీతి కమ్మసరిక్ఖతాయ ఏదిసో జాతో. ఏవం జాలానం నిరన్తరతాయ అవీచి నామ.

అబ్భన్తరే పనస్స యోజనసతికే ఠానే నాళియం కోట్టేత్వా పూరితపిట్ఠం వియ సత్తా నిరన్తరా, “ఇమస్మిం ఠానే సత్తో అత్థి, ఇమస్మిం నత్థీ”తి న వత్తబ్బం, గచ్ఛన్తానం ఠితానం నిసిన్నానం నిపన్నానం అన్తో నత్థి, గచ్ఛన్తే వా ఠితే వా నిసిన్నే వా నిపన్నే వా అఞ్ఞమఞ్ఞం న బాధన్తి. ఏవం సత్తానం నిరన్తరతాయ అవీచి.

కాయద్వారే పన ఛ ఉపేక్ఖాసహగతాని చిత్తాని ఉప్పజ్జన్తి, ఏకం దుక్ఖసహగతం. ఏవం సన్తేపి యథా జివ్హగ్గే ఛ మధుబిన్దూని ఠపేత్వా ఏకస్మిం తమ్బలోహబిన్దుమ్హి ఠపితే అనుదహనబలవతాయ తదేవ పఞ్ఞాయతి, ఇతరాని అబ్బోహారికాని హోన్తి, ఏవం అనుదహనబలవతాయ దుక్ఖమేవేత్థ నిరన్తరం, ఇతరాని అబ్బోహారికానీతి. ఏవం దుక్ఖస్స నిరన్తరతాయ అవీచి.

౨౬౯. **మహన్తో**తి యోజనసతికో. **సో తత్థ పతతీ**తి ఏకో పాదో మహానిరయే హోతి, ఏకో గూథనిరయే నిపతతి. **సూచిముఖా**తి సూచిసదిసముఖా, తే హత్థిగీవప్పమాణా ఏకదోణికనావాప్పమాణా వా హోన్తి.

కుక్కులనిరయోతి యోజనసతప్పమాణోవ అన్తో కూటాగారమత్తవితచ్ఛితఅఙ్గారపుణ్ణో ఆదిత్తఛారికనిరయో, యత్థ పతితపతితా కుద్రూసకరాసిమ్హి ఖిత్తఫాలవాసిసిలాదీని వియ హేట్ఠిమతలమేవ గణ్హన్తి.

ఆరోపేన్తీతి అయదణ్డేహి పోథేన్తా ఆరోపేన్తి. తేసం ఆరోహనకాలే తే కణ్టకా అధోముఖా హోన్తి, ఓరోహనకాలే ఉద్ధంముఖా.

వాతేరితానీతి కమ్మమయేన వాతేన చలితాని. **హత్థమ్పి ఛిన్దన్తీ**తి ఫలకే మంసం వియ కోట్టయమానాని ఛిన్దన్తి. సచే ఉట్ఠాయ పలాయతి, అయోపాకారో సముట్ఠహిత్వా పరిక్ఖిపతి, హేట్ఠా ఖురధారా సముట్ఠాతి.

ఖారోదకా నదీతి వేతరణీ నామ తమ్బలోహనదీ. తత్థ అయోమయాని ఖరవాలిక-పోక్ఖరపత్తాని, హేట్ఠా ఖురధారా ఉభోసు తీరేసు వేత్తలతా చ కుసతిణాని చ. **సో తత్థ దుక్ఖా తిబ్బా ఖరాతి** సో తత్థ ఉద్ధఞ్చ అధో చ వుయ్హమానో పోక్ఖరపత్తేసు ఛిజ్జతి. సిఙ్ఘాటకసణ్ఠానాయ ఖరవాలికాయ కణ్టకేహి విజ్ఝియతి, ఖురధారాహి ఫాలియతి, ఉభోసు తీరేసు కుసతిణేహి విలేఖతి, వేత్తలతాహి ఆకడ్ఢియతి, తిక్ఖసత్తీహి ఫాలియతి.

౨౬౦. తత్తేన అయోసఙ్కునాతి తేన జిగచ్ఛితోమ్హీతి వుత్తే మహన్తం లోహపచ్ఛిం లోహగుళానం పూరేత్వా తం ఉపగచ్ఛన్తి, సో లోహగుళభావం ఞత్వా దన్తే సమ్ఫుసేతి, అథస్స తే తత్తేన అయోసఙ్కునా ముఖం వివరన్తి, తమ్బలోహధారేహి మహన్తేన లోహకటాహేన తమ్బలోహం ఉపనేత్వా ఏవమేవం కరోన్తి. పున **మహానిరయే**తి ఏవం పఞ్చవిధబన్ధనతో పట్ఠాయ యావ తమ్బలోహపానా తమ్బలోహపానతో పట్ఠాయ పున పఞ్చవిధబన్ధనాదీని కారేత్వా మహానిరయే పక్ఖిపన్తి. తత్థ కోచి పఞ్చవిధబన్ధనేనేవ ముచ్చతి, కోచి దుతియేన, కోచి తతియేన, కోచి తమ్బలోహపానేన ముచ్చతి, కమ్మే పన అపరిక్ఖీణే పున మహానిరయే పక్ఖిపన్తి.

ఇదం పన సుత్తం గణ్హన్తో ఏకో దహరభిక్ఖు, – “భన్తే, ఏత్తకం దుక్ఖమనుభవితసత్తం పునపి మహానిరయే పక్ఖిపన్తీ”తి ఆహ. ఆమ, ఆవుసో, కమ్మే అపరిక్ఖీణే పునప్పునం ఏవం కరోన్తీతి. తిట్ఠతు, భన్తే, ఉద్దేసో, కమ్మట్ఠానమేవ కథేథాతి కమ్మట్ఠానం కథాపేత్వా సోతాపన్నో హుత్వా ఆగమ్మ ఉద్దేసం అగ్గహేసి. అఞ్ఞేసమ్పి ఇమస్మిం పదేసే ఉద్దేసం ఠపేత్వా అరహత్తం పత్తానం గణనా నత్థి. సబ్బబుద్ధానఞ్చేతం సుత్తం అవిజహితమేవ హోతి.

౨౬౧. హీనకాయూపగాతి హీనకాయం ఉపగతా హుత్వా. **ఉపాదానే**తి తణ్హాదిట్ఠిగహణే. **జాతిమరణసమ్భవే**తి జాతియా చ మరణస్స చ కారణభూతే. **అనుపాదాతి** చతూహి ఉపాదానేహి అనుపాదియిత్వా. **జాతిమరణసఙ్ఖయే**తి జాతిమరణసఙ్ఖయసఙ్ఖాతే నిబ్బానే విముచ్చన్తి.

దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతాతి దిట్ఠధమ్మే ఇమస్మింయేవ అత్తభావే సబ్బకిలేసనిబ్బానేన నిబ్బుతా. **సబ్బదుక్ఖం ఉపచ్చగున్తి** సబ్బదుక్ఖాతిక్కన్తా నామ హోన్తి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

దేవదూతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. విభఙ్గవగ్గో

౧. భద్దేకరత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౭౨. ఏవం మే సుతన్తి భద్దేకరత్తసుత్తం. తత్థ **భద్దేకరత్తస్సా**తి విపస్సనానుయోగసమన్నాగతత్తా భద్దకస్స ఏకరత్తస్స. **ఉద్దేస**న్తి మాతికం. **విభఙ్గ**న్తి విత్థారభాజనీయం.

అతీతన్తి అతీతే పఞ్చక్ఖన్ధే. **నాన్వాగమేయ్యా**తి తణ్హాదిట్ఠీహి నానుగచ్ఛేయ్య. **నప్పటికఙ్ఖే**తి తణ్హాదిట్ఠీహి న పత్థేయ్య. **యదతీత**న్తి ఇదమేత్థ కారణవచనం. యస్మా యం అతీతం, తం పహీనం నిరుద్ధం అత్థఙ్గతం, తస్మా తం పున నానుగచ్ఛేయ్య. యస్మా చ యం అనాగతం, తం అప్పత్తం అజాతం అనిబ్బత్తం, తస్మా తమ్పి న పత్థేయ్య.

తత్థ తత్థాతి పచ్చుప్పన్నమ్పి ధమ్మం యత్థ యత్థేవ ఉప్పన్నో, తత్థ తత్థేవ చ నం అనిచ్చానుపస్సనాదీహి సత్తహి అనుపస్సనాహి యో విపస్సతి అరఞ్ఞాదీసు వా తత్థ తత్థేవ విపస్సతి. **అసంహీరం అసంకుప్ప**న్తి ఇదం విపస్సనాపటివిపస్సనాదస్సనత్థం వుత్తం. విపస్సనా హి రాగాదీహి న సంహీరతి న సంకుప్పతీతి అసంహీరం అసంకుప్పం, తం అనుబ్రూహయే వడ్ఢేయ్య, పటివిపస్సేయ్యాతి వుత్తం హోతి. అథ వా నిబ్బానం రాగాదీహి న సంహీరతి న సంకుప్పతీతి అసంహీరం అసంకుప్పం. తం **విద్వా** పణ్డితో భిక్ఖు అనుబ్రూహయే, పునప్పునం తదారమ్మణం తం తం ఫలసమాపత్తిం అప్పేన్తో వడ్ఢేయ్యాతి అత్థో.

తస్స పన అనుబ్రూహన్తస్స అత్థాయ – **అజ్జేవ కిచ్చమాతప్ప**న్తి కిలేసానం ఆతాపనపరితాపనేన ఆతప్పన్తి లద్ధనామం వీరియం అజ్జేవ కాతబ్బం. **కో జఞ్ఞా మరణం సువే**తి స్వే జీవితం వా మరణం వా కో జానాతి. అజ్జేవ దానం వా దస్సామి, సీలం వా రక్ఖిస్సామి, అఞ్ఞతరం వా పన కుసలం కరిస్సామీతి హి “అజ్జ తావ పపఞ్చో అత్థి, స్వే వా పునదివసే వా కరిస్సామీ”తి చిత్తం అనుప్పాదేత్వా అజ్జేవ కరిస్సామీతి ఏవం వీరియం కాతబ్బన్తి దస్సేతి. **మహాసేనేనా**తి అగ్గివిససత్థాదీని అనేకాని మరణకారణాని తస్స సేనా, తాయ మహతియా సేనాయ వసేన మహాసేనేన ఏవరూపేన మచ్చునా సద్ధిం “కతిపాహం తావ ఆగమేహి యావాహం బుద్ధపూజాదిం అత్తనో అవస్సయకమ్మం కరోమీ”తి . ఏవం మిత్తసన్థవాకారసఙ్ఖాతో వా, “ఇదం సతం వా సహస్సం వా గహేత్వా కతిపాహం ఆగమేహీ”తి ఏవం లఞ్జానుప్పదానసఙ్ఖాతో వా, “ఇమినాహం బలరాసినా పటిబాహిస్సామీ”తి ఏవం బలరాసిసఙ్ఖాతో వా సఙ్గరో నత్థి. **సఙ్గరో**తి హి మిత్తసన్థవాకారలఞ్జానుప్పదానబలరాసీనం నామం, తస్మా అయమత్థో వుత్తో.

అతన్దితన్తి అనలసం ఉట్ఠాహకం. ఏవం పటిపన్నత్తా భద్దో ఏకరత్తో అస్సాతి **భద్దేకరత్తో**. ఇతి తం ఏవం పటిపన్నపుగ్గలం “భద్దేకరత్తో అయ”న్తి. రాగాదీనం సన్తతాయ **సన్తో బుద్ధముని** ఆచిక్ఖతి.

౨౭౩. ఏవంరూపోతిఆదీసు కాళోపి సమానో ఇన్దనీలమణివణ్ణో అహోసిన్తి ఏవం మనుఞ్ఞరూపవసేనేవ ఏవంరూపో అహోసిం. కుసలసుఖసోమనస్సవేదనావసేనేవ ఏవంవేదనో. తంసమ్పయుత్తానంయేవ సఞ్ఞాదీనం వసేన ఏవంసఞ్ఞో ఏవంసఙ్ఖారో ఏవంవిఞ్ఞాణో అహోసిం అతీతమద్ధానన్తి.

తత్థ నన్దిం సమన్వానేతీతి తేసు రూపాదీసు తణ్హం సమన్వానేతి అనుపవత్తేతి. హీనరూపాదివసేన పన ఏవంరూపో అహోసిం...పే.... ఏవంవిఞ్ఞాణో అహోసిన్తి న మఞ్ఞతి.

నన్దిం న సమన్వానేతీతి తణ్హం వా తణ్హాసమ్పయుత్తదిట్ఠిం వా నానుపవత్తయతి.

౨౭౪. **ఏవంరూపో సియ**న్తిఆదీసుపి తంమనుఞ్ఞరూపాదివసేనేవ తణ్హాదిట్ఠిపవత్తసఙ్ఖాతా నన్దిసమన్వానయనావ వేదితబ్బా.

౨౭౫. **కథఞ్చ , భిక్ఖవే, పచ్చుప్పన్నేసు ధమ్మేసు సంహీరతీ**తి ఇదం ‘‘పచ్చుప్పన్నఞ్చ యో ధమ్మం, తత్థ తత్థ విపస్సతి. అసంహీరం అసంకుప్ప’’న్తి ఉద్దేసస్స నిద్దేసత్థం వుత్తం. కామఞ్చేత్థ ‘‘కథఞ్చ, భిక్ఖవే, పచ్చుప్పన్నం ధమ్మం న విపస్సతీ’’తిఆది వత్తబ్బం సియా, యస్మా పన అసంహీరాతి చ అసంకుప్పాతి చ విపస్సనా వుత్తా, తస్మా తస్సా ఏవ అభావఞ్చ భావఞ్చ దస్సేతుం సంహీరతీతి మాతికం ఉద్ధరిత్వా విత్థారో వుత్తో. తత్థ **సంహీరతీ**తి విపస్సనాయ అభావతో తణ్హాదిట్ఠీహి ఆకడ్ఢియతి. **న సంహీరతీ**తి విపస్సనాయ భావేన తణ్హాదిట్ఠీహి నాకడ్ఢియతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

భద్దేకరత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఆనన్దభద్దేకరత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౭౬. **ఏవం మే సుత**న్తి ఆనన్దభద్దేకరత్తసుత్తం. తత్థ **పటిసల్లానా వుట్ఠితో**తి ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠితో. **కో ను ఖో, భిక్ఖవే**తి జానన్తోవ కథాసముట్ఠాపనత్థం పుచ్ఛి.

౨౭౮. **సాధు సాధూ**తి థేరస్స సాధుకారమదాసి. **సాధు ఖో త్వ**న్తి పరిమణ్డలేహి పదబ్యఞ్జనేహి పరిసుద్ధేహి కథితత్తా దేసనం పసంసన్తో ఆహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఆనన్దభద్దేకరత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. మహాకచ్చానభద్దేకరత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౭౯. **ఏవం మే సుత**న్తి మహాకచ్చానభద్దేకరత్తసుత్తం. తత్థ **తపోదారామే**తి తత్తోదకస్స రహదస్స వసేన ఏవంలద్ధనామే ఆరామే. వేభారపబ్బతస్స కిర హేట్ఠా భుమ్మట్ఠకనాగానం పఞ్చయోజనసతికం నాగభవనం దేవలోకసదిసం మణిమయేన తలేన ఆరామఉయ్యానేహి చ సమన్నాగతం, తత్థ నాగానం కీళనట్ఠానే మహాఉదకరహదో, తతో తపోదా నామ నదీ సన్దతి కుథితా ఉణ్హోదకా. కస్మా పనేసా ఏదిసా జాతా? రాజగహం కిర పరివారేత్వా మహా పేతలోకో, తత్థ ద్విన్నం మహాలోహకుమ్భినిరయానం అన్తరేన అయం తపోదా ఆగచ్ఛతి, తస్మా సా కుథితా సన్దతి. వుత్తమ్పి చేతం – ‘‘యతాయం, భిక్ఖవే, తపోదా సన్దతి, సో దహో అచ్ఛోదకో సీతోదకో సాతోదకో సేతోదకో సుప్పతిత్థో రమణీయో పహూతమచ్ఛకచ్ఛపో,

చక్కమత్తాని చ పదుమాని పుప్ఫన్తి . అపిచాయం, భిక్ఖవే, తపోదా ద్విన్నం మహానిరయానం అన్తరికాయ ఆగచ్ఛతి, తేనాయం తపోదా కుథితా సన్దతీ"తి (పారా. ౨౩౧). ఇమస్స పన ఆరామస్స అభిసమ్ముఖట్ఠానే తతో మహాఉదకరహదో జాతో, తస్స నామవసేనాయం విహారో **తపోదారామో**తి వుచ్చతి.

౨౭౦. సమిద్ధీతి తస్స కిర థేరస్స అత్తభావో సమిద్ధో అభిరూపో పాసాదికో, తస్మా సమిద్ధిత్వేవ సఙ్ఖం గతో. **ఆదిబ్రహ్మచరియకో**తి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆది పుబ్బభాగప్పటిపత్తిభూతో. **ఇదం వత్వాన సుగతో ఉట్ఠాయాసనా**తి మధుపిణ్డికసుత్తే (మ. ని. ౧.౧౯౯ ఆదయో) వుత్తనయేనేవ విత్థారేతబ్బం.

౨౭౨. ఇతి మే చక్ఖున్తి ఇమస్మిం కిర సుత్తే భగవా ద్వాదసాయతనవసేనేవ మాతికం ఠపేసి. థేరోపి "భగవతా హేట్ఠా ద్వీసు, ఉపరి చతుత్థే చాతి ఇమేసు తీసు సుత్తేసు పఞ్చక్ఖన్ధవసేన మాతికా చ విభఙ్గో చ కతో, ఇధ పన ద్వాదసాయతనవసేనేవ విభజనత్థం మాతికా ఠపితా"తి నయం పటిలభిత్వా ఏవమాహ. ఇమం పన నయం లభన్తేన థేరేన భారియం కతం, అపదే పదం దస్సితం, ఆకాసే పదం కతం, తేన నం భగవా ఇమమేవ సుత్తం సన్ధాయ – "ఏతదగ్గం , భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం సంఖిత్తేన భాసితస్స విత్థారేన అత్థం విభజన్తానం యదిదం మహాకచ్చానో"తి (అ. ని. ౧.౧౯౭) ఏతదగ్గే ఠపేసి. ఏత్థ పన **చక్ఖూ**తి చక్ఖుపసాదో. **రూపా**తి చతుసముట్ఠానికరూపా. ఇమినా నయేన సేసాయతనానిపి వేదితబ్బాని. **విఞ్ఞాణ**న్తి నికన్తివిఞ్ఞాణం. **తదభినన్దతీ**తి తం చక్ఖుఞ్చేవ రూపఞ్చ తణ్హాదిట్ఠివసేన అభినన్దతి. **అన్వాగమేతీ**తి తణ్హాదిట్ఠీహి అనుగచ్ఛతి.

ఇతి మే మనో అహోసి అతీతమద్ధానం ఇతి ధమ్మాతి ఏత్థ పన **మనో**తి భవఙ్గచిత్తం. **ధమ్మా**తి తేభూమకధమ్మారమ్మణం.

౨౭౩. పణిదహతీతి పత్థనావసేన ఠపేసి. **పణిధానపచ్చయా**తి పత్థనాట్ఠపనకారణా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహాకచ్చానభద్దేకరత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. లోమసకఙ్గియభద్దేకరత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౭౬. ఏవం మే సుతన్తి లోమసకఙ్గియభద్దేకరత్తసుత్తం. తత్థ **లోమసకఙ్గియో**తి అఙ్గథేరో కిర నామేస, కాయస్స పన ఈసకలోమసాకారతాయ లోమసకఙ్గియోతి పాకటో జాతో. **చన్దనో దేవపుత్తో**తి కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే కిరేస చన్దనో నామ ఉపాసకో అడ్ఢో మహద్ధనో తీణి రతనాని చతూహి పచ్చయేహి పూజేత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తో, పురిమనామేన చన్దనో దేవపుత్తోత్వేవ సఙ్ఖం గతో. **పణ్డుకమ్బలసిలాయ**న్తి రత్తకమ్బలసిలాయం. తస్సా కిర రత్తకమ్బలస్సేవ జయసుమనపుప్ఫరాసి వియ వణ్ణో, తస్మా "పణ్డుకమ్బలసిలా"తి వుచ్చతి.

కదా పన తత్థ భగవా విహాసీతి? బోధిపత్తితో సత్తమే సంవచ్ఛరే సావత్థియం ఆసాళ్హీమాసపుణ్ణమాయ ద్వాదసయోజనాయ పరిసాయ మజ్ఝే యమకపాటిహారియం కత్వా ఓరుయ్హ కణ్డమ్బమూలే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీదిత్వా

ధమ్మదేసనాయ మహాజనం మహావిదుగ్గతో ఉద్ధరిత్వా బుద్ధా నామ యస్మా పాటిహారియం కత్వా మనుస్సపథే న వసన్తి, తస్మా పస్సమానస్సేవ తస్స జనస్స పదవీక్కమం కత్వా తావతింసభవనే పారిచ్ఛత్తకమూలే పణ్డుకమ్బలసిలాయం వస్సం ఉపగతో, తస్మిం సమయే విహాసి.

తత్ర భగవాతి తత్ర విహరన్తో భగవా యేభుయ్యేన దసహి చక్కవాళసహస్సేహి సన్నిపతితాహి దేవతాహి పరివుతో మాతరం కాయసక్ఖిం కత్వా **అభిధమ్మపిటకం** కథేన్తో గమ్భీరం నిపుణం తిలక్ఖణాహతం రూపారూపపరిచ్ఛేదకథం పటివిజ్ఝితుం అసక్కోన్తానం దేవానం సంవేగజననత్థం అన్తరన్తరా భద్దేకరత్తస్స ఉద్దేసఞ్చ విభఙ్గఞ్చ అభాసి. తత్రాయం దేవపుత్తో ఉగ్గణ్హన్తో ఇమా గాథా సద్ధిం విభఙ్గేన ఉగ్గణ్హి, దేవత్తస్స పన పమాదాధిట్ఠానత్తా దిబ్బేహి ఆరమ్మణేహి నిప్పీళియమానో అనుపుబ్బేన సుత్తం సమ్ముట్ఠో గాథామత్తమేవ ధారేసి. తేనాహ "ఏవం ఖో అహం భిక్ఖు ధారేమి భద్దేకరత్తియో గాథా"తి.

ఉగ్గణ్హాహి త్వన్తిఆదీసు తుణ్హీభూతో నిసీదిత్వా సుణన్తో ఉగ్గణ్హాతి నామ, వాచాయ సజ్ఝాయం కరోన్తో పరియాపుణాతి నామ, అఞ్ఞేసం వాచేన్తో ధారేతి నామ. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

లోమసకఙ్గియభద్దేకరత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. చూళకమ్మవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౨౮౯. ఏవం మే సుతన్తి చూళకమ్మవిభఙ్గసుత్తం. తత్థ **సుభో**తి సో కిర దస్సనీయో అహోసి పాసాదికో, తేనస్స అఙ్గసుభతాయ సుభోత్వేవ నామం అకంసు. **మాణవో**తి పన తం తరుణకాలే వోహరింసు, సో మహల్లకకాలేపి తేనేవ వోహారేన వోహరియతి. **తోదేయ్యపుత్తో**తి తోదేయ్యస్స నామ పసేనదిరఞ్ఞో పురోహితబ్రాహ్మణస్స పుత్తో. సో కిర సావత్థియా అవిదూరే తుదిగామో నామ అత్థి, తస్స అధిపతిత్తా తోదేయ్యోతి సఙ్ఖం గతో. మహాధనో పన హోతి సత్తాసీతికోటివిభవో పరమమచ్ఛరీ, "దదతో భోగానం అపరిక్ఖయో నామ నత్థీ"తి చిన్తేత్వా కస్సచి కిఞ్చి న దేతి. వుత్తమ్పి చేతం –

> "అఞ్జనానం ఖయం దిస్వా, వమ్మికానఞ్చ సఞ్చయం;
> మధూనఞ్చ సమాహారం, పణ్డితో ఘరమావసే"తి.

ఏవం అదానమేవ సిక్ఖాపేసి. ధురవిహారే వసతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స యాగుఉళుఙ్కమత్తం వా భత్తకటచ్ఛుమత్తం వా అదత్వా ధనలోభేన కాలం కత్వా తస్మింయేవ ఘరే సునఖో హుత్వా నిబ్బత్తో. సుభో తం సునఖం అతివియ పియాయతి , అత్తనో భుఞ్జనకభత్తంయేవ భోజేతి, ఉక్ఖిపిత్వా వరసయనే సయాపేతి. అథ భగవా ఏకదివసం పచ్చూససమయే లోకం వోలోకేన్తో తం సునఖం దిస్వా – "తోదేయ్యబ్రాహ్మణో ధనలోభేన అత్తనోవ ఘరే సునఖో హుత్వా నిబ్బత్తో, అజ్జ మయి సుభస్స ఘరం గతే మం దిస్వా సునఖో భుక్కారం కరిస్సతి, అథస్సాహం ఏకం వచనం వక్ఖామి, సో 'జానాతి మం సమణో గోతమో'తి గన్త్వా ఉద్ధనట్ఠానే నిపజ్జిస్సతి. తతోనిదానం సుభస్స మయా సద్ధిం ఏకో కథాసల్లాపో భవిస్సతి, సో ధమ్మం సుత్వా సరణేసు పతిట్ఠహిస్సతి, సునఖో పన కాలం కత్వా నిరయే నిబ్బత్తిస్సతీ"తి ఇమం మాణవస్స సరణేసు

పతిట్ఠానభావం ఞత్వా భగవా తం దివసం సరీరపటిజగ్గనం కత్వా ఏకకోవ గామం పవిసిత్వా నిక్ఖన్తే మాణవే తం ఘరం పిణ్డాయ పావిసి.

సునఖో భగవన్తం దిస్వా భుక్కారం కరోన్తో భగవతో సమీపం గతో. తతో నం భగవా ఏతదవోచ – "తోదేయ్య త్వం పుబ్బేపి మం భో భోతి పరిభవిత్వా సునఖో జాతో, ఇదానిపి భుక్కారం కత్వా అవీచిం గమిస్ససీ"తి. సునఖో తం సుత్వా – "జానాతి మం సమణో గోతమో"తి విప్పటిసారీ హుత్వా గీవం ఓనామేత్వా ఉద్ధనన్తరే ఛారికాయం నిపన్నో. మనుస్సా ఉక్ఖిపిత్వా సయనే సయాపేతుం నాసక్ఖింసు. సుభో ఆగన్త్వా – "కేనాయం సునఖో సయనా ఓరోపితో"తి ఆహ. మనుస్సా న కేనచీతి వత్వా తం పవత్తిం ఆరోచేసుం. మాణవో సుత్వా – "మమ పితా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో, తోదేయ్యో నామ సునఖో నత్థి. సమణో పన గోతమో పితరం సునఖం కరోతి, యంకిఞ్చి ఏస ముఖారుళ్హం భాసతీ"తి కుజ్ఝిత్వా భగవన్తం ముసావాదేన నిగ్గహేతుకామో విహారం గన్త్వా తం పవత్తిం పుచ్ఛి.

భగవాపి తస్స తథేవ వత్వా అవిసంవాదనత్థం ఆహ – "అత్థి పన తే మాణవ పితరా అనక్ఖాతం ధన"న్తి . అత్థి, భో గోతమ, సతసహస్సగ్ఘనికా సువణ్ణమాలా సతసహస్సగ్ఘనికా సువణ్ణపాదుకా సతసహస్సగ్ఘనికా సువణ్ణపాతి సతసహస్సఞ్చ కహాపణన్తి. గచ్ఛ తం సునఖం అప్పోదకపాయాసం భోజాపేత్వా సయనే ఆరోపేత్వా ఈసకం నిద్దం ఓక్కన్తకాలే పుచ్ఛ, సబ్బం తే ఆచిక్ఖిస్సతి. అథ నం జానేయ్యాసి "పితా మే ఏసో"తి. మాణవో – "సచే సచ్చం భవిస్సతి, ధనం లచ్ఛామి, నో చే, సమణం గోతమం ముసావాదేన నిగ్గణ్హిస్సామీ"తి ద్వీహిపి కారణేహి తుట్ఠో గన్త్వా తథా అకాసి. సునఖో – "ఞాతోమ్హి ఇమినా"తి రోదిత్వా హుం హున్తి కరోన్తో ధననిధానట్ఠానం గన్త్వా పాదేన పథవిం ఖణిత్వా సఞ్ఞం అదాసి, మాణవో ధనం గహేత్వా – "భవపటిచ్ఛన్నం నామ ఏవం సుఖుమం పటిసన్ధిఅన్తరం పాకటం సమణస్స గోతమస్స, అద్ధా ఏస సబ్బఞ్ఞూ"తి భగవతి పసన్నచిత్తో చుద్దస పఞ్హే అభిసఙ్ఖరి. అఙ్గవిజ్జాపాఠకో కిరేస, తేనస్స ఏతదహోసి – "ఇదం ధమ్మపణ్ణాకారం గహేత్వా సమణం గోతమం పఞ్హే పుచ్ఛిస్సామీ"తి దుతియగమనేన యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి, తేన పుట్ఠపఞ్హే పన భగవా ఏకప్పహారేనేవ విస్సజ్జేన్తో **కమ్మస్సకాతిఆదిమాహ**.

తత్థ కమ్మం ఏతేసం సకం అత్తనో భణ్డకన్తి **కమ్మస్సకా**. కమ్మస్స దాయాదాతి **కమ్మదాయాదా,** కమ్మం ఏతేసం దాయజ్జం భణ్డకన్తి అత్థో. కమ్మం ఏతేసం యోని కారణన్తి **కమ్మయోనీ**. కమ్మం ఏతేసం బన్ధూతి **కమ్మబన్ధూ,** కమ్మఞాతకాతి అత్థో. కమ్మం ఏతేసం పటిసరణం పతిట్ఠాతి **కమ్మపటిసరణా. యదిదం హీనప్పణీతతాయాతి** యం ఇదం "త్వం హీనో భవ, త్వం పణీతో, త్వం అప్పాయుకో, త్వం దీఘాయుకో…పే… త్వం దుప్పఞ్ఞో భవ, త్వం పఞ్ఞవా"తి ఏవం హీనప్పణీతతాయ విభజనం, తం న అఞ్ఞో కోచి కరోతి, కమ్మమేవ ఏవం సత్తే విభజతీతి అత్థో. న మాణవో కథితస్స అత్థం సఞ్జానాసి, ఘనదుస్సపట్టేనస్స ముఖం బన్ధిత్వా మధురం పురతో ఠపితం వియ అహోసి. మాననిస్సితో కిరేస పణ్డితమానీ, అత్తనా సమం న పస్సతి. అథస్స "కిం సమణో గోతమో కథేతి, యమహం జానామి, తదేవ కథేతీతి అయం మానో మా అహోసీ"తి మానభఞ్జనత్థం భగవా "ఆదితోవ దుప్పటివిజ్ఝం కత్వా కథేస్సామి, తతో 'నాహం భో గోతమ జానామి, విత్థారేన మే పాకటం కత్వా కథేథా'తి మం యాచిస్సతి, అథస్సాహం యాచితకాలే కథేస్సామి, ఏవఞ్చస్స సాత్థకం భవిస్సతీ"తి దుప్పటివిజ్ఝం కత్వా కథేసి.

ఇదాని సో అత్తనో అప్పటివిద్ధభావం పకాసేన్తో **న ఖో అహన్తిఆదిమాహ**.

౨౯౦. **సమత్తేనాతి** పరిపుణ్ణేన. **సమాదిన్నేనాతి** గహితేన పరామట్ఠేన. **అప్పాయుకసంవత్తనికా ఏసా, మాణవ, పటిపదా యదిదం పాణాతిపాతీతి** యం ఇదం పాణాతిపాతకమ్మం, ఏసా అప్పాయుకసంవత్తనికా పటిపదాతి.

కథం పనేసా అప్పాయుకతం కరోతి? చత్తారి హి కమ్మాని ఉపపీళకం ఉపచ్ఛేదకం జనకం ఉపత్థమ్భకన్తి. బలవకమ్మేన హి నిబ్బత్తం పవత్తే ఉపపీళకం ఆగన్త్వా అత్థతో ఏవం వదతి నామ – "సచాహం పఠమతరం జానేయ్యం, న తే ఇధ నిబ్బత్తితుం దదేయ్యం, చతూసుయేవ తం అపాయేసు నిబ్బత్తాపేయ్యం. హోతు, త్వం యత్థ కత్థచి నిబ్బత్త, అహం ఉపపీళకకమ్మం నామ తం పీళేత్వా నిరోజం నియూసం కసటం కరిస్సామీ"తి. తతో పట్ఠాయ తం తాదిసం కరోతి. కిం కరోతి? పరిస్సయం ఉపనేతి, భోగే వినాసేతి.

తత్థ దారకస్స మాతుకుచ్ఛియం నిబ్బత్తకాలతో పట్ఠాయ మాతు అస్సాదో వా సుఖం వా న హోతి, మాతాపితూనం పీళావ ఉప్పజ్జతి. ఏవం పరిస్సయం ఉపనేతి. దారకస్స పన మాతుకుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తకాలతో పట్ఠాయ గేహే భోగా ఉదకం పత్వా లోణం వియ రాజాదీనం వసేన నస్సన్తి, కుమ్భదోహనధేనుయో ఖీరం న దేన్తి, సూరతా గోణా చణ్డా హోన్తి, కాణా హోన్తి, ఖుజ్జా హోన్తి, గోమణ్డలే రోగో పతతి, దాసాదయో వచనం న కరోన్తి, వాపితం సస్సం న జాయతి, గేహగతం గేహే, అరఞ్ఞగతం అరఞ్ఞే నస్సతి, అనుపుబ్బేన ఘాసచ్ఛాదనమత్తం దుల్లభం హోతి, గబ్భపరిహారో న హోతి, విజాతకాలే మాతుథఞ్ఞం ఛిజ్జతి, దారకో పరిహారం అలభన్తో పీళితో నిరోజో నియూసో కసటో హోతి, ఇదం **ఉపపీళకకమ్మం** నామ.

దీఘాయుకకమ్మేన పన నిబ్బత్తస్స ఉపచ్ఛేదకకమ్మం ఆగన్త్వా ఆయుం ఛిన్దతి. యథా హి పురిసో అట్ఠుసభగమనం కత్వా సరం ఖిపేయ్య తమఞ్ఞో ధనుతో విముత్తమత్తం ముగ్గరేన పహరిత్వా తత్థేవ పాతేయ్య, ఏవం దీఘాయుకకమ్మేన నిబ్బత్తస్స ఉపచ్ఛేదకకమ్మం ఆయుం ఛిన్దతి. కిం కరోతి? చోరానం అటవిం పవేసేతి, వాళమచ్ఛోదకం ఓతారేతి, అఞ్ఞతరం వా పన సపరిస్సయట్ఠానం ఉపనేతి, ఇదం **ఉపచ్ఛేదకకమ్మం** నామ, "ఉపఘాతక"న్తిపి ఏతస్సేవ నామం.

పటిసన్ధినిబ్బత్తకం పన కమ్మం **జనకకమ్మం** నామ. అప్పభోగకులాదీసు నిబ్బత్తస్స భోగసమ్పదాదికరణేన ఉపత్థమ్భకకమ్మం **ఉపత్థమ్భకకమ్మం** నామ.

ఇమేసు చతూసు పురిమాని ద్వే అకుసలానేవ, జనకం కుసలమ్పి అకుసలమ్పి, ఉపత్థమ్భకం కుసలమేవ. తత్థ పాణాతిపాతకమ్మం ఉపచ్ఛేదకకమ్మేన అప్పాయుకసంవత్తనికం హోతి. పాణాతిపాతినా వా కతం కుసలకమ్మం ఉళారం న హోతి, దీఘాయుకపటిసన్ధిం జనేతుం న సక్కోతి. ఏవం పాణాతిపాతో అప్పాయుకసంవత్తనికో హోతి. పటిసన్ధిమేవ వా నియామేత్వా అప్పాయుకం కరోతి, సన్నిట్ఠానచేతనాయ వా నిరయే నిబ్బత్తతి, పుబ్బాపరచేతనాహి వుత్తనయేన అప్పాయుకో హోతి.

దీఘాయుకసంవత్తనికా ఏసా మాణవ పటిపదాతి ఏత్థ పరిత్తకమ్మేనపి నిబ్బత్తం పవత్తే ఏతం పాణాతిపాతా విరతికమ్మం ఆగన్త్వా అత్థతో ఏవం వదతి నామ – "సచాహం పఠమతరం జానేయ్యం, న తే ఇధ నిబ్బత్తితుం దదేయ్యం, దేవలోకేయేవ తం నిబ్బత్తాపేయ్యం. హోతు, త్వం యత్థ కత్థచి నిబ్బత్తి, అహం ఉపత్థమ్భకకమ్మం నామ థమ్భం తే కరిస్సామీ"తి ఉపత్థమ్భం కరోతి. కిం కరోతి? పరిస్సయం నాసేతి, భోగే ఉప్పాదేతి.

తత్థ దారకస్స మాతుకుచ్ఛియం నిబ్బత్తకాలతో పట్ఠాయ మాతాపితూనం సుఖమేవ సాతమేవ హోతి. యేపి పకతియా మనుస్సామనుస్సపరిస్సయా హోన్తి, తే సబ్బే అపగచ్ఛన్తి. ఏవం పరిస్సయం నాసేతి. దారకస్స పన మాతుకుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తకాలతో పట్ఠాయ గేహే భోగానం పమాణం న హోతి, నిధికుమ్భియో పురతోపి పచ్ఛతోపి గేహం పవట్టమానా పవిసన్తి. మాతాపితరో పరేహి ఠపితధనస్సాపి సమ్ముఖీభావం గచ్ఛన్తి. ధేనుయో బహుఖీరా హోన్తి, గోణా సుఖసీలా హోన్తి, వప్పట్ఠానే సస్సాని సమ్పజ్జన్తి. వడ్ఢియా వా సమ్పయుత్తం, తావకాలికం వా దిన్నం ధనం అచోదితా సయమేవ ఆహరిత్వా దేన్తి, దాసాదయో సువచా హోన్తి, కమ్మన్తా న పరిహాయన్తి. దారకో గబ్భతో పట్ఠాయ పరిహారం లభతి, కోమారికవేజ్జా సన్నిహితావ హోన్తి. గహపతికులే జాతో సేట్ఠిట్ఠానం, అమచ్చకులాదీసు జాతో సేనాపతిట్ఠానాదీని లభతి. ఏవం భోగే ఉప్పాదేతి. సో అపరిస్సయో సభోగో చిరం జీవతీతి. ఏవం అపాణాతిపాతకమ్మం దీఘాయుకసంవత్తనికం హోతి.

అపాణాతిపాతినా వా కతం అఞ్ఞమ్పి కుసలం ఉళారం హోతి, దీఘాయుకపటిసన్ధిం జనేతుం సక్కోతి, ఏవమ్పి దీఘాయుకసంవత్తనికం హోతి. పటిసన్ధిమేవ వా నియామేత్వా దీఘాయుకం కరోతి. సన్నిట్ఠానచేతనాయ వా దేవలోకే నిబ్బత్తతి, పుబ్బాపరచేతనాహి వుత్తనయేన దీఘాయుకో హోతి. ఇమినా నయేన సబ్బపఞ్హవిస్సజ్జనేసు అత్థో వేదితబ్బో.

విహేఠనకమ్మాదీనిపి హి పవత్తే ఆగన్త్వా అత్థతో తథేవ వదమానాని వియ ఉపపీళనేన నిబ్భోగతం ఆపాదేత్వా పటిజగ్గనం అలభన్తస్స రోగుప్పాదనాదీహి వా, విహేఠకాదీహి కతస్స కుసలస్స అనుళారతాయ వా, ఆదితోవ పటిసన్ధినియామనేన వా, వుత్తనయేనేవ పుబ్బాపరచేతనావసేన వా బవ్హాబాధతాదీని కరోన్తి, అపాణాతిపాతో వియ చ అవిహేఠనాదీనిపి అప్పాబాధతాదీనీతి.

౨౯౩. ఏత్థ పన **ఇస్సామనకోతి** ఇస్సాసమ్పయుత్తచిత్తో. **ఉపదుస్సతీతి** ఇస్సావసేనేవ ఉపక్కోసన్తో దుస్సతి. **ఇస్సం బన్ధతీతి** యవకలాపం బన్ధన్తో వియ యథా న నస్సతి ఏవం బన్ధిత్వా వియ ఠపేతి. **అప్పేసక్ఖోతి** అప్పపరివారో, రత్తిం ఖిత్తో వియ సరో న పఞ్ఞాయతి, ఉచ్ఛిట్ఠహత్థో నిసీదిత్వా ఉదకదాయకమ్పి న లభతి.

౨౯౪. **న దాతా హోతీతి** మచ్ఛరియవసేన న దాతా హోతి. **తేన కమ్మేనాతి** తేన మచ్ఛరియకమ్మేన.

౨౯౫. **అభివాదేతబ్బన్తి** అభివాదనారహం బుద్ధం వా పచ్చేకబుద్ధం వా అరియసావకం వా. **పచ్చుట్ఠాతబ్బాదీసుపి** ఏసేవ నయో. ఇమస్మిం పన పఞ్హవిస్సజ్జనే ఉపపీళకఉపత్థమ్భకకమ్మాని న గహేతబ్బాని. న హి పవత్తే నీచకులినం వా ఉచ్చాకులినం వా సక్కా కాతుం, పటిసన్ధిమేవ పన నియామేత్వా నీచకులియం కమ్మం నీచకులే నిబ్బత్తేతి, ఉచ్చాకులియం కమ్మం ఉచ్చాకులే.

౨౯౬. **న పరిపుచ్ఛితా హోతీతి** ఏత్థ పన అపరిపుచ్ఛనేన నిరయే న నిబ్బత్తతి. అపరిపుచ్ఛకో పన "ఇదం కాతబ్బం, ఇదం న కాతబ్బ"న్తి న జానాతి, అజానన్తో కాతబ్బం న కరోతి, అకాతబ్బం కరోతి. తేన నిరయే నిబ్బత్తతి, ఇతరో సగ్గే. **ఇతి ఖో, మాణవ...పే.... యదిదం హీనప్పణీతతాయాతి** సత్థా దేసనం యథానుసన్ధిం పాపేసి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

చూళకమ్మవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సుభసుత్తన్తిపి వుచ్చతి.

౬. మహాకమ్మవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౨౯౮. ఏవం మే సుతన్తి మహాకమ్మవిభఙ్గసుత్తం. తత్థ **మోఘ**న్తి తుచ్ఛం అఫలం. **సచ్చ**న్తి తథం భూతం. ఇదఞ్చ ఏతేన న సమ్ముఖా సుతం, ఉపాలిసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౫౬) పన – "మనోకమ్మం మహాసావజ్జతరం పఞ్ఞపేమి పాపస్స కమ్మస్స కిరియాయ పాపస్స కమ్మస్స పవత్తియా, నో తథా కాయకమ్మం నో తథా వచీకమ్మ"న్తి భగవతా వుత్తం అత్థి, సా కథా తిత్థియానం అన్తరే పాకటా జాతా, తం గహేత్వా ఏస వదతి. **అత్థి చ సా సమాపత్తీ**తి ఇదం – "కథం ను ఖో, భో, అభిసఞ్ఞానిరోధో హోతీ"తి పోట్ఠపాదసుత్తే (దీ॰ ని॰ ౧.౪౦౬ ఆదయో) ఉప్పన్నం అభిసఞ్ఞానిరోధకథం సన్ధాయ వదతి. **న కిఞ్చి వేదియతీ**తి ఏకవేదనమ్పి న వేదియతి. **అత్థి చ ఖో**తి థేరో నిరోధసమాపత్తిం సన్ధాయ అనుజానాతి. **పరిరక్ఖితబ్బ**న్తి గరహాతో మోచనేన రక్ఖితబ్బం. సఞ్చేతనా అస్స అత్థీతి **సఞ్చేతనికం,** సాభిసన్ధికం సఞ్చేతనికకమ్మం కత్వాతి అత్థో. **దుక్ఖం సో**తి థేరో "అకుసలమేవ సన్ధాయ పరిబ్బాజకో పుచ్ఛతీ"తి సఞ్ఞాయ ఏవం వదతి.

దస్సనమ్పి ఖో అహన్తి భగవా చతురఙ్గేపి అన్ధకారే సమన్తా యోజనట్ఠానే తిలమత్తమ్పి సఙ్ఖారం మంసచక్ఖునావ పస్సతి, అయఞ్చ పరిబ్బాజకో న దూరే గావుతమత్తబ్భన్తరే వసతి, కస్మా భగవా ఏవమాహాతి? సమాగమదస్సనం సన్ధాయేవమాహ.

౨౯౯. ఉదాయీతి లాళుదాయీ. **తం దుక్ఖస్మి**న్తి సబ్బం తం దుక్ఖమేవ. ఇతి ఇమం వట్టదుక్ఖం కిలేసదుక్ఖం సఙ్ఖారదుక్ఖం సన్ధాయ "సచే భాసితం భవేయ్య భగవా"తి పుచ్ఛతి.

౩౦౦. ఉమ్మఙ్గన్తి పఞ్హాఉమ్మఙ్గం. **ఉమ్ముజ్జమానో**తి సీసం నీహరమానో. **అయోనిసో ఉమ్ముజ్జిస్సతీ**తి అనుపాయేన సీసం నీహరిస్సతి. ఇదఞ్చ పన భగవా జానన్తో నేవ దిబ్బచక్ఖునా న చేతోపరియఞాణేన న సబ్బఞ్ఞుతఞాణేన జాని, అధిప్పాయేనేవ పన అఞ్ఞాసి. కథేన్తస్స హి అధిప్పాయో నామ సువిజానో హోతి, కథేతుకామో గీవం పగ్గణ్హాతి, హనుకం చాలేతి, ముఖమస్స ఫన్దతి, సన్నిసీదితుం న సక్కోతి. భగవా తస్స తం ఆకారం దిస్వా "అయం ఉదాయీ సన్నిసీదితుం న సక్కోతి, యం అభూతం, తదేవ కథేస్సతీ"తి ఓలోకేత్వావ అఞ్ఞాసి. **ఆదిం యేవా**తిఆదిమ్హియేవ. **తిస్సో వేదనా**తి "కిం సో వేదియతీ"తి? పుచ్ఛన్తేన "తిస్సో వేదనా పుచ్ఛామీ"తి ఏవం వవత్థపేత్వావ తిస్సో వేదనా పుచ్ఛితా. **సుఖవేదనియ**న్తి సుఖవేదనాయ పచ్చయభూతం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

ఏత్థ చ కామావచరకుసలతో సోమనస్ససహగతచిత్తసమ్పయుత్తా చతస్సో చేతనా, హేట్ఠా తికజ్ఝానచేతనాతి ఏవం పటిసన్ధిపవత్తేసు సుఖవేదనాయ జననతో **సుఖవేదనియం కమ్మం** నామ. కామావచరఞ్చేత్థ పటిసన్ధియంయేవ ఏకన్తేన సుఖం జనేతి, పవత్తే ఇట్ఠమజ్ఝత్తారమ్మణే అదుక్ఖమసుఖమ్పి.

అకుసలచేతనా పటిసన్ధిపవత్తేసు దుక్ఖస్సేవ జననతో **దుక్ఖవేదనియం కమ్మం** నామ. కాయద్వారే పవత్తేయేవ చేతం ఏకన్తేన దుక్ఖం జనేతి, అఞ్ఞత్థ అదుక్ఖమసుఖమ్పి, సా పన వేదనా అనిట్ఠానిట్ఠమజ్ఝత్తేసుయేవ ఆరమ్మణేసు ఉప్పజ్జనతో దుక్ఖాత్వేవ సఙ్ఖం గతా.

కామావచరకుసలతో పన ఉపేక్ఖాసహగతచిత్తసమ్పయుత్తా చతస్సో చేతనా, రూపావచరకుసలతో చతుత్థజ్ఝానచేతనాతి ఏవం పటిసన్ధిపవత్తేసు తతియవేదనాయ జననతో **అదుక్ఖమసుఖవేదనియం కమ్మం** నామ. ఏత్థ చ కామావచరం పటిసన్ధియంయేవ ఏకన్తేన అదుక్ఖమసుఖం జనేతి, పవత్తే ఇట్ఠారమ్మణే సుఖమ్పి. అపిచ సుఖవేదనియకమ్మం పటిసన్ధిపవత్తివసేన వట్టతి, తథా అదుక్ఖమసుఖవేదనియం, దుక్ఖవేదనియం పవత్తివసేనేవ వట్టతి. ఏతస్స పన వసేన సబ్బం పవత్తివసేనేవ వట్టతి.

ఏతస్స భగవాతి థేరో తథాగతేన మహాకమ్మవిభఙ్గకథనత్థం ఆలయో దస్సితో, తథాగతం యాచిత్వా మహాకమ్మవిభఙ్గఞాణం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పాకటం కరిస్సామీతి చిన్తేత్వా అనుసన్ధికుసలతాయ ఏవమాహ. తత్థ **మహాకమ్మవిభఙ్గన్తి** మహాకమ్మవిభజనం. **కతమే చత్తారో...పే.... ఇధానన్ద, ఏకచ్చో పుగ్గలో...పే.... నిరయం ఉపపజ్జతీతి** ఇదం న మహాకమ్మవిభఙ్గఞాణభాజనం, మహాకమ్మవిభఙ్గఞాణభాజనత్థాయ పన మాతికాట్ఠపనం.

౩౦౧. ఇధానన్ద , ఏకచ్చో సమణో వాతి పాటియేక్కో అనుసన్ధి. ఇదఞ్హి భగవా – ‘‘దిబ్బచక్ఖుకా సమణబ్రాహ్మణా ఇదం ఆరమ్మణం కత్వా ఇమం పచ్చయం లభిత్వా ఇదం దస్సనం గణ్హన్తీ’’తి పకాసనత్థం ఆరభి. తత్థ **ఆతప్పన్తిఆదీని** పఞ్చపి వీరియస్సేవ నామాని. **చేతోసమాధిన్తి** దిబ్బచక్ఖుసమాధిం. **పస్సతీతి** ‘‘సో సత్తో కుహిం నిబ్బత్తో’’తి ఓలోకేన్తో పస్సతి. **యే అఞ్ఞథాతి** యే ‘‘దసన్నం కుసలానం కమ్మపథానం పూరితత్తా నిరయం ఉపపజ్జతీ’’తి జానన్తి, మిచ్ఛా తేసం ఞాణన్తి వదతి. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో. **విదితన్తి** పాకటం. **థామసాతి** దిట్ఠిథామేన. **పరామాసాతి** దిట్ఠిపరామాసేన. **అభినివిస్స వోహరతీతి** అధిట్ఠహిత్వా ఆదియిత్వా వోహరతి.

౩౦౨. తత్రానన్దాతి ఇదమ్పి న మహాకమ్మవిభఙ్గఞాణస్స భాజనం, అథ ఖ్వాస్స మాతికాట్ఠపనమేవ. ఏత్థ పన ఏతేసం దిబ్బచక్ఖుకానం వచనే ఏత్తకా అనుఞ్ఞాతా, ఏత్తకా అననుఞ్ఞాతాతి ఇదం దస్సితం. తత్థ **తత్రాతి** తేసు చతూసు సమణబ్రాహ్మణేసు. **ఇదమస్సాతి** ఇదం వచనం అస్స. **అఞ్ఞథాతి** అఞ్ఞేనాకారేన. ఇతి ఇమేసం సమణబ్రాహ్మణానం వాదే ద్వీసు ఠానేసు అనుఞ్ఞాతా, తీసు అననుఞ్ఞాతాతి ఏవం సబ్బత్థ అనుఞ్ఞా నానుఞ్ఞా వేదితబ్బా.

౩౦౩. ఏవం దిబ్బచక్ఖుకానం వచనే అనుఞ్ఞా చ అననుఞ్ఞా చ దస్సేత్వా ఇదాని మహాకమ్మవిభఙ్గఞాణం విభజన్తో **తత్రానన్ద, య్వాయం పుగ్గలో**తిఆదిమాహ.

పుబ్బే వాస్స తం కతం హోతీతి యం ఇమినా దిబ్బచక్ఖుకేన కమ్మం కరోన్తో దిట్ఠో, తతో పుబ్బే కతం. పుబ్బే కతేనపి హి నిరయే నిబ్బత్తతి, పచ్ఛా కతేనపి నిబ్బత్తతి, మరణకాలే వా పన – ‘‘ఖన్దో సేట్ఠో సివో సేట్ఠో, పితామహో సేట్ఠో, ఇస్సరాదీహి వా లోకో విసట్ఠో’’తిఆదినా మిచ్ఛాదస్సనేనపి నిబ్బత్తతేవ. **దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** యం తత్థ దిట్ఠధమ్మవేదనీయం హోతి, తస్స దిట్ఠేవ ధమ్మే, యం ఉపపజ్జవేదనీయం, తస్స ఉపపజ్జిత్వా, యం అపరాపరియవేదనీయం, తస్స అపరస్మిం పరియాయే విపాకం పటిసంవేదేతి.

ఇతి అయం సమణో వా బ్రాహ్మణో వా ఏకం కమ్మరాసిం ఏకఞ్చ విపాకరాసిం అద్దస, సమ్మాసమ్బుద్ధో ఇమినా అదిట్ఠే తయో కమ్మరాసీ, ద్వే చ విపాకరాసీ అద్దస. ఇమినా పన దిట్ఠే అదిట్ఠే చ చత్తారో కమ్మరాసీ తయో చ విపాకరాసీ అద్దస. ఇమాని సత్త ఠానాని జాననఞాణం తథాగతస్స మహాకమ్మవిభఙ్గఞాణం నామ. దుతియవారే దిబ్బచక్ఖుకేన కిఞ్చి న దిట్ఠం

, తథాగతేన పన తయో కమ్మరాసీ, ద్వే చ విపాకరాసీ దిట్ఠాతి. ఇమానిపి పఞ్చ పచ్చత్తట్ఠానాని జాననఞాణం తథాగతస్స మహాకమ్మవిభఙ్గఞాణం నామ. సేసవారద్వయేపి ఏసేవ నయో.

అభబ్బన్తి భూతవిరహితం అకుసలం. **అభబ్బాభాస**న్తి అభబ్బం ఆభాసతి అభిభవతి పటిబాహతీతి అత్థో. బహుకస్మిఞ్హి అకుసలకమ్మే ఆయూహితే బలవకమ్మం దుబ్బలకమ్మస్స విపాకం పటిబాహిత్వా అత్తనో విపాకస్స ఓకాసం కరోతి ఇదం అభబ్బఞ్చేవ అభబ్బాభాసఞ్చ. కుసలం పన ఆయూహిత్వా ఆసన్నే అకుసలం కతం హోతి, తం కుసలస్స విపాకం పటిబాహిత్వా అత్తనో విపాకస్స ఓకాసం కరోతి, ఇదం అభబ్బం భబ్బాభాసం. బహుమ్హి కుసలే ఆయూహితేపి బలవకమ్మం దుబ్బలకమ్మస్స విపాకం పటిబాహిత్వా అత్తనో విపాకస్స ఓకాసం కరోతి, ఇదం భబ్బఞ్చేవ భబ్బాభాసఞ్చ. అకుసలం పన ఆయూహిత్వా ఆసన్నే కుసలం కతం హోతి, తం అకుసలస్స విపాకం పటిబాహిత్వా అత్తనో విపాకస్స ఓకాసం కరోతి, ఇదం భబ్బం అభబ్బాభాసం.

అపిచ ఉపట్ఠానాకారేనపేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి, అభబ్బతో ఆభాసతి ఉపట్ఠాతీతి **అభబ్బాభాసం**. తత్థ "య్వాయం పుగ్గలో ఇధ పాణాతిపాతీ"తిఆదినా నయేన చత్తారో పుగ్గలా వుత్తా, తేసు పఠమస్స కమ్మం అభబ్బం అభబ్బాభాసం, తఞ్హి అకుసలత్తా అభబ్బం, తస్స చ నిరయే నిబ్బత్తత్తా తత్థ నిబ్బత్తికారణభూతం అకుసలం హుత్వా ఉపట్ఠాతి. దుతియస్స కమ్మం అభబ్బం భబ్బాభాసం, తఞ్హి అకుసలత్తా అభబ్బం. తస్స పన సగ్గే నిబ్బత్తత్తా అఞ్ఞతిత్థియానం సగ్గే నిబ్బత్తికారణభూతం కుసలం హుత్వా ఉపట్ఠాతి. ఇతరస్మిమ్పి కమ్మద్వయే ఏసేవ నయో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహాకమ్మవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సళాయతనవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౩౦౪. ఏవం మే సుతన్తి సళాయతనవిభఙ్గసుత్తం. తత్థ **వేదితబ్బానీ**తి సహవిపస్సనేన మగ్గేన జానితబ్బాని. **మనోపవిచారా**తి వితక్కవిచారా. వితక్కుప్పాదకఞ్హి మనో ఇధ మనోతి అధిప్పేతం, మనస్స ఉపవిచారాతి మనోపవిచారా. **సత్తపదా**తి వట్టవివట్టనిస్సితానం సత్తానం పదా. ఏత్థ హి అట్ఠారస వట్టపదా నామ, అట్ఠారస వివట్టపదా నామ, తేపి సహవిపస్సనేన మగ్గేనేవ వేదితబ్బా. **యోగ్గాచరియాన**న్తి హత్థియోగ్గాదిఆచారసిక్ఖాపకానం, దమేతబ్బదమకానన్తి అత్థో. సేసం విభఙ్గేయేవ ఆవిభవిస్సతి. **అయముద్దేసో**తి ఇదం మాతికాట్ఠపనం.

౩౦౫. చక్ఖాయతనాదీని విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితాని. **చక్ఖువిఞ్ఞాణ**న్తి కుసలాకుసలవిపాకతో ద్వే చక్ఖువిఞ్ఞాణాని. సేసపసాదవిఞ్ఞాణేసుపి ఏసేవ నయో. ఇమాని పన దస ఠపేత్వా సేసం ఇధ మనోవిఞ్ఞాణం నామ.

చక్ఖుసమ్ఫస్సోతి చక్ఖుమ్హి సమ్ఫస్సో. చక్ఖువిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తసమ్ఫస్సస్సేతం అధివచనం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

చక్ఖునా రూపం దిస్వాతి చక్ఖువిఞ్ఞాణేన రూపం దిస్వా. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ. **సోమనస్సట్ఠానియ**న్తి సోమనస్సస్స ఆరమ్మణవసేన కారణభూతం. **ఉపవిచరతీ**తి తత్థ విచారపవత్తనేన ఉపవిచరతి, వితక్కో తంసమ్పయుత్తో చాతి ఇమినా

నయేన అట్ఠారస వితక్కవిచారసఙ్ఖాతా మనోపవిచారా వేదితబ్బా. **ఛ సోమనస్సూపవిచారా**తి ఏత్థ పన సోమనస్సేన సద్ధిం ఉపవిచరన్తీతి సోమనస్సూపవిచారా. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో.

౩౦౬. గేహసితానీతి కామగుణనిస్సితాని. **నేక్ఖమ్మసితానీ**తి విపస్సనానిస్సితాని. **ఇట్ఠాన**న్తి పరియేసితానం. **కన్తాన**న్తి కామితానం. **మనోరమాన**న్తి మనో ఏతేసు రమతీతి మనోరమాని, తేసం మనోరమానం. **లోకామిసపటిసంయుత్తాన**న్తి తణ్హాపటిసంయుత్తానం. **అతీత**న్తి పటిలద్ధం . పచ్చుప్పన్నం తావ ఆరబ్భ సోమనస్సం ఉప్పజ్జతు, అతీతే కథం ఉప్పజ్జతీతి. అతీతేపి – “యథాహం ఏతరహి ఇట్ఠారమ్మణం అనుభవామి, ఏవం పుబ్బేపి అనుభవి”న్తి అనుస్సరన్తస్స బలవసోమనస్సం ఉప్పజ్జతి.

అనిచ్చతన్తి అనిచ్చాకారం. **విపరిణామవిరాగనిరోధ**న్తి పకతివిజహనేన విపరిణామం, విగచ్ఛనేన విరాగం, నిరుజ్ఝనేన నిరోధం. **సమ్మప్పఞ్ఞాయా**తి విపస్సనాపఞ్ఞాయ. **ఇదం వుచ్చతి నేక్ఖమ్మసితం సోమనస్స**న్తి ఇదం రఞ్ఞో వియ అత్తనో సిరిసమ్పత్తిం ఓలోకేన్తస్స విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నిసిన్నస్స సఙ్ఖారానం భేదం పస్సతో సఙ్ఖారగతమ్హి తిక్ఖే సూరే విపస్సనాఞాణే వహన్తే ఉప్పన్నసోమనస్సం “నేక్ఖమ్మసితం సోమనస్స”న్తి వుచ్చతి. వుత్తమ్పి చేతం –

> “సుఞ్ఞాగారం పవిట్ఠస్స, సన్తచిత్తస్స భిక్ఖునో;
> అమానుసీ రతీ హోతి, సమ్మా ధమ్మం విపస్సతో.
>
> యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
> లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతన్తం విజానత”న్తి. (ధ. ప. ౩౭౩-౩౭౪);

ఇమానీతి ఇమాని ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే అనిచ్చాదివసేన విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నిసిన్నస్స ఉప్పన్నాని ఛ నేక్ఖమ్మసితాని సోమనస్సాని.

౩౦౭. అతీతన్తి పచ్చుప్పన్నం తావ పత్థేత్వా అలభన్తస్స దోమనస్సం ఉప్పజ్జతు, అతీతే కథం ఉప్పజ్జతీతి. అతీతేపి “యథాహం ఏతరహి ఇట్ఠారమ్మణం పత్థేత్వా న లభామి, ఏవం పుబ్బేపి పత్థేత్వా న లభి”న్తి అనుస్సరన్తస్స బలవదోమనస్సం ఉప్పజ్జతి.

అనుత్తరేసు విమోక్ఖేసూతి అనుత్తరవిమోక్ఖో నామ అరహత్తం, అరహత్తే పత్థనం పట్ఠపేన్తస్సాతి అత్థో. **ఆయతన**న్తి అరహత్తాయతనం. **పిహం ఉపట్ఠాపయతో**తి పత్థనం పట్ఠపేన్తస్స. తం పనేతం పత్థనం పట్ఠపేన్తస్స ఉప్పజ్జతి, ఇతి పత్థనామూలకత్తా “పిహం ఉపట్ఠాపయతో”తి వుత్తం. **ఇమాని ఛ నేక్ఖమ్మసితాని దోమనస్సానీ**తి ఇమాని ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే అరహత్తే పిహం పట్ఠపేత్వా తదధిగమాయ అనిచ్చాదివసేన విపస్సనం ఉపట్ఠపేత్వా ఉస్సుక్కాపేతుం అసక్కోన్తస్స – “ఇమమ్పి పక్ఖం ఇమమ్పి మాసం ఇమమ్పి సంవచ్ఛరం అరహత్తం పాపుణితుం నాసక్ఖి”న్తి అనుసోచతో గామన్తపబ్భారవాసిమహాసీవత్థేరస్స వియ అస్సుధారాపవత్తనవసేన ఉప్పన్నదోమనస్సాని ఛ నేక్ఖమ్మసితదోమనస్సానీతి వేదితబ్బాని. వత్థు పన **సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ** సక్కపఞ్హవణ్ణనాయం (దీ. ని. అట్ఠ. ౨.౩౬౧) విత్థారితం, ఇచ్ఛన్తేన తతో గహేతబ్బం.

౩౦౮. ఉప్పజ్జతి ఉపేక్ఖాతి ఏత్థ ఉపేక్ఖా నామ అఞ్ఞాణుపేఖా. **అనోధిజినస్సాతి** కిలేసోధిం జినిత్వా ఠితత్తా ఖీణాసవో ఓధిజినో నామ, తస్మా అఖీణాసవస్సాతి అత్థో. **అవిపాకజినస్సాతి** ఏత్థపి ఆయతిం విపాకం జినిత్వా ఠితత్తా ఖీణాసవోవ విపాకజినో నామ, తస్మా అఖీణాసవస్సేవాతి అత్థో. **అనాదీనవదస్సావినోతి**ఆదీనవతో ఉపద్దవతో అపస్సన్తస్స. **ఇమా ఛ గేహసితా ఉపేక్ఖాతి** ఇమా ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే గుళపిణ్డకే నిలీనమక్ఖికా వియ రూపాదీని అనతివత్తమానా తత్థ లగ్గా లగ్గితా హుత్వా ఉప్పన్నా ఉపేక్ఖా ఛ గేహసితా ఉపేక్ఖాతి వేదితబ్బా.

రూపం సా అతివత్తతీతి రూపం సా అనతిక్కమతి, తత్థ నికన్తివసేన న తిట్ఠతి. **ఇమా ఛ నేక్ఖమ్మసితా ఉపేక్ఖాతి** ఇమా ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠాదిఆరమ్మణే ఆపాథగతే ఇట్ఠే అరజ్జన్తస్స, అనిట్ఠే అదుస్సన్తస్స, అసమపేక్ఖనే అసమ్ముయ్హన్తస్స, ఉప్పన్నవిపస్సనా-ఞాణసమ్పయుత్తా ఛ నేక్ఖమ్మసితా ఉపేక్ఖాతి వేదితబ్బా.

౩౦౯. తత్ర ఇదం నిస్సాయ ఇదం పజహథాతి తేసు ఛత్తింససత్తపదేసు అట్ఠారస నిస్సాయ అట్ఠారస పజహథాతి అత్థో. తేనేవ – “తత్ర, భిక్ఖవే, యాని ఛ నేక్ఖమ్మసితానీ”తిఆదిమాహ. **నిస్సాయ ఆగమ్మాతి** పవత్తనవసేన నిస్సాయ చేవ ఆగమ్మ చ. **ఏవమేతేసం సమతిక్కమో హోతీతి** ఏవం నేక్ఖమ్మసితానం పవత్తనేన గేహసితాని అతిక్కన్తాని నామ హోన్తి.

ఏవం సరిక్ఖకేనేవ సరిక్ఖకం జహాపేత్వా ఇదాని బలవతా దుబ్బలం జహాపేన్తో – “తత్ర, భిక్ఖవే, యాని ఛ నేక్ఖమ్మసితాని సోమనస్సానీ”తిఆదిమాహ. ఏవం నేక్ఖమ్మసితసోమనస్సేహి నేక్ఖమ్మసితదోమనస్సాని , నేక్ఖమ్మసితఉపేక్ఖాహి చ నేక్ఖమ్మసితసోమనస్సాని జహాపేన్తేన బలవతా దుబ్బలప్పహానం కథితం.

ఏత్థ పన ఠత్వా ఉపేక్ఖాకథా వేదితబ్బా – అట్ఠసు హి సమాపత్తీసు పఠమాదీని చ తీణి ఝానాని, సుద్ధసఙ్ఖారే చ పాదకే కత్వా విపస్సనం ఆరద్ధానం చతున్నం భిక్ఖూనం పుబ్బభాగవిపస్సనా సోమనస్ససహగతా వా హోతి ఉపేక్ఖాసహగతా వా, వుట్ఠానగామినీ పన సోమనస్ససహగతావ. చతుత్థజ్ఝానాదీని పాదకాని కత్వా విపస్సనం ఆరద్ధానం పఞ్చన్నం పుబ్బభాగవిపస్సనా పురిమసదిసావ. వుట్ఠానగామినీ పన ఉపేక్ఖాసహగతా హోతి. ఇదం సన్ధాయ – “యా ఛ నేక్ఖమ్మసితా ఉపేక్ఖా, తా నిస్సాయ తా ఆగమ్మ, యాని ఛ నేక్ఖమ్మసితాని సోమనస్సాని, తాని పజహథా”తి వుత్తం. న కేవలఞ్చ ఏవంపటిపన్నస్స భిక్ఖునో అయం విపస్సనాయ వేదనావిసేసోవ హోతి, అరియమగ్గేపి పన ఝానఙ్గబోజ్ఝఙ్గమగ్గఙ్గానమ్పి విసేసో హోతి.

కో పనేతం విసేసం నియమేతి? కేచి తావ థేరా విపస్సనాపాదకజ్ఝానం నియమేతీతి వదన్తి, కేచి విపస్సనాయ ఆరమ్మణభూతా ఖన్ధా నియమేన్తీతి వదన్తి, కేచి పుగ్గలజ్ఝాసయో నియమేతీతి వదన్తి. తేసమ్పి వాదే అయమేవ పుబ్బభాగే వుట్ఠానగామినీవిపస్సనా నియమేతీతి వేదితబ్బా. వినిచ్ఛయకథా పనేత్థ **విసుద్ధిమగ్గే** సఙ్ఖారుపేక్ఖానిద్దేసే వుత్తావ.

౩౧౦. నానత్తాతి నానా బహూ అనేకప్పకారా. **నానత్తసితాతి** నానారమ్మణనిస్సితా. **ఏకత్తాతి** ఏకా. **ఏకత్తసితాతి** ఏకారమ్మణనిస్సితా. కతమా పనాయం ఉపేక్ఖాతి? హేట్ఠా తావ అఞ్ఞాణుపేక్ఖా వుత్తా, ఉపరి ఛళఙ్గుపేక్ఖా వక్ఖతి, ఇధ సమథఉపేక్ఖా, విపస్సనుపేక్ఖాతి ద్వే ఉపేక్ఖా గహితా.

తత్థ యస్మా అఞ్ఞావ రూపేసు ఉపేక్ఖా, అఞ్ఞావ సద్దాదీసు, న హి యా రూపే ఉపేక్ఖా, సా సద్దాదీసు హోతి. రూపే ఉపేక్ఖా చ రూపమేవ ఆరమ్మణం కరోతి , న సద్దాదయో. రూపే ఉపేక్ఖాభావఞ్చ అఞ్ఞా సమథఉపేక్ఖా పథవీకసిణం ఆరమ్మణం కత్వా

ఉప్పజ్జతి, అఞ్ఞా ఆపోకసిణాదీని. తస్మా నానత్తం నానత్తసితం విభజన్తో **అత్థి, భిక్ఖవే, ఉపేక్ఖా రూపేసూ**తిఆదిమాహ . యస్మా పన ద్వే వా తీణి వా ఆకాసానఞ్చాయతనాని వా విఞ్ఞాణఞ్చాయతనాదీని వా నత్థి, తస్మా ఏకత్తం ఏకత్తసితం విభజన్తో **అత్థి, భిక్ఖవే, ఉపేక్ఖా ఆకాసానఞ్చాయతననిస్సితా**తిఆదిమాహ.

తత్థ ఆకాసానఞ్చాయతనఉపేక్ఖా సమ్పయుత్తవసేన ఆకాసానఞ్చాయతననిస్సితా, ఆకాసానఞ్చాయతనఖన్ధే విపస్సన్తస్స విపస్సనుపేక్ఖా ఆరమ్మణవసేన ఆకాసానఞ్చాయతననిస్సితా. సేసాసుపి ఏసేవ నయో.

తం పజహథాతి ఏత్థ అరూపావచరసమాపత్తిఉపేక్ఖాయ రూపావచరసమాపత్తిఉపేక్ఖం పజహాపేతి, అరూపావచరవిపస్సనుపేక్ఖాయ రూపావచరవిపస్సనుపేక్ఖం.

అతమ్మయతన్తి ఏత్థ తమ్మయతా నామ తణ్హా, తస్సా పరియాదానతో వుట్ఠానగామినీవిపస్సనా అతమ్మయతాతి వుచ్చతి. **తం పజహథా**తి ఇధ వుట్ఠానగామినీవిపస్సనాయ అరూపావచరసమాపత్తిఉపేక్ఖఞ్చ విపస్సనుపేక్ఖఞ్చ పజహాపేతి.

౩౧౧. **యదరియో**తి యే సతిపట్ఠానే అరియో సమ్మాసమ్బుద్ధో సేవతి. తత్థ తీసు ఠానేసు సతిం పట్ఠపేన్తో సతిపట్ఠానే సేవతీతి వేదితబ్బో. **న సుస్సూసన్తీ**తి సద్దహిత్వా సోతుం న ఇచ్ఛన్తి. **న అఞ్ఞా**తి జాననత్థాయ చిత్తం న ఉపట్ఠపేన్తి. **వోక్కమ్మా**తి అతిక్కమిత్వా. **సత్థు సాసనా**తి సత్థు ఓవాదం గహేతబ్బం పూరేతబ్బం న మఞ్ఞన్తీతి అత్థో. **న చ అత్తమనో**తి న సకమనో. ఏత్థ చ గేహసితదోమనస్సవసేన అప్పతీతో హోతీతి న ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో, అప్పటిపన్నకేసు పన అత్తమనతాకారణస్స అభావేనేతం వుత్తం. **అనవస్సుతో**తి పటిఘఅవస్సవేన అనవస్సుతో. **సతో సమ్పజానో**తి సతియా చ ఞాణేన చ సమన్నాగతో . **ఉపేక్ఖకో**తి ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ ఉపేక్ఖకో. **అత్తమనో**తి ఇధాపి గేహసితసోమనస్సవసేన ఉప్పిలావితోతి న ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో, పటిపన్నకేసు పన అనత్తమనతాకారణస్స అభావేనేతం వుత్తం. **అనవస్సుతో**తి రాగావస్సవేన అనవస్సుతో.

౩౧౨. **సారితో**తి దమితో. **ఏకమేవ దిసం ధావతీ**తి అనివత్తిత్వా ధావన్తో ఏకంయేవ దిసం ధావతి, నివత్తిత్వా పన అపరం ధావితుం సక్కోతి. **అట్ఠ దిసా విధావతీ**తి ఏకపల్లఙ్కేన నిసిన్నో కాయేన అనివత్తిత్వావ విమోక్ఖవసేన ఏకప్పహారేనేవ అట్ఠ దిసా విధావతి, పురత్థాభిముఖో వా దక్ఖిణాదీసు అఞ్ఞతరదిసాభిముఖో వా నిసీదిత్వా అట్ఠ సమాపత్తియో సమాపజ్జతియేవాతి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సళాయతనవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. ఉద్దేసవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౩౧౩. **ఏవం మే సుత**న్తి ఉద్దేసవిభఙ్గసుత్తం. తత్థ **ఉద్దేసవిభఙ్గ**న్తి ఉద్దేసఞ్చ విభఙ్గఞ్చ, మాతికఞ్చ విభజనఞ్చాతి అత్థో. **ఉపపరిక్ఖేయ్యా**తి తులేయ్య తీరేయ్య పరిగ్గణ్హేయ్య పరిచ్ఛిన్దేయ్య. **బహిద్ధా**తి బహిద్ధాఆరమ్మణేసు. **అవిక్ఖిత్తం అవిసట**న్తి నికన్తివసేన ఆరమ్మణే తిట్ఠమానం విక్ఖిత్తం విసటం నామ హోతి, తం పటిసేధేన్తో ఏవమాహ. **అజ్ఝత్తం అసణ్ఠిత**న్తి గోచరజ్ఝత్తే నికన్తివసేన అసణ్ఠితం. **అనుపాదాయ న పరితస్సేయ్యా**తి అనుపాదియిత్వా అగ్గహేత్వా తం విఞ్ఞాణం న పరితస్సేయ్య.

యథా విఞ్ఞాణం బహిద్ధా అవిక్ఖిత్తం అవిసటం, అజ్ఝత్తం అసణ్ఠితం అనుపాదాయ న పరితస్సేయ్య, ఏవం భిక్ఖు ఉపపరిక్ఖేయ్యాతి వుత్తం హోతి. **జాతిజరామరణదుక్ఖసముదయసమ్భవోతి** జాతిజరామరణస్స చేవ అవసేసస్స చ దుక్ఖస్స నిబ్బత్తి న హోతీతి అత్థో.

౩౧౬. **రూపనిమిత్తానుసారీతి** రూపనిమిత్తం అనుస్సరతి అనుధావతీతి రూపనిమిత్తానుసారీ.

౩౧౮. **ఏవం ఖో, ఆవుసో, అజ్ఝత్తం అసణ్ఠితన్తి** నికన్తివసేన అసణ్ఠితం. నికన్తివసేన హి అతిట్ఠమానం హానభాగియం న హోతి, విసేసభాగియమేవ హోతి.

౩౨౦. **అనుపాదా పరితస్సనాతి** సత్థారా ఖన్ధియవగ్గే "ఉపాదాపరితస్సనఞ్చ వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామి అనుపాదాఅపరితస్సనఞ్చా"తి (సం॰ ని॰ ౩.౭) ఏవం గహేత్వా పరితస్సనా, అగ్గహేత్వావ అపరితస్సనా చ కథితా, తం మహాథేరో ఉపాదాపరితస్సనమేవ అనుపాదాపరితస్సనన్తి కత్వా దస్సేన్తో ఏవమాహ. కథం పనేసా అనుపాదాపరితస్సనా హోతీతి. ఉపాదాతబ్బస్స అభావతో. యది హి కోచి సఙ్ఖారో నిచ్చో వా ధువో వా అత్తా వా అత్తనియో వాతి గహేతబ్బయుత్తకో అభవిస్స, అయం పరితస్సనా ఉపాదాపరితస్సనావ అస్స. యస్మా పన ఏవం ఉపాదాతబ్బో సఙ్ఖారో నామ నత్థి, తస్మా రూపం అత్తాతిఆదినా నయేన రూపాదయో ఉపాదిన్నాపి అనుపాదిన్నావ హోన్తి. ఏవమేసా దిట్ఠివసేన ఉపాదాపరితస్సనాపి సమానా అత్థతో అనుపాదాపరితస్సనాయేవ నామ హోతీతి వేదితబ్బా.

అఞ్ఞథా హోతీతి పరివత్తతి పకతిజహనేన నస్సతి, **రూపవిపరిణామానుపరివత్తీతి** "మమ రూపం విపరిణత"న్తి వా, "యం అహు, తం వత మే నత్థీ"తి వా ఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౪౨) నయేన కమ్మవిఞ్ఞాణం రూపస్స భేదానుపరివత్తి హోతి. **విపరిణామానుపరివత్తజాతి** విపరిణామస్స అనుపరివత్తనతో విపరిణామారమ్మణచిత్తతో జాతా. **పరితస్సనా ధమ్మసముప్పాదాతి** తణ్హాపరితస్సనా చ అకుసలధమ్మసముప్పాదా చ. **చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠన్తీతి** కుసలచిత్తం పరియాదియిత్వా గహేత్వా ఖేపేత్వా తిట్ఠన్తి. **ఉత్తాసవాతి** భయతాసేనపి సఉత్తాసో తణ్హాతాసేనపి సఉత్తాసో. **విఘాతవాతి** సవిఘాతో సదుక్ఖో. **అపేక్ఖవాతి** సాలయో ససినేహో. **ఏవం ఖో, ఆవుసో, అనుపాదా పరితస్సనా హోతీతి** ఏవం మణికరణ్డకసఞ్ఞాయ తుచ్ఛకరణ్డకం గహేత్వా తస్మిం నట్ఠే పచ్ఛా విఘాతం ఆపజ్జన్తస్స వియ పచ్ఛా అగ్గహేత్వా పరితస్సనా హోతి.

౩౨౧. **న చ రూపవిపరిణామానుపరివత్తీతి** ఖీణాసవస్స కమ్మవిఞ్ఞాణమేవ నత్థి, తస్మా రూపభేదానుపరివత్తి న హోతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఉద్దేసవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. అరణవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౩౨౩. ఏవం మే సుతన్తి అరణవిభఙ్గసుత్తం. తత్థ **నేవుస్సాదేయ్య న అపసాదేయ్యాతి** గేహసితవసేన కఞ్చి పుగ్గలం నేవ ఉక్ఖిపేయ్య న అవక్ఖిపేయ్య. **ధమ్మమేవ దేసేయ్యాతి** సభావమేవ కథేయ్య. **సుఖవినిచ్ఛయన్తి** వినిచ్ఛితసుఖం. **రహో వాదన్తి** పరమ్ముఖా అవణ్ణం, పిసుణవాచన్తి అత్థో. **సమ్ముఖా న ఖీణన్తి** సమ్ముఖాపి ఖీణం ఆకిణ్ణం సంకిలిట్ఠం వాచం న భణేయ్య. **నాభినివేసేయ్యాతి** న అధిట్ఠహిత్వా ఆదాయ వోహరేయ్య. **సమఞ్ఞన్తి** లోకసమఞ్ఞం లోకపణ్ణత్తిం. **నాతిధావేయ్యాతి** నాతిక్కమేయ్య.

౩౨౪. కామపటిసన్ధిసుఖినోతి కామపటిసన్ధినా కామూపసంహితేన సుఖేన సుఖితస్స. **సదుక్ఖోతి** విపాకదుక్ఖేన సంకిలేసదుక్ఖేనపి సదుక్ఖో. **సఉపఘాతోతి** విపాకూపఘాతకిలేసూపఘాతేహేవ సఉపఘాతో. తథా **సపరిళాహో. మిచ్ఛాపటిపదాతి** అయాథావపటిపదా అకుసలపటిపదా.

౩౨౬. ఇత్థేకే అపసాదేతీతి ఏవం గేహసితవసేన ఏకచ్చే పుగ్గలే అపసాదేతి. ఉస్సాదనేపి ఏసేవ నయో. **భవసంయోజనన్తి** భవబన్ధనం, తణ్హాయేతం నామం.

సుభూతిత్థేరో కిర ఇమం చతుక్కం నిస్సాయ ఏతదగ్గే ఠపితో. భగవతో హి ధమ్మం దేసేన్తస్స పుగ్గలానం ఉస్సాదనాఅపసాదనా పఞ్ఞాయన్తి, తథా సారిపుత్తత్థేరాదీనం. సుభూతిత్థేరస్స పన ధమ్మదేసనాయ "అయం పుగ్గలో అప్పటిపన్నకో అనారాధకో"తి వా, "అయం సీలవా గుణవా లజ్జిపేసలో ఆచారసమ్పన్నో"తి వా నత్థి, ధమ్మదేసనాయ పనస్స "అయం మిచ్ఛాపటిపదా, అయం సమ్మాపటిపదా"త్వేవ పఞ్ఞాయతి. తస్మా భగవా "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం అరణవిహారీనం యదిదం సుభూతీ"తి ఆహ.

౩౨౮. కాలఞ్ఞూ అస్సాతి అసమ్పత్తే చ అతిక్కన్తే చ కాలే అకథేత్వా "ఇదాని వుచ్చమానం మహాజనో గణ్హిస్సతీ"తి యుత్తపత్తకాలం ఞత్వావ పరమ్ముఖా అవణ్ణం భాసేయ్య. ఖీణవాదేపి ఏసేవ నయో.

౩౩౦. ఉపహఞ్ఞతీతి ఘాతియతి. **సరోపి ఉపహఞ్ఞతీతి** సద్దోపి భిజ్జతి. **ఆతురీయతీతి** ఆతురో హోతి గేలఞ్ఞప్పత్తో సాబాధో. **అవిస్సట్ఠన్తి** విస్సట్ఠం అపలిబుద్ధం న హోతి.

౩౩౧. తదేవాతి తంయేవ భాజనం. **అభినివిస్స వోహరతీతి** పత్తన్తి సఞ్జాననజనపదం గన్త్వా "పత్తం ఆహరథ ధోవథా"తి సుత్వా "అన్ధబాలపుథుజ్జనో, నయిదం పత్తం, పాతి నమేసా, ఏవం వదాహీ"తి అభినివిస్స వోహరతి. ఏవం సబ్బపదేహి యోజేతబ్బం. **అతిసారోతి** అతిధావనం.

౩౩౨. తథా తథా వోహరతి అపరామసన్తి అమ్హాకం జనపదే భాజనం పాతీతి వుచ్చతి, ఇమే పన నం పత్తన్తి వదన్తీతి తతో పట్ఠాయ జనపదవోహారం ముఞ్చిత్వా పత్తం పత్తన్త్వేవ అపరామసన్తో వోహరతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

౩౩౩. ఇదాని మరియాదభాజనీయం కరోన్తో **తత్ర, భిక్ఖవేతిఆదిమాహ.** తత్థ **సరణోతి** సరజో సకిలేసో. **అరణోతి** అరజో నిక్కిలేసో. **సుభూతి చ పన, భిక్ఖవేతి** అయం థేరో ద్వీసు ఠానేసు ఏతదగ్గం ఆరుళ్హో "**అరణవిహారీనం** యదిదం సుభూతి, **దక్ఖిణేయ్యానం** యదిదం సుభూతీ"తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౦౨).

ధమ్మసేనాపతి కిర వత్థుం సోధేతి, సుభూతిత్థేరో దక్ఖిణం సోధేతి. తథా హి ధమ్మసేనాపతి పిణ్డాయ చరన్తో గేహద్వారే ఠితో యావ భిక్ఖం ఆహరన్తి, తావ పుబ్బభాగే పరిచ్ఛిన్దిత్వా నిరోధం సమాపజ్జతి, నిరోధా వుట్ఠాయ దేయ్యధమ్మం పటిగ్గణ్హాతి. సుభూతిత్థేరో చ తథేవ మేత్తాఝానం సమాపజ్జతి, మేత్తాఝానా వుట్ఠాయ దేయ్యధమ్మం పటిగ్గణ్హాతి. ఏవం పన కాతుం సక్కాతి. ఆమ సక్కా, నేవ అచ్ఛరియఞ్చేతం, యం మహాభిఞ్ఞప్పత్తా సావకా ఏవం కరేయ్యుం. ఇమస్మిమ్పి హి తమ్బపణ్ణిదీపే పోరాణకరాజకాలే పిఙ్గలబుద్ధరక్ఖితత్థేరో నామ ఉత్తరగామం నిస్సాయ విహాసి. తత్థ సత్త కులసతాని హోన్తి, ఏకమ్పి తం కులద్వారం నత్థి, యత్థ థేరో సమాపత్తిం న సమాపజ్జి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అరణవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ధాతువిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౩౪౨. ఏవం మే సుతన్తి ధాతువిభఙ్గసుత్తం. తత్థ **చారిక**న్తి తురితగమనచారికం. **సచే తే భగ్గవ అగరూ**తి సచే తుయ్హం భారియం అఫాసుకం కిఞ్చి నత్థి. **సచే సో అనుజానాతీ**తి భగ్గవస్స కిర ఏతదహోసి – ''పబ్బజితా నామ నానాఅజ్ఝాసయా, ఏకో గణాభిరతో హోతి, ఏకో ఏకాభిరతో. సచే సో ఏకాభిరతో భవిస్సతి, 'ఆవుసో, మా పావిసి, మయా సాలా లద్ధా'తి వక్ఖతి. సచే అయం ఏకాభిరతో భవిస్సతి, 'ఆవుసో, నిక్ఖమ, మయా సాలా లద్ధా'తి వక్ఖతి. ఏవం సన్తే అహం ఉభిన్నం వివాదకారేతా నామ భవిస్సామి, దిన్నం నామ దిన్నమేవ వట్టతి, కతం కతమేవా''తి. తస్మా ఏవమాహ.

కులపుత్తోతి జాతికులపుత్తోపి ఆచారకులపుత్తోపి. **వాసూపగతో**తి వాసం ఉపగతో. కుతో ఆగన్త్వాతి? తక్కసీలనగరతో.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథా – మజ్ఝిమప్పదేసే కిర రాజగహనగరే బిమ్బిసారే రజ్జం కారేన్తే పచ్చన్తే తక్కసీలనగరే పుక్కుసాతి రాజా రజ్జం కారేసి. అథ తక్కసీలతో భణ్డం గహేత్వా వాణిజా రాజగహం ఆగతా పణ్ణాకారం గహేత్వా రాజానం అద్దసంసు. రాజా తే వన్దిత్వా ఠితే ''కత్థవాసినో తుమ్హే''తి పుచ్ఛి. తక్కసీలవాసినో దేవాతి. అథ నే రాజా జనపదస్స ఖేమసుభిక్ఖతాదీని నగరస్స చ పవత్తిం పుచ్ఛిత్వా ''కో నామ తుమ్హాకం రాజా''తి పుచ్ఛి. పుక్కుసాతి నామ దేవాతి. ధమ్మికోతి? ఆమ దేవ ధమ్మికో. చతూహి సఙ్గహవత్థూహి జనం సఙ్గణ్హాతి, లోకస్స మాతాపితిట్ఠానే ఠితో, అఙ్కే నిపన్నదారకం వియ జనం తోసేతీతి. కతరస్మిం వయే వత్తతీతి? అథస్స వయం ఆచిక్ఖింసు. వయేనపి బిమ్బిసారేన సమవయో జాతో. అథ తే రాజా ఆహ – ''తాతా తుమ్హాకం రాజా ధమ్మికో, వయేన చ మే సమానో, సక్కుణేయ్యాథ తుమ్హాకం రాజానం మమ మిత్తం కాతు''న్తి. సక్కోమ దేవాతి. రాజా తేసం సుఙ్కం విస్సజ్జేత్వా గేహఞ్చ దాపేత్వా – ''గచ్ఛథ భణ్డం విక్కిణిత్వా గమనకాలే మం దిస్వా గచ్ఛేయ్యాథా''తి ఆహ. తే తథా కత్వా గమనకాలే రాజానం అద్దసంసు. ''గచ్ఛథ తుమ్హాకం రాజానం మమ వచనేన పునప్పునం ఆరోగ్యం పుచ్ఛిత్వా 'రాజా తుమ్హేహి సద్ధిం మిత్తభావం ఇచ్ఛతీ'తి వదథా''తి ఆహ.

తే సాధూతి పటిస్సుణిత్వా గన్త్వా భణ్డం పటిసామేత్వా భుత్తపాతరాసా రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దింసు. రాజా ''కహం భణే తుమ్హే ఏత్తకే ఇమే దివసే న దిస్సథా''తి పుచ్ఛి. తే సబ్బం పవత్తిం ఆరోచేసుం. రాజా – ''సాధు, తాతా, తుమ్హే నిస్సాయ మయా మజ్ఝిమప్పదేసే రాజా మిత్తో లద్ధో''తి అత్తమనో అహోసి. అపరభాగే రాజగహవాసినోపి వాణిజా తక్కసీలం

అగమంసు. తే పణ్ణాకారం గహేత్వా ఆగతే పుక్కుసాతి రాజా "కుతో ఆగతత్థా"తి పుచ్ఛిత్వా "రాజగహతో"తి సుత్వా "మయ్హం సహాయస్స నగరతో ఆగతా తుమ్హే"తి. ఆమ దేవాతి. ఆరోగ్యం మే సహాయస్సాతి ఆరోగ్యం పుచ్ఛిత్వా "అజ్జ పట్ఠాయ యే మయ్హం సహాయస్స నగరతో జఙ్ఘసత్థేన వా సకటసత్థేన వా వాణిజా ఆగచ్ఛన్తి, సబ్బేసం మమ విసయం పవిట్ఠకాలతో పట్ఠాయ వసనగేహాని, రాజకోట్ఠాగారతో నివాపఞ్చ దేన్తు, సుఙ్కం విస్సజ్జేన్తు, కిఞ్చి ఉపద్దవం మా కరోన్తూ"తి భేరిం చరాపేసి. బిమ్బిసారోపి అత్తనో నగరే తథేవ భేరిం చరాపేసి.

అథ బిమ్బిసారో పుక్కుసాతిస్స పణ్ణం పహిణి – "పచ్చన్తదేసే నామ మణిముత్తాదీని రతనాని ఉప్పజ్జన్తి, యం మయ్హం సహాయస్స రజ్జే దస్సనీయం వా సవనీయం వా రతనం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మే మా మచ్ఛరాయతూ"తి. పుక్కుసాతిపి – "మజ్ఝిమదేసో నామ మహాజనపదో, యం తత్థ ఏవరూపం రతనం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మే సహాయో మా మచ్ఛరాయతూ"తి పటిపణ్ణం పహిణి. ఏవం తే గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తే కాలే అఞ్ఞమఞ్ఞం అదిస్వాపి దళ్హమిత్తా అహేసుం.

ఏవం తేసం కతికం కత్వా వసన్తానం పఠమతరం పుక్కుసాతిస్స పణ్ణాకారో ఉప్పజ్జి. రాజా కిర అట్ఠ పఞ్చవణ్ణే అనగ్ఘకమ్బలే లభి. సో – "అతిసున్దరా ఇమే కమ్బలా, అహం సహాయస్స పేసిస్సామీ"తి లాఖాగుళమత్తే అట్ఠ సారకరణ్డకే లిఖాపేత్వా తేసు తే కమ్బలే పక్ఖిపిత్వా లాఖాయ వట్టాపేత్వా సేతవత్థేన వేఠేత్వా సముగ్గే పక్ఖిపిత్వా వత్థేన వేఠేత్వా రాజముద్దికాయ లఞ్ఛేత్వా "మయ్హం సహాయస్స దేథా"తి అమచ్చే పేసేసి. సాసనఞ్చ అదాసి – "అయం పణ్ణాకారో నగరమజ్ఝే అమచ్చాదిపరివుతేన దట్ఠబ్బో"తి. తే గన్త్వా బిమ్బిసారస్స అదంసు.

సో సాసనం సుత్వా అమచ్చాదయో సన్నిపతన్తూతి భేరిం చరాపేత్వా నగరమజ్ఝే అమచ్చాదిపరివుతో సేతచ్ఛత్తేన ధారియమానేన పల్లఙ్కవరే నిసిన్నో లఞ్ఛనం భిన్దిత్వా వత్థం అపనేత్వా సముగ్గం వివరిత్వా అన్తో భణ్డికం ముఞ్చిత్వా లాఖాగుళే దిస్వా "మయ్హం సహాయో పుక్కుసాతి 'జుతవిత్తకో మే సహాయో'తి మఞ్ఞమానో మఞ్ఞే ఇమం పణ్ణాకారం పహిణీ"తి ఏకం గుళం గహేత్వా హత్థేన వట్టేత్వా తులయన్తోవ అన్తో దుస్సభణ్డికం అత్థీతి అఞ్ఞాసి. అథ నం పల్లఙ్కపాదే పహరిత్వా తావదేవ లాఖా పరిపతి, సో నఖేన కరణ్డకం వివరిత్వా అన్తో కమ్బలరతనం దిస్వా ఇతరేపి వివరాపేసి, సబ్బేపి కమ్బలా అహేసుం. అథ నే పత్థరాపేసి, తే వణ్ణసమ్పన్నా ఫస్ససమ్పన్నా దీఘతో సోళసహత్థా తిరియం అట్ఠహత్థా అహేసుం. మహాజనో దిస్వా అఙ్గులియో పోథేసి, చేలుక్ఖేపం అకాసి, – "అమ్హాకం రఞ్ఞో అదిట్ఠసహాయో పుక్కుసాతి అదిస్వావ ఏవరూపం పణ్ణాకారం పేసేసి, యుత్తం ఏవరూపం మిత్తం కాతు"న్తి అత్తమనో అహోసి. రాజా ఏకమేకం కమ్బలం అగ్ఘాపేసి, సబ్బే అనగ్ఘా అహేసుం. తేసు చత్తారో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స పేసేసి, చత్తారో అత్తనో ఘరే అకాసి. తతో చిన్తేసి – "పచ్ఛా పేసేన్తేన పఠమం పేసితపణ్ణాకారతో అతిరేకం పేసేతుం వట్టతి, సహాయేన చ మే అనగ్ఘో పణ్ణాకారో పేసితో, కిం ను ఖో పేసేమీ"తి?

కిం పన రాజగహే తతో అధికం రతనం నత్థీతి? నో నత్థి, మహాపుఞ్ఞో రాజా, అపిచ ఖో పనస్స సోతాపన్నకాలతో పట్ఠాయ ఠపేత్వా తీణి రతనాని అఞ్ఞం రతనం సోమనస్సం జనేతుం సమత్థం నామ నత్థి . సో రతనం విచినితుం ఆరద్ధో – రతనం నామ సవిఞ్ఞాణకం అవిఞ్ఞాణకన్తి దువిధం. తత్థ అవిఞ్ఞాణకం సువణ్ణరజతాది, సవిఞ్ఞాణకం ఇన్ద్రియబద్ధం. అవిఞ్ఞాణకం సవిఞ్ఞాణకస్సేవ అలఙ్కారాదివసేన పరిభోగం హోతి, ఇతి ఇమేసు ద్వీసు రతనేసు సవిఞ్ఞాణకం సేట్ఠం. సవిఞ్ఞాణకమ్పి దువిధం తిరచ్ఛానరతనం మనుస్సరతనన్తి. తత్థ తిరచ్ఛానరతనం హత్థిఅస్సరతనం, తమ్పి మనుస్సానం ఉపభోగత్థమేవ నిబ్బత్తతి , ఇతి ఇమేసుపి ద్వీసు మనుస్సరతనం సేట్ఠం. మనుస్సరతనమ్పి దువిధం ఇత్థిరతనం

పురిసరతనన్తి. తత్థ చక్కవత్తినో రఞ్ఞో ఉప్పన్నం ఇత్థిరతనమ్పి పురిసస్సేవ ఉపభోగం. ఇతి ఇమేసుపి ద్వీసు పురిసరతనమేవ సేట్ఠం.

పురిసరతనమ్పి దువిధం అగారియరతనం అనగారియరతనఞ్చ. తత్థ అగారియరతనేసుపి చక్కవత్తిరాజా అజ్జ పబ్బజితసామణేరం పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దతి, ఇతి ఇమేసుపి ద్వీసు అనగారియరతనమేవ సేట్ఠం. అనగారియరతనమ్పి దువిధం సేక్ఖరతనఞ్చ అసేక్ఖరతనఞ్చ. తత్థ సతసహస్సమ్పి సేక్ఖానం అసేక్ఖస్స పదేసం న పాపుణాతి, ఇతి ఇమేసుపి ద్వీసు అసేక్ఖరతనమేవ సేట్ఠం. తమ్పి దువిధం బుద్ధరతనం సావకరతనన్తి. తత్థ సతసహస్సమ్పి సావకరతనానం బుద్ధరతనస్స పదేసం న పాపుణాతి, ఇతి ఇమేసుపి ద్వీసూ బుద్ధరతనమేవ సేట్ఠం.

బుద్ధరతనమ్పి దువిధం పచ్చేకబుద్ధరతనం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధరతనన్తి. తత్థ సతసహస్సమ్పి పచ్చేకబుద్ధానం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధస్స పదేసం న పాపుణాతి, ఇతి ఇమేసుపి ద్వీసు సబ్బఞ్ఞుబుద్ధరతనంయేవ సేట్ఠం. సదేవకస్మిఞ్హి లోకే బుద్ధరతనసమం రతనం నామ నత్థి. తస్మా అసదిసమేవ రతనం మయ్హం సహాయస్స పేసేస్సామీతి చిన్తేత్వా తక్కసీలవాసినో పుచ్ఛి – "తాతా తుమ్హాకం జనపదే బుద్ధో ధమ్మో సఙ్ఘోతి ఇమాని తీణి రతనాని దిస్సన్తీ"తి. ఘోసోపి నో మహారాజ తావ తత్థ నత్థి, దస్సనం పన కుతోతి.

"సున్దరం తాతా"తి రాజా తుట్ఠో చిన్తేసి – "సక్కా భవేయ్య జనసఙ్గహత్థాయ మయ్హం సహాయస్స వసనట్ఠానం సమ్మాసమ్బుద్ధం పేసేతుం, బుద్ధా పన పచ్చన్తిమేసు జనపదేసు న అరుణం ఉట్ఠపేన్తి. తస్మా సత్థారా గన్తుం న సక్కా. సారిపుత్తమోగ్గల్లానాదయో మహాసావకే పేసేతుం సక్కా భవేయ్య. మయా పన 'థేరా పచ్చన్తే వసన్తీ'తి సుత్వాపి మనుస్సే పేసేత్వా తే అత్తనో సమీపం ఆణాపేత్వా ఉపట్ఠాతుమేవ యుత్తం. తస్మా న థేరేహిపి సక్కా గన్తుం. యేన పనాకారేన సాసనే పేసితే సత్థా చ మహాసావకా చ గతా వియ హోన్తి, తేనాకారేన సాసనం పహిణిస్సామీ"తి. చిన్తేత్వా చతురతనాయామం విదత్థిమత్తపుథులం నాతితనుం నాతిబహలం సువణ్ణపట్టం కారాపేత్వా "తత్థ అజ్జ అక్ఖరాని లిఖిస్సామీ"తి. పాతోవ సీసం న్హాయిత్వా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ భుత్తపాతరాసో అపనీతగన్ధమాలాభరణో సువణ్ణసరకేన జాతిహిఙ్గులికం ఆదాయ హేట్ఠతో పట్ఠాయ ద్వారాని పిదహన్తో పాసాదమారుయ్హ పుబ్బదిసాముఖం సీహపఞ్జరం వివరిత్వా ఆకాసతలే నిసీదిత్వా సువణ్ణపట్టే అక్ఖరాని లిఖన్తో – "ఇధ తథాగతో లోకే ఉప్పన్నో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో విజ్జాచరణసమ్పన్నో సుగతో లోకవిదూ అనుత్తరో పురిసదమ్మసారథి సత్థా దేవమనుస్సానం బుద్ధో భగవా"తి. బుద్ధగుణే తావ ఏకదేసేన లిఖి.

తతో "ఏవం దస పారమియో పూరేత్వా తుసితభవనతో చవిత్వా మాతుకుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గణ్హి , ఏవం లోకవివరణం అహోసి, మాతుకుచ్ఛియం వసమానే ఇదం నామ అహోసి, అగారమజ్ఝే వసమానే ఇదం నామ అహోసి, ఏవం మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖన్తో ఏవం మహాపధానం పదహి. ఏవం దుక్కరకారికం కత్వా మహాబోధిమణ్డం ఆరుయ్హ అపరాజితపల్లఙ్కే నిసిన్నో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిజ్ఝి, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిజ్ఝన్తస్స ఏవం లోకవివరణం అహోసి. సదేవకే లోకే అఞ్ఞం ఏవరూపం రతనం నామ నత్థీతి.

> యంకిఞ్చి విత్తం ఇధ వా హురం వా,
> సగ్గేసు వా యం రతనం పణీతం;
> న నో సమం అత్థి తథాగతేన,

ఇదమ్పి బుద్ధే రతనం పణీతం;

ఏతేన సచ్చేన సువత్థి హోతూ”తి. (ఖు॰ పా॰ ౬.౩; సు॰ ని॰ ౨౨౬) –

ఏవం ఏకదేసేన బుద్ధగుణేపి లిఖిత్వా దుతియం **ధమ్మరతనం** థోమేన్తో – “స్వాక్ఖాతో భగవతా ధమ్మో…పే॰… పచ్చత్తం వేదితబ్బో విఞ్ఞూహీ”తి. “చత్తారో సతిపట్ఠానా…పే॰… అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో”తి. “సత్థారా దేసితధమ్మో నామ ఏవరూపో చ ఏవరూపో చా”తి సత్తతింస బోధిపక్ఖియే ఏకదేసేన లిఖిత్వా –

“యం బుద్ధసేట్ఠో పరివణ్ణయీ సుచిం,

సమాధిమానన్తరికఞ్ఞమాహు;

సమాధినా తేన సమో న విజ్జతి,

ఇదమ్పి ధమ్మే రతనం పణీతం;

ఏతేన సచ్చేన సువత్థి హోతూ”తి. (ఖు॰ పా॰ ౬.౫; సు॰ ని॰ ౨౨౮) –

ఏవం ఏకదేసేన ధమ్మగుణే లిఖిత్వా తతియం **సఙ్ఘరతనం** థోమేన్తో – “సుప్పటిపన్నో భగవతో సావకసఙ్ఘో…పే॰… పుఞ్ఞక్ఖేత్తం లోకస్సా”తి. “కులపుత్తా నామ సత్థు ధమ్మకథం సుత్వా ఏవం నిక్ఖమిత్వా పబ్బజన్తి, కేచి సేతచ్ఛత్తం పహాయ పబ్బజన్తి, కేచి ఉపరజ్జం, కేచి సేనాపతిట్ఠానాదీని పహాయ పబ్బజన్తి. పబ్బజిత్వా చ పన ఇమఞ్చ పటిపత్తిం పూరేన్తీ”తి చూళసీలమజ్ఝిమసీలమహాసీలాదీని ఏకదేసేన లిఖిత్వా ఛద్వారసంవరం సతిసమ్పజఞ్ఞం చతుపచ్చయసన్తోసం నవవిధం సేనాసనం, నీవరణప్పహానం పరికమ్మం ఝానాభిఞ్ఞా అట్ఠతింస కమ్మట్ఠానాని యావ ఆసవక్ఖయా ఏకదేసేన లిఖి, సోళసవిధం ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానం విత్థారేనేవ లిఖిత్వా “సత్థు సావకసఙ్ఘో నామ ఏవరూపేహి చ గుణేహి సమన్నాగతో.

యే పుగ్గలా అట్ఠసతం పసట్ఠా,

చత్తారి ఏతాని యుగాని హోన్తి;

తే దక్ఖిణేయ్యా సుగతస్స సావకా,

ఏతేసు దిన్నాని మహప్ఫలాని;

ఇదమ్పి సఙ్ఘే రతనం పణీతం,

ఏతేన సచ్చేన సువత్థి హోతూ”తి. (ఖు॰ పా॰ ౬.౬; సు॰ ని॰ ౨౨౯) –

ఏవం ఏకదేసేన సఙ్ఘగుణే లిఖిత్వా – “భగవతో సాసనం స్వాక్ఖాతం నియ్యానికం, సచే మయ్హం సహాయో సక్కోతి, నిక్ఖమిత్వా పబ్బజతూ”తి లిఖిత్వా సువణ్ణపట్టం సంహరిత్వా సుఖుమకమ్బలేన వేఠేత్వా సారసముగ్గే పక్ఖిపిత్వా తం సముగ్గం సువణ్ణమయే, సువణ్ణమయం, రజతమయే రజతమయం మణిమయే, మణిమయం పవాళమయే, పవాళమయం లోహితఙ్కమయే, లోహితఙ్కమయం మసారగల్లమయే, మసారగల్లమయం ఫలికమయే, ఫలికమయం దన్తమయే, దన్తమయం సబ్బరతనమయే, సబ్బరతనమయం కిలఞ్జమయే, కిలఞ్జమయం సముగ్గం సారకరణ్డకే ఠపేసి.

పున సారకరణ్డకం సువణ్ణకరణ్డకేతి పురిమనయేనేవ హరిత్వా సబ్బరతనమయం కరణ్డకం కిలఞ్జమయే కరణ్డకే ఠపేసి. తతో కిలఞ్జమయం కరణ్డకం సారమయపేళాయాతి పున వుత్తనయేనేవ హరిత్వా సబ్బరతనమయం పేళం

కిలఞ్జమయపేళాయ ఠపేత్వా బహి వత్థేన వేఠేత్వా రాజముద్దికాయ లఞ్ఛేత్వా అమచ్చే ఆణాపేసి – “మమ ఆణాపవత్తిట్ఠానే మగ్గం అలఙ్కారాపేథ మగ్గో అట్ఠుసభవిత్థతో హోతు, చతుఉసభట్ఠానం సోధితమత్తకమేవ హోతు, మజ్ఝే చతుఉసభం రాజానుభావేన పటియాదేథా”తి. తతో మఙ్గలహత్థిం అలఙ్కారాపేత్వా తస్స ఉపరి పల్లఙ్కం పఞ్ఞపేత్వా సేతచ్ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా నగరవీథియో సిత్తసమ్మట్ఠా సముస్సితధజపటాకా కదలిపుణ్ణఘటగన్ధధూమపుప్ఫాదీహి సుప్పటిమణ్డితా కారేత్వా “అత్తనో అత్తనో విసయప్పదేసే ఏవరూపం పూజం కారేన్తూ”తి అన్తరభోగికానం జవనదూతే పేసేత్వా సయం సబ్బాలఙ్కారేన అలఙ్కరిత్వా – “సబ్బతాళావచరసమ్మిస్సబలకాయపరివుతో పణ్ణాకారం పేసేమీ”తి అత్తనో విసయపరియన్తం గన్త్వా అమచ్చస్స ముఖసాసనం అదాసి – “తాత మయ్హం సహాయో పుక్కుసాతి ఇమం పణ్ణాకారం పటిచ్ఛన్తో ఓరోధమజ్ఝే అపటిచ్ఛిత్వా పాసాదం ఆరుయ్హ పటిచ్ఛతూ”తి. ఏవం సాసనం దత్వా పచ్చన్తదేసం సత్థా గచ్ఛతీతి పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా నివత్తి. అన్తరభోగికా తేనేవ నియామేన మగ్గం పటియాదేత్వా పణ్ణాకారం నయింసు.

పుక్కుసాతిపి అత్తనో రజ్జసీమతో పట్ఠాయ తేనేవ నియామేన మగ్గం పటియాదేత్వా నగరం అలఙ్కారాపేత్వా పణ్ణాకారస్స పచ్చుగ్గమనం అకాసి. పణ్ణాకారో తక్కసీలం పాపుణన్తో ఉపోసథదివసే పాపుణి, పణ్ణాకారం గహేత్వా గతఅమచ్చోపి రఞ్ఞో వుత్తసాసనం ఆరోచేసి. రాజా తం సుత్వా పణ్ణాకారేన సద్ధిం ఆగతానం కత్తబ్బకిచ్చం విచారేత్వా పణ్ణాకారం ఆదాయ పాసాదం ఆరుయ్హ “మా ఇధ కోచి పవిసతూ”తి ద్వారే ఆరక్ఖం కారేత్వా సీహపఞ్జరం వివరిత్వా పణ్ణాకారం ఉచ్చాసనే ఠపేత్వా సయం నీచాసనే నిసిన్నో లఞ్ఛనం భిన్దిత్వా నివాసనం అపనేత్వా కిలఞ్జపేళతో పట్ఠాయ అనుపుబ్బేన వివరన్తో సారమయం సముగ్గం దిస్వా చిన్తేసి – “మహాపరిహారో నాయం అఞ్ఞస్స రతనస్స భవిస్సతి, అద్ధా మజ్ఝిమదేసే సోతబ్బయుత్తకం రతనం ఉప్పన్న”న్తి. అథ తం సముగ్గం వివరిత్వా రాజలఞ్ఛనం భిన్దిత్వా సుఖుమకమ్బలం ఉభతో వియూహిత్వా సువణ్ణపట్టం అద్దస.

సో తం పసారేత్వా – “మనాపాని వత అక్ఖరాని సమసీసాని సమపన్తీని చతురస్సానీ”తిఆదితో పట్ఠాయ వాచేతుం ఆరభి. తస్స – “ఇధ తథాగతో లోకే ఉప్పన్నో”తి బుద్ధగుణే వాచేన్తస్స బలవసోమనస్సం ఉప్పజ్జి, నవనవుతిలోమకూపసహస్సాని ఉద్ధగ్గలోమాని అహేసుం. అత్తనో ఠితభావం వా నిసిన్నభావం వా న జానాతి. అథస్స – “కప్పకోటిసతసహస్సేహిపి ఏతం దుల్లభసాసనం సహాయం నిస్సాయ సోతుం లభామీ”తి భియ్యో బలవపీతి ఉదపాది. సో హి ఉపరి వాచేతుం అసక్కోన్తో యావ పీతివేగపస్సద్ధియా నిసీదిత్వా పరతో – “స్వాక్ఖాతో భగవతా ధమ్మో”తి ధమ్మగుణే ఆరభి. తత్రాపిస్స తథేవ అహోసి. సో పున యావ పీతివేగపస్సద్ధియా నిసీదిత్వా పరతో “సుప్పటిపన్నో”తి సఙ్ఘగుణే ఆరభి . తత్రాపిస్స తథేవ అహోసి. అథ సబ్బపరియన్తే ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానం వాచేత్వా చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానాని నిబ్బత్తేసి, సో ఝానసుఖేనేవ వీతినామేసి. అఞ్ఞో కోచి దట్ఠుం న లభతి, ఏకోవ చూళుపట్ఠాకో పవిసతి. ఏవం అద్ధమాసమత్తం వీతినామేసి.

నాగరా రాజఙ్గణే సన్నిపతిత్వా ఉక్కుట్ఠిం అకంసు “పణ్ణాకారం పటిచ్ఛితదివసతో పట్ఠాయ బలదస్సనం వా నాటకదస్సనం వా నత్థి, వినిచ్ఛయదానం నత్థి, రాజా సహాయేన పహితం పణ్ణాకారం యస్సిచ్ఛతి తస్స దస్సేతు, రాజానో నామ ఏకచ్చస్స పణ్ణాకారవసేనపి వఞ్చేత్వా రజ్జం అత్తనో కాతుం వాయమన్తి. కిం నామ అమ్హాకం రాజా కరోతీ”తి? రాజా ఉక్కుట్ఠిసద్దం సుత్వా – “రజ్జం ను ఖో ధారేమి, ఉదాహు సత్థార”న్తి చిన్తేసి. అథస్స ఏతదహోసి – “రజ్జకారితఅత్తభావో నామ నేవ గణకేన, న గణకమహామత్తేన గణేతుం సక్కో. సత్థుసాసనం ధారేస్సామీ”తి సయనే ఠపితం అసిం గహేత్వా కేసే ఛిన్దిత్వా సీహపఞ్జరం వివరిత్వా – “ఏతం గహేత్వా రజ్జం కారేథా”తి సద్ధిం చూళామణినా కేసకలాపం పరిసమజ్ఝే పాతేసి, మహాజనో

తం ఉక్ఖిపిత్వా – “సహాయకసన్తికా లద్ధపణ్ణాకారా నామ రాజానో తుమ్హాదిసా హోన్తి దేవా”తి ఏకప్పహారేనేవ విరవి. రఞ్ఞోపి ద్వఙ్గులమత్తం కేసమస్సు అహోసి. బోధిసత్తస్స పబ్బజ్జాసదిసమేవ కిర జాతం.

తతో చూళుపట్ఠాకం పేసేత్వా అన్తరాపణా ద్వే కాసాయవత్థాని మత్తికాపత్తఞ్చ ఆహరాపేత్వా – “యే లోకే అరహన్తో, తే ఉద్దిస్స మయ్హం పబ్బజ్జా”తి సత్థారం ఉద్దిస్స ఏకం కాసావం నివాసేత్వా ఏకం పారుపిత్వా పత్తం వామఅంసకూటే కత్వా కత్తరదణ్డం గహేత్వా – “సోభతి ను ఖో మే పబ్బజ్జా నో వా”తి మహాతలే కతిపయవారే అపరాపరం చఙ్కమిత్వా – “సోభతి మే పబ్బజ్జా”తి ద్వారం వివరిత్వా పాసాదా ఓతరి. ఓతరన్తం పన నం తీసు ద్వారేసు ఠితనాటకాదీని దిస్వాపి న సఞ్జానింసు. “ఏకో పచ్చేకబుద్ధో అమ్హాకం రఞ్ఞో ధమ్మకథం కథేతుం ఆగతో”తి కిర చిన్తయింసు. ఉపరిపాసాదం పన ఆరుయ్హ రఞ్ఞో ఠితనిసిన్నట్ఠానాని దిస్వా రాజా గతోతి ఞత్వా సముద్దమజ్ఝే ఓసీదమానాయ నావాయ జనో వియ ఏకప్పహారేనేవ విరవింసు. కులపుత్తం భూమితలం ఓతిణ్ణమత్తం అట్ఠారససేనియో సబ్బే నాగరా బలకాయా చ పరివారేత్వా మహావిరవం విరవింసు. అమచ్చాపి తం ఏతదవోచుం – “దేవ మజ్ఝిమదేసరాజానో నామ బహుమాయా, సాసనం పేసేత్వా బుద్ధరతనం నామ లోకే ఉప్పన్నం వా నో వాతి ఞత్వా గమిస్సథ , నివత్తథ దేవా”తి. సద్దహామహం మయ్హం సహాయకస్స, తస్స మయా సద్ధిం ద్వేజ్ఝవచనం నామ నత్థి, తిట్ఠథ తుమ్హేతి. తే అనుగచ్ఛన్తియేవ.

కులపుత్తో కత్తరదణ్డేన లేఖం కత్వా – “ఇదం రజ్జం కస్సా”తి ఆహ? తుమ్హాకం దేవాతి. యో ఇమం లేఖం అన్తరం కరోతి, రాజాణాయ కారేతబ్బోతి. మహాజనకజాతకే బోధిసత్తేన కతలేఖం సీవలిదేవీ అన్తరం కాతుం అవిసహన్తీ వివత్తమానా అగమాసి. తస్సా గతమగ్గేన మహాజనో అగమాసి. తం పన లేఖం మహాజనో అన్తరం కాతుం న విసహి, లేఖం ఉస్సీసకం కత్వా వివత్తమానా విరవింసు. కులపుత్తో “అయం మే గతట్ఠానే దన్తకట్ఠం వా ముఖోదకం వా దస్సతీ”తి అన్తమసో ఏకచేటకమ్పి అగ్గహేత్వా పక్కామి. ఏవం కిరస్స అహోసి “మమ సత్థా చ మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమిత్వా ఏకకోవ పబ్బజితో”తి ఏకకోవ అగమాసి. “సత్థు లజ్జామీ”తి చ – “సత్థా కిర మే పబ్బజిత్వా యానం నారుళ్హో”తి చ అన్తమసో ఏకపటలికమ్పి ఉపాహనం నారుహి, పణ్ణచ్ఛత్తకమ్పి న ధారేసి. మహాజనో రుక్ఖపాకారట్టాలకాదీని ఆరుయ్హ ఏస అమ్హాకం రాజా గచ్ఛతీతి ఓలోకేసి. కులపుత్తో – “దూరం గన్తబ్బం, న సక్కా ఏకేన మగ్గో నిత్థరితు”న్తి ఏకం సత్థవాహం అనుబన్ధి. సుఖుమాలస్స కులపుత్తస్స కఠినతత్తాయ పథవియా గచ్ఛన్తస్స పాదతలేసు ఫోటా ఉట్ఠహిత్వా భిజ్జన్తి, దుక్ఖా వేదనా ఉప్పజ్జన్తి. సత్థవాహే ఖన్ధావారం బన్ధిత్వా నిసిన్నే కులపుత్తో మగ్గా ఓక్కమ్మ ఏకస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీదతి. నిసిన్నట్ఠానే పాదపరికమ్మం వా పిట్ఠిపరికమ్మం వా కత్తా నామ నత్థి, కులపుత్తో ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా మగ్గదరథకిలమథపరిళాహం విక్ఖమ్భేత్వా ఝానరతియా వీతినామేతి.

పునదివసే ఉట్ఠితే అరుణే సరీరపటిజగ్గనం కత్వా పున సత్థవాహం అనుబన్ధతి. పాతరాసకాలే కులపుత్తస్స పత్తం గహేత్వా ఖాదనీయం భోజనీయం పత్తే పక్ఖిపిత్వా దేన్తి. తం ఉత్తణ్డులమ్పి హోతి కిలిన్నమ్పి సమసక్ఖరమ్పి అలోణాతిలోణమ్పి, కులపుత్తో పవిసనట్ఠానం పచ్చవేక్ఖిత్వా అమతం వియ పరిభుఞ్జిత్వా ఏతేన నియామేన అట్ఠహి ఊనకాని ద్వే యోజనసతాని గతో. జేతవనద్వారకోట్ఠకస్స పన సమీపేన గచ్ఛన్తోపి – “కహం సత్థా వసతీ”తి నాపుచ్ఛి. కస్మా? సత్థుగారవేన చేవ రఞ్ఞో పేసితసాసనవసేన చ. రఞ్ఞో హి – “ఇధ తథాగతో లోకే ఉప్పజ్జతీ”తి సత్థారం రాజగహే ఉప్పన్నం వియ కత్వా సాసనం పేసితం, తస్మా నం అపుచ్ఛిత్వావ పఞ్చచత్తాలీసయోజనమత్తం మగ్గం అతిక్కన్తో. సో సూరియత్థఙ్గమనవేలాయ రాజగహం పత్వా సత్థా కహం వసతీతి పుచ్ఛి. కుతో ను, భన్తే, ఆగతోతి? ఇతో ఉత్తరతోతి. సత్థా

తుయ్హం ఆగతమగ్గే ఇతో పఞ్చచత్తాలీసయోజనమత్తే సావత్థి నామ అత్థి, తత్థ వసతీతి. కులపుత్తో చిన్తేసి – "ఇదాని అకాలో న సక్కా గన్తుం, అజ్జ ఇధేవ వసిత్వా స్వే సత్థు సన్తికం గమిస్సామీ"తి. తతో – "వికాలే సమ్పత్తపబ్బజితా కహం వసన్తీ"తి పుచ్ఛి. ఇమాయ కుమ్భకారసాలాయ, భన్తేతి. అథ సో తం కుమ్భకారం యాచిత్వా తత్థ వాసత్థాయ పవిసిత్వా నిసీది.

భగవాపి తందివసం పచ్చూసకాలే లోకం వోలోకేన్తో పుక్కుసాతిం దిస్వా చిన్తేసి – "అయం కులపుత్తో సహాయేన పేసితం సాసనమత్తకం వాచేత్వా అతిరేకతియోజనసతికం మహారజ్జం పహాయ మం ఉద్దిస్స పబ్బజిత్వా అట్ఠహి ఊనకాని ద్వే యోజనసతాని అతిక్కమ్మ రాజగహం పాపుణిస్సతి, మయి అగచ్ఛన్తే పన తీణి సామఞ్ఞఫలాని అప్పటివిజ్ఝిత్వా ఏకరత్తివాసేన అనాథకాలకిరియం కరిస్సతి, మయి పన గతే తీణి సామఞ్ఞఫలాని పటివిజ్ఝిస్సతి. జనసఙ్గహత్థాయేవ పన మయా సతసహస్సకప్పాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పారమియో పూరితా, కరిస్సామి తస్స సఙ్గహ"న్తి పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో సావత్థియం పిణ్డాయ చరిత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో గన్ధకుటిం పవిసిత్వా ముహుత్తం అత్తదరథకిలమథం పటిపస్సమ్భేత్వా – "కులపుత్తో మయి గారవేన దుక్కరం అకాసి, అతిరేకయోజనసతం రజ్జం పహాయ అన్తమసో ముఖధోవనదాయకమ్పి చేటకం అగ్గహేత్వా ఏకకోవ నిక్ఖన్తో"తి సారిపుత్తమహామోగ్గల్లానాదీసు కఞ్చి అనామన్తేత్వా సయమేవ అత్తనో పత్తచీవరం గహేత్వా ఏకకోవ నిక్ఖన్తో. గచ్ఛన్తో చ నేవ ఆకాసే ఉప్పతి, న పథవిం సంఖిపి, – "కులపుత్తో మమ లజ్జమానో హత్థిఅస్సరథసువణ్ణసివికాదీసు ఏకయానేపి అనిసీదిత్వా అన్తమసో ఏకపటలికం ఉపాహనమ్పి అనారుయ్హ పణ్ణచ్ఛత్తకమ్పి అగ్గహేత్వా నిక్ఖన్తో, మయాపి పదసావ గన్తుం వట్టతీ"తి పన చిన్తేత్వా పదసావ అగమాసి.

సో అసీతి అనుబ్యఞ్జనాని బ్యామప్పభా బాత్తింస మహాపురిసలక్ఖణానీతి ఇమం బుద్ధసిరిం పటిచ్ఛాదేత్వా వలాహకపటిచ్ఛన్నో పుణ్ణచన్దో వియ అఞ్ఞతరభిక్ఖువేసేన గచ్ఛన్తో ఏకపచ్ఛాభత్తేనేవ పఞ్చచత్తాలీస యోజనాని అతిక్కమ్మ సూరియత్థఙ్గమవేలాయ కులపుత్తే పవిట్ఠమత్తేయేవ తం కుమ్భకారసాలం పాపుణి. తం సన్ధాయ వుత్తం – "తేన ఖో పన సమయేన, పుక్కుసాతి, నామ కులపుత్తో భగవన్తం ఉద్దిస్స సద్ధాయ అగారస్మా అనగారియం పబ్బజితో, సో తస్మిం కుమ్భకారావేసనే పఠమం వాసూపగతో హోతీ"తి.

ఏవం గన్త్వాపి పన భగవా – "అహం సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి పసయ్హ కుమ్భకారసాలం అపవిసిత్వా ద్వారే ఠితోవ కులపుత్తం ఓకాసం కారేన్తో **సచే తే భిక్ఖూ**తిఆదిమాహ. **ఉరున్ద**న్తి వివిత్తం అసమ్బాధం. **విహరతాయస్మా యథాసుఖ**న్తి యేన యేన ఇరియాపథేన ఫాసు హోతి, తేన తేన యథాసుఖం ఆయస్మా విహరతూతి ఓకాసం అకాసి. అతిరేకతియోజనసతఞ్హి రజ్జం పహాయ పబ్బజితో కులపుత్తో పరస్స ఛడ్డితపతితం కుమ్భకారసాలం కిం అఞ్ఞస్స సబ్రహ్మచారినో మచ్ఛరాయిస్సతి. ఏకచ్చే పన మోఘపురిసా సాసనే పబ్బజిత్వా ఆవాసమచ్ఛరియాదీహి అభిభూతా అత్తనో వసనట్ఠానే మయ్హం కుటి మయ్హం పరివేణన్తి అఞ్ఞేసం అవాసాయ పరక్కమన్తి. **నిసీదీతి** అచ్చన్తసుఖుమాలో లోకనాథో దేవవిమానసదిసం గన్ధకుటిం పహాయ తత్థ తత్థ విప్పకిణ్ణఛారికాయ భిన్నభాజనతిణపలాసకుక్కుటసూకరవచ్చాదిసంకిలిట్ఠాయ సఙ్కారట్ఠానసదిసాయ కుమ్భకారసాలాయ తిణసన్థారం సన్థరిత్వా పంసుకూలచీవరం పఞ్ఞపేత్వా దేవవిమానసదిసం దిబ్బగన్ధసుగన్ధం గన్ధకుటిం పవిసిత్వా నిసీదన్తో వియ నిసీది.

ఇతి భగవాపి అసమ్భిన్నమహాసమ్మతవంసే ఉప్పన్నో, కులపుత్తోపి ఖత్తియగబ్భే వడ్ఢితో. భగవాపి అభినీహారసమ్పన్నో, కులపుత్తోపి అభినీహారసమ్పన్నో. భగవాపి రజ్జం పహాయ పబ్బజితో, కులపుత్తోపి. భగవాపి

సువణ్ణవణ్ణో, కులపుత్తోపి. భగవాపి సమాపత్తిలాభీ, కులపుత్తోపి. ఇతి ద్వేపి ఖత్తియా ద్వేపి అభినీహారసమ్పన్నా ద్వేపి రాజపబ్బజితా ద్వేపి సువణ్ణవణ్ణా ద్వేపి సమాపత్తిలాభినో కుమ్భకారసాలం పవిసిత్వా నిసిన్నాతి తేహి కుమ్భకారసాలా అతివియ సోభతి, ద్వీహి సీహాదీహి పవిట్ఠగుహాదీహి ఆహరిత్వా దీపేతబ్బం. తేసు పన ద్వీసు భగవా – "సుఖుమాలో అహం పరమసుఖుమాలో ఏకపచ్ఛాభత్తేన పఞ్చచత్తాలీస యోజనాని ఆగతో, ముహుత్తం తావ సీహసేయ్యం కప్పేత్వా మగ్గదరథం పటిపస్సమ్భేమీ"తి చిత్తమ్పి అనుప్పాదేత్వా నిసీదన్తోవ ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జి. కులపుత్తోపి – "ద్వానవుతియోజనసతం ఆగతోమ్హి, ముహుత్తం తావ నిపజ్జిత్వా మగ్గదరథం వినోదేమీ"తి చిత్తం అనుప్పాదేత్వా నిసీదమానోవ ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జి. ఇదం సన్ధాయ **అథ ఖో భగవా బహుదేవ రత్తి**న్తిఆది వుత్తం.

నను చ భగవా కులపుత్తస్స ధమ్మం దేసేస్సామీతి ఆగతో, కస్మా న దేసేసీతి? కులపుత్తస్స మగ్గదరథో అప్పటిపస్సద్ధో, న సక్ఖిస్సతి ధమ్మదేసనం సమ్పటిచ్ఛితుం, సో తావస్స పటిపస్సమ్భతూతి న దేసేసి. అపరే – "రాజగహం నామ ఆకిణ్ణమనుస్సం అవివిత్తం దసహి సద్దేహి, సో సద్దో దియడ్ఢయామమత్తేన సన్నిసీదతి, తం ఆగమేన్తో న దేసేసీ"తి వదన్తి. తం అకారణం, బ్రహ్మలోకప్పమాణమ్పి హి సద్దం భగవా అత్తనో ఆనుభావేన వూపసమేతుం సక్కోతి, మగ్గదరథవూపసమం ఆగమేన్తోయేవ పన న దేసేసి.

తత్థ **బహుదేవ రత్తి**న్తి దియడ్ఢయామమత్తం. **ఏతదహోసీ**తి భగవా ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠాయ సువణ్ణవిమానే మణిసీహపఞ్జరం వివరన్తో వియ పఞ్చపసాదప్పటిమణ్డితాని అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా ఓలోకేసి, అథస్స హత్థకుక్కుచ్చపాదకుక్కుచ్చసీసకమ్పనవిరహితం సునిఖాతఇన్దఖీలం వియ నిచ్చలం అవిబ్భన్తం సువణ్ణపటిమం వియ నిసిన్నం కులపుత్తం దిస్వా ఏతం – "పాసాదికం ఖో"తిఆది అహోసి. తత్థ **పాసాదిక**న్తి పసాదావహం. భావనపుంసకం పనేతం, పాసాదికేన ఇరియాపథేన ఇరియతి. యథా ఇరియతో ఇరియాపథో పాసాదికో హోతి, ఏవం ఇరియతీతి అయమేత్థ అత్థో. చతూసు హి ఇరియాపథేసు తయో ఇరియాపథా న సోభన్తి. గచ్ఛన్తస్స హి భిక్ఖునో హత్థా చలన్తి, పాదా చలన్తి, సీసం చలతి, ఠితస్స కాయో థద్ధో హోతి, నిపన్నస్సాపి ఇరియాపథో అమనాపో హోతి, పచ్ఛాభత్తే పన దివాట్ఠానం సమ్మజ్జిత్వా చమ్మఖణ్డం పఞ్ఞపేత్వా సుధోతహత్థపాదస్స చతుసన్ధికపల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నస్సేవ ఇరియాపథో సోభతి. అయఞ్చ కులపుత్తో పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానం అప్పేత్వా నిసీది. ఇతిస్స ఇరియాపథేనేవ పసన్నో భగవా – "పాసాదికం ఖో"తి పరివితక్కేసి.

యంనూనాహం పుచ్ఛేయ్యన్తి కస్మా పుచ్ఛతి? కిం భగవా అత్తానం ఉద్దిస్స పబ్బజితభావం న జానాతీతి? నో న జానాతి, అపుచ్ఛితే పన కథా న పతిట్ఠాతి, అపతిట్ఠితాయ కథాయ కథా న సఞ్జాయతీతి కథాపతిట్ఠాపనత్థం పుచ్ఛి.

దిస్వా చ పన జానేయ్యాసీతి తథాగతం బుద్ధసిరియా విరోచన్తం అయం బుద్ధోతి సబ్బే జానన్తి. అనచ్ఛరియమేతం జాననం, బుద్ధసిరిం పన పటిచ్ఛాదేత్వా అఞ్ఞతరపిణ్డపాతికవేసేన చరన్తో దుజ్జానో హోతి. ఇచ్చాయస్మా, పుక్కుసాతి, "న జానేయ్య"న్తి సభావమేవ కథేతి. తథా హి నం ఏకకుమ్భకారసాలాయ నిసిన్నమ్పి న జానాతి.

ఏతదహోసీతి మగ్గదరథస్స వూపసమభావం ఞత్వా అహోసి. **ఏవమావుసో**తి కులపుత్తో సహాయేన పేసితం సాసనమత్తం వాచేత్వా రజ్జం పహాయ పబ్బజమానో – "దసబలస్స మధురధమ్మదేసనం సోతుం లభిస్సామీ"తి. పబ్బజితో, పబ్బజిత్వా ఏత్తకం అద్ధానం ఆగచ్ఛన్తో – "ధమ్మం తే భిక్ఖు దేసేస్సామీ"తి పదమత్తస్స వత్తారం నాలత్థ, సో "ధమ్మం తే భిక్ఖు

దేసెస్సామీ"తి వుత్తం కిం సక్కచ్చం న సుణిస్సతి. పిపాసితసోణ్డో వియ హి పిపాసితహత్థీ వియ చాయం, తస్మా సక్కచ్చం సవనం పటిజానన్తో "ఏవమావుసో"తి ఆహ.

౩౪౩. ఛధాతురో అయన్తి భగవా కులపుత్తస్స పుబ్బభాగపటిపదం అకథేత్వా ఆదితోవ అరహత్తస్స పదట్ఠానభూతం అచ్చన్తసుఞ్ఞతం విపస్సనాలక్ఖణమేవ ఆచిక్ఖితుం ఆరద్ధో. యస్స హి పుబ్బభాగపటిపదా అపరిసుద్ధా హోతి, తస్స పఠమమేవ సీలసంవరం ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతం భోజనే మత్తఞ్ఞుతం జాగరియానుయోగం సత్త సద్ధమ్మే చత్తారి ఝానానీతి ఇమం పుబ్బభాగపటిపదం ఆచిక్ఖతి. యస్స పనేసా పరిసుద్ధా, తస్స తం అకథేత్వా అరహత్తస్స పదట్ఠానభూతం విపస్సనమేవ ఆచిక్ఖతి. కులపుత్తస్స చ పుబ్బభాగపటిపదా పరిసుద్ధా. తథా హి అనేన సాసనం వాచేత్వా పాసాదవరగతేనేవ ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తితం, యదస్స ద్వానవుతియోజనసతం ఆగచ్ఛన్తస్స యానకిచ్చం సాధేసి, సామణేరసీలమ్పిస్స పరిపుణ్ణం. తస్మా పుబ్బభాగపటిపదం అకథేత్వా అరహత్తస్స పదట్ఠానభూతం అచ్చన్తసుఞ్ఞతం విపస్సనాలక్ఖణమేవస్స ఆచిక్ఖితుం ఆరద్ధో.

తత్థ **ఛధాతురో**తి ధాతుయో విజ్జమానా, పురిసో అవిజ్జమానో. భగవా హి కత్థచి విజ్జమానేన అవిజ్జమానం దస్సేతి, కత్థచి అవిజ్జమానేన విజ్జమానం, కత్థచి విజ్జమానేన విజ్జమానం, కత్థచి అవిజ్జమానేన అవిజ్జమానన్తి సబ్బాసపే వుత్తనయేనేవ విత్థారేతబ్బం. ఇధ పన విజ్జమానేన అవిజ్జమానం దస్సేన్తో ఏవమాహ. సచే హి భగవా పురిసోతి పణ్ణత్తిం విస్సజ్జేత్వా ధాతుయో ఇచ్చేవ వత్వా చిత్తం ఉపట్ఠాపేయ్య, కులపుత్తో సన్దేహం కరేయ్య, సమ్మోహం ఆపజ్జేయ్య, దేసనం సమ్పటిచ్ఛితుం న సక్కుణేయ్య. తస్మా తథాగతో అనుపుబ్బేన పురిసోతి పణ్ణత్తిం పహాయ "సత్తోతి వా పురిసోతి వా పుగ్గలోతి వా పణ్ణత్తిమత్తమేవ, పరమత్థతో సత్తో నామ నత్థి, ధాతుమత్తేయేవ చిత్తం ఠపాపేత్వా తీణి ఫలాని పటివిజ్ఝాపేస్సామీ"తి అనఙ్గణసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౫౭ ఆదయో) వుత్తభాసన్తరకుసలో తాయ తాయ భాసాయ సిప్పం ఉగ్గణ్హాపేన్తో ఆచరియో వియ ఏవమాహ.

తత్థ ఛ ధాతుయో అస్సాతి **ఛధాతురో**. ఇదం వుత్తం హోతి – యం త్వం పురిసోతి సఞ్జానాసి, సో ఛధాతుకో, న చేత్థ పరమత్థతో పురిసో అత్థి, పురిసోతి పన పణ్ణత్తిమత్తమేవాతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **చతురాధిట్ఠానో**తి ఏత్థ అధిట్ఠానం వుచ్చతి పతిట్ఠా, చతుపతిట్ఠానోతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – స్వాయం భిక్ఖు పురిసో ఛధాతురో ఛఫస్సాయతనో అట్ఠారసమనోపవిచారో, సో ఏత్తోవ వివట్టిత్వా ఉత్తమసిద్ధిభూతం అరహత్తం గణ్హమానో ఇమేసు చతూసు ఠానేసు పతిట్ఠాయ గణ్హాతీతి చతురాధిట్ఠానోతి. **యత్థ ఠిత**న్తి యేసు అధిట్ఠానేసు పతిట్ఠితం. **మఞ్ఞస్స వా నప్పవత్తన్తీ**తి మఞ్ఞస్స వా మానస్స వా నప్పవత్తన్తి. **ముని సన్తోతి వుచ్చతీ**తి ఖీణాసవముని ఉపసన్తో నిబ్బుతోతి వుచ్చతి. **పఞ్ఞం నప్పమజ్జేయ్యా**తి అరహత్తఫలపఞ్ఞాయ పటివిజ్ఝనత్థం ఆదితోవ సమాధివిపస్సనాపఞ్ఞం నప్పమజ్జేయ్య. **సచ్చమనురక్ఖేయ్యా**తి పరమత్థసచ్చస్స నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియత్థం ఆదితోవ వచీసచ్చం రక్ఖేయ్య. **చాగమనుబ్రూహేయ్యా**తి అరహత్తమగ్గేన సబ్బకిలేసపరిచ్చాగకరణత్థం ఆదితోవ కిలేసపరిచ్చాగం బ్రూహేయ్య. **సన్తిమేవ సో సిక్ఖేయ్యా**తి అరహత్తమగ్గేన సబ్బకిలేసవూపసమనత్థం ఆదితోవ కిలేసవూపసమనం సిక్ఖేయ్య. ఇతి పఞ్ఞాధిట్ఠానాదీనం అధిగమత్థాయ ఇమాని సమథవిపస్సనాపఞ్ఞాదీని పుబ్బభాగాధిట్ఠానాని వుత్తాని.

౩౪౫. ఫస్సాయతనన్తి ఫస్సస్స ఆయతనం, ఆకరోతి అత్థో. **పఞ్ఞాధిట్ఠాన**న్తిఆదీని పుబ్బే వుత్తానం అరహత్తఫలపఞ్ఞాదీనం వసేన వేదితబ్బాని.

౩౪౮. ఇదాని నిక్ఖిత్తమాతికావసేన “యత్థ ఠితం మఞ్ఞస్స వా నప్పవత్తన్తీ”తి వత్తబ్బం భవేయ్య, అరహత్తే పన పత్తే పున “పఞ్ఞం నప్పమజ్జేయ్యా”తిఆదీహి కిచ్చం నత్థి. ఇతి భగవా మాతికం ఉప్పటిపాటిధాతుకం ఠపేత్వాపి యథాధమ్మవసేనేవ విభఙ్గం విభజన్తో **పఞ్ఞం నప్పమజ్జేయ్యా**తిఆదిమాహ. తత్థ కో పఞ్ఞం పమజ్జతి, కో నప్పమజ్జతి? యో తావ ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజిత్వా వేజ్జకమ్మాదివసేన ఏకవీసతివిధాయ అనేసనాయ జీవికం కప్పేన్తో పబ్బజ్జానురూపేన చిత్తుప్పాదం ఠపేతుం న సక్కోతి, అయం పఞ్ఞం పమజ్జతి నామ. యో పన సాసనే పబ్బజిత్వా సీలే పతిట్ఠాయ బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హిత్వా సప్పాయం ధుతఙ్గం సమాదాయ చిత్తరుచితం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వివిత్తం సేనాసనం నిస్సాయ కసిణపరికమ్మం కత్వా సమాపత్తిం పత్వా అజ్జేవ అరహత్తన్తి విపస్సనం వడ్ఢేత్వా విచరతి, అయం పఞ్ఞం నప్పమజ్జతి నామ. ఇమస్మిం పన సుత్తే ధాతుకమ్మట్ఠానవసేన ఏస పఞ్ఞాయ అప్పమాదో వుత్తో. ధాతుకమ్మట్ఠానే పనేత్థ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా హత్థిపదోపమసుత్తాదీసు వుత్తమేవ.

౩౫౪. అథాపరం విఞ్ఞాణంయేవ అవసిస్సతీతి అయమ్పేత్థ పాటియేక్కో అనుసన్ధి. హేట్ఠతో హి రూపకమ్మట్ఠానం కథితం, ఇదాని అరూపకమ్మట్ఠానం వేదనావసేన నిబ్బత్తేత్వా దస్సేతుం అయం దేసనా ఆరద్ధా. యం వా పనేతం ఇమస్స భిక్ఖునో పథవీధాతుఆదీసు ఆగమనియవిపస్సనావసేన కమ్మకారకవిఞ్ఞాణం, తం విఞ్ఞాణధాతువసేన భాజేత్వా దస్సేన్తోపి ఇమం దేసనం ఆరభి. తత్థ **అవసిస్సతీ**తి కిమత్థాయ అవసిస్సతి? సత్థు కథనత్థాయ కులపుత్తస్స చ పటివిజ్ఝనత్థాయ అవసిస్సతి. **పరిసుద్ధ**న్తి నిరుపక్కిలేసం. **పరియోదాత**న్తి పభస్సరం. **సుఖన్తిపి విజానాతీ**తి సుఖవేదనం వేదయమానో సుఖవేదనం వేదయామీతి పజానాతి. సేసపదద్వయేసుపి ఏసేవ నయో. సచే పనాయం వేదనాకథా హేట్ఠా న కథితా భవేయ్య, ఇధ ఠత్వా కథేతుం వట్టేయ్య. సతిపట్ఠానే పనేసా కథితావాతి తత్థ కథితనయేనేవ వేదితబ్బా. **సుఖవేదనియ**న్తి ఏవమాది పచ్చయవసేన ఉదయత్థఙ్గమనదస్సనత్థం వుత్తం. తత్థ **సుఖవేదనియ**న్తి సుఖవేదనాయ పచ్చయభూతం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

౩౬౦. ఉపేక్ఖాయేవ అవసిస్సతీతి ఏత్తావతా హి యథా నామ ఛేకేన మణికారాచరియేన వజిరసూచియా విజ్ఝిత్వా చమ్మఖణ్డే పాతేత్వా పాతేత్వా దిన్నముత్తం అన్తేవాసికో గహేత్వా గహేత్వా సుత్తగతం కరోన్తో ముత్తోలమ్బకముత్తజాలాదీని కరోతి, ఏవమేవ భగవతా కథేత్వా కథేత్వా దిన్నం కమ్మట్ఠానం అయం కులపుత్తో మనసికరోన్తో మనసికరోన్తో పగుణం అకాసీతి రూపకమ్మట్ఠానమ్పిస్స అరూపకమ్మట్ఠానమ్పి పగుణం జాతం, అథ భగవా “అథాపరం ఉపేక్ఖాయేవ అవసిస్సతీ”తి ఆహ.

కిమత్థం పన అవసిస్సతీతి? సత్థు కథనత్థం. కులపుత్తస్స పటివిజ్ఝనత్థన్తిపి వదన్తి , తం న గహేతబ్బం. కులపుత్తేన హి సహాయస్స సాసనం వాచేత్వా పాసాదతలే ఠితేనేవ ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తితం, యదస్స ఏత్తకం మగ్గం ఆగచ్ఛన్తస్స యానకిచ్చం సాధేతి. సత్థు కథనత్థంయేవ అవసిస్సతి. ఇమస్మిఞ్హి ఠానే సత్థా కులపుత్తస్స రూపావచరజ్ఝానే వణ్ణం కథేసి. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి “భిక్ఖు పగుణం తవ ఇదం రూపావచరచతుత్థజ్ఝాన”న్తి. **పరిసుద్ధా**తిఆది తస్సాయేవ ఉపేక్ఖాయ వణ్ణభణనం. **ఉక్కం బన్ధేయ్యా**తి అఙ్గారకపల్లం సజ్జేయ్య. **ఆలిమ్పేయ్యా**తి తత్థ అఙ్గారే పక్ఖిపిత్వా అగ్గిం దత్వా నాళికాయ ధమేన్తో అగ్గిం జాలేయ్య. **ఉక్కాముఖే పక్ఖిపేయ్యా**తి అఙ్గారే వియూహిత్వా అఙ్గారమత్థకే వా ఠపేయ్య, తత్తకే వా పక్ఖిపేయ్య. **నీహట**న్తి నీహటదోసం. **నిన్నీతకసావ**న్తి అపనీతకసావం. **ఏవమేవ ఖో**తి యథా తం సువణ్ణం ఇచ్ఛితిచ్ఛితాయ

పిళన్ధనవికతియా సంవత్తతి, ఏవమేవ అయం తావ చతుత్థజ్ఝానుపేక్ఖా విపస్సనా అభిఞ్ఞా నిరోధో భవోక్కన్తీతి ఇమేసు యం ఇచ్ఛతి, తస్సత్థాయ హోతీతి వణ్ణం కథేసి.

కస్మా పన భగవా ఇమస్మిం రూపావచరచతుత్థజ్ఝానే నికన్తిపరియాదానత్థం అవణ్ణం అకథేత్వా వణ్ణం కథేసీతి. కులపుత్తస్స హి చతుత్థజ్ఝానే నికన్తిపరియుట్ఠానం బలవం. సచే అవణ్ణం కథేయ్య, – "మయ్హం పబ్బజిత్వా ద్వానవుతియోజనసతం ఆగచ్ఛన్తస్స ఇమం చతుత్థజ్ఝానం యానకిచ్చం సాధేసి, అహం ఏత్తకం మగ్గం ఆగచ్ఛన్తో ఝానసుఖేన ఝానరతియా ఆగతో, ఏవరూపస్స నామ పణీతధమ్మస్స అవణ్ణం కథేతి, జానం ను ఖో కథేతి అజాన"న్తి కులపుత్తో సంసయం సమ్మోహం ఆపజ్జేయ్య, తస్మా భగవా వణ్ణం కథేసి.

౩౬౧. తదనుధమ్మన్తి ఏత్థ అరూపావచరజ్ఝానం ధమ్మో నామ, తం అనుగతత్తా రూపావచరజ్ఝానం **అనుధమ్మో**తి వుత్తం. విపాకజ్ఝానం వా ధమ్మో, కుసలజ్ఝానం అనుధమ్మో. **తదుపాదానా**తి తగ్గహణా. **చిరం దీఘమద్ధాన**న్తి వీసతికప్పసహస్సాని. విపాకవసేన హేతం వుత్తం. ఇతో ఉత్తరిమ్పి ఏసేవ నయో.

౩౬౨. ఏవం చతూహి వారేహి అరూపావచరజ్ఝానస్స వణ్ణం కథేత్వా ఇదాని తస్సేవ ఆదీనవం దస్సేన్తో **సో ఏవం పజానాతీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **సఙ్ఖతమేత**న్తి కిఞ్చాపి ఏత్థ వీసతికప్పసహస్సాని ఆయు అత్థి, ఏతం పన సఙ్ఖతం పకప్పితం ఆయూహితం, కరోన్తేన కరీయతి, అనిచ్చం అధువం అసస్సతం తావకాలికం, చవనపరిభేదనవిద్ధంసనధమ్మం, జాతియా అనుగతం, జరాయ అనుసటం, మరణేన అబ్భాహతం, దుక్ఖే పతిట్ఠితం, అతాణం అలేణం అసరణం అసరణీభూతన్తి. విఞ్ఞాణఞ్చాయతనాదీసుపి ఏసేవ నయో.

ఇదాని అరహత్తనికూటేన దేసనం గణ్హన్తో **నో నేవ తం అభిసఙ్ఖరోతీ**తిఆదిమాహ. యథా హి ఛేకో భిసక్కో విసవికారం దిస్వా వమనం కారేత్వా విసం ఠానతో చావేత్వా ఉపరి ఆరోపేత్వా ఖన్ధం వా సీసం వా గహేతుం అదత్వా విసం ఓతారేత్వా పథవియం పాతేయ్య, ఏవమేవ భగవా కులపుత్తస్స అరూపావచరజ్ఝానే వణ్ణం కథేసి. తం సుత్వా కులపుత్తో రూపావచరజ్ఝానే నికన్తిం పరియాదాయ అరూపావచరజ్ఝానే పత్థనం ఠపేసి.

భగవా తం ఞత్వా తం అసమ్పత్తస్స అప్పటిలద్ధస్సేవ భిక్ఖునో "అత్థేసా ఆకాసానఞ్చాయతనాదీసు సమ్పత్తి నామ. తేసఞ్హి పఠమబ్రహ్మలోకే వీసతికప్పసహస్సాని ఆయు, దుతియే చత్తాలీసం, తతియే సట్ఠి, చతుత్థే చతురాసీతి కప్పసహస్సాని ఆయు. తం పన అనిచ్చం అధువం అసస్సతం తావకాలికం, చవనపరిభేదనవిద్ధంసనధమ్మం, జాతియా అనుగతం, జరాయ అనుసటం, మరణేన అబ్భాహతం, దుక్ఖే పతిట్ఠితం, అతాణం అలేణం అసరణం అసరణీభూతం, ఏత్తకం కాలం తత్థ సమ్పత్తిం అనుభవిత్వాపి పుథుజ్జనకాలకిరియం కత్వా పున చతూసు అపాయేసు పతితబ్బ"న్తి సబ్బమేతం ఆదీనవం ఏకపదేనేవ "సఙ్ఖతమేత"న్తి కథేసి. కులపుత్తో తం సుత్వా అరూపావచరజ్ఝానే నికన్తిం పరియాదియి, భగవా తస్స రూపావచరారూపావచరేసు నికన్తియా పరియాదిన్నభావం ఞత్వా అరహత్తనికూటం గణ్హన్తో "సో నేవ తం అభిసఙ్ఖరోతీ"తిఆదిమాహ.

యథా వా పనేకో మహాయోధో ఏకం రాజానం ఆరాధేత్వా సతసహస్సుట్ఠానకం గామవరం లభేయ్య, పున రాజా తస్సానుభావం సరిత్వా – "మహానుభావో యోధో, అప్పకం తేన లద్ధ"న్తి – "నాయం తాత గామో తుయ్హం అనుచ్ఛవికో, అఞ్ఞం చతుసతసహస్సుట్ఠానకం గణ్హాహీ"తి దదేయ్య సో సాధు దేవాతి తం విస్సజ్జేత్వా ఇతరం గామం గణ్హేయ్య. రాజా

అసమ్పత్తమేవ చ నం పక్కోసాపేత్వా – “కిం తే తేన, అహివాతరోగో ఏత్థ ఉప్పజ్జతి? అసుకస్మిం పన ఠానే మహన్తం నగరం అత్థి, తత్థ ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రజ్జం కారేహీ”తి పహిణేయ్య, సో తథా కరేయ్య.

తత్థ రాజా వియ సమ్మాసమ్బుద్ధో దట్ఠబ్బో, మహాయోధో వియ పుక్కుసాతి కులపుత్తో, పఠమలద్ధగామో వియ ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానం, తం విస్సజ్జేత్వా ఇతరం గామం గణ్హాహీతి వుత్తకాలో వియ ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానే నికన్తిపరియాదానం కత్వా ఆరుప్పకథనం, తం గామం అసమ్పత్తమేవ పక్కోసాపేత్వా “కిం తే తేన, అహివాతరోగో ఏత్థ ఉప్పజ్జతి? అసుకస్మిం ఠానే నగరం అత్థి, తత్థ ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రజ్జం కారేహీ”తి వుత్తకాలో వియ అరూపే సఙ్ఖతమేతన్తి ఆదీనవకథనేన అప్పత్తాసుయేవ తాసు సమాపత్తీసు పత్థనం నివత్థాపేత్వా ఉపరి అరహత్తనికూటేన దేసనాగహణం.

తత్థ **నేవ అభిసఙ్ఖరోతీ**తి నాయూహతి న రాసిం కరోతి. **న అభిసఞ్చేతయతీ**తి న కప్పేతి. **భవాయ వా విభవాయ వా**తి వుద్ధియా వా పరిహానియా వా, సస్సతుచ్ఛేదవసేనపి యోజేతబ్బం. **న కిఞ్చి లోకే ఉపాదియతీ**తి లోకే రూపాదీసు కిఞ్చి ఏకధమ్మమ్పి తణ్హాయ న గణ్హాతి, న పరామసతి. **నాపరం ఇత్థత్తాయాతి పజానాతీ**తి భగవా అత్తనో బుద్ధవిసయే ఠత్వా దేసనాయ అరహత్తనికూటం గణ్హి. కులపుత్తో పన అత్తనో యథోపనిస్సయేన తీణి సామఞ్ఞఫలాని పటివిజ్ఝి. యథా నామ రాజా సువణ్ణభాజనేన నానారసభోజనం భుఞ్జన్తో అత్తనో పమాణేన పిణ్డం వట్టేత్వా అఙ్కే నిసిన్నేన రాజకుమారేన పిణ్డమ్హి ఆలయే దస్సితే తం పిణ్డం ఉపనామేయ్య, కుమారో అత్తనో ముఖప్పమాణేనేవ కబళం కరేయ్య, సేసం రాజా సయం వా భుఞ్జేయ్య, పాతియం వా పక్ఖిపేయ్య, ఏవం ధమ్మరాజా తథాగతో అత్తనో పమాణేన అరహత్తనికూటం గణ్హన్తో దేసనం దేసేసి, కులపుత్తో అత్తనో యథోపనిస్సయేన తీణి సామఞ్ఞఫలాని పటివిజ్ఝి.

ఇతో పుబ్బే పనస్స ఖన్ధా ధాతుయో ఆయతనానీతి ఏవరూపం అచ్చన్తసుఞ్ఞతం తిలక్ఖణాహతం కథం కథేన్తస్స నేవ కఙ్ఖా, న విమతి, నాపి – “ఏవం కిర తం, ఏవం మే ఆచరియేన వుత్త”న్తి ఇతి కిర న దన్ధాయితత్తం న విత్థాయితత్తం అత్థి . ఏకచ్చేసు చ కిర ఠానేసు బుద్ధా అఞ్ఞాతకవేసేన విచరన్తి, సమ్మాసమ్బుద్ధో ను ఖో ఏసోతి అహుదేవ సంసయో, అహు విమతి. యతో అనేన అనాగామిఫలం పటివిద్ధం, అథ అయం మే సత్థాతి నిట్ఠం గతో. యది ఏవం కస్మా అచ్చయం న దేసేసీతి. ఓకాసాభావతో. భగవా హి యథానిక్ఖిత్తాయ మాతికాయ అచ్ఛిన్నధారం కత్వా ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియ దేసనం దేసేసియేవ.

౩౬౩. **సోతి అరహా. అనజ్ఝోసితా**తి గిలిత్వా పరినిట్ఠాపేత్వా గహేతుం న యుత్తాతి పజానాతి. **అనభినన్దితా**తి తణ్హాదిట్ఠివసేన అభినన్దితుం న యుత్తాతి పజానాతి.

౩౬౪. **విసంయుత్తో నం వేదేతీ**తి సచే హిస్స సుఖవేదనం ఆరబ్భ రాగానుసయో, దుక్ఖవేదనం ఆరబ్భ పటిఘానుసయో, ఇతరం ఆరబ్భ అవిజ్జానుసయో ఉప్పజ్జేయ్య, సంయుత్తో వేదియేయ్య నామ. అనుప్పజ్జనతో పన విసంయుత్తో నం వేదేతి నిస్సటో విప్పముత్తో. **కాయపరియన్తిక**న్తి కాయకోటికం. యావ కాయపవత్తా ఉప్పజ్జిత్వా తతో పరం అనుప్పజ్జనవేదనన్తి అత్థో. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **అనభినన్దితాని సీతీభవిస్సన్తీ**తి ద్వాదససు ఆయతనేసు కిలేసానం విసేవనస్స నత్థితాయ అనభినన్దితాని హుత్వా ఇధ ద్వాదససుయేవ ఆయతనేసు నిరుజ్ఝిస్సన్తి. కిలేసా హి నిబ్బానం ఆగమ్మ నిరుద్ధాపి యత్థ నత్థి, తత్థ నిరుద్ధాతి వుచ్చన్తి. స్వాయమత్థో – “ఏత్థేసా తణ్హా నిరుజ్ఝమానా నిరుజ్ఝతీ”తి సముదయపఞ్హేన దీపేతబ్బో. తస్మా భగవా నిబ్బానం ఆగమ్మ సీతిభూతానిపి ఇధేవ సీతీభవిస్సన్తీతి ఆహ. నను చ ఇధ

వేదయితాని వుత్తాని, న కిలేసాతి. వేదయితానిపి కిలేసాభావేనేవ సీతీభవన్తి. ఇతరథా నేసం సీతిభావో నామ నత్థీతి సువుత్తమేతం.

౩౮౫. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – యథా హి ఏకో పురిసో తేలపదీపస్స ఝాయతో తేలే ఖీణే తేలం ఆసిఞ్చతి, వట్టియా ఖీణాయ వట్టిం పక్ఖిపతి, ఏవం దీపసిఖాయ అనుపచ్ఛేదోవ హోతి, ఏవమేవ పుథుజ్జనో ఏకస్మిం భవే ఠితో కుసలాకుసలం కరోతి, సో తేన సుగతియఞ్చ అపాయేసు చ నిబ్బత్తతియేవ, ఏవం వేదనానం అనుపచ్ఛేదోవ హోతి. యథా పనేకో దీపసిఖాయ ఉక్కణ్ఠితో – "ఇమం పురిసం ఆగమ్మ దీపసిఖా న ఉపచ్ఛిజ్జతీ"తి నిలీనో తస్స పురిసస్స సీసం ఛిన్దేయ్య, ఏవం వట్టియా చ తేలస్స చ అనుపహారా దీపసిఖా అనాహారా నిబ్బాయతి, ఏవమేవ వట్టే ఉక్కణ్ఠితో యోగావచరో అరహత్తమగ్గేన కుసలాకుసలం సముచ్ఛిన్దతి, తస్స సముచ్ఛిన్నత్తా ఖీణాసవస్స భిక్ఖునో కాయస్స భేదా పున వేదయితాని న ఉప్పజ్జన్తీతి.

తస్మాతి యస్మా ఆదిమ్హి సమాధివిపస్సనాపఞ్ఞాహి అరహత్తఫలపఞ్ఞా ఉత్తరితరా, తస్మా. **ఏవం సమన్నాగతో**తి ఇమినా ఉత్తమేన అరహత్తఫలపఞ్ఞాధిట్ఠానేన సమన్నాగతో. **సబ్బదుక్ఖక్ఖయే ఞాణం** నామ అరహత్తమగ్గే ఞాణం, ఇమస్మిం పన సుత్తే అరహత్తఫలే ఞాణం అధిప్పేతం. తేనేవాహ **తస్స సా విముత్తి సచ్చే ఠితా అకుప్పా హోతీ**తి.

౩౮౬. ఏత్థ హి **విముత్తీ**తి అరహత్తఫలవిముత్తి, **సచ్చ**న్తి పరమత్థసచ్చం నిబ్బానం. ఇతి అకుప్పారమ్మణకరణేన **అకుప్పా**తి వుత్తా. **ముసా**తి వితథం. **మోసధమ్మ**న్తి నస్సనసభావం. **తం సచ్చ**న్తి తం అవితథం సభావో. **అమోసధమ్మ**న్తి అనస్సనసభావం.

తస్మాతి యస్మా ఆదితో సమథవిపస్సనావసేన వచీసచ్చతో దుక్ఖసచ్చసముదయసచ్చేహి చ పరమత్థసచ్చం నిబ్బానమేవ ఉత్తరితరం, తస్మా. **ఏవం సమన్నాగతో**తి ఇమినా ఉత్తమేన పరమత్థసచ్చాధిట్ఠానేన సమన్నాగతో.

౩౮౭. **పుబ్బే**తి పుథుజ్జనకాలే. **ఉపధీ హోన్తీ**తి ఖన్ధూపధి కిలేసూపధి అభిసఙ్ఖారూపధి పఞ్చకామగుణూపధీతి ఇమే ఉపధయో హోన్తి. **సమత్తా సమాదిన్నా**తి పరిపూరా గహితా పరామట్ఠా. **తస్మా**తి యస్మా ఆదితో సమథవిపస్సనావసేన కిలేసపరిచ్చాగతో, సోతాపత్తిమగ్గాదీహి చ కిలేసపరిచ్చాగతో అరహత్తమగ్గేనేవ కిలేసపరిచ్చాగో ఉత్తరితరో, తస్మా. **ఏవం సమన్నాగతో**తి ఇమినా ఉత్తమేన చాగాధిట్ఠానేన సమన్నాగతో.

౩౮౮. **ఆఘాతో**తిఆదీసు ఆఘాతకరణవసేన ఆఘాతో, బ్యాపజ్జనవసేన **బ్యాపాదో**, సమ్పదుస్సనవసేన **సమ్పదోసో**తి తీహి పదేహి దోసాకుసలమూలమేవ వుత్తం. **తస్మా**తి యస్మా ఆదితో సమథవిపస్సనావసేన కిలేసవూపసమతో, సోతాపత్తిమగ్గాదీహి కిలేసవూపసమతో చ అరహత్తమగ్గేనేవ కిలేసవూపసమో ఉత్తరితరో, తస్మా. **ఏవం సమన్నాగతో**తి ఇమినా ఉత్తమేన ఉపసమాధిట్ఠానేన సమన్నాగతో.

౩౮౯. **మఞ్ఞితమేత**న్తి తణ్హామఞ్ఞితం మానమఞ్ఞితం దిట్ఠిమఞ్ఞితన్తి తివిధమ్పి వట్టతి. **అయమహమస్మీ**తి ఏత్థ పన అయమహన్తి ఏకం తణ్హామఞ్ఞితమేవ వట్టతి. **రోగో**తిఆదీసు ఆబాధట్ఠేన **రోగో**, అన్తోదోసట్ఠేన **గణ్డో**, అనుపవిట్ఠట్ఠేన **సల్లం**. **ముని సన్తోతి వుచ్చతీ**తి ఖీణాసవముని సన్తో నిబ్బుతోతి వుచ్చతి. **యత్థ ఠిత**న్తి యస్మిం ఠానే ఠితం. **సంఖిత్తేనా**తి బుద్ధానం కిర సబ్బాపి ధమ్మదేసనా సంఖిత్తావ, విత్థారదేసనా నామ నత్థి, సమన్తపట్ఠానకథాపి సంఖిత్తాయేవ. ఇతి భగవా దేసనం

యథానుసన్ధిం పాపేసి. ఉగ్ఘటితఞ్ఞూతిఆదీసు పన చతూసు పుగ్గలేసు పుక్కుసాతి కులపుత్తో విపఞ్చితఞ్ఞూ, ఇతి విపఞ్చితఞ్ఞూవసేన భగవా ఇమం ధాతువిభఙ్గసుత్తం కథేసి.

౩౭౦. **న ఖో మే, భన్తే, పరిపుణ్ణం పత్తచీవర**న్తి కస్మా కులపుత్తస్స ఇద్ధిమయపత్తచీవరం న నిబ్బత్తన్తి. పుబ్బే అట్ఠన్నం పరిక్ఖారానం అదిన్నత్తా. కులపుత్తో హి దిన్నదానో కతాభినీహారో, న దిన్నత్తాతి న వత్తబ్బం. ఇద్ధిమయపత్తచీవరం పన పచ్ఛిమభవికానంయేవ నిబ్బత్తతి, అయఞ్చ పునపటిసన్ధికో, తస్మా న నిబ్బత్తన్తి. అథ భగవా సయం పరియేసిత్వా కస్మా న ఉపసమ్పాదేసీతి. ఓకాసాభావతో. కులపుత్తస్స ఆయు పరిక్ఖీణం, సుద్ధావాసికో అనాగామీ మహాబ్రహ్మా కుమ్భకారసాలం ఆగన్త్వా నిసిన్నో వియ అహోసి. తస్మా సయం న పరియేసి.

పత్తచీవరపరియేసనం పక్కామీతి కాయ వేలాయ పక్కామి? ఉట్ఠితే అరుణే. భగవతో కిర ధమ్మదేసనాపరినిట్ఠానఞ్చ అరుణుట్ఠానఞ్చ రస్మివిస్సజ్జనఞ్చ ఏకక్ఖణే అహోసి. భగవా కిర దేసనం నిట్ఠపేత్వావ ఛబ్బణ్ణరస్మియో విస్సజ్జి, సకలకుమ్భకారనివేసనం ఏకపజ్జోతం అహోసి, ఛబ్బణ్ణరస్మియో జాలజాలా పుఞ్జపుఞ్జా హుత్వా విధావన్తియో సబ్బదిసాభాగే సువణ్ణపటపరియోనద్ధే వియ చ నానావణ్ణకుసుమరతనవిసరసముజ్జలే వియ చ అకంసు. భగవా “నగరవాసినో మం పస్సన్తూ”తి అధిట్ఠాసి. నగరవాసినో భగవన్తం దిస్వావ “సత్థా కిర ఆగతో, కుమ్భకారసాలాయ కిర నిసిన్నో”తి అఞ్ఞమఞ్ఞస్స ఆరోచేత్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసుం.

రాజా ఆగన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా, “భన్తే, కాయ వేలాయ ఆగతత్థా”తి పుచ్ఛి. హియ్యో సూరియత్థఙ్గమనవేలాయ మహారాజాతి. కేన కమ్మేన భగవాతి? తుమ్హాకం సహాయో పుక్కుసాతి రాజా తుమ్హేహి పహితం సాసనం సుత్వా నిక్ఖమిత్వా పబ్బజిత్వా మం ఉద్దిస్స ఆగచ్ఛన్తో సావత్థిం అతిక్కమ్మ పఞ్చచత్తాలీస యోజనాని ఆగన్త్వా ఇమం కుమ్భకారసాలం పవిసిత్వా నిసీది, అహం తస్స సఙ్గహత్థం ఆగన్త్వా ధమ్మకథం కథేసిం, కులపుత్తో తీణి ఫలాని పటివిజ్ఝి మహారాజాతి. ఇదాని కహం, భన్తేతి? ఉపసమ్పదం యాచిత్వా అపరిపుణ్ణపత్తచీవరతాయ పత్తచీవరపరియేసనత్థం గతో మహారాజాతి. రాజా కులపుత్తస్స గతదిసాభాగేన అగమాసి. భగవాపి ఆకాసేనాగన్త్వా జేతవనగన్ధకుటిమ్హియేవ పాతురహోసి.

కులపుత్తోపి పత్తచీవరం పరియేసమానో నేవ బిమ్బిసారరఞ్ఞో న తక్కసీలకానం జఙ్ఘవాణిజానం సన్తికం అగమాసి. ఏవం కిరస్స అహోసి – “న ఖో మే కుక్కుటస్స వియ తత్థ తత్థ మనాపామనాపమేవ విచినిత్వా పత్తచీవరం పరియేసితుం యుత్తం, మహన్తం నగరం వజ్జిత్వా ఉదకతిత్థసుసానసఙ్కారట్ఠానఅన్తరవీథీసు పరియేసిస్సామీ”తి అన్తరవీథియం సఙ్కారకూటేసు తావ పిలోతికం పరియేసితుం ఆరద్ధో.

జీవితా వోరోపేసీతి ఏతస్మిం సఙ్కారకూటే పిలోతికం ఓలోకేన్తం విబ్భన్తా తరుణవచ్ఛా గావీ ఉపధావిత్వా సిఙ్గేన విజ్ఝిత్వా ఘాతేసి. ఛాతకజ్ఝత్తో కులపుత్తో ఆకాసేయేవ ఆయుక్ఖయం పత్వా పతితో. సఙ్కారట్ఠానే అధోముఖట్ఠపితా సువణ్ణపటిమా వియ అహోసి, కాలఙ్కతో చ పన అవిహాబ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తి, నిబ్బత్తమత్తోవ అరహత్తం పాపుణి. అవిహాబ్రహ్మలోకే కిర నిబ్బత్తమత్తావ సత్త జనా అరహత్తం పాపుణింసు. వుత్తఞ్హేతం –

> “అవిహం ఉపపన్నాసే, విముత్తా సత్త భిక్ఖవో;
> రాగదోసపరిక్ఖీణా, తిణ్ణా లోకే విసత్తికం.

కే చ తే అతరుం పఙ్కం, మచ్చుధేయ్యం సుదుత్తరం;
కే హిత్వా మానుసం దేహం, దిబ్బయోగం ఉపచ్చగుం.

ఉపకో పలగణ్డో చ, పుక్కుసాతి చ తే తయో;
భద్దియో ఖణ్డదేవో చ, బాహురగ్గి చ సిఙ్గియో;
తే హిత్వా మానుసం దేహం, దిబ్బయోగం ఉపచ్చగు"న్తి. (సం॰ ని॰ ౧.౫౦, ౧౦౫);

బిమ్బిసారోపి "మయ్హం సహాయో మయా పేసితసాసనమత్తం వాచేత్వా హత్థగతం రజ్జం పహాయ ఏత్తకం అద్ధానం ఆగతో, దుక్కరం కతం కులపుత్తేన, పబ్బజితసక్కారేన తం సక్కరిస్సామీ"తి "పరియేసథ మే సహాయక"న్తి తత్థ తత్థ పేసేసి. పేసితా తం అద్దసంసు సఙ్కారట్ఠానే పతితం, దిస్వా ఆగమ్మ రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజా గన్త్వా కులపుత్తం దిస్వా – "న వత, భో, లభిమ్హా సహాయకస్స సక్కారం కాతుం, అనాథో మే జాతో సహాయకో"తి. పరిదేవిత్వా కులపుత్తం మఞ్చకేన గణ్హాపేత్వా యుత్తోకాసే ఠపేత్వా అనుపసమ్పన్నస్స సక్కారం కాతుం జాననాభావేన న్హాపకకప్పకాదయో పక్కోసాపేత్వా కులపుత్తం సీసం న్హాపేత్వా సుద్ధవత్థాని నివాసాపేత్వా రాజవేసేన అలఙ్కారాపేత్వా సోవణ్ణసివికం ఆరోపేత్వా సబ్బతాళావచరగన్ధమాలాదీహి పూజం కరోన్తో నగరా నీహరిత్వా బహూహి గన్ధకట్ఠేహి మహాచితకం కారేత్వా కులపుత్తస్స సరీరకిచ్చం కత్వా ధాతుయో ఆదాయ చేతియం పతిట్ఠపేసి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ధాతువిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. సచ్చవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౩౭౧. **ఏవం మే సుత**న్తి సచ్చవిభఙ్గసుత్తం. తత్థ **ఆచిక్ఖనా**తి ఇదం దుక్ఖం అరియసచ్చం నామ…పే॰… అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా అరియసచ్చం నామాతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. అపిచేత్థ **పఞ్ఞాపనా** నామ దుక్ఖసచ్చాదీనం ఠపనా. ఆసనం ఠపేన్తో హి ఆసనం పఞ్ఞపేతీతి వుచ్చతి. **పట్ఠపనా**తి పఞ్ఞాపనా. **వివరణా**తి వివటకరణా. **విభజనా**తి విభాగకిరియా. **ఉత్తానీకమ్మ**న్తి పాకటభావకరణం.

అనుగ్గాహకాతి ఆమిససఙ్గహేన ధమ్మసఙ్గహేనాతి ద్వీహిపి సఙ్గహేహి అనుగ్గాహకా. **జనేతా**తి జనికా మాతా. **ఆపాదేతా**తి పోసేతా. పోసికమాతా వియ మోగ్గల్లానోతి దీపేతి. జనికమాతా హి నవ వా దస వా మాసే లోణమ్బిలాదీని పరిహరమానా కుచ్ఛియా దారకం ధారేత్వా కుచ్ఛితో నిక్ఖన్తం పోసికమాతరం ధాతిం పటిచ్ఛాపేతి. సా ఖీరనవనీతాదీహి దారకం పోసేత్వా వడ్ఢేతి, సో వుద్ధిమాగమ్మ యథాసుఖం విచరతి. ఏవమేవ సారిపుత్తో అత్తనో వా పరేసం వా సన్తికే పబ్బజితే ద్వీహి సఙ్గహేహి సఙ్గణ్హన్తో గిలానే పటిజగ్గన్తో కమ్మట్ఠానే యోజేత్వా సోతాపన్నభావం ఞత్వా అపాయభయేహి వుట్ఠితకాలతో పట్ఠాయ – "ఇదాని పచ్చత్తపురిసకారేన ఉపరిమగ్గే నిబ్బత్తేస్సన్తీ"తి తేసు అనపేక్ఖో హుత్వా అఞ్ఞే నవే నవే ఓవదతి. మహామోగ్గల్లానోపి అత్తనో వా పరేసం వా సన్తికే పబ్బజితే తథేవ సఙ్గణ్హిత్వా కమ్మట్ఠానే యోజేత్వా హేట్ఠా తీణి ఫలాని పత్తేసుపి అనపేక్ఖతం న ఆపజ్జతి. కస్మా? ఏవం కిరస్స హోతి – వుత్తం భగవతా – "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, అప్పమత్తకోపి గూథో దుగ్గన్ధో హోతి…పే॰… అప్పమత్తకమ్పి ముత్తం… ఖేళో… పుబ్బో… లోహితం దుగ్గన్ధం హోతి, ఏవమేవ

ఖో అహం, భిక్ఖవే, అప్పమత్తకమ్పి భవం న వణ్ణేమి అన్తమసో అచ్ఛరాసఙ్ఘాతమత్తమ్పీ"తి (అం. ని. ౧.౩౨౦-౩౨౧). తస్మా యావ అరహత్తం న పాపుణన్తి, తావ తేసు అనపేక్ఖతం అనాపజ్జిత్వా అరహత్తం పత్తేసుయేవ ఆపజ్జతీతి. తేనాహ భగవా – "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, జనేతా ఏవం సారిపుత్తో. సేయ్యథాపి జాతస్స ఆపాదేతా, ఏవం మోగ్గల్లానో. సారిపుత్తో, భిక్ఖవే, సోతాపత్తిఫలే వినేతి, మోగ్గల్లానో ఉత్తమత్థే"తి. **పహోతీ**తి సక్కోతి.

దుక్ఖే ఞాణన్తి సవనసమ్మసనపటివేధఞాణం, తథా **దుక్ఖసముదయే. దుక్ఖనిరోధే** సవనపటివేధఞాణన్తి వట్టతి, తథా **దుక్ఖనిరోధగామినియా** పటిపదాయ. నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదీసు కామపచ్చనీకట్ఠేన, కామతో నిస్సటభావేన వా, కామం సమ్మసన్తస్స ఉప్పన్నోతి వా, కామపదఘాతం కామవూపసమం కరోన్తో ఉప్పన్నోతి వా, కామవివిత్తన్తే ఉప్పన్నోతి వా **నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పో**. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. సబ్బేపి చేతే పుబ్బభాగే నానాచిత్తేసు, మగ్గక్ఖణే ఏకచిత్తే లబ్భన్తి. తత్ర హి మిచ్ఛాసఙ్కప్పచేతనాయ సముగ్ఘాతకో ఏకోవ సఙ్కప్పో లబ్భతి, న నానా లబ్భతి . సమ్మావాచాదయోపి పుబ్బభాగే నానాచిత్తేసు, వుత్తనయేనేవ మగ్గక్ఖణే ఏకచిత్తే లబ్భన్తి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారేన పన సచ్చకథా **విసుద్ధిమగ్గే** చ సమ్మాదిట్ఠిసుత్తే (మ. ని. ౧.౮౯ ఆదయో) చ వుత్తాయేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సచ్చవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. దక్ఖిణావిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౩౭౬. ఏవం మే సుతన్తి దక్ఖిణావిభఙ్గసుత్తం. తత్థ **మహాపజాపతి గోతమీతి గోతమీ**తి గోత్తం. నామకరణదివసే పనస్సా లద్ధసక్కారా బ్రాహ్మణా లక్ఖణసమ్పత్తిం దిస్వా – "సచే అయం ధీతరం లభిస్సతి, చక్కవత్తిరఞ్ఞో అగ్గమహేసీ భవిస్సతి. సచే పుత్తం లభిస్సతి, చక్కవత్తిరాజా భవిస్సతీతి ఉభయథాపి మహతీయేవస్సా పజా భవిస్సతీ"తి బ్యాకరింసు. అథస్సా **మహాపజాపతీ**తి నామం అకంసు. ఇధ పన గోత్తేన సద్ధిం సంసన్దిత్వా **మహాపజాపతిగోతమీ**తి వుత్తం. **నవ**న్తి అహతం. **సామం వాయిత**న్తి న సహత్థేనేవ వాయితం, ఏకదివసం పన ధాతిగణపరివుతా సిప్పికానం వాయనట్ఠానం ఆగన్త్వా వేమకోటిం గహేత్వా వాయనాకారం అకాసి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

కదా పన గోతమియా భగవతో దుస్సయుగం దాతుం చిత్తం ఉప్పన్నన్తి. అభిసమ్బోధిం పత్వా పఠమగమనేన కపిలపురం ఆగతకాలే. తదా హి పిణ్డాయ పవిట్ఠం సత్థారం గహేత్వా సుద్ధోదనమహారాజా సకం నివేసనం పవేసేసి, అథ భగవతో రూపసోభగ్గం దిస్వా మహాపజాపతిగోతమీ చిన్తేసి – "సోభతి వత మే పుత్తస్స అత్తభావో"తి. అథస్సా బలవసోమనస్సం ఉప్పజ్జి. తతో చిన్తేసి – "మమ పుత్తస్స ఏకూనతింస వస్సాని అగారమజ్ఝే వసన్తస్స అన్తమసో మోచఫలమత్తమ్పి మయా దిన్నకమేవ అహోసి, ఇదానిపిస్స చీవరసాటకం దస్సామీ"తి. "ఇమస్మిం ఖో పన రాజగేహే బహూని మహగ్ఘాని వత్థాని అత్థి, తాని మం న తోసేన్తి, సహత్థా కతమేవ మం తోసేతి, సహత్థా కత్వా దస్సామీ"తి చిత్తం ఉప్పాదేసి.

అథన్తరాపణా కప్పాసం ఆహరాపేత్వా సహత్థేనేవ పిసిత్వా పోథేత్వా సుఖుమసుత్తం కన్తిత్వా అన్తోవత్థుస్మింయేవ సాలం కారాపేత్వా సిప్పికే పక్కోసాపేత్వా సిప్పికానం అత్తనో పరిభోగఖాదనీయభోజనీయమేవ దత్వా వాయాపేసి,

కాలానుకాలఞ్చ ధాతిగణపరివుతా గన్త్వా వేమకోటిం అగ్గహేసి. నిట్ఠితకాలే సిప్పికానం మహాసక్కారం కత్వా దుస్సయుగం గన్ధసముగ్గే పక్ఖిపిత్వా వాసం గాహాపేత్వా – "మయ్హం పుత్తస్స చీవరసాటకం గహేత్వా గమిస్సామీ"తి రఞ్ఞో ఆరోచేసి . రాజా మగ్గం పటియాదాపేసి, వీథియో సమ్మజ్జిత్వా పుణ్ణఘటే ఠపేత్వా ధజపటాకా ఉస్సాపేత్వా రాజఘరద్వారతో పట్ఠాయ యావ నిగ్రోధారామా మగ్గం పటియాదాపేత్వా పుప్ఫాభికిణ్ణం అకంసు. మహాపజాపతిపి సబ్బాలఙ్కారం అలఙ్కరిత్వా ధాతిగణపరివుతా సముగ్గం సీసే ఠపేత్వా భగవతో సన్తికం గన్త్వా **ఇదం మే, భన్తే, నవం దుస్సయుగ**న్తిఆదిమాహ.

దుతియమ్పి ఖోతి "సఙ్ఘే గోతమి దేహీ"తి వుత్తే – "పహోమహం, భన్తే, దుస్సకోట్ఠాగారతో భిక్ఖుసతస్సాపి భిక్ఖుసహస్సస్సాపి భిక్ఖుసతసహస్సస్సాపి చీవరదుస్సాని దాతుం, ఇదం పన మే భగవన్తం ఉద్దిస్స సామం కన్తం సామం వాయితం, తం మే, భన్తే, భగవా పటిగ్గణ్హాతూ"తి నిమన్తయమానా ఆహ. ఏవం యావతతియం యాచి, భగవాపి పటిక్ఖిపియేవ.

కస్మా పన భగవా అత్తనో దియ్యమానం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దాపేతీతి? మాతరి అనుకమ్పాయ. ఏవం కిరస్స అహోసి – "ఇమిస్సా మం ఆరబ్భ పుబ్బచేతనా ముఞ్చచేతనా పరచేతనాతి తిస్సో చేతనా ఉప్పన్నా, భిక్ఖుసఙ్ఘమ్పిస్సా ఆరబ్భ ఉప్పజ్జన్తు, ఏవమస్సా ఛ చేతనా ఏకతో హుత్వా దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ పవత్తిస్సన్తీ"తి. వితణ్డవాదీ పనాహ – "సఙ్ఘే దిన్నం మహప్ఫలన్తి తస్మా ఏవం వుత్త"న్తి. సో వత్తబ్బో – "కిం త్వం సత్థు దిన్నతో సఙ్ఘే దిన్నం మహప్ఫలతరం వదసీ"తి ఆమ వదామీతి. సుత్తం ఆహరాతి. సఙ్ఘే గోతమి దేహి, సఙ్ఘే తే దిన్నే అహఞ్చేవ పూజితో భవిస్సామి సఙ్ఘో చాతి. కిం పనస్స సుత్తస్స అయమేవ అత్థోతి ? ఆమ అయమేవాతి. యది ఏవం "తేన హానన్ద, విఘాసాదానం పూవం దేహీ"తి చ (పాచి॰ ౨౮౯) "తేన హి త్వ, కచ్చాన, విఘాసాదానం గుళం దేహీ"తి (మహావ॰ ౨౮౪) చ వచనతో విఘాసాదానం దిన్నం మహప్ఫలతరఞ్చ భవేయ్య. ఏవమ్పి హి "సత్థా అత్తనో దియ్యమానం దాపేతీ"తి. రాజరాజమహామత్తాదయోపి అత్తనో ఆగతం పణ్ణాకారం హత్థిగోపకాదీనం దాపేన్తి, తే రాజాదీహి మహన్తతరా భవేయ్యుం. తస్మా మా ఏవం గణ్హ –

> "నయిమస్మిం లోకే పరస్మిం వా పన,
> బుద్ధేన సేట్ఠో సదిసో వా విజ్జతి;
> యమాహునేయ్యానమగ్గతం గతో,
> పుఞ్ఞత్థికానం విపులఫలేసిన"న్తి. –

వచనతో హి సత్థారా ఉత్తరితరో దక్ఖిణేయ్యో నామ నత్థి. ఏవమస్సా ఛ చేతనా ఏకతో హుత్వా దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సన్తీతి సన్ధాయ యావతతియం పటిబాహిత్వా సఙ్ఘస్స దాపేసి.

పచ్ఛిమాయ జనతాయ సఙ్ఘే చిత్తీకారజననత్థం చాపి ఏవమాహ. ఏవం కిరస్స అహోసి – "అహం న చిరట్ఠితికో, మయ్హం పన సాసనం భిక్ఖుసఙ్ఘే పతిట్ఠహిస్సతి, పచ్ఛిమా జనతా సఙ్ఘే చిత్తీకారం జనేతూ"తి యావతతియం పటిబాహిత్వా సఙ్ఘస్స దాపేసి. ఏవఞ్హి సతి – "సత్థా అత్తనో దియ్యమానమ్పి సఙ్ఘస్స దాపేసి, సఙ్ఘో నామ దక్ఖిణేయ్యో"తి పచ్ఛిమా జనతా సఙ్ఘే చిత్తీకారం ఉప్పాదేత్వా చత్తారో పచ్చయే దాతబ్బే మఞ్ఞిస్సతి, సఙ్ఘో చతూహి పచ్చయేహి అకిలమన్తో బుద్ధవచనం ఉగ్గహేత్వా సమణధమ్మం కరిస్సతి. ఏవం మమ సాసనం పఞ్చ వస్ససహస్సాని ఠస్సతీతి. "పటిగ్గణ్హాతు, భన్తే, భగవా"తి వచనతోపి చేతం వేదితబ్బం "సత్థారా ఉత్తరితరో దక్ఖిణేయ్యో నామ నత్థీ"తి. న హి ఆనన్దత్థేరస్స మహాపజాపతియా ఆఘాతో

వా వేరం వా అత్థి. న థేరో – “తస్సా దక్ఖిణా మా మహప్ఫలా అహోసీ”తి ఇచ్ఛతి. పణ్డితో హి థేరో బహుస్సుతో సేక్ఖపటిసమ్భిదాపత్తో , సో సత్థు దిన్నస్స మహప్ఫలభావే సమ్పస్సమానోవ పటిగ్గణ్హాతు, భన్తే, భగవాతి గహణత్థం యాచి.

పున వితణ్డవాదీ ఆహ – “సఙ్ఘే తే దిన్నే అహఞ్చేవ పూజితో భవిస్సామి సఙ్ఘో చా”తి వచనతో సత్థా సఙ్ఘపరియాపన్నోతి. సో వత్తబ్బో – “జానాసి పన త్వం కతి సరణాని, కతి అవేచ్చప్పసాదా”తి జానన్తో తీణీతి వక్ఖతి, తతో వత్తబ్బో – తవ లద్ధియా సత్థు సఙ్ఘపరియాపన్నత్తా ద్వేయేవ హోన్తి. ఏవం సన్తే చ – “అనుజానామి, భిక్ఖవే, ఇమేహి తీహి సరణగమనేహి పబ్బజ్జం ఉపసమ్పద”న్తి (మహావ. ౩౪) ఏవం అనుఞ్ఞాతా పబ్బజ్జాపి ఉపసమ్పదాపి న రుహతి. తతో త్వం నేవ పబ్బజితో అసి, న గిహి. సమ్మాసమ్బుద్ధే చ గన్ధకుటియం నిసిన్నే భిక్ఖూ ఉపోసథమ్పి పవారణమ్పి సఙ్ఘకమ్మానిపి కరోన్తి, తాని సత్థు సఙ్ఘపరియాపన్నత్తా కుప్పాని భవేయ్యుం, న చ హోన్తి. తస్మా న వత్తబ్బమేతం “సత్థా సఙ్ఘపరియాపన్నో”తి.

౩౭౭. ఆపాదికాతి సంవడ్ఢికా, తుమ్హాకం హత్థపాదేసు హత్థపాదకిచ్చం అసాధేన్తేసు హత్థే చ పాదే చ వడ్ఢేత్వా పటిజగ్గికాతి అత్థో. **పోసికాతి** దివసస్స ద్వే తయో వారే న్హాపేత్వా భోజేత్వా పాయేత్వా తుమ్హే పోసేసి. **థఞ్ఞం పాయేసీతి** నన్దకుమారో కిర బోధిసత్తతో కతిపాహేనేవ దహరో, తస్మిం జాతే మహాపజాపతి అత్తనో పుత్తం ధాతీనం దత్వా సయం బోధిసత్తస్స ధాతికిచ్చం సాధయమానా అత్తనో థఞ్ఞం పాయేసి. తం సన్ధాయ థేరో ఏవమాహ. ఇతి మహాపజాపతియా బహూపకారతం కథేత్వా ఇదాని తథాగతస్స బహూపకారతం దస్సేన్తో **భగవాపి, భన్తేతిఆదిమాహ**. తత్థ **భగవన్తం, భన్తే, ఆగమ్మాతి** భగవన్తం పటిచ్చ నిస్సాయ సన్ధాయ.

౩౭౮. అథ భగవా ద్వీసు ఉపకారేసు అతిరేకతరం అనుమోదన్తో **ఏవమేతన్తిఆదిమాహ**. తత్థ **యం హానన్ద, పుగ్గలో పుగ్గలం ఆగమ్మాతి** యం ఆచరియపుగ్గలం అన్తేవాసికపుగ్గలో ఆగమ్మ. **ఇమస్సానన్ద, పుగ్గలస్స ఇమినా పుగ్గలేనాతి** ఇమస్స ఆచరియపుగ్గలస్స ఇమినా అన్తేవాసికపుగ్గలేన. **న సుప్పటికారం వదామీతి** పచ్చుపకారం న సుకరం వదామి, అభివాదనాదీసు ఆచరియం దిస్వా అభివాదనకరణం **అభివాదనం** నామ. యస్మిం వా దిసాభాగే ఆచరియో వసతి, ఇరియాపథే వా కప్పేన్తో తదభిముఖో వన్దిత్వా గచ్ఛతి, వన్దిత్వా నిసీదతి, వన్దిత్వా నిపజ్జతి, ఆచరియం పన దూరతోవ దిస్వా పచ్చుట్ఠాయ పచ్చుగ్గమనకరణం **పచ్చుట్ఠానం** నామ. ఆచరియం పన దిస్వా అఞ్జలిం పగ్గయ్హ సీసే ఠపేత్వా ఆచరియం నమస్సతి, యస్మిం వా దిసాభాగే సో వసతి, తదభిముఖోపి తథేవ నమస్సతి, గచ్ఛన్తోపి ఠితోపి నిసిన్నోపి అఞ్జలిం పగ్గయ్హ నమస్సతియేవాతి ఇదం **అఞ్జలికమ్మం** నామ. అనుచ్ఛవికకమ్మస్స పన కరణం **సామీచికమ్మం** నామ. చీవరాదీసు చీవరం దేన్తో న యం వా తం వా దేతి, మహగ్ఘం సతమూలికమ్పి పఞ్చసతమూలికమ్పి సహస్సమూలికమ్పి దేతియేవ . పిణ్డపాతాదీసుపి ఏసేవ నయో. కిం బహునా, చతూహి పణీతపచ్చయేహి చక్కవాళన్తరం పూరేత్వా సినేరుపబ్బతేన కూటం గహేత్వా దేన్తోపి ఆచరియస్స అనుచ్ఛవికం కిరియం కాతుం న సక్కోతియేవ.

౩౭౯. చుద్దస ఖో పనిమాతి కస్మా ఆరభి? ఇదం సుత్తం పాటిపుగ్గలికం దక్ఖిణం ఆరబ్భ సముట్ఠితం. ఆనన్దత్థేరోపి “పటిగ్గణ్హాతు, భన్తే, భగవా”తి పాటిపుగ్గలికదక్ఖిణంయేవ సమాదపేతి, చుద్దససు చ ఠానేసు దిన్నదానం పాటిపుగ్గలికం నామ హోతీతి దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. **అయం పఠమాతి** అయం దక్ఖిణా గుణవసేనపి పఠమా జేట్ఠకవసేనపి. అయఞ్హి పరమా అగ్గా జేట్ఠికా, ఇమిస్సా దక్ఖిణాయ పమాణం నామ నత్థి. దుతియతతియాపి పరమదక్ఖిణాయేవ, సేసా పరమదక్ఖిణభావం న పాపుణన్తి. **బాహిరకే కామేసు వీతరాగేతి** కమ్మవాదికిరియవాదిమ్హి లోకియపఞ్చాభిఞ్ఞే. **పుథుజ్జనసీలవన్తేతి** పుథుజ్జనసీలవా నామ గోసీలధాతుకో హోతి, అసఠో అమాయావీ పరం అపీళేత్వా ధమ్మేన సమేన

కసియా వా వణిజ్జాయ వా జీవికం కప్పేతా. **పుథుజ్జనదుస్సీలే**తి పుథుజ్జనదుస్సీలా నామ కేవట్టమచ్ఛబన్ధాదయో పరం పీళాయ జీవికం కప్పేతా.

ఇదాని పాటిపుగ్గలికదక్ఖిణాయ విపాకం పరిచ్ఛిన్దన్తో **తత్రానన్దా**తిఆదిమాహ. తత్థ **తిరచ్ఛానగతే**తి యం గుణవసేన ఉపకారవసేన పోసనత్థం దిన్నం, ఇదం న గహితం. యమ్పి ఆలోపఅడ్ఢఆలోపమత్తం దిన్నం, తమ్పి న గహితం. యం పన సునఖసూకరకుక్కుటకాకాదీసు యస్స కస్సచి సమ్పత్తస్స ఫలం పటికఙ్ఖిత్వా యావదత్థం దిన్నం, ఇదం సన్ధాయ వుత్తం "తిరచ్ఛానగతే దానం దత్వా"తి. **సతగుణా**తి సతానిసంసా. **పాటికఙ్ఖితబ్బా**తి ఇచ్ఛితబ్బా. ఇదం వుత్తం హోతి – అయం దక్ఖిణా ఆయుసతం వణ్ణసతం సుఖసతం బలసతం పటిభానసతన్తి పఞ్చ ఆనిసంససతాని దేతి, అత్తభావసతే ఆయుం దేతి, వణ్ణం, సుఖం, బలం, పటిభానం దేతి, నిప్పరితసం కరోతి. భవసతేపి వుత్తే అయమేవ అత్థో. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ నయో నేతబ్బో.

సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నేతి ఏత్థ హేట్ఠిమకోటియా తిసరణం గతో ఉపాసకోపి సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో నామ, తస్మిం దిన్నదానమ్పి అసఙ్ఖ్యేయ్యం అప్పమేయ్యం. పఞ్చసీలే పతిట్ఠితస్స తతో ఉత్తరి మహప్ఫలం, దససీలే పతిట్ఠితస్స తతో ఉత్తరి, తదహుపబ్బజితస్స సామణేరస్స తతో ఉత్తరి, ఉపసమ్పన్నభిక్ఖునో తతో ఉత్తరి, ఉపసమ్పన్నస్సేవ వత్తసమ్పన్నస్స తతో ఉత్తరి, విపస్సకస్స తతో ఉత్తరి, ఆరద్ధవిపస్సకస్స తతో ఉత్తరి, ఉత్తమకోటియా పన మగ్గసమఙ్గీ సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నో నామ. ఏతస్స దిన్నదానం తతో ఉత్తరి మహప్ఫలమేవ.

కిం పన మగ్గసమఙ్గిస్స సక్కా దానం దాతున్తి? ఆమ సక్కా. ఆరద్ధవిపస్సకో హి పత్తచీవరమాదాయ గామం పిణ్డాయ పవిసతి, తస్స గేహద్వారే ఠితస్స హత్థతో పత్తం గహేత్వా ఖాదనీయభోజనీయం పక్ఖిపన్తి. తస్మిం ఖణే భిక్ఖునో మగ్గవుట్ఠానం హోతి, ఇదం దానం మగ్గసమఙ్గినో దిన్నం నామ హోతి. అథ వా పనేస ఆసనసాలాయ నిసిన్నో హోతి, మనుస్సా గన్త్వా పత్తే ఖాదనీయభోజనీయం ఠపేన్తి, తస్మిం ఖణే తస్స మగ్గవుట్ఠానం హోతి, ఇదమ్పి దానం మగ్గసమఙ్గినో దిన్నం నామ. అథ వా పనస్స విహారే వా ఆసనసాలాయ వా నిసిన్నస్స ఉపాసకా పత్తం ఆదాయ అత్తనో ఘరం గన్త్వా ఖాదనీయభోజనీయం పక్ఖిపన్తి, తస్మిం ఖణే తస్స మగ్గవుట్ఠానం హోతి, ఇదమ్పి దానం మగ్గసమఙ్గినో దిన్నం నామ. తత్థ సోణ్డియం ఉదకస్స వియ సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నే దిన్నదానస్స అసఙ్ఖ్యేయ్యతా వేదితబ్బా. తాసు తాసు మహానదీసు మహాసముద్దే చ ఉదకస్స వియ సోతాపన్నాదీసు దిన్నదానస్స ఉత్తరితరవసేన అసఙ్ఖ్యేయ్యతా వేదితబ్బా. పథవియా ఖయమణ్డలమత్తే పదేసే పంసుం ఆదిం కత్వా యావ మహాపథవియా పంసునో అప్పమేయ్యతాయపి అయమత్థో దీపేతబ్బో.

౩౮౦. సత్త ఖో పనిమాతి కస్మా ఆరభి? "సఙ్ఘే గోతమి దేహి, సఙ్ఘే తే దిన్నే అహఞ్చేవ పూజితో భవిస్సామి సఙ్ఘో చా"తి హి వుత్తం, తత్థ సత్తసు ఠానేసు దిన్నదానం సఙ్ఘే దిన్నం నామ హోతీతి దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. తత్థ **బుద్ధప్పముఖే ఉభతోసఙ్ఘే**తి ఏకతో భిక్ఖుసఙ్ఘో, ఏకతో భిక్ఖునిసఙ్ఘో, సత్థా మజ్ఝే నిసిన్నో హోతీతి అయం బుద్ధప్పముఖో ఉభతోసఙ్ఘో నామ. **అయం పఠమా**తి ఇమాయ దక్ఖిణాయ సమప్పమాణా దక్ఖిణా నామ నత్థి. దుతియదక్ఖిణాదయో పన ఏతం పఠమదక్ఖిణం న పాపుణన్తి.

కిం పన తథాగతే పరినిబ్బుతే బుద్ధప్పముఖస్స ఉభతోసఙ్ఘస్స దానం దాతుం సక్కాతి? సక్కా. కథం? ఉభతోసఙ్ఘస్స హి పముఖే సధాతుకం పటిమం ఆసనే ఠపేత్వా ఆధారకం ఠపేత్వా దక్ఖిణోదకం ఆదిం కత్వా సబ్బం సత్థు పఠమం దత్వా ఉభతోసఙ్ఘస్స దాతబ్బం, ఏవం బుద్ధప్పముఖస్స ఉభతోసఙ్ఘస్స దానం దిన్నం నామ హోతి. తత్థ యం సత్థు దిన్నం, తం కిం కాతబ్బన్తి? యో సత్థారం పటిజగ్గతి వత్తసమ్పన్నో భిక్ఖు, తస్స దాతబ్బం. పితుసన్తకఞ్హి పుత్తస్స పాపుణాతి, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దాతుమ్పి వట్టతి, సప్పితేలాని పన గహేత్వా దీపా జలితబ్బా, సాటకం గహేత్వా పటాకా ఆరోపేతబ్బాతి. **భిక్ఖుసఙ్ఘే**తి అపరిచ్ఛిన్నకమహాభిక్ఖుసఙ్ఘే. భిక్ఖునిసఙ్ఘేపి ఏసేవ నయో.

గోత్రభునోతి గోత్తమత్తకమేవ అనుభవమానా, నామమత్తసమణాతి అత్థో. **కాసావకణ్ఠా**తి కాసావకణ్ఠనామకా. తే కిర ఏకం కాసావఖణ్డం హత్థే వా గీవాయ వా బన్ధిత్వా విచరిస్సన్తి . ఘరద్వారం పన తేసం పుత్తభరియా కసివణిజ్జాదికమ్మాని చ పాకతికానేవ భవిస్సన్తి. **తేసు దుస్సీలేసు సఙ్ఘం ఉద్దిస్స దానం దస్సన్తీ**తి ఏత్థ దుస్సీలసఙ్ఘన్తి న వుత్తం. సఙ్ఘో హి దుస్సీలో నామ నత్థి. దుస్సీలా పన ఉపాసకా తేసు దుస్సీలేసు భిక్ఖుసఙ్ఘం ఉద్దిస్స సఙ్ఘస్స దేమాతి దానం దస్సన్తి. ఇతి భగవతా బుద్ధప్పముఖే సఙ్ఘే దిన్నదక్ఖిణాపి గుణసఙ్ఖాయ అసఙ్ఖ్యేయ్యాతి వుత్తం. కాసావకణ్ఠసఙ్ఘే దిన్నదక్ఖిణాపి గుణసఙ్ఖాయేవ అసఙ్ఖ్యేయ్యాతి వుత్తా. సఙ్ఘగతా దక్ఖిణా హి సఙ్ఘే చిత్తీకారం కాతుం సక్కోన్తస్స హోతి, సఙ్ఘే పన చిత్తీకారో దుక్కరో హోతి.

యో హి సఙ్ఘగతం దక్ఖిణం దస్సామీతి దేయ్యధమ్మం పటియాదేత్వా విహారం గన్త్వా, – “భన్తే, సఙ్ఘం ఉద్దిస్స ఏకం థేరం దేథా”తి వదతి, అథ సఙ్ఘతో సామణేరం లభిత్వా “సామణేరో మే లద్ధో”తి అఞ్ఞథత్తం ఆపజ్జతి, తస్స దక్ఖిణా సఙ్ఘగతా న హోతి. మహాథేరం లభిత్వాపి “మహాథేరో మే లద్ధో”తి సోమనస్సం ఉప్పాదేన్తస్సాపి న హోతియేవ. యో పన సామణేరం వా ఉపసమ్పన్నం వా దహరం వా థేరం వా బాలం వా పణ్డితం వా యంకిఞ్చి సఙ్ఘతో లభిత్వా నిబ్బేమతికో హుత్వా సఙ్ఘస్స దేమీతి సఙ్ఘే చిత్తీకారం కాతుం సక్కోతి, తస్స దక్ఖిణా సఙ్ఘగతా నామ హోతి. పరసముద్దవాసినో కిర ఏవం కరోన్తి.

తత్థ హి ఏకో విహారసామి కుటుమ్బికో “సఙ్ఘగతం దక్ఖిణం దస్సామీ”తి సఙ్ఘతో ఉద్దిసిత్వా ఏకం భిక్ఖుం దేథాతి యాచి. సో ఏకం దుస్సీలభిక్ఖుం లభిత్వా నిసిన్నట్ఠానం ఓపుఞ్జాపేత్వా ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా ఉపరి వితానం బన్ధిత్వా గన్ధధూమపుప్ఫేహి పూజేత్వా పాదే ధోవిత్వా తేలేన మక్ఖేత్వా బుద్ధస్స నిపచ్చకారం కరోన్తో వియ సఙ్ఘే చిత్తీకారేన దేయ్యధమ్మం అదాసి. సో భిక్ఖు పచ్ఛాభత్తం విహారజగ్గనత్థాయ కుదాలకం దేథాతి ఘరద్వారం ఆగతో, ఉపాసకో నిసిన్నోవ కుదాలం పాదేన ఖిపిత్వా “గణ్హా”తి అదాసి. తమేనం మనుస్సా ఆహంసు – “తుమ్హేహి పాతోవ ఏతస్స కతసక్కారో వత్తుం న సక్కా, ఇదాని ఉపచారమత్తకమ్పి నత్థి, కిం నామేత”న్తి. ఉపాసకో – “సఙ్ఘస్స సో అయ్యా చిత్తీకారో, న ఏతస్సా”తి ఆహ. కాసావకణ్ఠసఙ్ఘస్స దిన్నదక్ఖిణం పన కో సోధేతీతి? సారిపుత్తమోగ్గల్లానాదయో అసీతి మహాథేరా సోధేన్తీతి. అపిచ థేరా చిరపరినిబ్బుతా, థేరే ఆదిం కత్వా యావజ్జ ధరమానా ఖీణాసవా సోధేన్తియేవ.

న త్వేవాహం , ఆనన్ద, కేనచి పరియాయేన సఙ్ఘగతాయ దక్ఖిణాయాతి ఏత్థ అత్థి బుద్ధప్పముఖో సఙ్ఘో, అత్థి ఏతరహి సఙ్ఘో, అత్థి అనాగతే కాసావకణ్ఠసఙ్ఘో. బుద్ధప్పముఖో సఙ్ఘో ఏతరహి సఙ్ఘేన న ఉపనేతబ్బో, ఏతరహి సఙ్ఘో అనాగతే కాసావకణ్ఠసఙ్ఘేన సద్ధిం న ఉపనేతబ్బో. తేన తేనేవ సమయేన కథేతబ్బం. సఙ్ఘతో ఉద్దిసిత్వా గహితసమణపుథుజ్జనో హి పాటిపుగ్గలికో సోతాపన్నో, సఙ్ఘే చిత్తీకారం కాతుం సక్కోన్తస్స పుథుజ్జనసమణే దిన్నం మహప్ఫలతరం. ఉద్దిసిత్వా గహితో సోతాపన్నో పాటిపుగ్గలికో సకదాగామీతిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. సఙ్ఘే చిత్తీకారం కాతుం సక్కోన్తస్స హి ఖీణాసవే దిన్నదానతో ఉద్దిసిత్వా గహితే దుస్సీలేపి దిన్నం మహప్ఫలతరమేవ . యం పన వుత్తం “సీలవతో ఖో, మహారాజ, దిన్నం మహప్ఫలం,

నో తథా దుస్సీలే”తి, తం ఇమం నయం పహాయ “చతస్సో ఖో ఇమానన్ద, దక్ఖిణా విసుద్ధియో”తి ఇమస్మిం చతుక్కే దట్ఠబ్బం.

౩౮౧. **దాయకతో విసుజ్ఝతీ**తి మహప్ఫలభావేన విసుజ్ఝతి, మహప్ఫలా హోతీతి అత్థో. **కల్యాణధమ్మో**తి సుచిధమ్మో, న పాపధమ్మో. **దాయకతో విసుజ్ఝతీ**తి చేత్థ వేస్సన్తరమహారాజా కథేతబ్బో. సో హి జూజకబ్రాహ్మణస్స దారకే దత్వా పథవిం కమ్పేసి.

పటిగ్గాహకతో విసుజ్ఝతీతి ఏత్థ కల్యాణీనదీముఖద్వారవాసికేవట్టో కథేతబ్బో. సో కిర దీఘసోమత్థేరస్స తిక్ఖత్తుమ్పి పిణ్డపాతం దత్వా మరణమఞ్చే నిపన్నో “అయ్యస్స మం దీఘసోమత్థేరస్స దిన్నపిణ్డపాతో ఉద్ధరతీ”తి ఆహ.

నేవ దాయకతోతి ఏత్థ వడ్ఢమానవాసిలుద్దకో కథేతబ్బో. సో కిర పేతదక్ఖిణం దేన్తో ఏకస్స దుస్సీలస్సేవ తయో వారే అదాసి, తతియవారే “అమనుస్సో దుస్సీలో మం విలుమ్పతీ”తి విరవి, ఏకస్స సీలవన్తభిక్ఖునో దత్వా పాపితకాలేయేవస్స పాపుణి.

దాయకతో చేవ విసుజ్ఝతీతి ఏత్థ అసదిసదానం కథేతబ్బం.

సా దక్ఖిణా దాయకతో విసుజ్ఝతీతి ఏత్థ యథా నామ ఛేకో కస్సకో అసారమ్పి ఖేత్తం లభిత్వా సమయే కసిత్వా పంసుం అపనేత్వా సారబీజాని పతిట్ఠపేత్వా రత్తిన్దివం ఆరక్ఖే పమాదం అనాపజ్జన్తో అఞ్ఞస్స సారఖేత్తతో అధికతరం ధఞ్ఞం లభతి, ఏవం సీలవా దుస్సీలస్స దత్వాపి ఫలం మహన్తం అధిగచ్ఛతీతి. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బపదేసు విసుజ్ఝనం వేదితబ్బం.

వీతరాగో వీతరాగేసూతి ఏత్థ **వీతరాగో** నామ అనాగామీ, అరహా పన ఏకన్తవీతరాగోవ, తస్మా అరహతా అరహతో దిన్నదానమేవ అగ్గం. కస్మా? భవాలయస్స భవపత్థనాయ అభావతో. నను ఖీణాసవో దానఫలం న సద్దహతీతి? దానఫలం సద్దహన్తా ఖీణాసవసదిసా న హోన్తి. ఖీణాసవేన కతకమ్మం పన నిచ్ఛన్దరాగత్తా కుసలం వా అకుసలం వా న హోతి, కిరియట్ఠానే తిట్ఠతి, తేనేవస్స దానం అగ్గం హోతీతి వదన్తి.

కిం పన సమ్మాసమ్బుద్ధేన సారిపుత్తత్థేరస్స దిన్నం మహప్ఫలం, ఉదాహు సారిపుత్తత్థేరేన సమ్మాసమ్బుద్ధస్స దిన్నన్తి. సమ్మాసమ్బుద్ధేన సారిపుత్తత్థేరస్స దిన్నం మహప్ఫలన్తి వదన్తి. సమ్మాసమ్బుద్ధఞ్హి ఠపేత్వా అఞ్ఞో దానస్స విపాకం జానితుం సమత్థో నామ నత్థి. దానఞ్హి చతూహి సమ్పదాహి దాతుం సక్కోన్తస్స తస్మింయేవ అత్తభావే విపాకం దేతి. తత్రిమా సమ్పదా – దేయ్యధమ్మస్స ధమ్మేన సమేన పరం అపీళేత్వా ఉప్పన్నతా, పుబ్బచేతనాదివసేన చేతనాయ మహత్తతా, ఖీణాసవభావేన గుణాతిరేకతా, తందివసం నిరోధతో వుట్ఠితభావేన వత్థుసమ్పన్నతాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

దక్ఖిణావిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుత్థవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సళాయతనవగ్గో

౧. అనాథపిణ్డికోవాదసుత్తవణ్ణనా

౩౮౩. **ఏవం మే సుత**న్తి అనాథపిణ్డికోవాదసుత్తం. తత్థ **బాళ్హగిలానో**తి అధిమత్తగిలానో మరణసేయ్యం ఉపగతో. **ఆమన్తేసీ**తి గహపతిస్స కిర యావ పాదా వహింసు, తావ దివసే సకిం వా ద్విక్ఖత్తుం వా తిక్ఖత్తుం వా బుద్ధుపట్ఠానం అఖణ్డం అకాసి. యత్తకఞ్చస్స సత్థు ఉపట్ఠానం అహోసి, తత్తకంయేవ మహాథేరానం. సో అజ్జ గమనపాదస్స పచ్ఛిన్నత్తా అనుట్ఠానసేయ్యం ఉపగతో సాసనం పేసేతుకామో అఞ్ఞతరం పురిసం ఆమన్తేసి. **తేనుపసఙ్కమీ**తి భగవన్తం ఆపుచ్ఛిత్వా సూరియత్థఙ్గమనవేలాయ ఉపసఙ్కమి.

౩౮౪. **పటిక్కమన్తీ**తి ఓసక్కన్తి, తనుకా భవన్తి. **అభిక్కమన్తీ**తి అభివడ్ఢన్తి ఓత్థరన్తి, బలవతియో హోన్తి.

అభిక్కమోసానం పఞ్ఞాయతి నో పటిక్కమోతి యస్మిఞ్హి సమయే మారణన్తికా వేదనా ఉప్పజ్జతి, ఉపరివాతే జలితగ్గి వియ హోతి, యావ ఉస్మా న పరియాదియతి, తావ మహతాపి ఉపక్కమేన న సక్కా వూపసమేతుం, ఉస్మాయ పన పరియాదిన్నాయ వూపసమ్మతి.

౩౮౫. అథాయస్మా సారిపుత్తో చిన్తేసి – "అయం మహాసేట్ఠిస్స వేదనా మారణన్తికా, న సక్కా పటిబాహితుం, అవసేసా కథా నిరత్థకా, ధమ్మకథమస్స కథేస్సామీ"తి. అథ నం తం కథేన్తో **తస్మాతిహా**తిఆదిమాహ. తత్థ **తస్మా**తి యస్మా చక్ఖుం తీహి గాహేహి గణ్హన్తో ఉప్పన్నం మారణన్తికం వేదనం పటిబాహితుం సమత్థో నామ నత్థి, తస్మా. **న చక్ఖుం ఉపాదియిస్సామీ**తి చక్ఖుం తీహి గాహేహి న గణ్హిస్సామి. **న చ మే చక్ఖునిస్సితం విఞ్ఞాణ**న్తి విఞ్ఞాణఞ్చాపి మే చక్ఖునిస్సితం న భవిస్సతి. **న రూప**న్తి హేట్ఠా ఆయతనరూపం కథితం, ఇమస్మిం ఠానే సబ్బమ్పి కామభవరూపం కథేన్తో ఏవమాహ.

౩౮౬. **న ఇధలోక**న్తి వసనట్ఠానం వా ఘాసచ్ఛాదనం వా న ఉపాదియిస్సామీతి అత్థో. ఇదఞ్హి పచ్చయేసు అపరితస్సనత్థం కథితం. **న పరలోక**న్తి ఏత్థ పన మనుస్సలోకం ఠపేత్వా సేసా పరలోకా నామ. ఇదం – "అసుకదేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా అసుకట్ఠానే భవిస్సామి, ఇదం నామ ఖాదిస్సామి భుఞ్జిస్సామి నివాసేస్సామి పారుపిస్సామీ"తి ఏవరూపాయ పరితస్సనాయ పహానత్థం వుత్తం. తమ్పి న ఉపాదియిస్సామి, న చ మే తన్నిస్సితం విఞ్ఞాణం భవిస్సతీతి ఏవం తీహి గాహేహి పరిమోచేత్వా థేరో దేసనం అరహత్తనికూటేన నిట్ఠపేసి.

౩౮౭. **ఓలీయసీ**తి అత్తనో సమ్పత్తిం దిస్వా ఆరమ్మణేసు బజ్ఝసి అల్లీయసీతి. ఇతి ఆయస్మా ఆనన్దో – "అయమ్పి నామ గహపతి ఏవం సద్ధో పసన్నో మరణభయస్స భాయతి, అఞ్ఞో కో న భాయిస్సతీ"తి మఞ్ఞమానో తస్స గాళ్హం కత్వా ఓవాదం దేన్తో ఏవమాహ. **న చ మే ఏవరూపీ ధమ్మీకథా సుతపుబ్బా**తి అయం ఉపాసకో – "సత్థు సన్తికాపి మే ఏవరూపీ ధమ్మకథా న సుతపుబ్బా"తి వదతి, కిం సత్థా ఏవరూపి సుఖుమం గమ్భీరకథం న కథేతీతి? నో న కథేతి. ఏవం పన ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని ఛ బాహిరాని ఛ విఞ్ఞాణకాయే ఛ ఫస్సకాయే ఛ వేదనాకాయే ఛ ధాతుయో పఞ్చక్ఖన్ధే చత్తారో అరూపే ఇధలోకఞ్చ పరలోకఞ్చ దస్సేత్వా దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతవసేన అరహత్తే పక్ఖిపిత్వా కథితకథా ఏతేన న సుతపుబ్బా, తస్మా ఏవం వదతి.

అపిచాయం ఉపాసకో దానాధిముత్తో దానాభిరతో బుద్ధానం సన్తికం గచ్ఛన్తో తుచ్ఛహత్థో న గతపుబ్బో. పురేభత్తం గచ్ఛన్తో యాగుఖజ్జకాదీని గాహాపేత్వా గచ్ఛతి, పచ్ఛాభత్తం సప్పిమధుఫాణితాదీని. తస్మిం అసతి వాలికం గాహాపేత్వా గన్ధకుటిపరివేణే ఓకిరాపేతి, దానం దత్వా సీలం రక్ఖిత్వా గేహం గతో. బోధిసత్తగతికో కిరేస ఉపాసకో, తస్మా భగవా చతువీసతి సంవచ్ఛరాని ఉపాసకస్స యేభుయ్యేన దానకథమేవ కథేసి – “ఉపాసక, ఇదం దానం నామ బోధిసత్తానం గతమగ్గో, మయ్హమ్పి గతమగ్గో, మయా సతసహస్సకప్పాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని దానం దిన్నం, త్వం మయా గతమగ్గమేవ అనుగచ్ఛసీ”తి. ధమ్మసేనాపతిఆదయో మహాసావకాపి అత్తనో అత్తనో సన్తికం ఆగతకాలే దానకథమేవస్స కథేన్తి. తేనేవాహ **న ఖో గహపతి గిహీనం ఓదాతవసనానం ఏవరూపీ ధమ్మీకథా పటిభాతీ**తి. ఇదం వుత్తం హోతి – గహపతి గిహీనం నామ ఖేత్తవత్థుహిరఞ్ఞసువణ్ణదాసీదాసపుత్తభరియాదీసు తిబ్బో ఆలయో తిబ్బం నికన్తిపరియుట్ఠానం , తేసం – “ఏత్థ ఆలయో న కాతబ్బో, నికన్తి న కాతబ్బా”తి కథా న పటిభాతి న రుచ్చతీతి.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి కస్మా ఉపసఙ్కమి? తుసితభవనే కిరస్స నిబ్బత్తమత్తస్సేవ తిగావుతప్పమాణం సువణ్ణక్ఖన్ధం వియ విజ్జోతమానం అత్తభావం ఉయ్యానవిమానాదిసమ్పత్తిఞ్చ దిస్వా – “మహతీ అయం మయ్హం సమ్పత్తి, కిం ను ఖో మే మనుస్సపథే కమ్మం కత”న్తి ఓలోకేన్తో తీసు రతనేసు అధికారం దిస్వా చిన్తేసి “పమాదట్ఠానమిదం దేవత్తం నామ, ఇమాయ హి మే సమ్పత్తియా మోదమానస్స సతిసమ్మోసోపి సియా, హన్దాహం గన్త్వా మమ జేతవనస్స చేవ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ తథాగతస్స చ అరియమగ్గస్స చ సారిపుత్తత్థేరస్స చ వణ్ణం కథేత్వా తతో ఆగన్త్వా సమ్పత్తిం అనుభవిస్సామీ”తి. సో తథా అకాసి. తం దస్సేతుం **అథ ఖో అనాథపిణ్డికో**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **ఇసిసఙ్ఘనిసేవిత**న్తి భిక్ఖుసఙ్ఘనిసేవితం. ఏవం పఠమగాథాయ జేతవనస్స వణ్ణం కథేత్వా ఇదాని అరియమగ్గస్స వణ్ణం కథేన్తో **కమ్మం విజ్జా చా**తిఆదిమాహ. తత్థ **కమ్మ**న్తి మగ్గచేతనా. **విజ్జా**తి మగ్గపఞ్ఞా. **ధమ్మో**తి సమాధిపక్ఖికో ధమ్మో. **సీలం జీవితముత్తమ**న్తి సీలే పతిట్ఠితస్స జీవితం ఉత్తమన్తి దస్సేతి. అథ వా **విజ్జా**తి దిట్ఠిసఙ్కప్పో. **ధమ్మో**తి వాయామసతిసమాధయో. **సీల**న్తి వాచాకమ్మన్తాజీవా. **జీవితముత్తమ**న్తి ఏతస్మిం సీలే పతిట్ఠితస్స జీవితం నామ ఉత్తమం. **ఏతేన మచ్చా సుజ్ఝన్తీ**తి ఏతేన అట్ఠఙ్గికేన మగ్గేన సత్తా విసుజ్ఝన్తి.

తస్మాతి యస్మా మగ్గేన సుజ్ఝన్తి, న గోత్తధనేహి, తస్మా. **యోనిసో విచినే ధమ్మ**న్తి ఉపాయేన సమాధిపక్ఖియం ధమ్మం విచినేయ్య. **ఏవం తత్థ విసుజ్ఝతీ**తి ఏవం తస్మిం అరియమగ్గే విసుజ్ఝతి . అథ వా **యోనిసో విచినే ధమ్మ**న్తి ఉపాయేన పఞ్చక్ఖన్ధధమ్మం విచినేయ్య. **ఏవం తత్థ విసుజ్ఝతీ**తి ఏవం తేసు చతూసు సచ్చేసు విసుజ్ఝతి.

ఇదాని సారిపుత్తత్థేరస్స వణ్ణం కథేన్తో **సారిపుత్తో వా**తిఆదిమాహ. తత్థ **సారిపుత్తో వా**తి అవధారణవచనం. ఏతేహి పఞ్ఞాదీహి సారిపుత్తోవ సేయ్యోతి వదతి. **ఉపసమేనా**తి కిలేసఉపసమేన. **పారఙ్గతో**తి నిబ్బానం గతో. యో కోచి నిబ్బానం పత్తో భిక్ఖు, సో ఏతావపరమో సియా, న థేరేన ఉత్తరితరో నామ అత్థీతి వదతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అనాథపిణ్డికోవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఛన్నోవాదసుత్తవణ్ణనా

౩౮౯. **ఏవం మే సుతన్తి** ఛన్నోవాదసుత్తం. తత్థ **ఛన్నోతి** ఏవంనామకో థేరో, న అభినిక్ఖమనం నిక్ఖన్తత్థేరో. **పటిసల్లానాతి** ఫలసమాపత్తితో. **గిలానపుచ్ఛకాతి** గిలానుపట్ఠానం నామ బుద్ధవణ్ణితం, తస్మా ఏవమాహ. **సత్థన్తి** జీవితహారకసత్థం. **నావకఙ్ఖామీతి** ఇచ్ఛామి.

౩౯౦. **అనుపవజ్జన్తి** అనుప్పత్తికం అప్పటిసన్ధికం.

౩౯౧. **ఏతం మమాతిఆదీని** తణ్హామానదిట్ఠిగాహవసేన వుత్తాని. **నిరోధం దిస్వాతి** ఖయవయం ఞత్వా. **నేతం మమ నేసోహమస్మి న మేసో అత్తాతి సమనుపస్సామీతి** అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి సమనుపస్సామి.

౩౯౩. **తస్మాతి** యస్మా మారణన్తికవేదనం అధివాసేతుం అసక్కోన్తో సత్థం ఆహరామీతి వదతి, తస్మా. పుథుజ్జనో ఆయస్మా, తేన ఇదమ్పి మనసి కరోహీతి దీపేతి. **నిచ్చకప్పన్తి** నిచ్చకాలం. **నిస్సితస్సాతి** తణ్హాదిట్ఠీహి నిస్సితస్స. **చలితన్తి** విప్ఫన్దితం హోతి. **పస్సద్ధీతి** కాయచిత్తపస్సద్ధి, కిలేసపస్సద్ధి నామ హోతీతి అత్థో. **నతీతి** తణ్హానతి. **నతియా అసతీతి** భవత్థాయ ఆలయనికన్తిపరియుట్ఠానేసు అసతి. **ఆగతిగతి న హోతీతి** పటిసన్ధివసేన ఆగతి నామ న హోతి, చుతివసేన గమనం నామ న హోతి. **చుతూపపాతోతి** చవనవసేన చుతి, ఉపపజ్జనవసేన ఉపపాతో. **నేవిధ న హురం న ఉభయమన్తరేనాతి** నయిధ లోకే, న పరలోకే, న ఉభయత్థ హోతి. **ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సాతి** వట్టదుక్ఖకిలేసదుక్ఖస్స అయమేవ అన్తో అయం పరిచ్ఛేదో పరివటుమభావో హోతి. అయమేవ హి ఏత్థ అత్థో. యే పన “న ఉభయమన్తరేనా”తి వచనం గహేత్వా అన్తరాభవం ఇచ్ఛన్తి, తేసం ఉత్తరం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

౩౯౪. **సత్థం ఆహరేసీతి** జీవితహారకం సత్థం ఆహరి, కణ్ఠనాళిం ఛిన్ది. అథస్స తస్మిం ఖణే మరణభయం ఓక్కమి, గతినిమిత్తం ఉపట్ఠాసి. సో అత్తనో పుథుజ్జనభావం ఞత్వా సంవిగ్గో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా సఙ్ఖారే పరిగ్గణ్హన్తో అరహత్తం పత్వా సమసీసీ హుత్వా పరినిబ్బాయి. **సమ్ముఖాయేవ అనుపవజ్జతా బ్యాకతాతి** కిఞ్చాపి ఇదం థేరస్స పుథుజ్జనకాలే బ్యాకరణం హోతి, ఏతేన పన బ్యాకరణేన అనన్తరాయమస్స పరినిబ్బానం అహోసి. తస్మా భగవా తమేవ బ్యాకరణం గహేత్వా కథేసి. **ఉపవజ్జకులానీతి** ఉపసఙ్కమితబ్బకులాని. ఇమినా థేరో, – “భన్తే, ఏవం ఉపట్ఠాకేసు చ ఉపట్ఠాయికాసు చ విజ్జమానాసు సో భిక్ఖు తుమ్హాకం సాసనే పరినిబ్బాయిస్సతీ”తి పుచ్ఛతి. అథస్స భగవా కులేసు సంసగ్గాభావం దీపేన్తో **హోన్తి హేతే సారిపుత్తాతిఆదిమాహ**. ఇమస్మిం కిర ఠానే థేరస్స కులేసు అసంసట్ఠభావో పాకటో అహోసి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఛన్నోవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పుణ్ణోవాదసుత్తవణ్ణనా

౩౯౫. **ఏవం మే సుతన్తి** పుణ్ణోవాదసుత్తం. తత్థ **పటిసల్లానాతి** ఏకీభావా. **తం చేతి** తం చక్ఖుఞ్చేవ రూపఞ్చ. **నన్దీసముదయా దుక్ఖసముదయోతి** నన్దియా తణ్హాయ సమోధానేన పఞ్చక్ఖన్ధదుక్ఖస్స సమోధానం హోతి. ఇతి ఛసు ద్వారేసు దుక్ఖం సముదయోతి ద్విన్నం సచ్చానం వసేన వట్టం మత్థకం పాపేత్వా దస్సేసి. దుతియనయే నిరోధో మగ్గోతి ద్విన్నం సచ్చానం వసేన వివట్టం మత్థకం పాపేత్వా దస్సేసి. **ఇమినా చ త్వం పుణ్ణాతి** పాటియేక్కో అనుసన్ధి. ఏవం తావ

వట్టవివట్టవసేన దేసనం అరహత్తే పక్ఖిపిత్వా ఇదాని పుణ్ణత్థేరం సత్తసు ఠానేసు సీహనాదం నదాపేతుం **ఇమినా చ త్వన్తి**ఆదిమాహ.

౩౯౬. **చణ్డాతి** దుట్ఠా కిబ్బిసా. **ఫరుసాతి** కక్ఖళా. **అక్కోసిస్సన్తీతి** దసహి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసిస్సన్తి. **పరిభాసిస్సన్తీతి** కిం సమణో నామ త్వం, ఇదఞ్చ ఇదఞ్చ తే కరిస్సామాతి తజ్జేస్సన్తి. **ఏవమేత్థాతి** ఏవం మయ్హం ఏత్థ భవిస్సతి.

దణ్డేనాతి చతుహత్థేన దణ్డేన వా ఘటికముగ్గరేన వా. **సత్థేనాతి** ఏకతోధారాదినా. **సత్థహారకం పరియేసన్తీతి** జీవితహారకం సత్థం పరియేసన్తి. ఇదం థేరో తతియపారాజికవత్థుస్మిం అసుభకథం సుత్వా అత్తభావేన జిగుచ్ఛన్తానం భిక్ఖూనం సత్థహారకపరియేసనం సన్ధాయాహ. **దమూపసమేనాతి** ఏత్థ **దమోతి** ఇన్ద్రియసంవరాదీనం ఏతం నామం. "సచ్చేన దన్తో దమసా ఉపేతో, వేదన్తగూ వుసితబ్రహ్మచరియో"తి (సం॰ ని॰ ౧.౧౯౫; సు॰ ని॰ ౪౬౭) ఏత్థ హి ఇన్ద్రియసంవరో దమోతి వుత్తో. "యది సచ్చా దమా చాగా, ఖన్త్యా భియ్యోధ విజ్జతీ"తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬; సు॰ ని॰ ౧౯౧) ఏత్థ పఞ్ఞా దమోతి వుత్తో. "దానేన దమేన సంయమేన సచ్చవజ్జేనా"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౬౬; మ॰ ని॰ ౨.౨౨౬) ఏత్థ ఉపోసథకమ్మం దమోతి వుత్తం. ఇమస్మిం పన సుత్తే ఖన్తి దమోతి వేదితబ్బా. **ఉపసమోతి** తస్సేవ వేవచనం.

౩౯౭. **అథ ఖో ఆయస్మా పుణ్ణోతి** కో పనేస పుణ్ణో, కస్మా పనేత్థ గన్తుకామో అహోసీతి . సునాపరన్తవాసికో ఏవ ఏసో, సావత్థియం పన అసప్పాయవిహారం సల్లక్ఖేత్వా తత్థ గన్తుకామో అహోసి.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథా – సునాపరన్తరట్ఠే కిర ఏకస్మిం వాణిజకగామే ఏతే ద్వే భాతరో. తేసు కదాచి జేట్ఠో పఞ్చ సకటసతాని గహేత్వా జనపదం గన్త్వా భణ్డం ఆహరతి, కదాచి కనిట్ఠో. ఇమస్మిం పన సమయే కనిట్ఠం ఘరే ఠపేత్వా జేట్ఠభాతికో పఞ్చ సకటసతాని గహేత్వా జనపదచారికం చరన్తో అనుపుబ్బేన సావత్థిం పత్వా జేతవనస్స నాతిదూరే సకటసత్థం నివాసేత్వా భుత్తపాతరాసో పరిజనపరివుతో ఫాసుకట్ఠానే నిసీది.

తేన చ సమయేన సావత్థివాసినో భుత్తపాతరాసా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ సుద్ధుత్తరాసఙ్గా గన్ధపుప్ఫాదిహత్థా యేన బుద్ధో యేన ధమ్మో యేన సఙ్ఘో, తన్నిన్నా తప్పోణా తప్పబ్భారా హుత్వా దక్ఖిణద్వారేన నిక్ఖమిత్వా జేతవనం గచ్ఛన్తి. సో తే దిస్వా "కహం ఇమే గచ్ఛన్తీ"తి ఏకమనుస్సం పుచ్ఛి. కిం త్వం అయ్యో న జానాసి, లోకే బుద్ధధమ్మసఙ్ఘరతనాని నామ ఉప్పన్నాని, ఇచ్చేస మహాజనో సత్థు సన్తికే ధమ్మకథం సోతుం గచ్ఛతీతి. తస్స బుద్ధోతి వచనం ఛవిచమ్మాదీని ఛిన్దిత్వా అట్ఠిమిఞ్జం ఆహచ్చ అట్ఠాసి. అథ అత్తనో పరిజనపరివుతో తాయ పరిసాయ సద్ధిం విహారం గన్త్వా సత్థు మధురస్సరేన ధమ్మం దేసేన్తస్స పరిసపరియన్తే ఠితో ధమ్మం సుత్వా పబ్బజ్జాయ చిత్తం ఉప్పాదేసి. అథ తథాగతేన కాలం విదిత్వా పరిసాయ ఉయ్యోజితాయ సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా స్వాతనాయ నిమన్తేత్వా దుతియదివసే మణ్డపం కారేత్వా ఆసనాని పఞ్ఞపేత్వా బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స మహాదానం దత్వా భుత్తపాతరాసో ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ భణ్డాగారికం పక్కోసాపేత్వా, ఏత్తకం భణ్డం విస్సజ్జితం, ఏత్తకం న విస్సజ్జితన్తి సబ్బం ఆచిక్ఖిత్వా – "ఇమం సాపతేయ్యం మయ్హం కనిట్ఠస్స దేహీ"తి సబ్బం నియ్యాతేత్వా సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానపరాయణో అహోసి.

అథస్స కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తస్స కమ్మట్ఠానం న ఉపట్ఠాతి. తతో చిన్తేసి – "అయం జనపదో మయ్హం అసప్పాయో, యంనూనాహం సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సకట్ఠానమేవ గచ్ఛేయ్య"న్తి. అథ పుబ్బణ్హసమయే పిణ్డాయ చరిత్వా

సాయన్హసమయే పటిసల్లానా వుట్ఠహిత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా కమ్మట్ఠానం కథాపేత్వా సత్త సీహనాదే నదిత్వా పక్కామి. తేన వుత్తం – “అథ ఖో ఆయస్మా పుణ్ణో...పే.... విహరతీ”తి.

కత్థ పనాయం విహాసీతి? చతూసు ఠానేసు విహాసి, సునాపరన్తరట్ఠం తావ పవిసిత్వా **అజ్జుహత్థపబ్బతే** నామ పవిసిత్వా వాణిజగామం పిణ్డాయ పావిసి. అథ నం కనిట్ఠభాతా సఞ్జానిత్వా భిక్ఖం దత్వా, “భన్తే, అఞ్ఞత్థ అగన్త్వా ఇధేవ వసథా”తి పటిఞ్ఞం కారేత్వా తత్థేవ వసాపేసి.

తతో **సముద్దగిరివిహారం** నామ అగమాసి. తత్థ అయకన్తపాసాణేహి పరిచ్ఛిన్దిత్వా కతచఙ్కమో అత్థి, తం కోచి చఙ్కమితుం సమత్థో నామ నత్థి. తత్థ సముద్దవీచియో ఆగన్త్వా అయకన్తపాసాణేసు పహరిత్వా మహాసద్దం కరోన్తి. థేరోనం – “కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తానం ఫాసువిహారో హోతూ”తి సముద్దం నిస్సద్దం కత్వా అధిట్ఠాసి.

తతో **మాతులగిరిం** నామ అగమాసి. తత్థ సకుణసఙ్ఘో ఉస్సన్నో, రత్తిఞ్చ దివా చ సద్దో ఏకాబద్ధోవ హోతి, థేరో ఇమం ఠానం అఫాసుకన్తి తతో **మకులకారామవిహారం** నామ గతో. సో వాణిజగామస్స నాతిదూరో నచ్చాసన్నో గమనాగమనసమ్పన్నో వివిత్తో అప్పసద్దో. థేరో ఇమం ఠానం ఫాసుకన్తి తత్థ రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానచఙ్కమనాదీని కారేత్వా వస్సం ఉపగచ్ఛి. ఏవం చతూసు ఠానేసు విహాసి.

అథేకదివసం తస్మింయేవ అన్తోవస్సే పఞ్చ వాణిజసతాని పరసముద్దం గచ్ఛామాతి నావాయ భణ్డం పక్ఖిపింసు. నావారోహనదివసే థేరస్స కనిట్ఠభాతా థేరం భోజేత్వా థేరస్స సన్తికే సిక్ఖాపదాని గహేత్వా వన్దిత్వా గచ్ఛన్తో, – “భన్తే, మహాసముద్దో నామ అప్పమేయ్యో అనేకన్తరాయో, అమ్హే ఆవజ్జేయ్యాథా”తి వత్వా నావం ఆరుహి. నావా ఉత్తమజవేన గచ్ఛమానా అఞ్ఞతరం దీపకం పాపుణి. మనుస్సా పాతరాసం కరిస్సామాతి దీపకే ఓతిణ్ణా. తస్మిం దీపే అఞ్ఞం కిఞ్చి నత్థి, చన్దనవనమేవ అహోసి.

అథేకో వాసియా రుక్ఖం ఆకోటేత్వా లోహితచన్దనభావం ఞత్వా ఆహ – “భో మయం లాభత్థాయ పరసముద్దం గచ్ఛామ, ఇతో చ ఉత్తరి లాభో నామ నత్థి, చతురఙ్గులమత్తా ఘటికా సతసహస్సం అగ్ఘతి, హారేతబ్బకయుత్తం భణ్డం హారేత్వా చన్దనస్స పూరేమా”తి. తే తథా కరింసు. చన్దనవనే అధివత్థా అమనుస్సా కుజ్ఝిత్వా – “ఇమేహి అమ్హాకం చన్దనవనం నాసితం, ఘాతేస్సామ నే”తి చిన్తేత్వా – “ఇధేవ ఘాతితేసు సబ్బం వనం ఏకం కుణపం భవిస్సతి, సముద్దమజ్ఝే నేసం నావం ఓసీదేస్సామా”తి ఆహంసు. అథ తేసం నావం ఆరుయ్హ ముహుత్తం గతకాలేయేవ ఉప్పాదికం ఉట్ఠపేత్వా సయమ్పి తే అమనుస్సా భయానకాని రూపాని దస్సయింసు. భీతా మనుస్సా అత్తనో అత్తనో దేవతా నమస్సన్తి. థేరస్స కనిట్ఠో చూళపుణ్ణకుటుమ్బికో – “మయ్హం భాతా అవస్సయో హోతూ”తి థేరస్స నమస్సమానో అట్ఠాసి.

థేరోపి కిర తస్మింయేవ ఖణే ఆవజ్జిత్వా తేసం బ్యసనుప్పత్తిం ఞత్వా వేహాసం ఉప్పతిత్వా సమ్ముఖే అట్ఠాసి. అమనుస్సా థేరం దిస్వా “అయ్యో పుణ్ణత్థేరో ఏతీ”తి పక్కమింసు, ఉప్పాదికం సన్నిసీది. థేరో మా భాయథాతి తే అస్సాసేత్వా “కహం గన్తుకామత్థా”తి పుచ్ఛి. భన్తే, అమ్హాకం సకట్ఠానమేవ గచ్ఛామాతి. థేరో నావం ఫలే అక్కమిత్వా “ఏతేసం ఇచ్ఛితట్ఠానం గచ్ఛతూ”తి అధిట్ఠాసి. వాణిజా సకట్ఠానం గన్త్వా తం పవత్తిం పుత్తదారస్స ఆరోచేత్వా “ఏథ థేరం సరణం గచ్ఛామా”తి పఞ్చసతా అత్తనో పఞ్చమాతుగామసతేహి సద్ధిం తీసు సరణేసు పతిట్ఠాయ ఉపాసకత్తం పటివేదేసుం.

తతో నావాయ భణ్డం ఓతారేత్వా థేరస్స ఏకం కోట్ఠాసం కత్వా – “అయం, భన్తే, తుమ్హాకం కోట్ఠాసో”తి ఆహంసు. థేరో – “మయ్హం విసుం కోట్ఠాసకిచ్చం నత్థి, సత్థా పన తుమ్హేహి దిట్ఠపుబ్బో”తి. న దిట్ఠపుబ్బో, భన్తేతి. తేన హి ఇమినా సత్థు మణ్డలమాళం కరోథ, ఏవం సత్థారం పస్సిస్సథాతి. తే సాధు, భన్తేతి తేన చ కోట్ఠాసేన అత్తనో చ కోట్ఠాసేహి మణ్డలమాళం కాతుం ఆరభింసు.

సత్థాపి కిర ఆరద్ధకాలతో పట్ఠాయ పరిభోగం అకాసి. ఆరక్ఖమనుస్సా రత్తిం ఓభాసం దిస్వా “మహేసక్ఖా దేవతా అత్థీ”తి సఞ్ఞం కరింసు. ఉపాసకా మణ్డలమాళఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ సేనాసనాని నిట్ఠపేత్వా దానసమ్భారం సజ్జేత్వా – “కతం, భన్తే, అమ్హేహి అత్తనో కిచ్చం, సత్థారం పక్కోసథా”తి థేరస్స ఆరోచేసుం. థేరో సాయన్హసమయే ఇద్ధియా సావత్థిం పత్వా, “భన్తే, వాణిజగామవాసినో తుమ్హే దట్ఠుకామా, తేసం అనుకమ్పం కరోథా”తి భగవన్తం యాచి. భగవా అధివాసేసి. థేరో భగవతో అధివాసనం విదిత్వా సకట్ఠానమేవ పచ్చాగతో.

భగవాపి ఆనన్దథేరం ఆమన్తేసి , – “ఆనన్ద, స్వే సునాపరన్తే వాణిజగామే పిణ్డాయ చరిస్సామ, త్వం ఏకూనపఞ్చసతానం భిక్ఖూనం సలాకం దేహీ”తి. థేరో సాధు, భన్తేతి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స తమత్థం ఆరోచేత్వా నభచారికా భిక్ఖూ సలాకం గణ్హన్తూతి ఆహ. తందివసం కుణ్డధానత్థేరో పఠమం సలాకం అగ్గహేసి. వాణిజగామవాసినోపి “స్వే కిర సత్థా ఆగమిస్సతీ”తి గామమజ్ఝే మణ్డపం కత్వా దానగ్గం సజ్జయింసు. భగవా పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా గన్ధకుటిం పవిసిత్వా ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసీది. సక్కస్స పణ్డుకమ్బలసిలాసనం ఉణ్హం అహోసి. సో కిం ఇదన్తి ఆవజ్జేత్వా సత్థు సునాపరన్తగమనం దిస్వా విస్సకమ్మం ఆమన్తేసి – “తాత అజ్జ భగవా తిమత్తాని యోజనసతాని పిణ్డాచారం కరిస్సతి, పఞ్చ కూటాగారసతాని మాపేత్వా జేతవనద్వారకోట్ఠమత్థకే గమనసజ్జాని కత్వా ఠపేహీ”తి. సో తథా అకాసి. భగవతో కూటాగారం చతుముఖం అహోసి, ద్విన్నం అగ్గసావకానం ద్విముఖాని, సేసాని ఏకముఖాని. సత్థా గన్ధకుటితో నిక్ఖమ్మ పటిపాటియా ఠపితకూటాగారేసు ధురకూటాగారం పావిసి. ద్వే అగ్గసావకే ఆదిం కత్వా ఏకూనపఞ్చభిక్ఖుసతానిపి కూటాగారం గన్త్వా నిసిన్నా అహేసుం. ఏకం తుచ్ఛకూటాగారం అహోసి, పఞ్చపి కూటాగారసతాని ఆకాసే ఉప్పతింసు.

సత్థా సచ్చబన్ధపబ్బతం నామ పత్వా కూటాగారం ఆకాసే ఠపేసి. తస్మిం పబ్బతే సచ్చబన్ధో నామ మిచ్ఛాదిట్ఠికతాపసో మహాజనం మిచ్ఛాదిట్ఠిం ఉగ్గణ్హాపేన్తో లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో హుత్వా వసతి. అబ్భన్తరే చస్స అన్తోచాటియం పదీపో వియ అరహత్తస్స ఉపనిస్సయో జలతి. తం దిస్వా ధమ్మమస్స కథేస్సామీతి గన్త్వా ధమ్మం దేసేసి. తాపసో దేసనాపరియోసానే అరహత్తం పాపుణి, మగ్గేనేవాస్స అభిఞ్ఞా ఆగతా. ఏహిభిక్ఖు హుత్వా ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరో హుత్వా కూటాగారం పావిసి.

భగవా కూటాగారగతేహి పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం వాణిజగామం గన్త్వా కూటాగారాని అదిస్సమానాని కత్వా వాణిజగామం పావిసి. వాణిజా బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మహాదానం దత్వా సత్థారం మకులకారామం నయింసు. సత్థా మణ్డలమాళం పావిసి. మహాజనో యావ సత్థా భత్తదరథం పటిపస్సమ్భేతి, తావ పాతరాసం కత్వా ఉపోసథఙ్గాని సమాదాయ బహుం గన్ధఞ్చ పుప్ఫఞ్చ ఆదాయ ధమ్మస్సవనత్థాయ ఆరామం పచ్చాగమాసి. సత్థా ధమ్మం దేసేసి. మహాజనస్స బన్ధనమోక్ఖో జాతో, మహన్తం బుద్ధకోలాహలం అహోసి.

సత్థా మహాజనస్స సఙ్గహత్థం కతిపాహం తత్థేవ వసి, అరుణం పన మహాగన్ధకుటియంయేవ ఉట్ఠపేసి. తత్థ కతిపాహం వసిత్వా వాణిజగామే పిణ్డాయ చరిత్వా “త్వం ఇధేవ వసాహీ”తి పుణ్ణత్థేరం నివత్తేత్వా అన్తరే నమ్మదానదీ నామ అత్థి, తస్సా

తీరం అగమాసి. నమ్మదానాగరాజా సత్థు పచ్చుగ్గమనం కత్వా నాగభవనం పవేసేత్వా తిణ్ణం రతనానం సక్కారం అకాసి. సత్థా తస్స ధమ్మం కథేత్వా నాగభవనా నిక్ఖమి. సో – “మయ్హం, భన్తే, పరిచరితబ్బం దేథా”తి యాచి, భగవా నమ్మదానదీతీరే పదచేతియం దస్సేసి. తం వీచీసు ఆగతాసు పిధీయతి, గతాసు వివరీయతి, మహాసక్కారప్పత్తం అహోసి. సత్థా తతో నిక్ఖమ్మ సచ్చబన్ధపబ్బతం గన్త్వా సచ్చబన్ధం ఆహ – “తయా మహాజనో అపాయమగ్గే ఓతారితో, త్వం ఇధేవ వసిత్వా ఏతేసం లద్ధిం విస్సజ్జాపేత్వా నిబ్బానమగ్గే పతిట్ఠాపేహీ”తి. సోపి పరిచరితబ్బం యాచి. సత్థా ఘనపిట్ఠిపాసాణే అల్లమత్తికపిణ్డమ్హి లఞ్ఛనం వియ పదచేతియం దస్సేసి, తతో జేతవనమేవ గతో. ఏతమత్థం సన్ధాయ **తేనేవన్తరవస్సేనాతిఆది** వుత్తం.

పరినిబ్బాయీతి అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి. మహాజనో థేరస్స సత్త దివసాని సరీరపూజం కత్వా బహూని గన్ధకట్ఠాని సమోధానేత్వా సరీరం ఝాపేత్వా ధాతుయో ఆదాయ చేతియం అకాసి. **సమ్బహులా భిక్ఖూతి** థేరస్స ఆళాహనే ఠితభిక్ఖూ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

పుణ్ణోవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. నన్దకోవాదసుత్తవణ్ణనా

౩౮౮. ఏవం మే సుతన్తి నన్దకోవాదసుత్తం. తత్థ **తేన ఖో పన సమయేనాతి** భగవా మహాపజాపతియా యాచితో భిక్ఖునిసఙ్ఘం ఉయ్యోజేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతేత్వా – “థేరా భిక్ఖూ వారేన భిక్ఖునియో ఓవదన్తూ”తి సఙ్ఘస్స భారం అకాసి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. తత్థ **పరియాయేనాతి** వారేన. **న ఇచ్ఛతీతి** అత్తనో వారే సమ్పత్తే దూరం గామం వా గన్త్వా సూచికమ్మాదీని వా ఆరభిత్వా “అయం నామస్స పపఞ్చో”తి వదాపేసి. ఇమం పన పరియాయేన ఓవాదం భగవా నన్దకత్థేరస్సేవ కారణా అకాసి. కస్మా? ఇమాసఞ్హి భిక్ఖునీనం థేరం దిస్వా చిత్తం ఏకగ్గం హోతి పసీదతి. తేన తా తస్స ఓవాదం సమ్పటిచ్ఛితుకామా, ధమ్మకథం సోతుకామా. తస్మా భగవా – “నన్దకో అత్తనో వారే సమ్పత్తే ఓవాదం దస్సతి, ధమ్మకథం కథేస్సతీ”తి వారేన ఓవాదం అకాసి. థేరో పన అత్తనో వారం న కరోతి, కస్మాతి చే? తా కిర భిక్ఖునియో పుబ్బే థేరస్స జమ్బుదీపే రజ్జం కారేన్తస్స ఓరోధా అహేసుం. థేరో పుబ్బేనివాసఞాణేన తం కారణం ఞత్వా చిన్తేసి – “మం ఇమస్స భిక్ఖునిసఙ్ఘస్స మజ్ఝే నిసిన్నం ఉపమాయో చ కారణాని చ ఆహరిత్వా ధమ్మం కథయమానం దిస్వా అఞ్ఞో పుబ్బేనివాసఞాణలాభీ భిక్ఖు ఇమం కారణం ఓలోకేత్వా ‘ఆయస్మా నన్దకో యావజ్జదివసా ఓరోధే న విస్సజ్జేతి, సోభతాయమాయస్మా ఓరోధపరివుతో’తి వత్తబ్బం మఞ్ఞేయ్యా”తి. ఏతమత్థం సమ్పస్సమానో థేరో అత్తనో వారం న కరోతి. ఇమాసఞ్చ కిర భిక్ఖునీనం థేరస్సేవ దేసనా సప్పాయా భవిస్సతీతి ఞత్వా **అథ ఖో భగవా ఆయస్మన్తం నన్దకం ఆమన్తేసి**.

తాసం భిక్ఖునీనం పుబ్బే తస్స ఓరోధభావజాననత్థం ఇదం వత్థుం – పుబ్బే కిర బారాణసియం పఞ్చ దాససతాని పఞ్చ దాసిసతాని చాతి జఙ్ఘసహస్సం ఏకతోవ కమ్మం కత్వా ఏకస్మిం ఠానే వసి. అయం నన్దకత్థేరో తస్మిం కాలే జేట్ఠకదాసో హోతి , గోతమీ జేట్ఠకదాసీ. సా జేట్ఠకదాసస్స పాదపరిచారికా అహోసి పణ్డితా బ్యత్తా. జఙ్ఘసహస్సమ్పి పుఞ్ఞకమ్మం కరోన్తం ఏకతో కరోతి. అథ వస్సూపనాయికసమయే పఞ్చ పచ్చేకబుద్ధా నన్దమూలకపబ్భారతో ఇసిపతనే ఓతరిత్వా నగరే పిణ్డాయ చరిత్వా ఇసిపతనమేవ గన్త్వా – “వస్సూపనాయికకుటియా అత్థాయ హత్థకమ్మం యాచిస్సామా”తి చీవరం పారుపిత్వా

సాయన్హసమయే నగరం పవిసిత్వా సేట్ఠిస్స ఘరద్వారే అట్ఠంసు. జేట్ఠకదాసీ కుటం గహేత్వా ఉదకతిత్థం గచ్ఛన్తీ పచ్చేకబుద్ధే నగరం పవిసన్తే అద్దస. సేట్ఠి తేసం ఆగతకారణం సుత్వా "అమ్హాకం ఓకాసో నత్థి, గచ్ఛన్తూ"తి ఆహ.

అథ తే నగరా నిక్ఖమన్తే జేట్ఠకదాసీ కుటం గహేత్వా పవిసన్తీ దిస్వా కుటం ఓతారేత్వా వన్దిత్వా ఓనమిత్వా ముఖం పిధాయ – "అయ్యా నగరం పవిట్ఠమత్తావ నిక్ఖన్తా, కిం ను ఖో"తి పుచ్ఛి. వస్సూపనాయికకుటియా హత్థకమ్మం యాచితుం ఆగమిమ్హాతి. లద్ధం, భన్తేతి. న లద్ధం ఉపాసికేతి? కిం పనేసా కుటి ఇస్సరేహేవ కాతబ్బా, దుగ్గతేహిపి సక్కా కాతున్తి. యేన కేనచి సక్కాతి? సాధు, భన్తే, మయం కరిస్సామ. స్వే మయ్హం భిక్ఖం గణ్హథాతి నిమన్తేత్వా ఉదకం నేత్వా పున కుటం గహేత్వా ఆగమ్మ తిత్థమగ్గే ఠత్వా ఆగతా అవసేసదాసియో "ఏత్థేవ హోథా"తి వత్వా సబ్బాసం ఆగతకాలే ఆహ – "అమ్మ కిం నిచ్చమేవ పరస్స దాసకమ్మం కరిస్సథ, ఉదాహు దాసభావతో ముచ్చితుం ఇచ్ఛథా"తి? అజ్జేవ ముచ్చితుమిచ్ఛామ అయ్యేతి. యది ఏవం మయా పఞ్చ పచ్చేకబుద్ధా హత్థకమ్మం అలభన్తా స్వాతనాయ నిమన్తితా, తుమ్హాకం సామికేహి ఏకదివసం హత్థకమ్మం దాపేథాతి. తా సాధూతి సమ్పటిచ్ఛిత్వా సాయం అటవితో ఆగతకాలే సామికానం ఆరోచేసుం. తే సాధూతి జేట్ఠకదాసస్స గేహద్వారే సన్నిపతింసు.

అథ నే జేట్ఠకదాసీ స్వే తాతా పచ్చేకబుద్ధానం హత్థకమ్మం దేథాతి ఆనిసంసం ఆచిక్ఖిత్వా యేపి న కాతుకామా, తే గాళ్హేన ఓవాదేన తజ్జేత్వా పటిచ్ఛాపేసి. సా పునదివసే పచ్చేకబుద్ధానం భత్తం దత్వా సబ్బేసం దాసపుత్తానం సఞ్ఞం అదాసి. తే తావదేవ అరఞ్ఞం పవిసిత్వా దబ్బసమ్భారే సమోధానేత్వా సతం సతం హుత్వా ఏకేకకుటిం ఏకేకచఙ్కమనాదిపరివారం కత్వా మఞ్చపీఠపానీయపరిభోజనీయభాజనాదీని ఠపేత్వా పచ్చేకబుద్ధే తేమాసం తత్థ వసనత్థాయ పటిఞ్ఞం కారేత్వా వారభిక్ఖం పట్ఠపేసుం. యో అత్తనో వారదివసే న సక్కోతి. తస్స జేట్ఠకదాసీ సకగేహతో ఆహరిత్వా దేతి. ఏవం తేమాసం జగ్గిత్వా జేట్ఠకదాసీ ఏకేకం దాసం ఏకేకం సాటకం విస్సజ్జాపేసి. పఞ్చ థూలసాటకసతాని అహేసుం. తాని పరివత్తాపేత్వా పఞ్చన్నం పచ్చేకబుద్ధానం తిచీవరాని కత్వా అదాసి. పచ్చేకబుద్ధా యథాఫాసుకం అగమంసు. తమ్పి జఙ్ఘసహస్సం ఏకతో కుసలం కత్వా కాయస్స భేదా దేవలోకే నిబ్బత్తి. తాని పఞ్చ మాతుగామసతాని కాలేన కాలం తేసం పఞ్చన్నం పురిససతానం గేహే హోన్తి, కాలేన కాలం సబ్బాపి జేట్ఠకదాసపుత్తస్సేవ గేహే హోన్తి. అథ ఏకస్మిం కాలే జేట్ఠకదాసపుత్తో దేవలోకతో చవిత్వా రాజకులే నిబ్బత్తో. తాపి పఞ్చసతా దేవకఞ్ఞా మహాభోగకులేసు నిబ్బత్తిత్వా తస్స రఞ్ఞో ఠితస్స గేహం అగమంసు. ఏతేన నియామేన సంసరన్తియో అమ్హాకం భగవతో కాలే కోలియనగరే దేవదహనగరే చ ఖత్తియకులేసు నిబ్బత్తా.

నన్దకత్థేరోపి పబ్బజిత్వా అరహత్తం పత్తో, జేట్ఠకదాసిధీతా వయం ఆగమ్మ సుద్ధోదనమహారాజస్స అగ్గమహేసిట్ఠానే ఠితా, ఇతరాపి తేసం తేసం రాజపుత్తానంయేవ ఘరం గతా. తాసం సామికా పఞ్చసతా రాజకుమారా ఉదకచుమ్బటకలహే సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా పబ్బజితా, రాజధీతరో తేసం ఉక్కణ్ఠనత్థం సాసనం పేసేసుం. తే ఉక్కణ్ఠితే భగవా కుణాలదహం నేత్వా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠపేత్వా మహాసమయదివసే అరహత్తే పతిట్ఠాపేసి. తాపి పఞ్చసతా రాజధీతరో నిక్ఖమిత్వా మహాపజాపతియా సన్తికే పబ్బజింసు. అయమాయస్మా నన్దకో ఏత్తావ తా భిక్ఖునియోతి ఏవమేతం వత్థు దీపేతబ్బం.

రాజకారామోతి పసేనదినా కారితో నగరస్స దక్ఖిణదిసాభాగే థూపారామసదిసే ఠానే విహారో.

౩౯౮. సమ్మప్పఞ్ఞాయ సుదిట్ఠన్తి హేతునా కారణేన విపస్సనాపఞ్ఞాయ యాథావసరసతో దిట్ఠం.

౪౧౧. తజ్జం తజ్జన్తి తంసభావం తంసభావం, అత్థతో పన తం తం పచ్చయం పటిచ్చ తా తా వేదనా ఉప్పజ్జన్తీతి వుత్తం హోతి.

౪౧౨. పగేవస్స ఛాయాతి మూలాదీని నిస్సాయ నిబ్బత్తా ఛాయా పఠమతరంయేవ అనిచ్చా.

౪౧౩. అనుపహచ్చాతి అనుపహనిత్వా. తత్థ మంసం పిణ్డం పిణ్డం కత్వా చమ్మం అల్లియాపేన్తో మంసకాయం ఉపహనతి నామ. చమ్మం బద్ధం బద్ధం కత్వా మంసే అల్లియాపేన్తో మంసకాయం ఉపహనతి నామ. ఏవం అకత్వా. **విలిమంసం న్హారుబన్ధనన్తి** సబ్బచమ్మే లగ్గవిలీపనమంసమేవ. **అన్తరాకిలేససంయోజనబన్ధనన్తి** సబ్బం అన్తరకిలేసమేవ సన్ధాయ వుత్తం.

౪౧౪. సత్త ఖో పనిమేతి కస్మా ఆహాతి? యా హి ఏసా పఞ్ఞా కిలేసే ఛిన్దతీతి వుత్తా, సా న ఏకికావ అత్తనో ధమ్మతాయ ఛిన్దితుం సక్కోతి. యథా పన కుఠారీ న అత్తనో ధమ్మతాయ ఛేజ్జం ఛిన్దతి, పురిసస్స తజ్జం వాయామం పటిచ్చేవ ఛిన్దతి, ఏవం న వినా ఛహి బోజ్ఝఙ్గేహి పఞ్ఞా కిలేసే ఛిన్దితుం సక్కోతి. తస్మా ఏవమాహ. **తేన హీతి** యేన కారణేన తయా ఛ అజ్ఝత్తికాని ఆయతనాని, ఛ బాహిరాని , ఛ విఞ్ఞాణకాయే, దీపోపమం, రుక్ఖోపమం, గావూపమఞ్చ దస్సేత్వా సత్తహి బోజ్ఝఙ్గేహి ఆసవక్ఖయేన దేసనా నిట్ఠపితా, తేన కారణేన త్వం స్వేపి తా భిక్ఖునియో తేనేవ ఓవాదేన ఓవదేయ్యాసీతి.

౪౧౫. సా సోతాపన్నాతి యా సా గుణేహి సబ్బపచ్ఛిమికా, సా సోతాపన్నా. సేసా పన సకదాగామిఅనాగామినియో చ ఖీణాసవా చ. యది ఏవం కథం పరిపుణ్ణసఙ్కప్పాతి. అజ్ఝాసయపారిపూరియా. యస్సా హి భిక్ఖునియా ఏవమహోసి – “కదా ను ఖో అహం అయ్యస్స నన్దకస్స ధమ్మదేసనం సుణన్తీ తస్మింయేవ ఆసనే సోతాపత్తిఫలం సచ్ఛికరేయ్య”న్తి, సా సోతాపత్తిఫలం సచ్ఛాకాసి. యస్సా అహోసి “సకదాగామిఫలం అనాగామిఫలం అరహత్త”న్తి, సా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేనాహ భగవా “అత్తమనా చేవ పరిపుణ్ణసఙ్కప్పా చా”తి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

నన్దకోవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. రాహులోవాదసుత్తవణ్ణనా

౪౧౬. ఏవం మే సుతన్తి రాహులోవాదసుత్తం. తత్థ **విముత్తిపరిపాచనీయాతి** విముత్తిం పరిపాచేన్తీతి విముత్తిపరిపాచనీయా. **ధమ్మాతి** పన్నరస ధమ్మా. తే సద్ధిన్ద్రియాదీనం విసుద్ధికారణవసేన వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం –

> “అస్సద్ధే పుగ్గలే పరివజ్జయతో, సద్ధే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో పసాదనీయే సుత్తన్తే పచ్చవేక్ఖతో ఇమేహి తీహాకారేహి సద్ధిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి. కుసీతే పుగ్గలే పరివజ్జయతో ఆరద్ధవీరియే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో సమ్మప్పధానే పచ్చవేక్ఖతో ఇమేహి తీహాకారేహి వీరియిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి. ముట్ఠస్సతీ పుగ్గలే పరివజ్జయతో ఉపట్ఠితస్సతీ పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో సతిపట్ఠానే పచ్చవేక్ఖతో ఇమేహి తీహాకారేహి సతిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి . అసమాహితే పుగ్గలే పరివజ్జయతో సమాహితే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో ఝానవిమోక్ఖే పచ్చవేక్ఖతో ఇమేహి తీహాకారేహి సమాధిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి. దుప్పఞ్ఞే పుగ్గలే పరివజ్జయతో పఞ్ఞవన్తే

పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో గమ్భీరఞాణచరియం పచ్చవేక్ఖతో ఇమేహి తీహాకారేహి పఞ్ఞిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి. ఇతి ఇమే పఞ్చ పుగ్గలే పరివజ్జయతో పఞ్చ పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో పఞ్చ సుత్తన్తక్ఖన్ధే పచ్చవేక్ఖతో ఇమేహి పన్నరసహి ఆకారేహి ఇమాని పఞ్చిన్ద్రియాని విసుజ్ఝన్తీ"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౮౭).

అపరేపి పన్నరస ధమ్మా విముత్తిపరిపాచనీయా – సద్ధాదీని పఞ్చిమాని ఇన్ద్రియాని, అనిచ్చసఞ్ఞా, అనిచ్చే దుక్ఖసఞ్ఞా, దుక్ఖే అనత్తసఞ్ఞా, పహానసఞ్ఞా, విరాగసఞ్ఞాతి, ఇమా పఞ్చ నిబ్బేధభాగియా సఞ్ఞా, మేఘియత్థేరస్స కథితా కల్యాణమిత్తతాదయో పఞ్చధమ్మాతి. కాయ పన వేలాయ భగవతో ఏతదహోసీతి. పచ్చూససమయే లోకం వోలోకేన్తస్స.

౪౧౯. **అనేకానం దేవతాసహస్సాన**న్తి ఆయస్మతా రాహులేన పదుముత్తరస్స భగవతో పాదమూలే పాలితనాగరాజకాలే పత్థనం పట్ఠపేన్తేన సద్ధిం పత్థనం పట్ఠపితదేవతాయేవ. తాసు పన కాచి భూమట్ఠకా దేవతా, కాచి అన్తలిక్ఖకా, కాచి చాతుమహారాజికా, కాచి దేవలోకే, కాచి బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తా. ఇమస్మిం పన దివసే సబ్బా ఏకట్ఠానే అన్ధవనస్మింయేవ సన్నిపతితా. **ధమ్మచక్ఖు**న్తి ఉపాలిఓవాద- (మ॰ ని॰ ౨.౬౯) దీఘనఖసుత్తేసు (మ॰ ని॰ ౨.౨౦౬) పఠమమగ్గో ధమ్మచక్ఖున్తి వుత్తో, బ్రహ్మాయుసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౩౯౫) తీణి ఫలాని, ఇమస్మిం సుత్తే చత్తారో మగ్గా, చత్తారి చ ఫలాని ధమ్మచక్ఖున్తి వేదితబ్బాని. తత్థ హి కాచి దేవతా సోతాపన్నా అహేసుం, కాచి సకదాగామీ, అనాగామీ, ఖీణాసవా. తాసఞ్చ పన దేవతానం ఏత్తకాతి గణనవసేన పరిచ్ఛేదో నత్థి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

రాహులోవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఛఛక్కసుత్తవణ్ణనా

౪౨౦. **ఏవం మే సుత**న్తి ఛఛక్కసుత్తం. తత్థ **ఆదికల్యాణ**న్తిఆదిమ్హి కల్యాణం భద్దకం నిద్దోసం కత్వా దేసేస్సామి. మజ్ఝపరియోసానేసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి భగవా అరియవంసం నవహి, మహాసతిపట్ఠానం సత్తహి, మహాఅస్సపురం సత్తహియేవ పదేహి థోమేసి. ఇదం పన సుత్తం నవహి పదేహి థోమేసి.

వేదితబ్బానీతి సహవిపస్సనేన మగ్గేన జానితబ్బాని. మనాయతనేన తేభూమకచిత్తమేవ కథితం, ధమ్మాయతనేన బహిద్ధా తేభూమకధమ్మా చ, మనోవిఞ్ఞాణేన ఠపేత్వా ద్వే పఞ్చవిఞ్ఞాణాని సేసం బావీసతివిధం లోకియవిపాకచిత్తం. ఫస్సవేదనా యథావుత్తవిపాకవిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తావ. **తణ్హా**తి విపాకవేదనాపచ్చయా జవనక్ఖణే ఉప్పన్నతణ్హా.

౪౨౨. **చక్ఖు అత్తా**తి పాటియేక్కో అనుసన్ధి. హేట్ఠా కథితానఞ్హి ద్విన్నం సచ్చానం అనత్తభావదస్సనత్థం అయం దేసనా ఆరద్ధా. తత్థ **న ఉపపజ్జతీ**తి న యుజ్జతి. **వేతీ**తి విగచ్ఛతి నిరుజ్ఝతి.

౪౨౪. **అయం ఖో పన, భిక్ఖవే**తి అయమ్పి పాటియేక్కో అనుసన్ధి. అయఞ్హి దేసనా తిణ్ణం గాహానం వసేన వట్టం దస్సేతుం ఆరద్ధా. దుక్ఖం సముదయోతి ద్విన్నం సచ్చానం వసేన వట్టం దస్సేతున్తిపి వదన్తియేవ. **ఏతం మమా**తిఆదీసు తణ్హామానదిట్ఠిగాహావ వేదితబ్బా. **సమనుపస్సతీ**తి గాహత్తయవసేన పస్సతి.

ఏవం వట్టం దస్సేత్వా ఇదాని తిణ్ణం గాహానం పటిపక్ఖవసేన, నిరోధో మగ్గోతి ఇమేసం వా ద్విన్నం సచ్చానం వసేన వివట్టం దస్సేతుం **అయం ఖో పనాతి**ఆదిమాహ. **నేతం మమాతి**ఆదీని తణ్హాదీనం పటిసేధవచనాని. **సమనుపస్సతీతి** అనిచ్చం దుక్ఖమనత్తాతి పస్సతి.

౪౨౫. ఏవం వివట్టం దస్సేత్వా ఇదాని తిణ్ణం అనుసయానం వసేన పున వట్టం దస్సేతుం **చక్ఖుఞ్చ, భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ. తత్థ **అభినన్దతీతి**ఆదీని తణ్హాదిట్ఠివసేనేవ వుత్తాని. **అనుసేతీతి** అప్పహీనో హోతి. **దుక్ఖస్సాతి** వట్టదుక్ఖకిలేసదుక్ఖస్స.

౪౨౬. ఏవం తిణ్ణం అనుసయానం వసేన వట్టం కథేత్వా ఇదాని తేసం పటిక్ఖేపవసేన వివట్టం దస్సేన్తో పున చక్ఖుఞ్చాతిఆదిమాహ. **అవిజ్జం పహాయాతి** వట్టమూలికం అవిజ్జం పజహిత్వా. **విజ్జన్తి** అరహత్తమగ్గవిజ్జం ఉప్పాదేత్వా.

౪౨౭. ఠానమేతం విజ్జతీతి ఏత్తకేనేవ కథామగ్గేన వట్టవివట్టవసేన దేసనం మత్థకం పాపేత్వా పున తదేవ సమ్పిణ్డేత్వా దస్సేన్తో **ఏవం పస్సం, భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ. **సట్ఠిమత్తానం భిక్ఖూనన్తి** ఏత్థ అనచ్ఛరియమేతం, యం సయమేవ తథాగతే దేసేన్తే సట్ఠి భిక్ఖూ అరహత్తం పత్తా. ఇమస్మిం సుత్తం ధమ్మసేనాపతిమ్హి కథేన్తేపి సట్ఠి భిక్ఖూ అరహత్తం పత్తా, మహామోగ్గల్లానే కథేన్తేపి, అసీతిమహాథేరేసు కథేన్తేసుపి పత్తా ఏవ. ఏతమ్పి అనచ్ఛరియం. మహాభిఞ్ఞప్పత్తా హి తే సావకా.

అపరభాగే పన తమ్బపణ్ణిదీపే మాలేయ్యదేవత్థేరో నామ హేట్ఠా లోహపాసాదే ఇదం సుత్తం కథేసి. తదాపి సట్ఠి భిక్ఖూ అరహత్తం పత్తా. యథా చ లోహపాసాదే, ఏవం థేరో మహామణ్డపేపి ఇదం సుత్తం కథేసి. మహావిహారా నిక్ఖమిత్వా చేతియపబ్బతం గతో, తత్థాపి కథేసి. తతో సాకియవంసవిహారే, కూటాలివిహారే, అన్తరసోబ్భే, ముత్తఙ్గణే, వాతకపబ్బతే, పాచినఘరకే, దీఘవాపియం, లోకన్దరే, నేమణ్డలతలే కథేసి. తేసుపి ఠానేసు సట్ఠి సట్ఠి భిక్ఖూ అరహత్తం పత్తా. తతో నిక్ఖమిత్వా పన థేరో చిత్తలపబ్బతం గతో. తదా చ చిత్తలపబ్బతవిహారే అతిరేకసట్ఠివస్సో మహాథేరో, పోక్ఖరణియం కురువకతిత్థం నామ పటిచ్ఛన్నట్ఠానం అత్థి, తత్థ థేరో న్హాయిస్సామీతి ఓతిణ్ణో. దేవత్థేరో తస్స సన్తికం గన్త్వా న్హాపేమి, భన్తేతి ఆహ. థేరో పటిసన్థారేనేవ – "మాలేయ్యదేవో నామ అత్థీతి వదన్తి, సో అయం భవిస్సతీ"తి ఞత్వా త్వం దేవోతి ఆహ. ఆమ, భన్తేతి. సట్ఠివస్సద్ధానం మే, ఆవుసో, కోచి సరీరం హత్థేన ఘంసితుం నామ న లభి, త్వం పన న్హాపేహీతి ఉత్తరిత్వా తీరే నిసీది.

థేరో సబ్బమ్పి హత్థపాదాదిపరికమ్మం కత్వా మహాథేరం న్హాపేసి. తం దివసఞ్చ ధమ్మస్సవనదివసో హోతి. అథ మహాథేరో – "దేవ అమ్హాకం ధమ్మదానం దాతుం వట్టతీ"తి ఆహ. థేరో సాధు, భన్తేతి సమ్పటిచ్ఛి. అత్థఙ్గతే సూరియే ధమ్మస్సవనం ఘోసేసుం. అతిక్కన్తసట్ఠివస్సావ సట్ఠి మహాథేరా ధమ్మస్సవనత్థం అగమంసు. దేవత్థేరో సరభాణావసానే ఇమం సుత్తం ఆరభి, సుత్తన్తపరియోసానే చ సట్ఠి మహాథేరా అరహత్తం పాపుణింసు. తతో తిస్సమహావిహారం గన్త్వా కథేసి, తస్మిమ్పి సట్ఠి థేరా. తతో నాగమహావిహారే కాళకచ్ఛగామే కథేసి, తస్మిమ్పి సట్ఠి థేరా. తతో కల్యాణిం గన్త్వా తత్థ చాతుద్దసే హేట్ఠాపాసాదే కథేసి, తస్మిమ్పి సట్ఠి థేరా. ఉపోసథదివసే ఉపరిపాసాదే కథేసి, తస్మిమ్పి సట్ఠి థేరాతి ఏవం దేవత్థేరయేవ ఇదం సుత్తం కథేన్తే సట్ఠిట్ఠానేసు సట్ఠి సట్ఠి జనా అరహత్తం పత్తా.

అమ్బిలకాళకవిహారే పన తిపిటకచూళనాగత్థేరే ఇమం సుత్తం కథేన్తే మనుస్సపరిసా గావుతం అహోసి, దేవపరిసా యోజనికా. సుత్తపరియోసానే సహస్సభిక్ఖూ అరహత్తం పత్తా, దేవేసు పన తతో తతో ఏకేకోవ పుథుజ్జనో అహోసీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఛఛక్కసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. మహాసళాయతనికసుత్తవణ్ణనా

౪౨౮. ఏవం మే సుతన్తి మహాసళాయతనికసుత్తం. తత్థ **మహాసళాయతనిక**న్తి మహన్తానం ఛన్నం ఆయతనానం జోతకం ధమ్మపరియాయం.

౪౨౯. అజానన్తి సహవిపస్సనేన మగ్గేన అజానన్తో. **ఉపచయం గచ్ఛన్తీ**తి వుడ్ఢిం గచ్ఛన్తి, వసిభావం గచ్ఛన్తీతి అత్థో. **కాయికా**తి పఞ్చద్వారికదరథా. **చేతసికా**తి మనోద్వారికదరథా. **సన్తాపాదీ**సుపి ఏసేవ నయో.

౪౩౦. కాయసుఖన్తి పఞ్చద్వారికసుఖం. **చేతోసుఖ**న్తి మనోద్వారికసుఖం. ఏత్థ చ పఞ్చద్వారికజవనేన సమాపజ్జనం వా వుట్ఠానం వా నత్థి, ఉప్పన్నమత్తకమేవ హోతి. మనోద్వారికేన సబ్బం హోతి. అయఞ్చ మగ్గవుట్ఠానస్స పచ్చయభూతా బలవవిపస్సనా, సాపి మనోద్వారికేనేవ హోతి.

౪౩౧. తథాభూతస్సాతి కుసలచిత్తసమ్పయుత్తచేతోసుఖసమఙ్గీభూతస్స. **పుబ్బేవ ఖో పనస్సా**తి అస్స భిక్ఖునో వాచాకమ్మన్తాజీవా పుబ్బసుద్ధికా నామ ఆదితో పట్ఠాయ పరిసుద్ధావ హోన్తి. దిట్ఠిసఙ్కప్పవాయామసతిసమాధిసఙ్ఖాతాని పన పఞ్చఙ్గాని సబ్బత్థకకారాపకఙ్గాని నామ. ఏవం లోకుత్తరమగ్గో అట్ఠఙ్గికో వా సత్తఙ్గికో వా హోతి.

వితణ్డవాదీ పన “యా యథాభూతస్స దిట్ఠీ”తి ఇమమేవ సుత్తపదేసం గహేత్వా “లోకుత్తరమగ్గో పఞ్చఙ్గికో”తి వదతి. సో – “ఏవమస్సాయం అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో భావనాపారిపూరిం గచ్ఛతీ”తి ఇమినా అనన్తరవచనేనేవ పటిసేధితబ్బో. ఉత్తరి చ ఏవం సఞ్ఞాపేతబ్బో – లోకుత్తరమగ్గో పఞ్చఙ్గికో నామ నత్థి, ఇమాని పన పఞ్చ సబ్బత్థకకారాపకఙ్గాని మగ్గక్ఖణే విరతివసేన పూరేన్తి. “యా చతూహి వచీదుచ్చరితేహి ఆరతి విరతీ”తి ఏవం వుత్తవిరతీసు హి మిచ్ఛావాచం పజహతి, సమ్మావాచం భావేతి, ఏవం సమ్మావాచం భావేన్తస్స ఇమాని పఞ్చఙ్గికాని న వినా, సహేవ విరతియా పూరేన్తి. సమ్మాకమ్మన్తాజీవేసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి వచీకమ్మాదీని ఆదితో పట్ఠాయ పరిసుద్ధానేవ వట్టన్తి. ఇమాని పన పఞ్చ సబ్బత్థకకారాపకఙ్గాని విరతివసేన పరిపూరేన్తీతి పఞ్చఙ్గికో మగ్గో నామ నత్థి. సుభద్దసుత్తేపి (దీ॰ ని॰ ౨.౨౧౪) చేతం వుత్తం – “యస్మిం ఖో, సుభద్ద, ధమ్మవినయే అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో”తి. అఞ్ఞేసు చ అనేకేసు సుత్తసతేసు అట్ఠఙ్గికోవ మగ్గో ఆగతోతి.

౪౩౩. చత్తారోపి సతిపట్ఠానాతి మగ్గసమ్పయుత్తావ చత్తారో సతిపట్ఠానా. సమ్మప్పధానాదీసుపి ఏసేవ నయో. **యుగనన్ధా**తి ఏకక్ఖణికయుగనన్ధా. ఏతేహి అఞ్ఞస్మిం ఖణే సమాపత్తి, అఞ్ఞస్మిం విపస్సనాతి. ఏవం నానాఖణికాపి హోన్తి, అరియమగ్గే పన ఏకక్ఖణికా.

విజ్జా చ విముత్తి చాతి అరహత్తమగ్గవిజ్జా చ ఫలవిముత్తి చ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహాసళాయతనికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. నగరవిన్దేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౪౩౫. ఏవం మే సుతన్తి నగరవిన్దేయ్యసుత్తం. తత్థ **సమవిసమం చరన్తీ**తి కాలేన సమం చరన్తి, కాలేన విసమం. **సమచరియమ్పి హేత**న్తి సమచరియమ్పి హి ఏతం.

౪౩౬. కే ఆకారాతి కాని కారణాని? **కే అన్వయాతి** కా అనుబుద్ధియో? **నత్థి ఖో పన తత్థాతి** కస్మా ఆహ, నను అరఞ్ఞే హరితతిణచమ్పకవనాదివసేన అతిమనుఞ్ఞా రూపాదయో పఞ్చ కామగుణా అత్థీతి? నో నత్థి. న పనేతం వనసణ్డేన కథితం, ఇత్థిరూపాదీని పన సన్ధాయేతం కథితం. తాని హి పురిసస్స చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠన్తి. యథాహ – "నాహం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞం ఏకరూపమ్పి సమనుపస్సామి, యం ఏవం పురిసస్స చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠతి, యథయిదం, భిక్ఖవే, ఇత్థిరూపం. ఇత్థిరూపం, భిక్ఖవే, పురిసస్స చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠతీ"తి (అ॰ ని॰ ౧.౧) విత్థారేతబ్బం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

నగరవిన్దేయ్యసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. పిణ్డపాతపారిసుద్ధిసుత్తవణ్ణనా

౪౩౮. ఏవం మే సుతన్తి పిణ్డపాతపారిసుద్ధిసుత్తం. తత్థ **పటిసల్లానాతి** ఫలసమాపత్తితో.

విప్పసన్నానీతి ఓకాసవసేనేతం వుత్తం. ఫలసమాపత్తితో హి వుట్ఠితస్స పఞ్చహి పసాదేహి పతిట్ఠితోకాసో విప్పసన్నో హోతి, ఛవివణ్ణో పరిసుద్ధో. తస్మా ఏవమాహ. **సుఞ్ఞతవిహారేనాతి** సుఞ్ఞతఫలసమాపత్తివిహారేన. **మహాపురిసవిహారో**తి బుద్ధపచ్చేకబుద్ధతథాగతమహాసావకానం మహాపురిసానం విహారో. **యేన చాహం మగ్గేనాతి**ఆదీసు విహారతో పట్ఠాయ యావ గామస్స ఇన్దఖీలా ఏస పవిట్ఠమగ్గో నామ, అన్తోగామం పవిసిత్వా గేహపటిపాటియా చరిత్వా యావ నగరద్వారేన నిక్ఖమనా ఏస చరితబ్బపదేసో నామ, బహి ఇన్దఖీలతో పట్ఠాయ యావ విహారా ఏస పటిక్కన్తమగ్గో నామ. **పటిఘం వాపి చేతసో**తి చిత్తే పటిహఞ్ఞనకిలేసజాతం కిఞ్చి అత్థి నత్థీతి. **అహోరత్తానుసిక్ఖినాతి** దివసఞ్చ రత్తిఞ్చ అనుసిక్ఖన్తేన.

౪౪౦. పహీనా ను ఖో మే పఞ్చ కామగుణాతిఆదీసు ఏకభిక్ఖుస్స పచ్చవేక్ఖణా నానా, నానాభిక్ఖూనం పచ్చవేక్ఖణా నానాతి. కథం? ఏకో హి భిక్ఖు పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తో పత్తచీవరం పటిసామేత్వా వివిత్తోకాసే నిసిన్నో పచ్చవేక్ఖతి "పహీనా ను ఖో మే పఞ్చకామగుణా"తి. సో "అప్పహీనా"తి ఞత్వా వీరియం పగ్గయ్హ అనాగామిమగ్గేన పఞ్చకామగుణికరాగం సముగ్ఘాటేత్వా మగ్గానన్తరం ఫలం ఫలానన్తరం మగ్గం తతో వుట్ఠాయ పచ్చవేక్ఖన్తో "పహీనా"తి పజానాతి. నీవరణాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఏతేసం పన అరహత్తమగ్గేన పహానాదీని హోన్తి, ఏవం ఏకభిక్ఖుస్స నానాపచ్చవేక్ఖణా హోతి. ఏతాసు పన పచ్చవేక్ఖణాసు అఞ్ఞో భిక్ఖు ఏకం పచ్చవేక్ఖణం పచ్చవేక్ఖతి, అఞ్ఞో ఏకన్తి ఏవం నానాభిక్ఖూనం నానాపచ్చవేక్ఖణా హోతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

పిణ్డపాతపారిసుద్ధిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఇన్ద్రియభావనాసుత్తవణ్ణనా

౪౫౩. ఏవం మే సుతన్తి ఇన్ద్రియభావనాసుత్తం. తత్థ **గజఙ్గలాయ**న్తి ఏవంనామకే నిగమే. **సువేళువనే**తి సువేళు నామ ఏకా రుక్ఖజాతి, తేహి సఞ్ఛన్నో మహావనసణ్డో, తత్థ విహరతి. **చక్ఖునా రూపం న పస్సతి, సోతేన సద్దం న సుణాతీ**తి చక్ఖునా రూపం న పస్సితబ్బం, సోతేన సద్దో న సోతబ్బోతి ఏవం దేసేతీతి అధిప్పాయేన వదతి.

అఞ్ఞథా అరియస్స వినయేతి ఇమినా భగవా అత్తనో సాసనే అసదిసాయ ఇన్ద్రియభావనాయ కథనత్థం ఆలయం అకాసి. అథాయస్మా ఆనన్దో – "సత్థా ఆలయం దస్సేతి, హన్దాహం ఇమిస్సం పరిసతి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఇన్ద్రియభావనాకథం కారేమీ"తి సత్థారం యాచన్తో **ఏతస్స భగవా**తిఆదిమాహ. అథస్స భగవా ఇన్ద్రియభావనం కథేన్తో **తేన హానన్దా**తిఆదిమాహ.

౪౫౪. తథ **యదిదం ఉపేక్ఖా**తి యా ఏసా విపస్సనుపేక్ఖా నామ, ఏసా సన్తా ఏసా పణీతా, అతప్పికాతి అత్థో. ఇతి అయం భిక్ఖు చక్ఖుద్వారే రూపారమ్మణమ్హి ఇట్ఠే ఆరమ్మణే మనాపం, అనిట్ఠే అమనాపం, మజ్ఝత్తే మనాపామనాపఞ్చ చిత్తం, తస్స రజ్జితుం వా దుస్సితుం వా ముయ్హితుం వా అదత్వావ పరిగ్గహేత్వా విపస్సనం మజ్ఝత్తే ఠపేతి. **చక్ఖుమా**తి సమ్పన్నచక్ఖువిసుద్ధనేత్తో. చక్ఖాబాధికస్స హి ఉద్ధం ఉమ్మీలననిమ్మీలనం న హోతి, తస్మా సో న గహితో.

౪౫౬. ఈసకంపోణేతి రథీసా వియ ఉట్ఠహిత్వా ఠితే.

౪౬౧. పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీతిఆదీసు పటికూలే మేత్తాఫరణేన వా ధాతునో ఉపసంహారేన వా అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. అప్పటికూలే అసుభఫరణేన వా అనిచ్చతో ఉపసంహారేన వా పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. తదుభయం అభినివజ్జేత్వాతి మజ్ఝత్తో హుత్వా విహరితుకామో కిం కరోతీతి? ఇట్ఠానిట్ఠేసు ఆపాథగతేసు నేవ సోమనస్సికో న దోమనస్సికో హోతి. వుత్తఞ్హేతం –

> "కథం పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి? అనిట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం మేత్తాయ వా ఫరతి, ధాతుతో వా ఉపసంహరతి, ఏవం పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. కథం అప్పటికూలే పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి? ఇట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం అసుభాయ వా ఫరతి, అనిచ్చతో వా ఉపసంహరతి, ఏవం అప్పటికూలే పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. కథం పటికూలే చ అప్పటికూలే చ అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి? అనిట్ఠస్మిఞ్చ ఇట్ఠస్మిఞ్చ వత్థుస్మిం మేత్తాయ వా ఫరతి, ధాతుతో వా ఉపసంహరతి. ఏవం పటికూలే చ అప్పటికూలే చ అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. కథం అప్పటికూలే చ పటికూలే చ పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి? ఇట్ఠస్మిఞ్చ అనిట్ఠస్మిఞ్చ వత్థుస్మిం అసుభాయ వా ఫరతి, అనిచ్చతో వా ఉపసంహరతి, ఏవం అప్పటికూలే చ పటికూలే చ పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి . కథం పటికూలే చ అప్పటికూలే చ తదుభయం అభినివజ్జేత్వా ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో? ఇధ భిక్ఖు చక్ఖునా రూపం దిస్వా నేవ సుమనో హోతి న దుమ్మనో, ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో...పే.... మనసా ధమ్మం విఞ్ఞాయ నేవ సుమనో హోతి న దుమ్మనో, ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో. ఏవం పటికూలే చ అప్పటికూలే చ తదుభయం అభినివజ్జేత్వా ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో"తి.

ఇమేసు చ తీసు నయేసు పఠమనయే మనాపం అమనాపం మనాపామనాపన్తి సంకిలేసం వట్టతి, నిక్కిలేసం వట్టతి. దుతియనయే సంకిలేసం, తతియనయే సంకిలేసనిక్కిలేసం వట్టతి. పున వుత్తం – "పఠమం సంకిలేసం వట్టతి, దుతియం సంకిలేసమ్పి నిక్కిలేసమ్పి, తతియం నిక్కిలేసమేవ వట్టతీ"తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఇన్ద్రియభావనాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్చమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఉపరిపణ్ణాసట్ఠకథా నిట్ఠితా.

యో చాయం "సబ్బధమ్మమూలపరియాయం వో, భిక్ఖవే, దేసిస్సామీ"తి ఆరద్ధత్తా **ఆదికల్యాణో**, మజ్ఝే "సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణం గాథా ఉదానం ఇతివుత్తకం జాతకం అబ్భుతధమ్మం వేదల్ల"న్తి వచనతో **మజ్ఝేకల్యాణో**, సన్నిట్ఠానే "అరియో భావితిన్ద్రియో"తి వచనతో **పరియోసానకల్యాణో**తి తివిధకల్యాణో మజ్ఝిమనికాయో "మహావిపస్సనా నామాయ"న్తి వుత్తో, సో వణ్ణనావసేన సమత్తో హోతి.

నిగమనకథా

ఏత్తావతా చ –

ఆయాచితో సుమతినా థేరేన **భదన్తబుద్ధమిత్తేన**,
పుబ్బే మయూరదూతపట్టనమ్హి సద్ధిం నివసన్తేన.

పరవాదవిధంసనస్స **మజ్ఝిమనికాయసేట్ఠస్స**,
యమహం **పపఞ్చసూదనిమట్ఠకథం** కాతుమారభిం.

సా హి మహాఅట్ఠకథాయ సారమాదాయ నిట్ఠితా ఏసా,
సత్తుత్తరసతమత్తాయ పాళియా భాణవారేహి.

ఏకూనసట్ఠిమత్తో విసుద్ధిమగ్గోపి భాణవారేహి,
అత్థప్పకాసనత్థాయ ఆగమానం కతో యస్మా.

తస్మా తేన సహా'యం గాథాగణనానయేన అట్ఠకథా,
సమధికఛసట్ఠిసతమితి విఞ్ఞేయ్యా భాణవారానం.

సమధికఛసట్ఠిసతపమాణమితి భాణవారతో ఏసా,
సమయం పకాసయన్తీ మహావిహారాధివాసీనం.

మూలట్ఠకథాసారం ఆదాయ మయా ఇమం కరోన్తేన,
యం పుఞ్ఞముపచితం తేన హోతు లోకో సదా సుఖితోతి.

పరమవిసుద్ధసద్ధాబుద్ధివీరియప్పటిమణ్డితేన సీలాచారజ్జవమద్దవాదిగుణసముదయసముదితేన సకసమయసమయన్తరగహనజ్ఝోగాహనసమత్థేన పఞ్ఞావేయ్యత్తియసమన్నాగతేన తిపిటకపరియత్తిప్పభేదే సాట్ఠకథే సత్థుసాసనే అప్పటిహతఞాణప్పభావేన మహావేయ్యాకరణేన కరణసమ్పత్తిజనితసుఖవినిగ్గతమధురోదారవచనలావణ్ణయుత్తేన యుత్తముత్తవాదినా వాదీవరేన మహాకవినా పభిన్నపటిసమ్భిదాపరివారే ఛళభిఞ్ఞాదిప్పభేదగుణప్పటిమణ్డితే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే సుప్పతిట్ఠితబుద్ధీనం థేరవంసప్పదీపానం థేరానం మహావిహారవాసీనం వంసాలఙ్కారభూతేన విపులవిసుద్ధబుద్ధినా **బుద్ధఘోసో**తి గరూహి గహితనామధేయ్యేన థేరేన కతా అయం **పపఞ్చసూదనీ** నామ మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథా –

తావ తిట్ఠతు లోకస్మిం, లోకనిత్థరణేసినం;
దస్సేన్తీ కులపుత్తానం, నయం దిట్ఠివిసుద్ధియా.

బుద్ధోతి నామమ్పి, సుద్ధచిత్తస్స తాదినో;
లోకమ్హి లోకజేట్ఠస్స, పవత్తతి మహేసినోతి.

పపఞ్చసూదనీ నామ

మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథా సబ్బాకారేన నిట్ఠితా.